

URHO KEKKOSEN KUNTOINSTITUUTTISÄÄTIÖ

30 vuotta

UKK-instituutin matka
terveyden ja liikunnan
sillanrakentajaksi

Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö 30 vuotta

**UKK-instituutin matka
terveyden ja liikunnan sillanrakentajaksi**

Sisältö

Saatteeksi	5
1. Johdanto	7
2. Säätiön perustamisesta instituutin rakentamiseen ASIAKIRJAT	11
3. Perustamisajan kiistat ja keskustelut julkisuudessa SANOMALEHDET	33
4. Puolesta ja vastaan ARGUMENTIT	61
5. Muisteluja näköalapaikoilta HENKILÖHAASTATTELUT	77
6. Instituutti arviointien kohteena VIELÄ YKSI NÄKÖKULMA	103
7. UKK-instituutti tänään JOHTAJA TOMMI VASANKARI	114

LÄHTEET

LIITTEET:

1. LUETTELO ASIAKIRJOISTA
2. LUETTELO ARVIOINNEISTA
3. HAASTATTELURUNKO
4. LUETTELO LEHTIJUTUISTA

Saatteeksi

Yhteiskuntatieteilijän elämässä voi joskus käydä niin, että eteen ilmaantuu yllättävältä ja hieman etäiseltäkin tuntuva työprojekti, josta sittemmin huomaa kiinnostuvansa pohjamutia myöten. Näin kävi meille ryhdyttyämme kursimaan kokoon UKK-instituutin kolmenkymmenen vuoden takaista perustamisvaihetta käsiimme saamiemme sanomalehtiartikkeleiden ja perustamisasiakirjojen avulla.

UKK-instituutin historian vaatimattomaksi kaavailusta dokumentointiprojektista kasvoi lopulta kronologisen asiakirjojen dokumentoinnin lisäksi media-analyysi, haastattelututkimus sekä inspiroiva ja intensiivinen keskustelu politiikan kulttuurin muutoksista.

Emme suinkaan avanneet kaikkea matkan varrella oppimaamme tähän teokseen, vaan uskollisuudesta alkuperäistä toimeksiantoa kohtaan rajasimme työn ulkopuolelle useita sivujuonteina nousseita teemoja. Myös työn tilaajalla oli sanansa sanottavana siihen, mitkä näkökulmat olivat UKK-instituutin perustamisen kannalta keskeisiä.

Teoksen syntymiseen myötävaikuttivat monet henkilöt. Meillä oli ilo ja kunnia päästä keskustelemaan UKK-instituutin perustamisajankohtaan kiinnittyvien keskeisten henkilöiden kanssa. Haastattelimme loppujen lopuksi yhtätoista henkilöä: professori Ilkka Vuorta, dosentti Pekka Ojaa, ministeri Vappu Taipaleetta, kaup-

paneuvos Jukka Uunilaa, kansanedustaja Matti Ahdetta, ministeri Pekka Paavolaa, professori Jussi Huttusta, professori Arpo Aromaata, dosentti Mikael Fogelholmia, professori Tommi Vasankaria ja liikuntaneuvos Heikki Niinistä. Kiitämme kaikkia haastateltaviamme kiinnostavista keskusteluhetkistä.

Aikaansa meille soivat myös professorit Steven Blair ja Brian Martin, tohtori Ilkka Taipale sekä UKK-instituutin pitkäaikaisin työntekijä, kaikkien johtajien sihteerinä toiminut Raija Tulimäki. Lisäksi haluamme kiittää koulutuspäällikkö Päivi Moisiota sekä tiedottajia Eija Savolaista ja Sanna Korkeeta.

Lopuksi kiitämme Tallinnan eloisaa kahvilakulttuuria työnteon helpottamisesta; työ valmistui lopulta muuttaman intensiivisen vetäytymisen aikana. Työskennellessämme kunnioitimme UKK-instituutin terveysliikunnan periaatteita pitämällä keskenämme lukuisia kävelykokouksia. Sen sijaan työergonomian suhteen otimme pieniä riskejä uppoutuessamme kirjoittamaan hotellihuoneen pikkuruisten työpöytien ääreen epämukaviin asentoihin useiksi tunneiksi kerrallaan.

Helsingissä 16.6.2010

Sanna Ojajärvi

Sanna Valtonen

1. Johdanto

Tarinan mukaan keväällä 1980 neljä miestä istui lounaalla Enso-Gutzeitin pääkonttorin ravintolassa. Tasavallan presidentti Urho Kaleva Kekkonen syntymäpäivä lähestyi. Presidentti itse oli antanut ymmärtää, ettei kaipaa lahjaksi ainakaan muistomerkkiä tai muutakaan materiaalista – yhden anekdootin mukaan ”metsästyskiväärejä ja maljakoita on kaapit pullollaan”. Toisen kertomuksen mukaan Kekkonen vastusti myös nimelleen omistettua säätiöityä lahjaa. Jos lahja annettaisiin, sen pitäisi presidentin mukaan kohdistua koko kansalle, iloksi, eduksi ja hyödyksi.

Enso-Gutzeitin kabinetissa Kalle Kaiharin ja Olavi J. Mattilan idea urheiluopistosta kääntyi keskeisiä urheilujärjestöjä ja päivänpolitiikkaa edustaneiden Jukka Uunilan ja Matti Ahteen ajatuksesta tutkimuslaitokseksi, joka keskittyy kuntourheiluun, liikuntaan ja niiden kansanterveydellisiin vaikutuksiin.

Muutamaa vuotta, kymmeniä ellei satoja kokouksia, työryhmämietintöjä, vastineita, pääkirjoituksia, raportteja ja mielipidekirjoituksia ja suurta kansalaiskestäystä myöhemmin UKK-instituutin harjannostajaisia vietettiin 7.12.1983.

UKK-instituutin verkkosivuilla instituutti esiteltiin keväällä 2010 seuraavasti:

UKK-instituutti on terveydenhuollon alalla toimiva yksityinen tutkimus- ja asiantuntijalaitos. UKK-instituutin tehtävänä on edistää väestön terveyttä ja toimintakykyä liikunnan ja muiden terveellisten elintapojen avulla sekä toimia vapaa-ajan tapaturmien vähentämiseksi. UKK-instituuttia ylläpitää Urho Kekkonen Kuntoinstituutisäätiö. Instituutti perustettiin vuonna 1980, mutta varsinaisesti toiminta alkoi vuonna 1984 toimintatilojen valmistuttua Tampereen Kauppiin. Säätiön hallituksessa ovat edustettuina sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö, Tampereen kaupunki ja Tampereen yliopisto. UKK-instituutti on sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijakeskus terveysliikunnan alalla. Rahoituksesta pääosa saadaan Raha-automaattiyhdistykseltä. Toinen merkittävä tulonlähde ovat julkiset tutkimusapurahat. Noin 15 % menoista katetaan muun toiminnan ja varainhankinnan tuotoilla. UKK-instituutin vuosibudjetin suuruus on lähes kolme miljoonaa euroa. Työntekijöitä on lähes 60.

Mitä tässä välissä tapahtui? Olemme Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiön perustamisen 30-vuotisjuhlaa varten tutustuneet perustamisasiakirjoihin, työryhmämietintöihin ja muuhun saatavilla olevaan viranomaismateriaaliin. Olemme tutustuneet säätiön omiin toimintakertomuksiin sekä UKK-instituuttia esittelevään materiaaliin ja saaneet analysoitavaksemme laajahkon lehtileikeaineiston vuosilta 1980–1985. Lisäksi olemme haastatelleet asiakirjamateriaalissa ja mediamateriaalissa keskeiseen asemaan nousseita toimijoita, jotka yhä ovat elävien kirjoissa ja haastattelun edellyttämässä voimissa. Kolmantena tekstiaineistona käymme läpi UKK-instituutista sen toiminnan aikana tehdyt tieteelliset arviot, joista kolmessa arvioidaan yksittäistä tieteenalaa ja yhdessä instituuttia kokonaisuutena.

Tällä kirjoituksella ei tietenkään pyritä antamaan kattavaa kuvausta koko tapahtumaketjusta tai edes sen saamasta julkisuudesta. Historiallisen ”todellisuuden” rekonstruktio on sekä teoreettinen että käytännöllinen mahdottomuus.

Sen sijaan voimme tarjota erilaisten aineistojen näkökulmat toisiaan täydentävinä ja väliin toisiaan haastavinakin tarinoina, jotka auttavat lukijaa ymmärtämään ja tulkitsemaan UKK-instituutin perustamiseen liittyviä ristiriitoja.

Käytettävissä olevilla asiakirja- ja media-aineistoilla on selkeät rajoituksensa. Kumpikaan niistä ei ole ”täydellinen”, eikä aineistoja ole kerätty ammattimaisesti arkistoiden. Tarinan aukkopaikat johtuvat siis hyvin pitkälti aineistonkeruun puutteista. Täytyy muistaa, että aineisto käsittelee UKK-instituuttia sen oman logiikan mukaisesti. Esimerkiksi media-aineiston ja asiakirja-aineiston UKK-instituuttia ja sen taustalla vaikuttavaa Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiötä koskeva terminologia vaihtelee

eri ajankohtina ja eri tilanteissa. Sekä asiakirjoissa että mediassa puhutaan sopuisasti sekaisin vaikkapa UKK-kuntoinstituutista, kuntoinstituuttisäätiöstä sekä UKK-instituutista. Olemme omassa tekstissämme pyrkineet välttämään sekaannuksia ja käyttämään nimityksiä Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö/säätiö sekä UKK-instituutti/instituutti. Aineistoissa käytetyt keskenään ristiriitaisetkin nimitykset on kuitenkin jätetty alkuperäiseen muotoonsa.

Rajoituksistaan huolimatta asiakirja- ja media-aineistot ovat riittävän kattavia, ja niiden perusteella on mahdollista rakentaa käsitys instituuttia koskevien päätösten aikajärjestyksestä, päätöksentekoon vaikuttaneista seikoista ja henkilöistä sekä näiden julkisuudesta.

Vaikka historiadokumentteja kirjoitettaessa usein lähdetään liikkeelle asetelmista, jotka tuovat mieleen vanhan kiinalaisen sananlaskun, jonka mukaan ”hyvään muisti ei ole yhtä hyvä kuin hiukkanen mustetta”, on keskeisiä toimijoita haluttu tässä hankkeessa haastatella. Haastatteluaineistoissa on kuitenkin puutteita, koska osa keskeisistä toimijoista on edesmenneitä, osaa ei muista syistä ollut mahdollista haastatella. Monet yksityiskohdat ja herkulliset tarinat ovat jääneet kertomatta. Kaikkiin instituuttia sen perustamishetkillä vastustaneisiin toimijoihin ei useista haastattelupyynnöistä ja yhteydenotoista huolimatta saatu keskusteluyhteyttä.

Aineistoilla on myös kiistämättömät vahvuutensa. Haastatteluaineisto on itsessään ainutkertainen ja arvokas, vain tätä työtä varten kerätty kulttuurihistoriallinen dokumentti. UKK-instituutin ”reaaliajassa” keräämä asiakirja- ja media-aineisto on niin ikään ainutlaatuisen: se on taatusti ajankohtainen ja fokusoitu – onhan aineistoihin kerätty kohdennetusti instituuttia ja sen keskeisiä toimijoita käsittelevää materiaalia.

Asiakirjoja, sanomalehtitekstejä ja haastatteluja on työssä käytetty tulkiten ja ristiin: asiakirja-aineiston avulla on paikannettu haastatteluissa esiin nousseita mielikuvia ja muistoja tarkkoihin päivämääriin ja muistioiden sisältöihin. Samaan tapaan asiakirjat ovat taustoittaneet sanomalehtitekstejä. Olemme lukeneet ristiin asiakirjojen ja mediatekstien rakentamia tarinoita instituutin perustamisesta ja tarkastelleet esimerkiksi näissä rakennettujen perustelujen yhdenmukaisuutta sekä arvioineet kansalaisyhteiskunnan ja median välisten suhteiden läpinäkyvyyttä.

Keskeinen tavoite on ollut saada kirjavasta ja toisinaan runsaasta tekstimassasta ”tolkkua”, eli kiteyttää haastattelujen tai mediatekstien sisältöjä tai rakennetta, ja tarkastella UKK-instituutin muotoutumisen kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä. Tarkoitus on siis ollut lisätä materiaalin informaatioarvoa: tiivistämisen, tulkinnan ja työstämisen jälkeen koossa on jotakin enemmän kuin vain aineistoa alkuperäismuodossaan.

Kirjoittajien oma osuus UKK-instituutin tarinan rakentamisessa on ollut olennainen. Olemme tietoisesti kysyneet aineistolta kysymyksiä ja tulkinneet järjestämäämme aineistoa valitsemistamme näkökulmista. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä kuulee usein puhuttavan siitä, että aineistosta ”nousee” jotain. Tekstimassasta alkaa toki erottua ja jäädä mieleen usein toistuvia seikkoja, kun tekstejä lukee läpi useita kertoja. Teksteistä voi nousta erilaisia seikkoja kuitenkin vain tutkijan ajattelun avulla, ei itsestään. Koska erilaiset tekstiaineistomme ovat vaatineet erilaisia työstämisen ja tulkinnan tapoja, olemme niitä koskevien lukujen yhteydessä kuvailleet tapamme lähestyä kutakin aineistoa.

Työ etenee asia – tai aineisto – kerrallaan. Luvussa 2 esittelemme asiakirja-aineistoa ja piirrämmme kuvaa instituutin syntyprosessin virallisesta historiasta. Pyrimme sekä kontekstin luomiseen muiden aineistojen ymmärtämiseksi että tulkitsevaan luentaan asiakirjoista. Tiivistämme syntyprosessiin liittyneet keskeiset tiedepoliittiset kiistat, aluepoliittiset argumentit sekä politiikan tekemiseen tai poliittiseen kulttuuriin liittyvät kysymykset sellaisina kuin ne asiakirja-aineistossa näkyvät.

Luvussa 3 esittelemme instituutin syntyprosessia käsittelevää mediakirjoittelua. Erittelemme julkisuuden toimijoita ja argumentteja sekä journalismissa että mielipidekirjoittelussa. Tulkitsemme journalismin keskustelua organisoivaa roolia sekä tiivistämme julkisia kiistoja: Kenelle annettiin tilaa esitellä näkökulmiaan? Ketkä asetettiin vastakkain julkisuudessa? Millaisiin hierarkkisiin suhteisiin toimijoiden argumentteja asetettiin? Millaisin perustein? Luvussa 4 pohdimme aineistoa yhdessä: mietimme poliittisen prosessin näkymistä sanomalehtien julkisuudessa ja politiikan ja journalismin suhteita yleisemminkin.

Luvuissa 5 ja 6 siirrymme askeleen kohti nykypäivää: haastattelut rekonstruoivat menneisyyttä nykypäivän arvoista ja viitekehyksistä käsin. Esittelemme keskeisten toimijoiden tarinat instituutin syntyvaiheista ja tulkitsemme niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Nämä näkökulmat sekä avaavat perspektiiviä historiallisen tapahtuman herättämien ristiriitojen tulkintaan että valottavat UKK-instituutin yhteiskunnallista ja tiedepoliittista asemaa vielä 30 vuotta myöhemminkin. Luvussa 6 esittelemme sitä, miten UKK-instituuttia on arvioitu tieteen ja hallinnon toimesta. Tämä luku valottaa sitä, miten UKK-instituutti pystyi ensimmäisten toimintavuosikymmentensä aikana vastaamaan sille kiistojen kautta asetettuihin odotuksiin.

2. Säätiön perustamisesta instituutin rakentamiseen

Asiakirja-aineisto on peräisin instituutin pitkäaikaisten johtaja Ilkka Vuoren ja tutkimusjohtaja Pekka Ojan henkilökohtaisista arkistoista. Asiakirjojen kaksoiskappaleet löytyvät pääsääntöisesti UKK-instituutin omista arkistoista. Emme lähteneet etsimään UKK-instituutin perustamiseen liittyviä asiakirjoja muista lähteistä, sillä tarkoituksemme ei ollut varsinaisen historian tutkimuksen tekeminen. Luettelo kaikista meille luovutetuista asiakirjoista löytyy työn lopusta (liite 1).

Asiakirjojen kiinnostavuus liittyy niiden tietynlaiseen dokumentointiluonteeseen; niihin on valikoitunut järjestelmälliseen, laissa säädettyyn päätöksentekotoimintaan ja sen dokumentointiin liittyviä tekstejä, joiden perusteella on mahdollista rekonstruoida minkä tahansa ilmiön ympärille rakentuneen päätöksentekoprosessin virallista kulkua. Asiakirjat tuovat näkyväksi asioiden virallisen tapahtumajärjestyksen lisäksi esimerkiksi sen, mitkä tahot ja ketkä henkilöt olivat edustettuina instituutin toimintaa suunniteltaessa ja rakennuspäätöstä valmisteltaessa. Asiakirjojen perusteella voi myös tehdä tulkintoja siitä, miten eri tahojen edustajien esittämät näkökulmat otettiin huomioon päätöksenteossa, ja missä järjestyksessä päätöksenteko eteni.

Asiakirjojen heikkoudet liittyvät samaan asiaan, eli kirjoitettujen papereiden viralliseen luonteeseen. Asiakirjoista ei selviä, mitä on puhuttu ja sovittu ”pöytäkirjan ulkopuolella”. Viimeistä totuutta siitä, ketkä olivat päätösten takana, ja millä perusteilla instituutista loppujen lopuksi päätettiin, eivät asiakirjat sen paremmin kuin muukaan yksittäinen aineisto, tai edes niiden rinnakkainen ja päällekkäinen tulkinta, kerro.

Mistä aineisto koostui ja mitä sille tehtiin?

Asiakirja-aineisto koostuu muun muassa

- Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiön hallituksen kokousten esityslistoista, kokousmuistioista ja kokouspöytäkirjoista
- Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiön päätöksiä raportoivista lehdistötiedotteista
- UKK-instituutin perustamista koskevista puheenvuoroista, kannanotoista, lausunnoista ja vastineista
- UKK-instituuttityöryhmän/asiantuntijaryhmän/seurantatyöryhmän muistioista
- UKK-instituutin toimintasuunnitelmista ja toimintakertomuksista
- henkilökohtaisista kirjeistä, onnitteluadresseista ja instituutin vuosipäivien onnittelupuheista ja muista

vastaavista vähemmän virallisista papereista (ks. tarkemmin liite 1).

Ensimmäinen asiakirja on päivätty 9.4.1980 ja viimeinen 19.8.2005. Varsinainen asiakirjojen analyysi päättyy säätiön 5-vuotisjuhlallisuuksissa pidettyihin juhlapuheisiin vuodelta 1985. Pääosa asiakirjoista on vuosilta 1980–1982, jolloin keskustelu instituutin oikeutuksesta, sijoituspaikasta ja toiminnan sisällöstä oli kiivaimmillaan. Vuosien 1983–1985 dokumentit ovat lähinnä Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön toimitasuunnitelmia ja toimintakertomuksia.

Asiakirja-aineiston avulla on selvitetty tapahtumien kronologinen järjestys ja kuva instituuttia koskevan virallisen päätöksenteon kulusta (sivu 30). Asiakirjat ovat kertoneet, missä järjestyksessä päätöksenteossa on edetty ja ketkä ovat osallistuneet päätöksen koon. Asiakirja-aineiston on siis katsottu kuvaavan virallisen päätöksenteon prosessia ja logiikkaa. Keskusteluja presidentti Urho Kekkoselle suunnitellusta syntymäpäivälahjasta oli epäilemättä käyty jo aiemmin, mutta niiden ajankohdat ja sisällöt eivät ilmenneet tästä aineistosta.

Asiakirja-aineistoa on käytetty myös päätöksenteon läpinäkyvyyden arviointiin ja muiden aineistojen (haastattelut, sanomalehtitekstit) tulkintaan. Asiakirja-aineiston avulla on paikannettu haastatteluissa esiin nousseita mielikuvia ja muistoja tarkkoihin päivämääriin ja muistioissa esitettyihin sisältöihin.

Kaikilta osin haastateltujen muistikuvat eivät täsmänneet asiakirjojen rakentaman tarinan kanssa. Toivomme, että lukijoille rakentuu käsitys siitä, miten tämä juopa virallisen ja epävirallisen tapahtumien kulun välille oikeastaan rakentui. Miten perillä keskeiset hahmot olivat päätöksentekoon vaikuttaneista seikoista? Minkälaisen seikkojen ympärille rakentui ristiriitaisin ymmärrys asioiden kulusta?

Asiakirjoja on niin ikään käytetty selittämään ja taustoitamaan instituutin perustamisen mediajulkisuutta; lukemalla

ristiin asiakirjojen ja sanomalehtitekstien rakentamia tarinoita instituutin perustamisesta, olemme voineet tarkastella esimerkiksi näissä rakennettujen perustelujen yhdenmukaisuutta.

Aivan aluksi järjestimme asiakirjat aikajärjestykseen, josta selvisi tapahtumien kulku Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön perustamisesta huhtikuussa 1980 UKK-instituutin rakennuksen valmistumiseen joulukuussa 1983. Tämän jälkeen tiivistimme valikoitujen asiakirjojen sisältöjä niiltä osin, kun katsoimme niiden olevan oleellisia juonenkulun ymmärtämisen kannalta.

Valitsimme lähempään tarkasteluun asiakirjat, jotka selaisenaan tai muun aineiston (sanomalehtitekstit, haastattelut) perusteella nousivat merkittäviksi tai käänteentekeviksi instituuttia koskevassa suunnittelussa ja toiminta-ajatuksen muotoutumisessa.

Valitut asiakirjat linjasivat tai suuntasivat instituutin perustamista, nousivat toistuvasti esiin haastattelemiemme keskeisten henkilöiden puheessa tai kirvoittivat keskustelua sanomalehdissä.

Valinnoissamme emme siis arvottaneet asiakirjoja niiden virallisuuden/epävirallisuuden tai asiakirjat tuottaneen tahon mukaan.

Lahjaksi kuntoilun tutkimuslaitos Tampereelle?

Asiakirjojen perusteella UKK-instituutin alkupiste oli huhtikuu 1980. Urho Kekkosen Kuntoinstituutin toiminnan tarkoitus ja toiminnan periaatteet kirjattiin ylös 9.4.1980, jolloin on päivätty allekirjoittamaton ja nimetön kokousmuistiolunnot. Tämän ensimmäisen, Pekka Ojan ja Heikki Niinisen laatiman, instituutin toimintaa määrittelevän asiakirjan mukaan UKK-instituutin toiminnan tarkoitus on

”edistää kuntoliikunnan käyttöä väestön hyvinvoinnin ja erityisesti kansanterveyden kehittämisessä”.

Toiminnan periaatteissa kerrotaan instituutin olevan

”ensisijaisesti tutkimuslaitos, joka tekee kansainväliset tieteelliset vaatimukset täyttävää perus- ja sovellettua tutkimusta kuntoliikunnan merkityksestä ja vaikutuksista väestön hyvinvoinnille ja terveydelle [...] Tutkimus on monitieteistä. Siihen kuuluu mm. liikuntalääketiede, -biologia, -psykologia ja -sosilogia [...] Tutkimustoiminta tapahtuu kiinteässä yhteistyössä Tampereen yliopiston kanssa. Luonnollisena yhteistyötahona on tällöin yliopiston kansanterveystieteen laitos [...] Instituutti on toissijaisesti koulutuslaitos, joka järjestää instituutin toimialaan kuuluvaan tutkimustoimintaan liittyvää ammatillista jatko- ja täydennyskoulutusta [...] Pyrkimyksenä on käyttää hyväksi Tampereen yliopiston yhteydessä jo nyt olevat fyysiset edellytykset sekä taata rakennettavien tilojen toiminnallinen läheisyys yliopistoon.”

Säätiö perustettiin seuraavana päivänä, 10.4.1980, ja oikeusministeriö vahvisti sen säännöt viikkoa myöhem-

min, 16.4. Saman kuun lopussa (28.4.) on päivätty Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön hallituksen ensimmäinen pöytäkirja, jossa todettiin muun muassa säätiön hallituksen kokoonpano:

kansanedustaja Matti Ahde
maaherra Paavo Aitio
toimitusjohtaja Nils G. Grotenfelt
puheenjohtaja Heikki Haavisto
vuorineuvos Helge Haavisto
kansleri Kaarlo Hartiala
vuorineuvos Stig H. Hästö
vuorineuvos Jorma Järvi
kauppaneuvos Kalle Kaihari
kauppaneuvos Erkki Kivelä
vuorineuvos Tapio Koski
tohtori Jaakko Lassila
pääjohtaja Veikko Makkonen
ministeri Olavi J. Mattila
oikeusneuvosmies Nils-Erik Nyman
puheenjohtaja Pekka Oivio
kaupunginjohtaja Pekka Paavola
pääjohtaja Jaakko Pajula
vuorineuvos Kauko Rastas
pääsihteeri Ossi Sjöman
kenraali Lauri Sutela
pääjohtaja Mika Tiivola
kauppaneuvos Jukka Uunila.

Säätiön tehtäväksi asetettiin onnittelukeräyksen järjestäminen ajalla 5.5.1980–3.9.1980. Lisäksi

”todettiin, että saaduilla varoilla rakennetaan Tampereelle Urho Kekkosen Kuntoinstituutti, jota varten kaupungin hallitus on varannut riittävän maa-

Ministeri Olavi J. Mattila, Enso-Gutzeit. Valmet Sääntö hallituksen puheenjohtaja.

Kauppaneuvos Kalle Kaihari, Kalle Kaihari Oy Sääntö hallituksen varapuheenjohtaja.

Kansanedustaja Matti Ahde, TUL.

Maaherra Paavo Alto, Läänihallitus Turku.

Johtaja Arne Berner, SYKL.

Vuorineuvos Gay Ehmrooth, Teollisuuden Keskusliitto.

Hallituksen puh.joht. Aatos Erkkö, Sanoma Oy.

Toimitusjohtaja G. Grotenfelt, pelis.

Puheenjohtaja Heikki Haavisto, MTK.

Vuorineuvos Heige Haavisto, Rautaruukki.

Kansleri Kaarlo Hartala, Turun yliopisto.

Pääjohtaja Velkko Mäkinen, KOP.

Oikeusneuvosmies Nils-Erik Nyman, CIF.

Puheenjohtaja Pekka Ovio, SAK.

Kaupunginjohtaja Pekka Paavola, Tampere.

Pääjohtaja Jaakko Paajula, Kansaneläkelaitos.

Vuorineuvos Rastaa, rakennus.

Kansanedustaja Matti Ruokola, Raha-automaattiyhdistys.

Puheenjohtaja Aarne Saarinen, Suomen Kommunistinen Puolue.

Pääsihteerit Ossi Sjöman, TUL.

Puheenjohtaja Kalevi Sorja, Sosialidemokraattinen Puolue.

Puheenjohtaja Per Stenbäck, Ruotsalainen Kansanpuolue.

UKK-instituutin takana on kansan lahja ja HYVIN MAHTAVIEN MIESTEN

TEKSTI: KARI A. NURMELA

● Suomeen on syntynyt tutkimuslaitos, instituutti, talo, tieteellinen instituutio, kansanliike, herrojen peli, ennennäkemätön monumentti, joka on nimeltään syntymäpäivälahja.

● Koko tarina on kuin jouluevankeliumi.

Se on hieman häkellyttävä ilosanoma, juhlallinen kertomus lapsesta, jonka luo tulevat kumartamaan niin kedon paimenet kuin itämaan tietäjät.

● UKK-instituutin syntymässä on ainoannos neitseellisyttä. Sen synnyttäjä on tiedossa, mutta isä on enemminkin käsitteellinen.

● Lähtökohta, lahja 80 vuotta täyttävälle tasavallan presidentille Urho Kaleva Kekkoselle, oli melkoinen

Kalle Kaihari:

"Tämä on elämäni huippu"

Kauppaneuvos Kalle Kaihari, 81, on toiminnan mies. Hän on sitä vielä tänäkin päivänä, vaikka aktiivinen puuhailu Tampereella ja sieltä ulospäin laajalla alueella milloin missäkin on jatkunut jo liki 70 vuotta.

Kaihari on "Mannen" kasvatti, ja tähän kaupunkiin hänet liitetään yhtä voimakkaasti ja luontevasti kuin presidentti Kekkoselle.

Varapresidentiksi kutsuttu Kalle Kaihari on tähän asti esiintynyt Kekkosesta puheen ollen presidentin urheilijoille myöntämien taitelijoiden mitalien jakajana, silloin kun pre-

Olavi J. Mattila:

"Näpertelyä ei ho- saanut olla"

Yksi UKK-instituuttiajatuksen voimallisia primus motoreita on ollut ministeri Olavi J. Mattila, presidentin lähipiiriin luettava toinen toinen mies.

Väime keväällä ryhdyimme pienellä joukolla todella miettimään, mitä tasavallan presidentille annettiin 80-vuotslahjaksi.

Kun kyseessä on henkilö, jolla vuosien varrella on jo monimutkaisia lahjoja annettu, ymmärsimme että tällä kertaa lahjan pitäisi olla jotenkin poikkeava.

instituutin toimiala suuntaa luontevasti kuntoliikunnan puolelle, ministeri Mattila myöntää kuitenkin, että hui-

Vuorineuvos Stig H. Hästö, Teollisuuden Keskusliitto.

Vuorineuvos Jorma Järvi, Hankkija.

Kauppaneuvos Erkki Kiveli, SVUL.

Vuorineuvos Tapio Koski, Kesko.

Tohtori Jaakko Lassila, Pohjoja.

Pääjohtaja Jouko Loikkanen, Tie- ja vesikennushallitus.

Puheenjohtaja Ilkka Suominen, Kansallinen Kokoomus.

Kenraali Lauri Suteis, Puolustusvoimat.

Pääjohtaja Mika Tiivola, SYP.

Kauppaneuvos Jukka Uusila, Suomen olympiakomitea.

Puheenjohtaja Paavo Väyrynen, Keskustapuolue.

Säätiön esimies ja keräyksen pääsihteeri, yhtiö- ja tiet. maisteri Jorma Varis.

PÄIVÄINSTITUUTIO

omma

urheilukin oli jossakin vaiheessa esillä. — Mutta ehkä sen aika tulee vielä...

alueen [...] Keskustelun päätteeksi todettiin, että ensimmäinen tehtävä on onnistua keräystavoitteen (20 milj. markkaa) saavuttamisessa [...] Toisessa vaiheessa on syytä perustaa työryhmiä selvittämään tulevan toiminnan yksityiskohtia.”

Samana päivänä lähetettiin lehdistölle tiedote, jossa kerrottiin Tasavallan Presidentti Urho Kekkosen 80-vuotispäivän 3.9.1980 vuoksi järjestettävästä onniteluseräyksestä:

”Välittääkseen koko Suomen kansan, sen eri yhteisöjen ja yksityisten kansalaisten onnitelut maamme kunnioitetulle päämiehelle ja kansainvälisesti arvostetulle valtiomiehelle on Urheilijoiden Amatinedistämissäätiön hallitus päättänyt toimeenpanna keräyksen Urho Kekkosen Kuntoinstituutin perustamiseksi [...] Urho Kekkosen Kuntoinstituutin tarkoituksena on edistää ja tukea kuntoiluun liittyvää tieteellistä tutkimustyötä ja sen tulosten julkistamista sekä kehittää yleistä myönteistä suhtautumista kuntoiluun. Näiden päämäärien toteuttamista varten rakennetaan UKK-instituutin nimeä kantava kuntoilun tutkimuslaitos.”

Kesän 1980 aikana Kuntoinstituutisäätiön hallitus koontui kaksi kertaa, 6.6. ja 23.7. Kesäkuun kokouksessa päätettiin kutsua hallitukseen vielä seuraavat henkilöt:

vuorineuvos Gay Ehrnrooth
hallituksen puheenjohtaja Aatos Erkko
pääjohtaja Jouko Loikkanen
kansanedustaja Matti Ruokola
puheenjohtaja Aarne Saarinen
puheenjohtaja Kalevi Sorsa
puheenjohtaja Pär Stenbäck
puheenjohtaja Ilkka Suominen
ulkoministeri Paavo Väyrynen.

Hallitus sai siis hieman lisää vahvistusta liike-elämän edustajista, Raha-automaattiyhdistyksestä (Ruokola) sekä kaikista poliittisista puolueista.

Näissä kokouksissa käytyjen keskustelujen ja päätösten seurauksena lähetettiin lehdistölle tiedotteet UKK-instituutin toiminnan suuntaviivoista (26.6.1980), ja vielä tarkemmin: Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiö perustaa tutkimuslaitoksen edistämään liikunnan terveydellisten vaikutusten tutkimusta ja tiedon hyväksikäyttöä (6.8.1980). Ensimmäisessä tiedotteessa kerrottiin, että UKK-kuntoinstituuttia suunnittelee työryhmä, johon kuuluvat kansleri Kaarlo Hartiala (pj.), professori Ilkka Vuori (varapj.), professori Antti Ahlström, professori Eino Heikkinen, professori Mauri Isokoski, professori Veikko Kallio, professori Paavo Komi, dosentti Pekka Oja ja professori Paavo Seppänen. Työryhmä esitteli ajatusta UKK-instituutista, joka ylittäisi tähän saakka erillisten tieteenalojen sisällöt ja tutkisi

”eri elintapojen vaikutuksia ihmisen kokonaiskuuntoon ... samanaikaisesti riittävän suurissa väestö-

ryhmissä, joita voitaisiin seurata riittävän pitkään [...] tutkimus voidaan kohdistaa tiedossa olevien tietojen ja toimintojen puutteiden korjaamiseen ja samalla voidaan välttää toimintojen päällekkäisyydet”. Toinen tiedote oli lähetetty ”UKK-instituutisäätiön” Helsingissä sijaitsevasta toimistosta ja siinä kerrottiin instituutin toiminta-ajatuksen lisäksi, että ”Tampereen kaupunki on varannut instituuttia varten maa-alueen”.

Onnittelukeräyksen julkistamisen aikaan siis näytti varsin selvältä, että Urho Kekkosen nimeä kantava kuntoinstituutti rakennettaisiin, ja että se rakennettaisiin nimenomaan Tampereelle. Toiminta-ajatuksen suunnitteluun osallistui eri tieteenaloja edustava työryhmä, joka näytti päässeensä yksimielisyyteen instituuttiin suunniteltujen tutkimusten painopisteistä.

Syntymäpäivälahja-adressin ojentaminen 3.9.1980

Ensimmäinen UKK-instituuttia koskeva, ulkopuoliselta taholta tullut reaktio löytyi 14.8.1980 päivätyistä Jyväskylän yliopiston Liikuntatieteellisen tiedekunnan ja laitosten esimiesten lausunnosta. Lausunnon olivat allekirjoittaneet professorit Eino Heikkinen kansanterveystieteen laitokselta, Paavo Komi liikuntabiologian laitokselta, Risto Telama liikuntakasvatuksen laitokselta ja Pauli Vuolle liikuntasuunnittelun laitokselta. Lausunnossa

”pidetään myönteisenä sitä, että UKK-instituutisäätiön toimesta on ryhdytty oloissamme mittavaan hankkeeseen, joka tähtää sairauksia ehkäisevän toi-

minnan edellytysten parantamiseen ja joka korostaa liikunnan merkitystä terveydenhoidon keinona”.

Lausunnossa kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, että ”korkein liikunta-alan koulutus ja tutkimustyö on valtiovallan toimenpiteiden ja päätösten perusteella keskitetty Jyväskylän yliopistoon [...] Liikuntatieteellisen tiedekunnan kehittämisohjelma on kuitenkin jäänyt toteuttamatta. Vuoden 1974 jälkeen tiedekunta ei ole saanut yhtään uutta virkaa [...] Maamme ainoan liikunta-alan korkeakoulutasoisen koulutus- ja tutkimusyksikön kehittäminen on täten pysähtynyt. Tässä tilanteessa olisi tarkoituksenmukaista käyttää mahdolliset uudet voimavarat liikuntatieteellisen tiedekunnan edelleen kehittämiseksi niin, että se voisi täyttää ne tehtävät, jotka sille on asetettu.”

Lausunnosta lähti liikkeelle UKK-instituutin ympärille kehkeytnyt tiedepoliittinen kiista, jossa valtiovallan mandaatilla ainoaa liikunta-alan korkeakoulutasoista tutkimusta harjoittava Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta puolusti oikeuksiaan suhteessa uuteen, vasta suunnitteilla olevaan tutkimuslaitokseen.

UKK-instituutin toiminta-ajatusta ja toimintamuotoja täsmennettiin vielä 18.8.1980 päivätyssä, Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan laatimassa luonnoksessa, jossa todetaan, että

”UKK-instituutin toiminta on suunnattu siten, että se vähentää tärkeällä tutkimusalueella ilmeneviä toiminnan puutteita samalla kun päällekkäiset toiminnot vältetään [...] Liikunnan ja terveyden välisiä yhteyksiä on maassamme tutkittu yksittäisten tutkijoiden ja pienten tutkijaryhmien toimesta ajoittain jo yli 20 vuoden ajan. Pitkäjänteistä

tutkimusta tällä alueella ei kuitenkaan ole saatu käynnistetyksi ensisijaisesti kiinnostuneiden tutkijoiden puutteen takia.”

Ajatus tasavallan presidentti Urho Kekkosen 80-vuotislahjan laadusta ja muodosta oli huhti-elokuun 1980 aikana edennyt sen verran pitkälle, että syntymäpäivän aattona, 2.9.1980, päivättiin valtioneuvoston yleisistunnon pöytäkirja, jossa on tehty ”periaatepäätös valtion osallistumisesta UKK-Kuntoinstituutin rakentamisesta ja ylläpidosta aiheutuviin kustannuksiin”.

Valtioneuvoston yleisistunnossa kansliapäällikkö Hakavuori teki pääministeri Koivistolle esityksen, että valtio osallistuisi instituutin enintään noin 20 miljoonaksi markaksi arvioituihin rakentamiskustannuksiin juhlarahan tuottamalla nettotuotolla, kuitenkin vähintään viidellä miljoonalla markalla. Esityksessä ehdotettiin myös, että käyttökustannuksiin tultaisiin myöntämään rahoitusta kansanterveyden edistämiseen käytettävissä olevista määrärahoista. Valtionavun määrää esitettiin erikseen selvitettäväksi.

Näin edettiin aikataulussa siten, että tasavallan presidentti Urho Kekkosen 80-vuotissyntymäpäivänä 3.9.1980 päästiin Urho Kekkosen Kuntoinstituutissaatiön nimissä ojentamaan kirjoiksi sidotut onnitteluadressit, joiden saatepuheessa

”Urho Kekkosen Kuntoinstituutissaatiön hallitus välittää [...] kunnioittavat onnittelut, joihin yhtyvät kaikki Suomen kansalaiset, yhteisöt ja järjestöt, elinkeinoelämä sekä ammattiyhdistysliike. Kiitoksena Teidän pitkästä ja arvokkaasta, suuren valtiomiehen kykyä osoittavasta työstänne tämän maan hyväksi – sekä sen rajojen sisäpuolella että suhteissa ulko-

valtoihin – haluaa Suomi rakentaa Teidän nimeänne kantavan kuntoilun tutkimuslaitoksen.”

Jo seuraavana päivänä, 4.9.1980 UKK-suunnitteluryhmä totesi kokousmuistiossaan, että ”rakennusten on oltava valmiit v. 1982 loppuun mennessä, rakentaminen on aloitettava viimeistään kesällä 1981, arkkitehtikilpailu käynnistettävä v. 1981 alussa ja alustava perustamissuunnitelma oltava valmiina kuluvan vuoden marraskuun loppuun mennessä.”

Kamppailu resursseista kiihtyy

Lahja oli siis ojennettu ja instituutin käytännön valmistelutyöt hyvässä vauhdissa. Asiakirjojen perusteella voi todeta, että instituuttilahjan virallinen ojentaminen käynnisti instituutin sijoituspaikkaa, toiminnan reunaehjoja ja koko instituutin oikeutusta koskevan keskustelun. Alle puolessa vuodessa valmisteltu lahjaidea sai lähes välitöntä kritiikkiä: viikko syntymäpäivien jälkeen (10.9.1980) on päivätty instituutin rakentamisen kyseenlaistava kannanotto, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön kannanotto UKK-instituutista. Sen ovat allekirjoittaneet Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön hallituksen kokouksessa hallituksen puheenjohtaja Isto Ruoppila ja säätiön toiminnanjohtaja Jarmo Hakamäki. Kannanotossa todettiin ilahtuneena se,

”että Suomen kansa ja Suomessa toimivat yhteisöt ovat osoittaneet myötämielisyyttä liikuntatieteellistä tutkimusta kohtaan. Säätiön käsitys kuitenkin on, että nyt kerätyt varat tulisi suunnata jo toimivien tutkimusyksiköiden käyttöön ja kehittämiseen [...] Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön

mielestä keräysvaroilla tulisi perustaa Urho Kekkonen nimeä kantava rahasto, jonka peruspääoman tuotolla tuetaan liikunnan ja kansanterveyden alueelle suuntautuvaa tutkimustyötä”.

Toiseksi vaihtoehdoksi kannanotossa esitettiin laitoksen siirtämistä Jyväskylään.

Asiakirja-aineistosta löytyi 25.9.1980 päivätty neuvottelu Jyväskylän klubilla. Siihen oli kirjattu keskisuomalaisen lääkintöneuvos Rikhard Sotamaan puheenvuoro, jossa hän välitti henkilökohtaiset terveiset läheiseltä ystävältään Urho Kekkoselta. Sotamaa toimi presidentin henkilöäkinä helsinkiläisten professoreiden Erkki Kiivalon ja Pentti Halosen ohella.

”Minä tiedän, että Presidentti mietti hyvin kauan ennenkuin hän antoi suostumuksensa tähän UKK-instituutinhankkeeseen. Hän antoi siihen lupauksensa vasta Moskovan olympialaisten aikana (jotka järjestettiin 19.7.–3.8.1980, kirj. huom.) Sijoituspaikkakysymyksen suhteen Presidentti on ehdottomasti asettunut ulkopuolelle [...] Saamani tiedon mukaan lahjoitusvarat riittävät instituutin rakentamiseen, kun siihen lasketaan mukaan tämän juhlarahan tuotto. Ylläpitorahat eivät tulisi opetusministeriön taholta vaan sosiaali- ja terveysministeriön taholta, siis terveydenhuollon sektorilta [...] Näin ollen on olemassa ilmeinen vaara, että nämä ylläpitorahat kaventavat Jyväskylän tutkimusvaroja. Olen eilen keskustellut Presidentin kanssa puhelimitse tästä asiasta. Presidentti huomautti, että hän on jo kerran selvästi tuonut ilmi sen, että tämä laitos ei saa kaventaa Jyväskylän tutkijoiden asemaa. Hän pyysi minua tuomaan tähän koko-

UKK-INSTITUUTTISÄÄTIÖ
TOIMISTO
MECHELININKATU 43
00250 HELSINKI 25
PUH. 90-440 422

LEHDISTÖTIEDOTE 6.8.1980

Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö perustaa tutkimuslaitoksen edistämään liikunnan terveydellisten vaikutusten tutkimusta ja tiedon hyväksikäyttöä.

UKK-instituuttisäätiö on päättänyt perustaa tutkimuslaitoksen niillä varoilla, jotka kertyvät pääosaltaan onniteltaessa presidentti Urho Kekkosta hänen 80-vuotispäivänään 3.9.1980. Tampereen kaupunki on varannut instituuttia varten maa-alueen. Tutkimuslaitoksen tehtävänä on hankkia tietoa siitä, miten liikunnan avulla voidaan edistää hyvän fyysisen ja henkisen kunnon säilymistä. Tämä tutkimusalue on tullut entistä tärkeämmäksi ja ajankohtaisemmaksi, koska liikunnalla samoin kuin eräillä muilla elintavoilla näyttää olevan suuri merkitys ihmisen terveydentilan ja toimintakyvyn kehittymiselle. Terveystieteiden ja eläketieteiden tutkimukset näkyisivät niiden hidastuvana kasvuna.

Maassamme tutkitaan liikunnan vaikutuksia ja merkitystä useissa korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa. UKK-instituutissa tutkimus tulee keskittymään liikunnan terveydellisten vaikutusten selvittämiseen. Tämän alueen tutkimusta ja koulutusta ei ole maassamme toistaiseksi järjestetty pysyvästi huolimatta siitä, että esimerkiksi kaikkien terveystieteiden edellytetään antavan liikuntaneuvontaa. Erääksi instituutin tehtäväksi suunnitellaankin liikuntatieteellisen koulutuksen antamista terveydenhoitohenkilöstölle.

Laitokseen rakennetaan tavallisten työtilojen lisäksi tarpeelliset laboratoriot sekä supeat, tutkimusta palvelevat liikuntaharjoitustilat.

Tutkimuksen kohteena tulevat olemaan monipuolisesti eri muodoissaan esiintyvän liikunnan terveydelliset vaikutukset. Tutkimusta tehdään sekä harjoittamalla pieniä henkilöryhmiä, että seuraamalla pitkän ajan kuluessa suurehkojen ryhmien liikunnan ja terveydentilan välisiä riippuvuussuhteita. Päähuomio kiinnitetään yleisimpiin kunto- ja virkistysliikunnan muotoihin.

ukseen terveisensä, että Hän valppaasti seuraa liikuntatieteellisen tiedekunnan kehitystä ja tulee valvomaan, että sitä myös kehitetään. Samalla hän kyllä toi ilmi huolestumisensa siitä, että informaatio tämän kysymyksen kohdalla on ollut puutteellista ja ajoittain jopa harhaanjohtavaa.”

Muutoin instituuttia koskevat kannanotot ja lausunnot ajoittuivat asiakirja-aineiston perusteella pääosin vuosiin 1981 ja 1982. Jo aiemmin esitellyn Liikuntatieteellisen tiedekunnan esimiesten allekirjoittaman lausunnon (14.8.1980) ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön kannanoton (10.9.1980) lisäksi ajatuksensa UKK-instituuttihankkeesta esittivät

- Valtion lääketieteellinen toimikunta (28.1.1981)
- Lääkintöhallitus (23.6.1981)
- Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvosto (14.12.1981)
- Valtion lääketieteellinen toimikunta (rakentamispäätöksestä) (14.4.1982)
- Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmä (osoitettu Opetusministeriölle) (31.5.1982)
- Valtion tiedeneuvoston työvaliokunta (3.6.1982).

Lähes kaikissa kannanotoissa suhtauduttiin varauksellisesti valtion niukkojen resurssien jakamiseen uudelle instituutille, joka näyttäisi aiheuttavan tietynlaista tutkimustoimintojen ylimitoitusta ja päällekkäisyyttä suhteessa jo olemassa oleviin laitoksiin.

Kannanotot lisääntyivät hankkeen tullessa julkisuuteen. Esimerkiksi Valtion lääketieteellisen toimikunnan kannanotossa vedotaan instituuttihankkeen saamaan julkisuuteen:

”Koska julkisuuteen annettujen tietojen mukaan suunnitteilla on uuden liikuntalääketieteellisen tutkimusyksikön perustaminen, valtion lääketieteellinen toimikunta katsoo asiantuntijaelimenä velvollisuudekseen ottaa kantaa hankkeeseen”.

Valtion lääketieteellisen toimikunnan kannanotto uutisoitiin laajasti myös mediassa (luku 3).

Lausunnoissaan edellä mainitut tahot pitivät Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön sinänsä hyvin suunniteltuja toimintoja tähän mennessä harjoitetun tiedepoliittikan vastaisina. Valtion lääketieteellinen toimikunta puki 28.1.1981 päivätyssä lausunnossaan viestinsä sanoiksi:

”Toimikunnan näkemyksen mukaan liikuntalääketieteellistä tutkimusta olisi ensisijassa harjoitettava korkeakoulujen laitoksilla [...] Edellä sanotun perusteella lääketieteellinen toimikunta pitää tärkeänä, että UKK-instituuttia tai muita suunnitteilla olevia tutkimuslaitoksia kehitettäessä otetaan huomioon alan tiedepoliittiset kehittämisohjelmat sekä muualla jo käynnissä oleva liikuntatieteellinen tutkimustyö.”

Samaan resurssienjakokysymykseen viittasi Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvosto 14.12.1981 päivätyssä lausunnossaan. Siinä ei varsinaisesti otettu kantaa instituutin perustamiseen, mutta todettiin, että ennen varoista päättämistä oli

”tehtävä perusteellinen selvitys alan tutkimustarpeesta, työnjaosta ja yhteistoiminnasta eri laitosten kesken.”

Kun UKK-instituutin rakentamisesta kaikesta vastuksesta huolimatta tehtiin päätös, jonka Urho Kekkonen Kuntoinstituuttisäätiö julkisti 14.4.1982, puuttui Valtion lääketieteellinen toimikunta tilanteeseen rakentamispäätöstä koskevalla, jo samana päivänä päivätyllä lausunnolla:

”Säätiö on todennut, että julkisuuteen esitetyissä puheenvuoroissa ei ole tuotu esiin mitään olennaista, mikä ei olisi ollut valtioneuvoston, eduskunnan ja säätiön tiedossa niiden harkitessa päätöstään instituutin perustamisesta [...] Lääketieteellinen toimikunta on jo aiemmin vuonna 1981 omatoimisesti antamassaan lausunnossa suhtautunut varauksellisesti uuden liikuntalääketieteellisen tutkimusyksikön perustamiseen [...] Valtion lääketieteellinen toimikunta kannattaa liikuntalääketieteellisen tutkimuksen ja laajemminkin elintapojen ja terveyden yhteyksien tutkimuksen edellytysten parantamista, mutta pitää epätarkoituksenmukaisena vaihtoehtona julkisten varojen sitomista kalliita perustamis- ja huomattavia ylläpitokustannuksia vaativaan laitosrakentamiseen.”

UKK-instituutin toiminnan sisällölliset suuntaviivat sen paremmin kuin rahoitukseen eivät täysin ratkenneet vuoden 1980 aikana. Maaliskuussa (5.3.1981) opetusministeriö oli asettanut työryhmän selvittämään liikuntatieteellistä tutkimusta suorittavien ja rahoittavien yksikköjen välistä työnjakoa sekä tutkimuksen koordinoitavuuskykyä. Työryhmään kuuluivat Kauko Sipponen, Markku Linna, Heikki Klemola, Eino Heikkinen, Aarni Koskela ja Risto Santti. Selvityksen tuli olla valmis 30.9.1982 mennessä.

Jo ennen työryhmälle asetettua syyskuun määräaika, 31.5. päättyi Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmä vetämään opetusministeriölle osoittamassaan lausunnossa yhteen tiedekentän kokemaa, uutta instituuttia koskevaa huolta:

”Työryhmän toimiaika päättyy syyskuun lopussa 1982, mutta UKK-kuntoinstituutin toteuttamisen tultua ajankohtaiseksi työryhmä pitää tarpeellisena jo tässä vaiheessa nimenomaan tutkimustyön kannalta esittää seuraavia näkökohtia [...] Tiedeyhteisön esittämä kritiikki johtuu lähinnä siitä, että vaikka maassamme on äskettäin laadittu sekä liikuntatieteellisen että lääketieteellisen tutkimuksen kehittämisohjelmat lähivuosiksi, kuntoinstituuttia suunniteltaessa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota valtion tiedehallintoa hoitavien toimielinten käsitteisiin eikä olemassa oleviin suunnitelmiin. Itse asiassa ne on ohitettu. Ainakin tätä nykyä, kun kuntoinstituutin käyntiin saattamisessa ei ole samanlaista kiirettä kuin vuonna 1980, virallisten suunnitelmien tulisi tälläkin alalla toimia kehittämistoiminnan perustana.”

Huoli niukkojen resurssien jakamisesta kiteytyi Valtion tiedeneuvoston työvaliokunnan kannanotossa, jossa 3.6.1982 todettiin, että

”UKK-instituuttihanke, jonka perustamisen yhteydessä ei ole oltu yhteydessä tiedehallinnon elimiin, ei ole sisältynyt niihin suunnitelmiin, joiden perusteella valtion tiedeneuvoston tutkimusvarojen lisäysohjelma vuosilla 1981–86 on tehty. Työvaliokunta korostaa siksi, että mikäli UKK-instituutin tutkimustoimintaa tullaan rahoittamaan valtion

varoin, tulisi nämä varat osoittaa tutkimusvarojen kasvuohjelman lisäyksenä.”

Lääkintöhallituksen 23.6.1981 päiväämä lausunto poikesi yhtenäisestä linjasta, joka epäili instituuttihankkeen ideaa ja erityisesti sen rahoittamista koskevia suunnitelmia. Lääkintöhallituksen lausunnossa suunnitelmia pidettiin ”huolellisesti laadittuina, monipuolisina ja hyvin suunnitellun tuntuksina”.

Suunnitelmiin esitettiin vielä yhden toiminnon, uintimahdollisuuksien, lisäämisestä. Tämän lausunnon allekirjoittajina esiintyivät pääjohtaja Erkki Kivalo ja vt. ylläääkäri Seppo Asikainen – näistä Erkki Kivalo oli yksi Urho Kekkosen kolmesta henkilöäkäristä.

Instituutin oikeutuksesta ja sen rahoituksesta käyty keskustelu näkyi jo varsin varhaisessa vaiheessa myös säätiön omissa asiakirjoissa: Ilkka Vuori ja Pekka Oja olivat 16.10.1980 hahmotelleet paperin, jossa käsitellään ”mahdollisten supistusten prioriteettijärjestystä UKK-instituutin tilaohjelmassa”. Suunnitelmat koskivat lähinnä tilojen pienentämistä, sillä ajateltujen toimintojen toteuttamista ei haluttu vaarantaa.

Asiakirjojen mukaan keskeinen eturistiriita rakentui erityisesti UKK-instituutin sijoituspaikaksi julkisestikin esitetyn Tampereen ja liikuntatieteellistä tutkimusta yliopistossaan harjoittavan Jyväskylän välille. Säätiön hallitus esimerkiksi sai Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän kaupungin, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön ja liikuntatieteellisen tiedekunnan allekirjoituksilla varustetun kutsun 30.11.1980. Kutsussa toivottiin UKK-instituutisäätiön hallitus tervetulleeksi tutustumaan Jyväskylän yliopiston tiloihin. Ilkka Vuori ja Pekka Oja reagoivat kutsuun kirjoittaen paperin, jossa esitetään

”näkökohtia... kirjeestä ja siihen liittyneestä lehtiutuutisesta” (2.12.1980). Luonnoksessa todettiin, että

”Jyväskylän kielteinen asenne UKK-instituuttiin on nurinkurinen liikuntatieteellisen tutkimuksen yleisen kehittämisen kannalta. Sen kautta torjutaan alalle osoitettu täysin uusi resurssiruiske, mikä muuten olisi jäänyt todennäköisesti kokonaan saamatta. Niinikään suhtautuminen johtaa tiedekunnassa valmistuneiden työ-, pätevyitymis- ja jatkokoulutusmahdollisuuksien torjumiseen. Jyväskylä on peräänkuuluttanut näitä voimakkaasti koko 70-luvun.”

Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan luonnosteleva kirje oli harvinainen poikkeus asiakirjoissa, sillä siinä puolustettiin UKK-instituuttia nimittämällä sitä koko alaa hyödyttäväksi resurssiruiskeeksi. Muita instituutin toimintaa kuvaillen puolustavia argumentteja ei juurikaan esitetty, vaan yleensä vain todettiin, ettei pelättyjä päällekkäisyyksiä esiinny, tai esitettiin hieman edellisestä muokattu versio instituuttiin kaavaillusta toiminnasta.

UKK-instituutin toiminta käynnissä

Vaikka instituuttirakennusta ei vielä ollut pystytetty, eikä sen sijoituspaikasta päästy yksimielisyyteen, oli instituutin toiminta jo käynnistynyt. Tämä käy ilmi Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön toimintakertomuksesta vuodelta 1980 ja toimintasuunnitelmasta vuodelle 1981.

Vuoden 1980 toimintakertomus raportoi yrityksille suunnatun onnittelukeräyksen organisoimisen. Onnittelukeräyksen tuotoksi arvioitiin luvattujen lahjoitusten perusteella yhteensä noin 10 miljoonaa markkaa ja ke-

räyksen toteutti Jorma Varis vakuutusyhtiö Pohjolasta. Valtio päätti tukea keräystä ja lupasi yrityksille verovapauden alle 100 000 markan lahjoituksista. Kansalaisten osallistumiseksi lahjaan oli painettu juhlaraha, johon valtio oli luvannut osallistua jo enintään 20 miljoonalla ja vähintään 5 miljoonalla markalla. Vuonna 1980 päätettiin myös instituutin arkkitehtikilpailusta. Instituutin johtajaksi oli säätiön 19.12.1980 tekemällä päätöksellä ilman valintamenettelyä kutsuttu johtajaksi professori Ilkka Vuori Turusta. Professori Vuori otti toimen vastaan 15.1.1981.

Toimintasuunnitelma vuodelle 1981 sisälsi ajatuksen instituutin toiminnasta. Instituutissa oli tarkoitus tutkia fyysisen aktiivisuuden terveyteen liittyviä vaikutuksia, hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla liikunnan jo tunnettuja terveysvaikutuksia sekä edistää liikunnan harrastamista koulutuksen, neuvonnan ja tiedotuksen avulla. Instituuttiin tarvittiin mahdollisimman paljon tutkijoita toteuttamaan koko väestöä koskevia tutkimuksia, ja ajatus oli vakituisen henkilökunnan lisäksi rekrytoida niin sanottua joustavaa työvoimaa. Soveltava tutkimus nostettiin instituutin yhdeksi keskeiseksi alueeksi.

Vuoden 1981 toimintakertomuksessa kuvailtiin, kuinka instituutti toteutti itselleen asettamiaan tutkimukseen, koulutukseen ja tiedotukseen liittyviä tehtäviä. Tässä vaiheessa instituutilla ei vielä ollut omia tiloja, vaan sen työntekijät johtaja Ilkka Vuori ja päätutkija Pekka Oja toteuttivat tehtäviään kumpikin tahoillaan:

”UKK-instituutin johtajana toimi professori Ilkka Vuori 15.1.1981 alkaen ja päätutkijana dosentti Pekka Oja 1.9.1981 alkaen. Johtaja Vuori teki työtään suurimman osan vuodesta Stanfordin yliopistossa Yhdysvalloissa. Tutkimuksissa toimi

eripituisia aikoja kokopäivä- ja osapäivätoimissa yhteensä 29 henkilöä.”

Vuoden 1981 toimintakertomuksesta käy ilmi, että Tampereen kaupunki luovutti 18.11.1981 Kaupin kaupunginosassa sijaitsevan noin 4,5 hehtaarin alueen käytettäväksi instituutin rakentamiseen. Hämeen lääninhallitus myönsi luvan instituutin perustamiseen 10.12.1981. Säätiö järjesti syksyllä 1981 tutkimuslaitosrakennusta koskevan arkkitehtuurikilpailun ja valitsi instituutin toteuttamisen pohjaksi ”Liikunnan linja” -nimisen työn. Instituutin luonnospiirustukset hyväksyttiin hallituksen kokouksessa 11.11.1981, ja vuonna 1982 rakennushankkeesta pyydettiin urakkatarjoukset.

Samoihin aikoihin säätiön hallitus oli kutsuttu tustumaan Jyväskylän yliopiston tiloihin (30.11.1981), ja Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvosto oli lähettänyt kannanottonsa (14.12.1981).

Asiakirjojen mukaan vuosi 1982 oli edelleen kiivaiden neuvottelujen aikaa. Tontti oli valmiiksi katsottuna ja lupa perustaa instituutti suojellulle, kaavoittamattomalle alueelle oli olemassa. Instituutin sisällöllisistä painotuksista, itsenäisestä asemasta ja sijoituspaikasta käytiin kuitenkin edelleen tiukkaa kädenvääntöä. Kevään 1982 aikana säätiö (yleensä Ilkka Vuoren nimissä) kommentoi instituutin suunnitelmia ja toimintaa erilaisilla ja eri tahoille suunnatuilla tiedonannoilla, muistioilla, yhteenvedoilla ja lehdistötiedotteilla (liite 1).

Alkuvuodesta 1982 Ilkka Vuori lähetti UKK-instituuttia koskevaa informaatiota Keski-Suomen Lääninhallituksen Maaherra Kauko Sipposelle (18.2.1982) sekä muistion ministeri Ahteelle. Maaherra Kauko Sipposelle Ilkka Vuori kirjoitti:

”Liittyen tehtävääne Opetusministeriön asettaman, liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittämistä ja koordinoitua selvittävän työryhmän puheenjohtajana rohkenen lähettää oheisena UKK-instituutin suunniteltua ja toteutunutta toimintaa koskevaa informaatiota. Tähän asti olemme UKK-instituutin taholla arvioineet ilmeisesti virheellisesti tällaisen menettelyn epäasianmukaiseksi. Muun muassa Kansan Uutisten artikkelin 15.2.1982 perusteella ymmärrämme informoinnin kuitenkin vähintäänkin sallituksi.”

Kirjeessään Ilkka Vuori oikaisi julkisuudessa esillä olleita virheellisiä käsityksiä, jotka koskivat instituutin asemaa tutkimuksen kentässä ja väitteitä tutkimuksen päällekkäisyydestä. Ilkka Vuori oikoi myös väitteitä, joiden mukaan instituutti ei olisi käynyt keskusteluja toiminnastaan ja työnjaostaan muiden tutkimus- ja koulutustahojen kanssa. Ilkka Vuori päätti kirjeen:

”Lopuksi joudun lausumaan huolestuneisuuteni siitä, että eräät toimikuntanne jäsenet ovat aikaisemmissa virallisluontoisissa lausunnoissa sekä toistuvasti julkisuudessa esittäneet UKK-instituutisuunnitelmia vastustaneita yksipuolisia ja jopa virheellisiä kannanottoja. Tällä perusteella heitä voitaneen pitää jopa jääveinä käsittelemään työryhmänne työssä UKK-instituuttia koskevia kysymyksiä.”

Kirje Maaherra Kauko Sipposelle oli poikkeuksellinen UKK-instituutin toimintaa perusteleva teksti koko asiakirja-aineistossa. Muutoin instituuttia puolustavat puheenvuorot olivat niukassa, ja instituutin toiminta-ajatusta puolusteltiin enemmän ikään kuin rivien vä-

lissä, sitä kerta kerralta hiukan täsmennettynä toistaen. Esimerkiksi Ilkka Vuoren ministeri Matti Ahteelle lähettämä muistio edusti tyypillistä, instituutin toimintaa pikemminkin kuvailevaa kuin perustelevaa linjaa.

Samankaltainen instituutin toiminta-ajatusta linjaava lehdistötiedote ”UKK-instituutti – tutkimusta ja tietoa terveydeksi” on päivätty 6.4.1982.

Vuonna 1982 UKK-instituutin rahoitus joutui vastatuuleen. Kansaneläkelaitoksen Turussa 13.5.1982 kirjoitetun kokousmuistion mukaan Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajula veti hieman yllättäen Kelalta odotetun rahoituksen pois vedoten muuttuneeseen tilanteeseen. Ilmeisesti UKK-instituuttiin kaavailut tutkimuksen painopisteet rakentuivat liian päällekkäisiksi myös Kansaneläkelaitoksen intresseihin nähden, sillä Jaakko Pajula kyseenalaisti itsenäisen instituutin rakentamisen. Häntä yritettiin vielä puhua ympäri vetoamalla Urho Kekkosen koko elämäntyötä koskevan hankkeen toteuttamiseen.

Samanaikaisesti, touko-kesäkuussa 1982, instituutisuunnitelmia vastustavat tai kyseenalaistavat tahot, esimerkiksi Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmä (lausunto opetusministeriölle 31.5.1982) ja Valtion tiedeneuvoston työvaliokunta (kannanotto UKK-instituutista 3.6.1982), jatkoivat omien näkökulmiensa esille tuomista.

Ministeriön väliintulo: kolme työryhmää

Kesällä 1982 käytiin kiivaita pohdintoja UKK-instituutin rahoittamisesta. Laitosrakennuksen toteuttamiseen liittyvässä, sosiaali- ja terveysministeriössä työstetyssä paperissa ilmoitetaan (22.6.):

”Valtio osallistuu rakentamisesta aiheutuviin kuluihin ilmoitetulla määrällä [...] käyttökustannuksiin tullaan myöntämään valtion apua myöhemmin määriteltävällä tavalla”.

Mietinnössä arvioitiin myös suunniteltua aikataulua ja määrättiin rakennushallitus valvomaan rakentamista. Lisäksi päätettiin asettaa suppea työryhmä, jossa opetusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö, Kansaneläkelaitos ja Kansanterveyslaitos miettivät rahoitusta.

Juhannuksen kynnyksellä, 24.6.1982, sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia

”ehdotus sellaisista hallinnollisista järjestelyistä, joiden avulla instituutin toiminta, joka pääosin rahoitetaan julkisin varoin, järjestetään riittävässä yhteistoiminnassa muiden alan tutkimuslaitosten, erityisesti Jyväskylän yliopiston kanssa. Työryhmän tulee muun ohella selvittää, olisiko tarpeen perustaa eri tutkimusaloja edustavista ja myös valtion tutkimushallintoa edustavista jäsenistä koostuva säätiön hallintoon kuuluva tieteellinen neuvosto. Neuvosto käsittelee laitoksen tutkimusohjelmat ja laitoksen toiminnan tavoitteet. Työryhmän tulee antaa lausunto säätiön hakemukseen liittyvästä tutkimusohjelmasta sekä laitoksen tulevasta henkilöstömäärästä sekä sen yleisestä tutkimusalasta. Tällöin tulee myös selvittää, minkä ministeriön hallinnonalalle laitos lähinnä kuuluu [...] Työryhmän tulee niin ikään tehdä ehdotus käyttökustannusten rahoituksen tarpeesta ja tähän liittyen selvittää, mistä eri lähteistä laitoksen käyttökustannusrahoitus voidaan luotettavasti järjestää. Erikseen työryhmän tulee tehdä ehdotus valtion vuoden 1982 lisäme-

noarvioon ja vuoden 1983 tulo- ja menoarvioon tarvittavista määrärahoista.”

Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin sosiaali- ja terveysministeriön hallitusneuvos Risto Jaakkola ja jäseniksi osastopäällikkö Markku Linna (opetusministeriö), apulaisprofessori Risto Santti (Suomen akatemian lääketieteellinen toimikunta), hallitusneuvos Antero Kivi (valtiovarainministeriö), vs. apulaisosastopäällikkö Markku Murtomaa (lääkintöhallitus), professori Jussi Huttunen (Kansanterveyslaitos) ja lääketieteen ja kirurgian tohtori Arpo Aromaa (Kansaneläkelaitos). Asiakirjan lopussa mainittiin vielä, että ”työryhmän tulee työskennellä virka-aikana ilman eri korvausta ja sen tulee saada työnsä valmiiksi 20.7.1982 mennessä”. Asiakirjan ovat allekirjoittaneet tuolloinen sosiaali- ja terveysministeri Jacob Söderman ja osastopäällikkö Markus Onnela.

Määräaikaan mennessä, 19.7.1982, työryhmä oli saanut työnsä valmiiksi. Työryhmä oli kutsunut ”pysyväksi asiantuntijaksi toimistopäällikkö Herman Nurminen sosiaali- ja terveysministeriöstä”. Asiantuntijoina työryhmä oli kuullut useiden tahojen edustajia:

- Rakennushallitus (osastopäällikkö Pekka Metsola ja yli-insinööri Heikki Sätälä)
- UKK-instituutti (professori Ilkka Vuori ja dosentti Pekka Oja)
- UKK-instituutin rakennuksen suunnittelusta vastaava arkkitehtitoimisto (arkkitehdit Tuomo Siitonen ja Pekka Helin)
- Tampereen yliopisto (rehtori, professori Jarmo Visakorpi, professori Mauri Isokoski ja johtaja Pentti Salmelin)
- Tampereen yliopistollinen keskussairaala (ylilääkäri Arto Uusitalo)

- Tampereen kaupunki (apulaiskaupunginsihteeri Tapani Mattila)
- Jyväskylän yliopisto (vararehtori Mikko Raatikainen, dekaani Risto Telamaa, professori Paavo Komi ja professori Eino Heikkinen, suunnittelija Erkki Tuunanen)
- Jyväskylän kaupunki (apulaiskaupunginjohtaja Ahti Vielma)
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (apulaisprofessori Pauli Vuolle ja isännöitsijä Jarmo Hakamäki)
- Raha-automaattiyhdistys (hallituksen puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Ruokola)

Työskentelynsä aikana työryhmä vieraili Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa. Työryhmä muistutti vielä, ettei se ”ole ottanut kantaa siihen, onko instituutti erillisenä tutkimusyksikkönä tarpeellinen vaan on perustanut työnsä valtioneuvoston ja eduskunnan tekemiin periaatepäätöksiin”.

Instituuttityöryhmä vetosi Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön esitykseen, jonka mukaan rakennushankkeen rahoitus järjestettäisiin seuraavasti: kansalaiskeräyksen avulla kerätystä rahastosta 8,7 miljoonaa markkaa, valtionavustuksen avulla valtioneuvoston päätöksen mukaisesti 7,5 miljoonaa markkaa ja loppumäärä Tampereen kaupungin takaamasta säätiön pitkäaikaisesta lainasta. Työryhmä ehdotti ensinnäkin, että

”tarkistetusta tutkimusalueesta ja toiminnan luonteesta johtuen säätiö kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan. [...]Työryhmä puoltaa mahdollisesti UKK-instituutin rakentamista Tampereelle: ”Instituutin rakentamisen lähtökohtana voi-

daan pitää supistettua toteuttamisvaihtoehtoa, joka päättyy 21 miljoonan markan rakennuskustannuksiin [...] Työryhmän lähtökohdan mukaan supistetun ohjelman mukaiset investointikustannukset ovat laitehankintoihin 25–26 miljoonaa markkaa [...] Tarkastellessaan instituutin vuosittaisia menoja ja niiden rahoitusta työryhmä on todennut, että käyttötalousmenojen luotettava rahoitus voidaan perustaa ainoastaan hallituksen aikaisemmin tekemään periaatepäätökseen. Päätöksen mukaan käyttötalousmenot rahoitetaan valtion tulo- ja menoarviossa kansanterveyden edistämiseen käytettävissä olevista määrärahoista, eli Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta.”

Työryhmä totesi, että tiedossa oleva rahoitus huomioon ottaen instituutin käyttökustannusten rahoitusvaje olisi 3–4 miljoonaa markkaa vuodessa. Sen vuoksi ehdotettiin joko erillisen määrärahan esittämistä valtion tulo- ja menoarvioon tai rakentamissuunnitelmien oleellista supistamista. Se merkitsisi tehtyjen päätösten muuttamista ja suunnittelun aloittamista uudelta pohjalta. Työryhmän mukaan toimivan tutkimuslaitoksen henkilöstön vähimmäistarve olisi noin 20 henkeä.

Lisäksi työryhmä arvioi instituutin saavan ”huomatavan osan projektiluonteisia avustuksia mm. Suomen Akatemialta, Kansaneläkelaitokselta, alkoholi- ja tupakkatutkimusvaroista, Työsuojelurahastosta” ja muista vastaavista tutkimustoimintaa rahoittavista lähteistä.

Työryhmä ei ollut esityksessään yksimielinen, vaan eriävän mielipiteen esittivät Antero Kivi valtiovarainministeriöstä ja Arpo Aromaa Kansaneläkelaitoksesta. Antero Kivi puuttui käyttökustannusten rahoitukseen,

joka hänen mielestään ”tulee pääosin myöntää valtioneuvoston päätösten mukaisesti kansanterveyden edistämiseen myönnettävistä määrärahoista [...]tai hanke tulisi supistaa rahoitusedellytyksiä vastaavaksi”.

Arpo Aromaa puolestaan asettui tietyin edellytyksin tukemaan instituutin sisällöllistä toimintaa, mutta vastusti itsenäisen instituutin rakentamista:

”UKK-instituutin koko rahoitus olisi voitava järjestää mielestäni niin, että uusi laitos ei vaaranna jo olemassa olevien osin samalla tutkimusalueella toimivien yksiköiden toiminnan tehostamista ja niiden edelleen kehittämistä. Jos uusi laitos rakennetaan, tulisikin sen tutkimusalueelle maassamme suunnattavien voimavarojen kokonaisuudessaan vastaavasti kasvaa [...] Onkin uudestaan harkittava, miten jo kertyneet varat parhaiten palvelisivat alkuperäistä tarkoitusta [...] olisikin perustelluinta käyttää kertyneet ja valtion niiden lisäksi toivottavasti osoittamat varat suoraan Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön säädekirjassa ilmaistuun toimintaan rakentamatta erillistä uutta tutkimuslaitosta. Tältä pohjalta rakentuvaan tutkimusyhteistyöhön tutkimuksen taloudellinen tukeminen mukaan luettuna tulisi myös Kansaneläkelaitos omalta osaltaan osallistumaan [...] Kansaneläkelaitoksen oman tutkimustoiminnan tarpeiden johdosta ei UKK-instituutin käyttömenoja kuitenkaan voida rahoittaa Kansaneläkelaitoksen varoin.”

Arpo Aromaan eriävä mielipide selitti omalta osaltaan Kelan muuttuneeksi suunnaksi tulkittua ilmoitusta vetäytyä instituutin rahoittamisesta. Se ei saanut aivan Kelan pääjohtaja Jaakko Pajulan mielipidekirjoitusten

veroista mediajulkisuutta, mutta tuotti meille arvokasta tietoa, jota tulemme seuraavassa luvussa käyttämään, kun taustoitamme media-aineiston dokumentoimaa kärkevääkin keskustelua.

Kolme päivää ensimmäisen työryhmän jättämän lausunnon jälkeen, 22.7.1982, asetti vastanimitetty sosiaali- ja terveysministeri Vappu Taipale uuden, UKK-instituutin jatkosuunnittelua seuraavan asiantuntijatyöryhmän, jonka ”tehtävänä oli olla mukana laatimassa säätiön tutkimusalueen ja henkilöstösuunnitelman tarkistamista koskevia suunnitelmia”. UKK-instituuttiasiantuntijatyöryhmän mietintö/muistio luovutettiin sosiaali- ja terveysministeriölle 30.8.1982.

Tämän toisen työryhmän lähtökohta oli eriävistä mielipiteistä huolimatta sama kuin ensimmäisenkin, eli periaatepäätöksiin perustuva oletus instituutin rakentamisen toteutumisesta. Toisen työryhmän tehtävä oli tarkistaa tarvittavan rahoituksen määrään vaikuttavia suunnitelmia.

Asiantuntijatyöryhmän puheenjohtajaksi määrättiin professori Jussi Huttunen Kansanterveyslaitoksesta ja jäseniksi vs. apulaisosastopäällikkö Markku Murtomaa lääkintöhallituksesta, vs. toimistopäällikkö Heli Kotilainen lääkintöhallituksesta, suunnittelija Tyyne Martikainen sosiaali- ja terveysministeriöstä, suunnittelija Leena Välimäki sosiaali- ja terveysministeriöstä, tutkija Arja Rimpelä Helsingistä, apulaisprofessori Risto Santti Suomen Akatemian lääketieteellisestä toimikunnasta ja professori Mauri Isokoski Tampereen yliopistosta. Pysyväksi asiantuntijaksi kutsuttiin professori Ilkka Vuori UKK-instituutista.

Asiantuntijoina työryhmä kuuli jälleen edustajia useilta eri tahoilta:

- lääkintöhallitus (ylitarkastaja Kaija Hasunen, professori Matti Karvonen, tarkastaja Kaarina Kuosmanen)
- Helsingin yliopiston ravitsemustieteen laitos (apulaisprofessori Leena Räsänen)
- Tampereen terveystieteiden keskus (johtava lääkäri Timo Pitkälä)
- Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos (professori Tapani Puro)
- Turun yliopiston psykologian laitos (Maija-Liisa Rauste-Wright)
- Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitos (apulaisprofessori Matti Rimpelä)
- rakennushallitus (yli-insinööri Heikki Sätälä).

Uuden työryhmän tehtävä oli olla mukana laatimassa säätiön tutkimusalueen ja henkilöstösuunnitelman tarkistamista koskevia suunnitelmia, sekä tarkastaa rakennusohjelman ja laite- ja irtaimistohankintaohjelman supistamista koskevat suunnitelmat yhdessä säätiön ja rakennushallituksen kanssa. Lisäksi työryhmän tuli tarkastaa supistettuja käyttökustannuksia koskevat rahotuslaskelmat.

Työryhmä esitti, että ”rahoituslaskelmien lähtökohdana tulee pitää sitä, että UKK-instituutin pysyvän henkilöstön määrä vuonna 1983–1985 on enintään 20”. Tällä esityksellä on vastattu säätiön hallituksen kaavailuihin käynnistää toiminta 20 henkilöllä ja kasvattaa määrää asteittain 40:een.

Instituutin tutkimusalan tarkentamiseksi asiantuntijatyöryhmä ehdotti, että instituutin toiminnan päätavoite olisi ”tutkia ja kehittää keinoja yksilön ja väestön ter-

veyden ja omatoimisen terveydenhoidon edistämiseksi”. Instituutin toimintaa haluttiin suunnata erityisesti perusterveydenhuoltoa varten, ja tähän ehdotettiin pyrittävän terveysneuvonnan, koulutuksen ja tiedotuksen avulla. Näin määriteltynä UKK-instituutin toiminnan ajateltiin täyttävän ”vaikeaksi koetun aukon soveltavan kansanterveystutkimuksen alalla ja täydentävän muissa tutkimusyksiköissä tehtävää tutkimusta”. Työryhmä ehdotti myös alkuperäisen rakennussuunnitelman sekä irtaimisto- ja laitehankintojen supistamista

Kiireessä keskellä kesää valmisteltujen työryhmämietintöjen sinänsä asiallinen teksti sisälsi keskeisissä kohdissa tautologioita ja kehäpäätelmiä, joiden perusteella instituutin toiminta asetui jokseenkin humoristiseenkin valoon: ”Instituutti tutkii terveyteen vaikuttavia elintapoja ja tottumuksia ja niiden vaikutuksia terveyteen”.

Työryhmien työskentely osoittautui ilmeisen tulokselliseksi, sillä jo muutama päivä asiantuntijatyöryhmän muistion luovuttamisen jälkeen, 2.9.1982 tehtiin sosiaali- ja terveysministeri Vappu Taipaleen ja hallintoneuvos Risto Jaakkolan allekirjoituksilla varustettu valtioneuvoston periaatepäätös Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön tutkimuslaitoksen rakentamisesta ja rakentamistöiden aloittamisesta:

”Sosiaali- ja terveysministeriö myöntää Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiölle vuoden 1980 kolmannessa lisämenoarviossa olevasta 500 000 markan siirtomäärärahasta (mom. 33.99.55 Valtioneuvoston avustus Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön tutkimuslaitoksen rakentamiseen) sekä vuoden 1982 menoarviossa olevasta 4 500 000 markan vastaavasta siirtomäärärahasta (mom. 33.99.55) avustuksen Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön tutkimuslaitok-

sen rakentamiseen edellä mainituilla sekä muutoin tarpeelliseksi katsomillaan ehdoilla.”

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 26.10.1982 vielä kolmannen työryhmän. Sen tehtävä oli avustaa ministeriötä UKK-instituutin rakentamista koskevassa periaatepäätöksessä (valtioneuvosto 2.9.1982) ja ministeriön samana päivänä tekemän päätöksen ehtojen toteutumisen seurannassa. Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin professori Jussi Huttunen Kansanterveyslaitoksesta ja jäseniksi suunnittelija, sittemmin ylitarkastaja Tyyne Martikainen sekä vs. lainsäädäntöneuvos, dosentti Matti Mikkola sosiaali- ja terveysministeriöstä ja ylitarkastaja, dosentti Kaija Hasunen lääkintöhallituksesta. Asiantuntijoina kuultiin professori Ilkka Vuorta sekä päätutkija Pekka Ojaa UKK-instituutista sekä varatuomari Juha Naukkarista.

Lyhykäisessä sosiaali- ja terveysministeriölle 8.2.1983 luovuttamassaan mietinnössä työryhmä muun muassa totesi, että talousarvioluonnos vuodelle 1984 on realistinen.

Professori Ilkka Vuori, UKK-instituutin johtaja, lähetti 7.12.1983 tiedotusvälineille tausta-aineistoksi tekstin, jonka otsikko kertoi kaiken: ”UKK-instituutin rakennus valmistunut”. Tekstissä kerrottiin ”Suomen kansan ja valtiovallan” presidentti Urho Kekkoselle antaman 80-vuotispäivälahjan valmistumisesta, ja todettiin sen sijaitsevan Tampereella Kaupin urheilupuistossa Näsijärven rannalla, Tampereen kaupungin lahjoittamalla tontilla. Tekstissä selostettiin lyhyesti instituutin itselleen asettama tehtävä ja esitellään sille rakennetut tilat. Lisäksi kerrottiin, että

”UKK-instituutin toiminnan alkaessa sen toimiin on nimitetty 10 pysyvää toimihenkilöä, näistä 7 tutkimustehtäviin. Tutkijat edustavat monipuolisesti lääketieteen, erityisesti kansanterveystieteen, liikuntatieteiden, terveyskasvatuksen ja yhteiskuntatieteiden eri alueita. Vuoden 1984 aikana pysyviin toimiin on tarkoitus ottaa lisäksi 4–5 henkilöä. Tutkimusapurahojen turvin palkataan tilapäisiin tehtäviin 3–4 henkilöä.”

Lopuksi kerrottiin UKK-instituutin sopineen laajasta yhteistyöstä Tampereen terveyskeskuksen, Tampereen Urheilulääkäriaseman ja Tampereen yliopiston kanssa. Viimeksi mainittu yhteistyö ”koskee automaattista tietojenkäsittelyä [...] Tietojen käsittely edellyttää suurta tietokonetta. Se saadaan käyttöön siten, että instituuttiin on sijoitettu päätelaitteet, joiden avulla instituutin tutkijat voivat käyttää Tampereen yliopiston koko tietokonekapasiteettia ja kaikkia sen ohjelmistoja.”

Asiakirjoista rakentui jännitteitä ja ristiriitoja sisältävä tarina UKK-instituutin perustamisajankaksosta. Sanomalehdistö seurasi instituutin perustamisen vaiheita ja rakensi niistä omien logiikoidensa mukaisen tarinan, johon siirrymme seuraavassa, instituutin ympärille rakennuttua sanomalehtikeskustelua tulkitsevassa luvussa.

UKK-instituutin perustamisvaiheita

1980

- 10.4. Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö perustettiin
- 28.4. Onnittelukeräys julkistettiin
- 2.9. Periaatepäätös valtion osallistumisesta UKK-Kuntoinstituutin rakentamisesta ja ylläpidosta aiheutuviin kustannuksiin tehtiin.
- 3.9. Tasavallan presidentti Urho Kekkonen 80 vuotta. Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö luovutti onnitteluadressin tasavallan presidentille.
- 10.9. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön kannanotto UKK-instituutista
- 25.9. Lääkintöneuvos Sotamaan puheenvuoro / neuvottelu Jyväskylän klubilla
- 19.12. Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö kutsui UKK-instituutin johtajaksi professori Ilkka Vuoren Turusta.

1981

- 15.1. Professori Vuori aloitti UKK-instituutin johtajana.
- 28.1. Valtion lääketieteellisen toimikunnan kannanotto UKK-instituuttihankkeesta
- 5.3. Liikuntatieteellistä tutkimusta suorittavien ja rahoittavien yksikköjen välisestä työnjakoa sekä tutkimuksen koordinoitavien toimien selvittävän työryhmän asettaminen / opetusministeriö
- 23.6. Lääkintöhallituksen lausunto UKK-instituuttihankkeesta (viittaus kirjeeseen 18.6.1981)
- 1.9. Dosentti Pekka Oja aloitti päätutkijana UKK-instituutissa
- 11.11. ”Liikunnan linja” -nimisen, arkkitehtuurikilpailun voittaneen työn luonnospiirrokset hyväksyttiin hallituksen kokouksessa.
- 18.11. Tampereen kaupunki luovutti lahjakirjan, jolla se lahjoitti Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiölle Tampereen kaupungin Kaupin kaupunginosassa sijaitsevan noin 4,5 ha:n suuruisen alueen käytettäväksi instituutin rakentamiseen.
- 14.12. Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvoston kannanotto

1982

- 31.5. Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmän lausunto opetusministeriölle
- 3.6. Valtion tiedeneuvoston työvaliokunnan kannanotto UKK-instituutista
- 24.6. 1. UKK-instituuttityöryhmän asettaminen / sosiaali- ja terveysministeriö. Tehtävänä oli selvittää työnjakoa muiden yksiköiden kanssa sekä tehdä ehdotus käyttökustannusrahoituksen järjestämisestä.
- 12.7. Liikuntatieteellisen tiedekunnan lausunto UKK-kuntoinstituutisuunnitelmasta
- 19.7. Ensimmäinen UKK-instituuttityöryhmä luovutti muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle
- 22.7. Toinen UKK-instituuttiasiantuntijatyöryhmän asettaminen / sosiaali- ja terveysministeriö. Tehtävänä oli seurata edellisen työryhmän ehdotusten toteutumista.
- 30.8. Toinen UKK-instituuttiasiantuntijatyöryhmä luovutti muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle.
- 1.9. Valtioneuvoston periaatepäätös Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön tutkimuslaitoksen rakentamisesta ja rakentamistöiden aloittamisesta / Raha-asiainvaliokunnan istunnon esittelylista
- 26.10. Kolmas UKK-instituuttiseurantatyöryhmän asettaminen / sosiaali- ja terveysministeriö. Tehtävänä oli avustaa ministeriötä 2.9. syyskuussa 1982 tehdyn periaatepäätöksen ja siinä mainittujen ehtojen seurannassa.

1983

- 8.2. Kolmas UKK-instituuttiseurantatyöryhmä luovutti mietintönsä sosiaali- ja terveysministeriölle.
- 7.12. Lehdistötiedote: UKK-instituutin rakennus on valmistunut / Ilkka Vuori

3. Perustamisajan kiistat ja keskustelut julkisuudessa

- Kansan lahja 80-vuotiaalle UKK:lle: kuntoinstituutti Tampereelle
- UKK-instituutti vastatuulella: rahoitus hiertää
- Hanke, joka meni metsään
- Instituutilla pallottelu saa riittää
- Uusi, uljas terveystiedon ahjo
- UKK-instituutti törmäsi tieteen vastarintaan
- Nollatutkimusta vai tieteellistä työtä?

Kaikki edelliset ovat isoja otsikoita valtavirtamedias-
ta 1980-luvun alusta. Nopeakin silmäily tuottaa kuvan
kiistanalaisesta hankkeesta ja vilkkaana velloneesta
mediakeskustelusta. Joukkoviestinnän sisällöt ovatkin
kiinnostavia melkein minkä tahansa yhteiskunnalliskult-
tuurisen ilmiön tutkimuksessa. Niiden erityinen piirre on
niiden kaksiulotteinen luonne: journalismi tai lehtijutut
ovat varta vasten tehtyjä kulttuurisia artefakteja, mutta
samaa aikaan ne ovat kulttuuria muokkaavia ja tuottavia
poliittisia voimia. Kaikki mediasisällöt ovat historialli-
sesti erityisiä – niillä on oma, aikaan ja paikkaan sidottu
todellisuutensa, jota tutkimuksen on tavoiteltava.

Moderneissa läntisissä kansallisvaltioissa yhteiskun-
nan ja kansalaisen suhde on joukkotiedotuksen välittämä.
Journalismia ei tällöin voi pitää pelkkänä viihteenä, tai
edes tiedon yksioikoisena välittämisenä tai siirtona, vaan

journalismi edustaa ja heijastelee eri yhteiskunnallisten
ryhmien etuja ja intressejä. Tiedotusvälineillä on kes-
keinen asema siinä, miten kansalaisten ja valtiovalan
suhde jäsentyy sekä sinä, miten poliittisen eliitin sisäi-
nen kommunikaatio ja politiikan tekeminen tapahtuu.
Joukkoviestinnän sisällöt ilmentävätkin kulttuurisia
kamppeiluja merkityksistä, edustavuudesta ja pääsystä
puhumaan julkisilla foorumeilla.

Nämä kamppailut ovat olennaisia, sillä mediajul-
kisuus tuottaa meille maailmaa koskevien tulkintojen
viitekehykset. UKK-instituutin suunnittelua, perusta-
mista ja varhaisia vaiheita käsittelevää mediajulkisuutta
onkin kiinnostavaa tutkia juuri sen tuottamien kehysten
näkökulmasta: miten instituutti esiteltiin? Miten sen
perustamista perusteltiin? Kenen annettiin määritellä,
vastustaa ja puolustella instituuttia? Minkälaisia kiis-
toja nostettiin esille? Mille yhteiskunnalliselle kentälle
kiistat asetettiin? Miten ne julkisuudessa ratkaistiin?

Aineiston ulottuvuudet ja ongelmat

Tämä analyysi pohjautuu UKK-instituutin perustamisen ja ensimmäisten toimintavuosien aikana julkaistuihin lehtijuttuihin, joita ovat keränneet johtaja Ilkka Vuori, tutkimusjohtaja Pekka Oja ja UKK-instituutin muu henkilöstö. Lehtileikekoelma on melko laaja, joskaan ei järjestelmällisesti kerätty (systemaattinen mediaseuranta aloitettiin UKK-instituutissa 1990-luvulla).

Aineisto rajoittuu suoraan instituuttia koskevaan kirjoiteluun ja on kohtalaisen hajanainen. Uutismedian lisäksi on seurattu ammatti- ja aikakauslehtiä ja arkistoihin on tallennettu paljon juttuja, joissa instituutin sijasta esitellään instituutin tutkijoita, tutkimustyötä tai yhteistyökumppaneita.

Juttuja on kertynyt instituutin omiin ja sen toimijoiden henkilökohtaisiin arkistoihin seuraavista lehdistä:

Aamulehti
Helsingin Sanomat
Hufvudstadsbladet
Ilta-Sanomat
Kansan Uutiset
Keskisuomalainen
Kotiliesi
Porvoon Sanomat
Rahtiussanomat
Satakunnan Kansa
Savon Sanomat
Suomen Kuvalehti
Suomen Urheilulehti
Suomenmaa
Tampereen Sanomat
Uusi Suomi

Todennäköisesti UKK-instituutin syntyvaiheita on seurattu ainakin jollakin intensiteetillä myös muissa uutismedioissa. Tämän kirjoittelun näkökulmia analyysimme ei tietenkään tavoita.

Paitsi aineiston keräämisen satunnaisuus, myös sen aikajänne on tutkijan näkökulmasta ongelmallinen. Media-aineistoa on alettu kerätä suunnilleen silloin, kun päätös lahjahankkeesta oli tehty – eli joitakin viikkoja ennen säätiön perustamista ja ensimmäistä hallituksen valintaa. Kun jälkikäteisrekonstruktio aloittaa tarinansa presidentti Kekkoselle annettavan lahjan ideasta, olisi mahdollinen aikaisempi lahjaan liittyvä kirjoittelu ollut myös kiinnostavaa. Oliko UKK-instituutti ensimmäinen julkisuudessa pohdittu lahja-ajatus? Oliko sillä kilpailijoita? Miten niitä esiteltiin ja kenen toimesta? Lahjan muodosta ja sisällöstä on varmasti käyty yhteiskunnallista, poliittista ja eettistä keskustelua jo ennen tämän aineiston keruuta, mutta tämä keskustelu jää valitettavasti tulkintojen ulottumattomiin.

Aineiston systemaattisempi kerääminen on myös lopetettu instituutin valmistuttua – viimeiset UKK-instituutissa kerätyt jutut ovat vuodelta 1985. Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan henkilökohtaisista arkistoista löytyy juttuja myös 1980-luvun lopulta ja 1990-luvulta, mutta nämä jutut on kerätty eneminkin henkilökohtaisin intressein ja aineisto vuoden 1985 jälkeen on niin hajanaista, että rajasimme sen analyysin ulkopuolelle. Voi tietenkin olla, että varsinainen instituuttia käsittelevä mediakirjoittelu on loppunut kokonaan instituutin toiminnan käynnistyttyä ja työrauhan alettua. Tämä jää kuitenkin arvailujen varaan ja todistamatta. Sen sijaan tiedämme mediaseurantaa harjoitetun systemaattisemmin myöhemmissä vaiheissa, mutta myös tämä aineisto on ulottumattomissamme – osin instituutin toimeksiannon rajaamana.

Lisäksi aineistossa on yksi olennainen puute: kaikissa lehtileikkeissä ei ole lähdetietoja. Asioihin perehtynyt osaa tunnistaa eri lehtien jutut niiden ulkonäön (fontti, taitto, muut mahdolliset yksityiskohdat) perusteella sekä sijoittaa jutun

aikajanalle kuukauden tarkkuudella sen sisällön perusteella, mutta analyysin tarkkuus kärsii joka tapauksessa. Esimerkiksi journalismin nopeudesta reagoida asiakirjoihin, mietintöihin tai vastineisiin joudutaan välillä tekemään oletuksia tai valistuneita arvauksia.

Aineistolla on kuitenkin myös vahvuutensa. Ensinnäkin se on erinomaisen jäsentynyttä ja kohdistuu olennaiseen – emme joutuneet hylkäämään yhtään juttua, vaan kaikki meille toimitetut jutut todella käsittelivät instituutin syntyvaiheita ja niihin liittyviä kiistoja. Toiseksi aineiston määrä on rajoituksista huolimatta melkoinen. UKK-instituutti on ollut muutaman median seurannan perusteella tärkeä julkisen keskustelun kohde ja kysymys, johon on kietoutunut niin poliittisia, tiedepoliittisia, alueellisia kuin taloudellisiakin ulottuvuuksia.

Erotamme analyysissa journalistiset jutut ja mielipiteelliset kirjoitukset. Aineistossa on 172 journalistista juttua (uutiset, featurejutut, reportaasit). Mielipidejuttuja aineistossa on 64. Näistä pääkirjoituksia on 18 ja 10 toimitusten työstämiä mielipiteellisiä kirjoituksia (esimerkiksi kolumnit, kommentit tai yliö-tyyppiset tekstit). Kansalaisten mielipidekirjoituksia on yhteensä 36. Näistä nimimerkillä on kirjoitettu 11 kirjoitusta, ja nimellä (aineiston perusteella keskeiselläkin nimellä) kirjoitettuja on 25. Lisäksi löytyy yksi erillisenä julkaistu uutiskuva kuvateksteineen sekä neljä pilapiirrosta.

Aineiston perusteella voi todeta, että UKK-instituutti nousi journalistisen kirjoittelun kohteeksi kahdella tavalla: yhtäältä se näkyi pieninä prosessiutisina, joissa kerrottiin päätöksenteon ja hallinnollisen prosessin etenemisestä sekä esimerkiksi rakennustöiden vaiheista; toisaalta joukossa oli laajoja reportaaseja. Laajemmat jutut olivat luonteeltaan joko kuvailevia tai politisoivia. Kuvailevissa jutuissa esiteltiin instituutin toiminta-ajatusta, tiloja ja siellä tehtävää tutkimusta. Politisoivissa jutuissa kyseenalaistettiin koko instituutin olemassaolo ja esiteltiin kiistoja esimerkiksi instituutin sijainnista, tutkimusalueesta ja rahoituksesta.

UKK-instituutin synnyn yhteiskunnallinen merkittävyys näkyi mediakeskustelussa siten, että toimituksellisia, laajoja juttuja oli aineistossa paljon verrattuna pikku-uutisiin. Laajoissa jutuissa oli selvästi nähty vaivaa – instituutti siis koettiin toimituksellisen panostuksen ja tutkivankin journalistisen otteen arvoiseksi. Pikku-uutisten puolestaan voi ajatella tuoneen näkyväksi instituutin merkitystä siinä mielessä, että prosessin etenemistä haluttiin seurata ja kuvata tarkasti vaihe vaiheelta.

Miten aineistoa analysoitiin?

Aineiston analyysilla tarkoitetaan järjen ja järjestyksen tuottamista hajanaiseen tekstimassaan. Analyttiset toimenpiteet aloitettiin journalistisen materiaalin (uutiset ja reportaasit) yksinkertaisella järjestämisellä. Aineisto koodattiin kirjoitusajankohdan ja lajityypin mukaan, minkä jälkeen jutut asetettiin aikajanalle. Vuonna 1980 juttuja oli vielä vähän, ja yllättäen ainakin UKK-instituutin arkistoihin päätnyt lehtikirjoittelu oli vilkkaimmillaan vuonna 1982. Sen jälkeen keskustelu alkoi laantua, ja vuonna 1985 aineistosta löytyi enää kolme juttua.

Taulukko 1. Uutisjutut vuosittain

Vuosi	Journalististen juttujen määrä
1980	21
1981	25
1982	98
1983–1985	28

Vilkas kirjoittelu ei sinänsä anna aihetta kovin syvällisiin analyttisiin päätelmiin. Nähdäksemme on kuitenkin huomionarvoista, että UKK-instituutista lahja-aikeena kirjoiteltiin kohtalaisen vähän. Mediajulkisuudessa näkyvä poliittinen kiista instituutista tuli vasta sen jälkeen, kun se oli annettu lahjaksi tasavallan presidentille.

Ensimmäisen lähilukukierroksen jälkeen aineistosta hahmottui erilaisia toistuvia teemoja tai aiheita, joihin otettiin kantaa eri tavoin prosessin eri vaiheissa. Päädyimme jäsentämään aineistoa temaattisina tarinoina, joiden kuvailemisen kautta aineisto on mahdollista herättää henkiin kaikessa risiriitaisuudessaan. Aineistoa kuvailevalla tyylillä esittelemme ensin teemat ja niiden elinkaaret aineistoesimerkkeineen. Journalistisia tekstejä (uutiset ja reportaasit) koskevan luvun lopuksi pohdimme esiin nostettujen teemojen ja journalistisen logiikan välistä yhteyttä. Tämän kappaleen tarkoitus on ainakin osin selittää, miksi tietyt teemat nousivat esiin sanomalehdistössä juuri sellaisina kuin nousivat.

Uutisoinnin teemat ja tarinat

Päädyimme jakamaan jutut viiteen temaattiseen kategoriaan:

- **Lahja presidentille.** Tähän luokkaan koodattiin jutut, joissa esiteltiin instituuttia ja muita mahdollisia lahjaideoita, presidentti Kekkosen reaktioita lahjaan sekä ehdotuksia lahjasta luopumisesta ja korvaamisesta jollakin muulla. Tämä keskustelu painottui ymmärrettävästi vuoteen 1980, mutta heräsi uudelleen henkiin keväällä 1982.
- **UKK-instituutti organisaationa.** Aineistossa oli jonkin verran juttuja, joissa instituuttia pääosin kuvailtiin (hallituksen kokoonpanoa, säätiön toimintaa, hallinnollista prosessia instituutin synnyssä sekä instituutin tulevaa toimintaa ja toiminta-ajatusta jne.). Juttuja oli melko vähän vuosina 1980 ja 1981, mutta vuonna 1982 päästiin kivaankin legitimizeettikeskustelun jälkeen uudelleen kuvailemaan instituutin toimintaa, instituutin rakentamista, henkilöstöä sekä henkilöstön osaamisalueita ja tutkimusintressejä.
- **UKK-instituutti legitimizeettikiistojen kohteena.** Tähän kategoriaan koodattiin jutut, joissa esiteltiin keskeisten toimijoiden näkemyksiä instituutin toiminta-ajatuksista ja olemassaolon oikeutuksesta. Legitimizeettikeskustelu käytiin tiedepoliittisin argumentein ja sen keskeisiä toimijoita olivat poliitikkojen sijasta tiedemiehet. Jutuissa kuvattiin kiistan sisältöä: tarvitaanko instituuttia, kuka sitä tarvitsee, minkälainen sen pitäisi olla. Ytimessä oli tiedepoliittinen keskustelu: olisiko erillisen, säätiöperustaisen laitoksen sijaan taroituksenmukaisempaa sijoittaa instituutti jonkin

olemassa olevan tiedekunnan/laitoksen yhteyteen. Legitimiteettiä horjutettiin osittain myös aluepoliittisin perustein, mutta tämä oli selvästi keskustelun sivujuonne.

- **UKK-instituutin rahoitus ja muut (poliittiset) kiistat.** Tähän kategoriaan luokiteltiin jutut, joissa käsitellään instituutin rahoitukseen, rahoittajatahoihin ja erilaisiin rahoitusmalleihin liittyvää keskustelua. Miten hanke olisi rahoitettavissa - juhlaraha, kansalaiskeräys, onnittelijakeräys, valtionapu/budjettirahoitus, Kelan rahoitus? Jutuissa toimittajat esittelevät potentiaalisia tapoja rahoittaa, ja rahoittajat kommentoivat mahdollisia malleja. Rahoituksesta kehkeytyy myös suoranainen kiista Kelan pääjohtajan Jaakko Pajulan sanouduttua irti hankkeen rahoittamisesta. Myös tehtyihin suunnitelmiin kohdennettu leikkaus- ja supistamiskeskustelu koodattiin tähän luokkaan silloin kun se liittyi materiaaliin resursseihin. Toiminta-ajatuksen uudelleenluotaaminen puolestaan koodattiin legitimiteettikiistoja käsitelleeseen luokkaan.
- **UKK-instituutin rakennusprojekti.** Jutuissa kuvailtiin rakennusprosessia ja sen vaiheita ja uutisoitiin esimerkiksi tontin valintaan liittyviä asioita, kaavoitukseen liittyviä asioita, peruskiven muuraus sekä harjannostajaiset ja lopulta esiteltiin valmista rakennusta. Lisäksi uutisoitiin asukasyhdistyksen taholta tullutta vastustamista yms.

Kategoriat rakentuivat osin päällekkäisiksi: samassa jutussa saatettiin käsitellä useampiin kategorioihin kuuluvia sisältöjä. Koodauksessa oleellista oli löytää juttujen ensisijainen teema. Tuonnempana toteutettavassa laadullisemmassa tarkastelussa havainnollistamme, mitkä teemat julkisuudessa kietoutuivat toisiinsa ja millä tavoilla.

Lahja presidentille

Vuonna 1980 esillä oli luonnollisesti ajatus lahjasta. Ennen vuotta 1980, ja mahdollisesti osin sen ajanakin, on varmasti keskusteltu myös muista lahja-ajatuksista – esimerkiksi rauhaninstituutista, itä-länsi-suhteiden instituutista ja jopa metsästysmuseosta. Näitä tekstejä aineistossa on kuitenkin kovin vähän.

Lahja-ajatusta ja sen esille nostajia esiteltiin Aamulehdessä, Uudessa Suomessa ja Helsingin Sanomissa kohtalaisen näyttävin tekstein. Varsinkin lahjaidean todennäköiset isät Kalle Kaihari ja Olavi J. Mattila pitivät toteutuvaa hanketta yhtenä huippusaavutuksenaan:

”Jo tässä vaiheessa, kun UKK-instituuttia ollaan vasta perustamassa, sanovat monet sitä presidentin muistomerkin ohella Kalle Kaiharin monumentiksi. Eikä vanha kauppias, elämässään monessa mukana ollut mies sitä kielläkään: tämän on minun elämässäni huippu, se (ideani) iski suoraan ajan suoneen.” Uusi Suomi, 21.12.1980.

Kuvassa olevassa lehtijutussa (Uusi Suomi 21.12.1980) Kalle Kaihari kertoo:

”Ihmiset kehittyvät niin tavattoman nopeasti. 15-vuotiaina saatetaan olla jo aikuisia – toisaalta sitten jo 50-vuotiaina vanhuksia, sanoo Kaihari. UKK-instituutin perustamisideassa oli minun kohdallani ratkaisevaa, että luin Alvin Tofflerin kirjan ”Hätkähdyttävä tulevaisuus”. Siinä juuri paneudutaan näihin ihmisen kehitysnäkymiin [...] Kalle Kaihari kirjoitti ideastaan presidentti Kekkoselle tammikuun 20. päivänä 1980.” Uusi Suomi 21.12.1980

Myös presidentin suostumus lahjan vastaanottamiseen uutisoitiin. Aamulehti kirjoitti jo 27.3.1980 presidentin suhtautuneen ilahtuneesti Kalle Kaiharin kirjeeseen, jossa lahja-ajatusta esiteltiin. Heti syntymäpäivien jälkeen 4.9.1980 kerrottiin presidentin asettaneen korkeat toiveet instituuttiin:

”Nyt on pahin toki vielä edessä: on valittava ohjelmat parhaimmalla tavalla ja niille hyvät vetäjät. Tiedemiehet saattavat valtionpäämiehen mielestä olla erimielisiä, mutta se ei saa aiheuttaa sitä, että hyvä yritys menisi pieleen”. Aamulehti, 4.9.1980

Lahja sai heti sen antamisen jälkeen osakseen myös kritiikkiä. Helsingin Sanomat esitteli 16.9.1980 Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan Eino Heikkisen ja Paavo Komin kantaa UKK-instituutin aiheuttamasta tutkimuksen ja toiminnan päällekkäisyydestä, vaikka ”mistään vastarintaliikkeestä ei suinkaan voi puhua, sillä jyväskyläläiset näkevät varojen keräämisen liikuntatieteelliselle tutkimukselle tuiki tärkeänä”. Uusi tutkimuslaitos nähtiin jutun mukaan maamme tutkijapiireissä hiukan

yllättävänä, sillä valtion tiedoneuvosto on periaatteellisesti vastustanut uusien tutkimusyksiköiden perustamista ja suosinut vanhojen yksiköiden vahvistamista. Ylipäättään hanke näyttäytyi yliopistoväen näkökulmasta ”hihasta vetäistynä ja huonosti suunniteltuna: ”Koko presidentin lahja olisi pitänyt alusta lähtien suunnitella paremmin ja ennen kaikkea hyvissä ajoin”, moittii aloitteentekijöitä professori Eino Heikkinen”.

Lahja-ajatukseen palattiin uutisaineistossa vielä muutama otteeseen vuosina 1981 ja 1982, kun instituutin sijoittamista ja toiminta-ajatusta pohtineet työryhmät työskentelivät. Tällöin uutiset käsittelivät muita mahdollisia lahjavaihtoehtoja, lahjaa vastustavia ”kepulaisia” sekä lahjasta luopumisen mahdollisuutta presidentti Kekkonen voimien heikentymisen ja virasta luopumisen jälkeen.

”Esitykseen UKK-rauhanpalkinnosta sisältyy kritiikkiä norjalaista Nobel-komiteaa kohtaan ja piikki UKK-instituutin suuntaan. (Maaherra Kauko) Sipponen sanoo, että vaikka tasavallan presidentti tunnetaan ulkomaillakin hölkkääjänä, niin kuitenkin hänet ennen muuta tunnetaan rauhanpolitiikan ajajana kaikissa kansainvälisissä kysymyksissä.” Keski-suomalainen, 28.10.1981

”Kahden kepulaisen epäillään hidastavan UKK-instituutin syntyä. Ovatko entiset hovinarrit hylkäämässä jo nyt herransa? Näin hävytön kysymys on pakko tehdä niiden tietojen perusteella, jotka koskevat UKK-instituutin kohtaloa. [...] Tampere-laiset väittävät, että jarrumiehiksi ovat ryhtyneet Keski-Suomen maaherra Kauko Sipponen ja lääkin-töneuvos Kaarlo Sotamaa. Edellinen toimi Kekkonen

Kalle Kaihari:

"Tämä on elämäni huippu"

Kauppaneuvos Kalle Kaihari, 81, on toiminnan mies. Hän on sitä vielä tänäkin päivänä, vaikka aktiivinen puuhailu Tampereella ja sieltä ulospäin laajalla säteellä milloin missäkin on jatkunut jo liki 70 vuotta.

Kaihari on "Mansen" kasvatti, ja tähän kaupunkiin hänet liitetään yhtä voimakkaasti ja luontevasti kuin presidentti Kekkoseen.

Varapresidentiksi kutsuttu Kalle Kaihari on tähän asti esiintynyt Kekkosesta puheen ollen presidentin urheilijoille myöntämien taistelijoiden maljojen jakajana, silloin kun presidentti ei itse ole päässyt paikalle.

Kaihari on myös ollut presidentin kanssa ideoimassa monenmoista urheiluun liittyvää. Hän on ollut mukana urheilijoiden ammattienedistämisyhteisössä, hän on ollut UKK:n kanssa lahjoittamassa urheilutoimittajien liitolle kultaista kiekkoa jaettavaksi vuoden parhaalle urheilijalle.

Suur-lahjoittaja

● Kenties vähemmän tunnettua on Kaiharin muu keräys-toiminta. Tampereella tunnetuna liikemiehenä Kaihari on pystynyt junailemaan mm. rintamamiehille 13 taloa. Niin ikään hän oli vetämässä jatkosodan jälkeen kansanavun keräystä, jonka tuloksena Tampereella saatiin kokoon 9,5 miljoonaa markkaa.

Mauri Vuorinen

— UKK-instituutti on hienointa, missä olen elämäni aikana ollut mukana, tunnustaa kauppaneuvos Kalle Kaihari.

liikkuvan presidentin nimeä kantava liikuntaa tutkiva instituutti olisi varsin sopiva lahja.

Huoli ihmisistä

● — Olemme presidentin kanssa kuntoillessamme monasti keskustelleet siitä, kuinka ihmiset kovin vähän huolettivat omasta kunnostaan.

— Me elämme erittäin nopeasti muuttuvaa aikaa. Kun ennen sanottiin "mikä tänään

hyvä.

Kalle Kaihari kirjoitti ideastaan presidentti Kekkoselle tammikuun 20. päivänä 1980.

— Kirjeessä kerroin vain perusajatuksesta, ja kun sitten tapasimme selvitin ajatuksiani laajemmin. Ja presidentti ymmärsi ideani.

Näin lähti liikkeelle UKK-instituutti.

Kalle Kaihari ei voinut ajatellaakaan muuta paikkaa kuin Tampere.

— Presidentti on ollut hiihtä-

kansliapäällikkönä ja Sotamaa henkilöäkinä.”
Kansan Uutiset, 15.1.1982

Helsingin Sanomien vanavedessä toimittajat päätyivät kuitenkin pitämään kiinni lahja-ajatuksesta, nojaten presidentti Kekkonen kunnioittamiseen, lojaalisuuteen ja kiitollisuudenvelkaan. Janne Virkkunen kirjoitti elokuussa 1982 Helsingin Sanomien sunnuntaisivuille pitkän, tutkivan journalismin parhaita perinteitä hyödyntävän reportaasin, jonka lopussa hän päätyi pohtimaan hankkeen rahoitusongelmia:

”Vaikeudet tuntuvat kummallisilta, kun instituutin käyntiinpano oli niin helppoa ja hallituksessa istuu kokoonpano, joka itse asiassa hallitsee koko Suomen bruttokansantuotetta. Luulisi tuosta vajaasta 170 miljardista heruvan sen verran, ettei presidentti Kekkonen arvostusta tarvitsisi tämän enempää hallventaa.” Helsingin sanomat, 8.8.1982

Suomen Kuvalehti päätyi samanlaisiin tunnelmiin:

”Vain yksi asia on muuttunut: Kekkonen on sairas ja eläkkeellä. Oikeuttaako sairaus luvatus 80-vuotislahjan peruuttamiseen? Myöntävästi tuohon kysymykseen lieene vastannut vain Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajula, joka Kekkonen vielä ollessa presidenttinä kannatti instituutin rakentamista, mutta jonka ”sukset ovat alkaneet lipsua.” Suomen Kuvalehti, elokuu 1982

UKK-instituutti organisaationa

UKK-instituutin toiminta-ajatusta esiteltiin pitkin matkaa kuvailevissa jutuissa, joissa julkista keskustelua muuten hallinnut kiistan näkökulma loisti poissaolollaan. Kuvailevia juttuja löytyi kaikista aineiston sanomalehdistä, ja niitä kirjoitettiin kaikkina tarkastelussa mukana olleina vuosina. Suhteessa kokonaiskirjoitteluun nämä jutut kuitenkin painoutuivat vuosiin 1980 ja 1981. Jutuissa kuvailtiin instituutin toimiala ilman kyseenalaistamista ja lähdettiin liikkeelle siitä, että instituutti on vääjäämättä tulossa. Osassa jutuista kuvailtiin myös päätöksentekoprosessia ja sen kulloistakin vaihetta. Lisäksi tähän kategoriaan koodatuissa jutuissa esiteltiin hankkeessa näkyvästi mukana olleita professori Ilkka Vuorta ja dosentti Pekka Ojaa sekä instituutin tulevia tutkimuksellisia painotuksia.

”UKK-instituutin epävirallinen tunnuslause ’tutkimusta ja tietoa terveydeksi’ sisältää kansallisen haasteen. Tiedossa on, että sodan, nälän ja ruton tilalle ihmisen vitsauksiksi ovat nousseet tupakka, alkoholi ja liikunnan puute. Elintavoissa nähdään moitteen sijaa, mutta täsmällisiä toimintaohjeita ei vielä ole ja ilman niitähän kansa ei usko.”

Aamulehti, 1980

taka-ajatukset

SUOMEN KUVALEHTI 26.11.1982

Myöhemmissä kirjoituksissa päädyttiin luonnollisesti valmiin instituutin esittelemiseen sekä listaamaan odotuksia, joita taloudelliset ja tiedepoliittiset panostukset antoivat luvan odottaa.

”UKK-instituutti – uusi, uljas terveystiedon ahjo [...] Paperilla on uljaita suunnitelmia, mitä laitos jatkossa tuottaa suomalaisten hyväksi. Instituutti tuottaa tietoa, jolla yritetään murtaa suomalaisten väärrien tottumusten asennemuuri.”

Helsingin Sanomat, 8.1.1984

Kun instituutti oli valmistunut ja toiminutkin jo jonkin aikaa, alkoi toiminnan kuvailu sisältää yhä enemmän arvioivia elementtejä ja lähestyä tiedepoliittisilta sävyiltään legitimizeettikiistasta kirjoittelua:

”UKK-instituutti on nähdäkseni pimennossa. Se ei ole ottanut johtavaa osaa Suomen elämäntapatutkimuksessa, vaikka se on suurin tutkimusyksikkö. Tutkimuksen kenttä ei ole sen hallussa ja siltä puuttuu näyttöjä. Avoin keskustelu instituutin paikasta Suomen tieteen kentässä olisi ehdottomasti tarpeen, (Akatemian lääketieteellisen toimikunnan puheenjohtaja) Risto Santti pääättelee.”

Helsingin Sanomat, 6.10.1985

UKK-instituutti legitimeettikiistojen kohteena

Instituutin oikeutusta kyseenalaistavat äänet pääsivät lehtikeskusteluissa kuuluviin alusta asti. Legitimeettikeskustelu koodattiin ensisijaiseksi jutun aiheeksi kirjoituksissa, joissa otettiin kantaa siihen, tarvitaanko instituuttia ylipäänsä, millainen instituutista pitäisi tulla tai minne se pitäisi sijoittaa. Vaikka legitimizeettikeskustelu käytiin pääosin tiedepoliittisin argumentein, oli aihe myös aluepoliittisesti merkittävä: kyseessä oli kohtalaisen iso investointi, jonka taloudelliset ja sosiaaliset seuraukset olisivat mille tahansa alueelle merkittäviä.

Vuonna 1980 legitimizeettikeskustelua käytiin vielä niukasti, sillä asia oli uusi. Mielipidekirjoituksissa ilmaistiin huolia; tulevan instituutin ajateltiin vievän resursseja jo olemassa olevilta tutkimusyksiköiltä, kuten Jyväskylän liikuntatieteelliseltä tiedekunnalta sekä Kelan varoin Turkuun perustetulta kuntoutustutkimuskeskukselta. Uutisjournalismissa ei heti alkuun kiistelty, vaikka mielipideosastojen huolet heijastuivatkin väliin ironisissa sävyissä, joilla lahjaa ja sen puuhamiehiä kuvaillaan.

”Suomeen on syntynyt tutkimuslaitos, instituutti, talo, tieteellinen instituutio, kansanliike, herrojen peli, ennennäkemätön monumentti, joka on nimeltään syntymäpäivälahja. Koko tarina on kuin jouluvankeliumi. Se on hieman häkellyttävä ilosanoma, juhlallinen kertomus lapsesta, jonka luo tulevat kumartamaan niin kedon paimenet kuin itämaan tietäjät. UKK-instituutin syntymässä on aimo annos neitseellisyttä. Sen synnyttäjä on tiedossa, mutta isä on enemmänkin käsitteellinen. Lähtökohta, lahja 80 vuotta täyttävälle tasavallan presidentille

Urho Kaleva Kekkoselle, oli melkoinen haaste. Se oli niin suuri, että se ei voinut synnyttää kuin jotain suurta.” Uusi Suomi, 21.12.1980

Tiedepoliittinen keskustelu laajeni vuosina 1981 ja 1982, jolloin keskusteltiin myös tutkimusaiheista ja niiden mahdollisista päällekkäisyyksistä. Keskisuomalainen kirjoitti 11.2.1981 näyttävästi Suomen Akatemian toimikunnan mietinnöstä, jonka mukaan tutkimusyksiköiden työnjakoa tulisi selventää ja rajalliset voimavarat suunnata instituutin sijasta Jyväskylän yliopistoon. Saman uutisoi Turun Sanomat 19.2.1981. Myös Helsingin Sanomat korosti samaa mietintöä uutisoidessaan Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan vahvaa perinnettä, mutta antoi toisaalta jyvaskylälaisten toimijoiden (Kalevi Heinilä, Paavo Komi ja Eino Heikkinen) hoitaa kannanotot:

”ei ole syytä pitää mustasukkaisesti kiinni kaikesta urheilun, liikunnan ja terveydenhuollon tutkimuksesta, mutta jos sitä kehitetään myös muissa yksiköissä, sen tulee tapahtua niin, ettei liikuntatieteellisen tiedekunnan kehittämisohjelmien toteuttaminen vaarannu, sanoo Eino Heikkinen.” Helsingin Sanomat, 10.2.1981

Hiukan myöhemmin keväällä Urho Kekkonen Kuntoinstituutisäätiön ensimmäistä vuosikokousta uutisoitiin positiivisessa hengessä:

”Sekä UKK itse että säätiön hallitus vaikutui täsmennyneestä toiminta-ajatuksista sekä odotettua pitemmällä olevista käytännön suunnitelmista.” Helsingin sanomat, 9.4.1981

Aamulehdessä kahden viikon kuluttua dekaani Eino Heikkinen ja professori Paavo Komi vastasivat:

”Jotain merkillistä peliä tässä taas pelataan. Vireillä on suunnitelmia, jotka entisestään vaikeuttavat Jyväskylän tilannetta. Viiden viimeisen vuoden aikana ei Jyväskylän liikuntatieteelliselle ole herunut ainoatakaan uutta virkaa tai tointa.”

”Julkisuudessa olemme sanoneet senkin, ettei UKK-instituuttia olisi missään nimessä pitänyt perustaa Tampereelle vaan Jyväskylään. Koskaan ei tule tilannetta, jossa Kuopio tai UKK-instituutti voisivat päästä liikuntatieteessä edellemme tai edes rinnallemme, sanoo Komi. Aamulehti, 22.4.1981

Loppuvuodesta tiedepoliittinen keskustelu jatkui. Useammassa lehdessä uutisoitiin – tosin vähemmän näyttävästi – Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan dekaaniksi nousseen Eino Heikkisen muistutus siitä, että ”UKK itse esitti korkeimman liikunta-alan tutkimuksen keskittämistä Jyväskylään. Eräillä tahoilla presidentin toivomus on unohdettu. Hänen nimissään vedetään nyt pienen Suomen voimavaroja toiminnaltaan selkiytymätömään uuteen laitokseen”. Helsingin Sanomat otsikoi jutun 25.11.1981 ”UKK-instituuttia ei ole vielä loppuunkäsitelty”. Helsingin sanomat palasi aiheeseen myös 2.12.1981 ja uutisoi Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän kaupungin sekä Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön kannanoton, jonka mukaan UKK-instituutin valtionrahoitusta tulee vielä miettiä.

Vuonna 1982 legitimizeettikeskustelu jatkui entistä kiivaampana. Kansan uutiset totesi, että UKK-instituuttia ”on vielä harkittava”:

”Maamme tiedepoliitiikan asiantuntijaelimet ovat yksi toisensa jälkeen ilmaisseet varsin varauksellisen kantansa uuden liikuntatieteellisen tutkimuslaitoksen, UKK-instituutin perustamiseen, kun nykyisetkin laitokset ovat vuosia joutuneet odottamaan parannusta.” *Kansan Uutiset*, 14.2.1982

Liikuntatieteellisen tiedekunnan taholta esitettiin avoimesti koko instituutinhankkeesta luopumista. Tämä uutisoidaan näkyvästi niin *Aamulehdessä*, *Helsingin Sanomissa* kuin *Uudessa Suomessa*kin:

”Professori Eino Heikkinen, Jyväskylän yliopisto: Järkevintä luopua UKK-instituutista. [...] Nyt tarvittaisiin rohkeutta kuunnella järkisyitä, tunnustaa tehty virhe ja korjata se ennen kuin rakennustyöt Tampereella käynnistyvät.” *Uusi Suomi*, 6.4.1982

Samalla viikolla *Helsingin Sanomat* kirjoitti koko aukeaman kokoisessa jutussa Liikunta-teemasivuillaan otsikolla ”UKK-instituutti törmäsi tieteen vastarintaan”:

”Hätiköidysti suunniteltu syntymäpäivälahja nauttii liitoksistaan jo ennen toteutumistaan. Kekosen valta-aikana kriittiset kannanotot pidettiin häveliäästi sivussa julkisuudesta. Perässähiitäjät puuhasivat instituuttia sellaisella innolla, että tosiasiatkin pääsivät hämärtymään. [...] Hankkeen arvostelijat koostuvat tieteellisistä asiantuntijoista, joiden käsiin liikuntatieteellinen tutkimus on toistaiseksi uskottu.”

Helsingin Sanomat, 9.4.1982

UKK-instituutin tieteen ulkopuolelta tulevat puuhamiehet kommentoivat jarrutusväitteitä ja hankkeen kompastelua. Argumenttien ytimessä oli kuitenkin pikemminkin tieteen kentän poliittisuuden kritiikki ja lojaalisuus ja lupaukset presidentti Kekkoselle. Elokuisessa *Aamulehdessä* (päävämäärää ei tiedossa) Kalle Kaihari ”laukoi”:

”Tuollainen sählääminen ei ole tietysti mikään syn ti, mutta se on kansallinen häpeä. Professorismiehet olivat alkuaan innostuneita asiasta, mutta nyt kun presidentti on sairaana, on instituuttia ruvettu viemään Jyväskylään tai tekemään siitä jotain val lan muuta kuin mitä presidentin kanssa sovittiin.” *Aamulehti*, elokuu 1982

Resurssien päällekkäisyydestä huolestumisen lisäksi tiedepoliittinen keskustelu kohdistui instituutin toiminnan sisältöön eli siihen, millaista tutkimusta tarvitaan. Taloudellissävytteiset reviirikiistat olivat tietysti osittain päällekkäisiä substanssiin ja tutkimusaiheisiin liittyvien kiistojen kanssa. Silti varsinkin aluksi keskustelu eteni Jyväskylän resurssien jakamiseen liittyvien huolien kautta.

Jaakkolan ja Huttusen työryhmämietintöjen julkistamisen yhteydessä keskustelu kääntyi kuitenkin myös instituutin tutkimuksellisiin sisältöihin. Työryhmämietinnöt uutisoitiin ainakin *Helsingin Sanomissa*, *Aamulehdessä*, *Keskisuomalaisessa*, *Uudessa Suomessa* sekä *Kansan Uutisissa*.

”Instituutin toiminta-ajatusta (Jaakkolan) työryhmä esittää lavennettavaksi koskemaan yleensä elämäntapojen ja terveyden yhteyksien tutkimista. Liikuntaan keskittyminen katsotaan liian päällekk-

käiseksi Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tutkimuksen kanssa. Tutkimusalueen muutoksen myötä esitetään, että UKK-instituuttia valvoisi sosiaali- ja terveysministeriö.”
Helsingin Sanomat, 21.7.1982

UKK-instituutin rahoitus ja muut (poliittiset) kiistat

Hankkeelle esitettiin vaihtoehtoisia rahoitusmalleja ja näiden yhdistelmiä (juhlaraha, kansalaiskeräys, onnitte-
lijakeräys, valtionapu/budjettirahoitus, Kelan rahoitus).
Jutuissa toimittajat esittelivät potentiaalisia tapoja rahoit-
taa, ja rahoittajat esiintyivät tekstissä kommentoimassa
mahdollisia malleja. Rahoituksesta kehkeytyi myös suora-
nainen kiista Kelan ja Jaakko Pajulan sanouduttua irti
hankkeen rahoittamisesta.

UKK-instituutin rahoituksesta keskustelivat muut
valtion tukea saavat järjestöt ja yhteisöt. Minkälainen
rahoitusmalli tahansa merkitsisi niukkojen varojen ja-
kamista jonkin toisen tahon kanssa.

”Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat nyreissään siitä,
että UKK-instituutille ollaan myöntämässä varoja
Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta. Nämä jär-
jestöt pelkäävät, että alunperin vapaaehtoiseen
kansanterveystyöhön tarkoitettuja varoja olisi tu-
levaisuudessa jakamassa muitakin liikuntaan liit-
tyviä järjestöjä. (...) Sosiaali- ja terveysjärjestöjen
yhteistyöyhdistyksen YTY:n pääsihteeri Jouko
Vasama sanoo, että hänen tietojensa mukaan ins-
tituutti keskittyy liikunnan tutkimukseen. Sellaista
laitosta tulee tukea Opetusministeriön varoin tai
Veikkauksen voittovaroilla, sanoo Vasama.” Ilta-
Sanomat, 28.1.1981

Pienistä puroista kasvaa suuri virta – niinpä erilaisia
reittejä instituutin rahoittamiseksi etsittiin edelleen
kuumeisesti. Rahoituskysymykset ovat journalismille
yleisesti ottaenkin otollisia aiheita, joten myös UKK-
instituutin kohdalla kaikki rahoitukseen liittyvät kää-
nteet uutisoitiin.

”Hallitus on päättänyt juhlistaa presidentti Urho
Kekkosen 25 vuotta jatkunutta presidenttikautta
50 markan juhlarahalla. Juhlaraha lasketaan liik-
keelle ensi kuun lopulla ja rahan tuotto ohjataan
Tampereelle perustettavan UKK-instituutin raken-
tamiseen.” Helsingin Sanomat, 28.2.1981

Työryhmämietinnön jälkeen rahoitus jäi vieläkin hiertä-
mään. Sekä Turun Sanomat että Kansan Uutiset kirjoittivat
laajasti Kelan pääjohtaja Jaakko Pajulan sanoutuneen
irti instituutin rahoittamisesta.

”Kuukauden sisällä ratkeaa instituutin lopullinen
kohtalo. Pajula on ensimmäisenä UKK-säätiön hal-
lituksen jäsenenä julkisuudessa tavallaan asettanut
tämän rakennushankkeen kyseenalaiseksi. Hän on
instituutin alkuperäisen rahoitustoimikunnan pu-
heenjohtaja. Valtion tiedeneuvosto haluaa tutustua
myös kaikkiin instituuttia koskeviin, paperilla ole-
viin suunnitelmiin, sanoo osastopäällikkö Markku
Linna. Hän on sitä mieltä, että olisi parempi että
rahat käytettäisiin alan tutkimukseen eikä seinien
rakentamiseen.” Turun Sanomat, 9.5.1982

”UKK-instituutin toiminnan rahoituksesta on odotet-
tavissa melkoinen pallottelu. Valtiovarainministerin
mielestä toiminnan voisi maksaa RAY. Yhdistyksen
puheenjohtaja puolestaan on sitä mieltä, että hei-
dän lisäksi on maksumiehiksi saatava ainakin

Kela ja Veikkaus Oy. Kela on jo ehtinyt ilmoittaa, että sieltä ei rahaa tipu. Nyt odotetaan Veikkauksen vastausta.” Uusi Suomi (ei tarkkaa päivystä)

”Vaikka Pajula korostaakin Kelan suhtautuvan hankkeeseen myönteisesti, hän katsoo että puuttuvat varat olisi osoitettava valtion tulo- ja menoarvios- ta tätä tarkoitusta varten perustetulta momentilta. [...] Pajulan mielestä olisi kiinnitettävä huomiota Kekkosen monipuoliseen elämäntyöhön kokonai- suudessaan. Toimialaltaan laajempi UKK-instituutti voisi paneutua Presidentti Kekkosen elämäntyön ja valtiomiestoiminnan keskeisille alueille kuten rauhanturvaamisesta ja maamme puolueettomuus- politiikkaa koskeviin elintärkeisiin kysymyksiin.” Uusi Suomi, 1982 (ei tarkkaa päivystä)

Heinäkuussa 1982 valtiovarainministeri Ahti Pekkala esitti opetusministeriön alle kuuluvan Raha-automaat- tiyhdistys-perusteisen rahoitusmallin. Samana syksynä sosiaali- ja terveysministeri Vappu Taipale esitteli asian hallitukselle, ja päätöstä rakentamisen aloittamisesta odotettiin elokuussa.

Kun rahoituksesta oli näin päästy ainakin päätök- senteon tasolla yksimielisyyteen, lakkasivat talouskou- kerot olemasta poliittisia. Sen sijaan niistä tuli teknisiä ja konkreettisia, ja ne liittyivät UKK-instituutin raken- nuksen supistamiseen esimerkiksi tiloja pienentämällä ja toimintoja poistamalla tai tiivistämällä. Sanomalehdet uutisoivat erilaisia laskelmia – olisiko miljoona säästet- tävissä esimerkiksi hissistä luopumalla?

UKK-instituutin rakennusprojekti

UKK-instituutin rakentamisen seuraaminen alkoi ku- villa tyhjistä tontista ja tarinasta, jolla suojelukaavan mukainen tontti oli saatu lahjoitettua ja kaavoitettua instituutille:

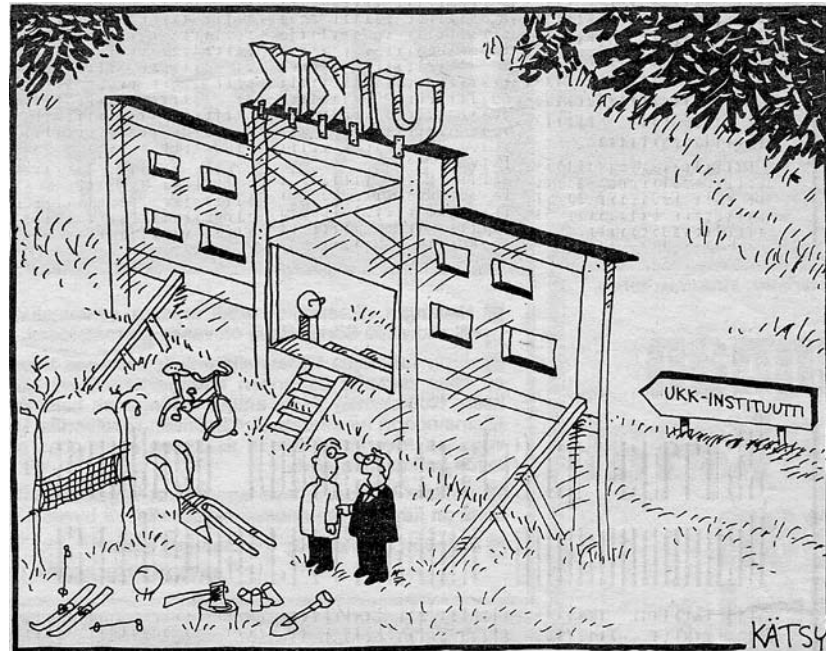
”Tämä on herättänyt hämmästyttävän vähän keskus- telua, sanoo UKK-instituutin tulevan sijaintipaikan Tampereen kaupunginjohtaja Pekka Paavola”. Uusi Suomi, 21.12.1980

Instituutin rakennuksesta järjestettiin avoin arkkitehtikil- pailu, johon palkintolautakunta vastaanotti määräaikaan mennessä 45 kilpailutyötä. Suunnittelukilpailun voitti Pekka Helinin ja Tuomo Siitosen jäntevänä ja määrä- tietoisena pidetty ”Liikunnan linja”. Voittaja uutisoitiin näkyvästi ainakin Helsingin Sanomissa, Aamulehdessä ja Turun Sanomissa, ja samalla kerrottiin instituutin ra- kennushankkeen pysyvän aikataulussaan:

”Palkintolautakunnan puheenjohtaja vuorineuvos Kauko Rastas vakuutti, että instituutti on pysynyt hyvin aikataulussaan. Tällä hetkellä ei ole näkyvissä mitään esteitä sille, että laitos aloittaa toimintansa syksyllä 1983.” Helsingin Sanomat 13.5.1981

Vaikka toukokuussa 1982 uutisoitiin rakennustöiden al- kamisesta, jo kesäkuussa 1982 Aamulehti kertoi raken- tamisen Tampereen Kauppiin siirtyvän ainakin loppuke- sään ja mahdollisesti myöhemmäksikin. Instituutihanke näytti olevan vastatulessa:

”Sekä pääministeri Kalevi Sorsan johtama Valtion tiedeneuvosto että Keski-Suomen läänin maaherra Kauko Sipposen (kesk.) johtama asiantuntijatyö-

— Olemme rahapulan vuoksi muuttaneet toiminta-ajatusta enemmän raitista ulkoilmaa suosivaksi.

UUSI SUOMI 27.7.1982

Kaihari Pajulalle UKK-instituutin rahoituksesta

”OLISIT HETI SANONUT, ETTET PYSTY HOITAMAAN”

Reino Kaivola
● Kansaneläkelaitoksen pää-
johtaja Jaakko Pajula kiistää et-

— Jos Pajula olisi miesten tapaan heti alussa reilusti sanonut, että hän ei pysty UKK-instituutin rahoitusta järjestämään, olisi pitemmittä puheita alettu etsiä uusia rahoitusmahdollisuuksia, kommentoi UKK-insti-

Lausunnossaan Pajula kiistää, että hän olisi toiminut UKK-instituutinhankkeen yhtenä alullepanijana ja luvannut tukiteen laitokselle Kelan rahoituksen. Pajula huomauttaa Kelan ”suhtautuvan” hankkeeseen myönteisesti, mutta katsoo, että puuttavat varat olisi osoitettava valtion tulo- ja menoarvosta.

kuultuaan Pajulan ruvenneen ”tekemään toillauksia toiseen suuntaan eli vetämään lankia kaulaansa”. Kirjeessään Kaihari kertoo kirjoittaneensa Pajulalle, että kun presidentti Urho Kekkonen oli heti alussa sananut tietää Pajulan myönteisestä ”kyllä tällaiseen laitokseen käyttövarat löydetään”-lausunnosta, niin hän oli sa-

tuutin alullepanija ja puuhämies, kauppaneuvos Kalle Kaihari tiistain lehdissä ollut kansaneläkelaitoksen pääjohtajan Jaakko Pajulan lausuntoa.

presidentti Kekkonen sanoi, että kaikki asiat ovat hyvässä järjestyksessä. Luottamus Sinaun oli suuri, ja niin on vielä minullakin, Kaihari kertoo kirjoittaneensa.

— Tämän kirjeen jälkeen ottivat Pajulaan yhteyttä UKK-instituutissaation hallituksen puheenjohtaja, ministeri Olavi J. Mattila ja

— Pajula ei myöskään vastannut kirjeeseen, mikä on epähenoa, hän lisää.

Pajula asetettiin Kaiharin mukaan vetämään varainhankintaryhmää ja Pajula myöskin otti tehtävän vastaan.

Kaihari katsoo, että Pajulan käytös tuntuu aivan ihmeelliseltä nimenomaan jo

Mauri Vuorinen
● UKK-instituutin puuhämies, kauppaneuvos Kalle Kaihari kat-

UKK-instituutti hivenen myöhässä

"Liikunnan linja" yritetään saada valmiiksi marraskuun avajaisiin

Tampere (HS) Kansan
kunnan kokemukseseen tähtäävä
UKK-instituutin tutkimuslaitos
vietti harjannostajaisia torstaina.
Juhlapäivänään rakennus näytti
vielä elementtikesälate; vaikka ko-
kous kerros oli vesikattoa, muut
osat eivät olleet yhtä pitkällä. Ra-
kennusviivettä on kiritty niin, että
avajaiset lienevät ajojaan marras-
kuussa. Rakennuksen peruskivi
muurattiin viime vuoden marras-
kuussa.

Tampereella Kaupin luonnonpuistossa piileskelevän talon on määrä saada elementtipintaansa sinisiä ja valkoisia keraamisia laattoja ja ensi kesään mennessä valkoista rapausta.

Pekka Helinin ja Tuomo Siitosen suunnittelema "Liikunnan linja" on Tampereen kaupunginjohtaja Pekka Paavolan mielestä parasta nykyarkkitehtuuria.

"Tampereen graniittikalliolla seisova rakennus on ainoa, jonka otsalle tulevat kirjaimet UKK muistuttamaan presidentti Kekkonen valtavasta elämäntyöstä", Paavola muistutti.

Tamperelainen duunariporukka puolestaan oli ylpeä johtajastaan. "Jumalauta, se puhui ilman pape-ria", oivallettiin.

Rakennushankkeen kokonaiskustannukset on nyt laskettu 22,3 miljoonaan markkaan, taloa on su-pistettu komiteoitten miettimisen tuloksena.

Dipl.ins. Mauri Karttunen rakennushallituksesta arvioi, että huomattavin muutos on tutkimustavoitteitten painottuminen elämäntapaan. Varsinainen liikunta on jäänyt vähemmälle.

Toiminnan tarkistuksen seurauksena ensimmäisen kerroksen siiven tilat ovat pienentyneet. Toimistotiloja on jätetty pois ja sijalle rakentamaan majoitustiloja.

"Instituutin tehtävänä on selvittää, miten ihmiset saadaan omaksumaan terveyttä edistäviä elämäntapoja ja miten he voivat omalla toiminnallaan säilyttää ja parantaa terveyttään", sanoi UKK-instituutin johtaja professori Ilkka Vuori.

Vuoren mukaan tietoa tarvitsevat yksityisten ihmisten lisäksi kaikki terveydenhuollon neuvojat.

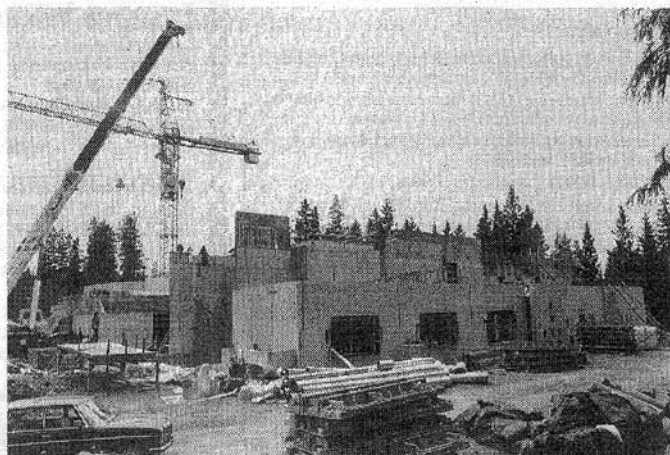
Instituutin keräämiä tietoja ja kokemuksia välitetään järjestämällä luentoja ja kursseja sekä tiedottamalla tuloksista. "Esimerkiksi ravitsemusneuvontaa tehostetaan siten, että neuvottavat ryhmät laittavat terveellistä ruokaa valvonnan alaisina instituutin keittiössä", Vuori selvitti.

Luentomuotoista opetusta varten on kaksi luentosalia, ja osa koulutettavista voidaan majoittaa instituuttiin.

Instituutti on suunniteltu myös yleisön käyttöön. Erityisesti koululaisryhmille on suunniteltu näytellyä "Terve ihminen". Näytellyssä kävijällä on mahdollisuus testata tietoaan ja saada luotettavaa tietoa elintapojen vaikutuksesta ter-

Tampereen kaupunki lohkaisi Kaupin luonnonpuistosta tontin UKK-instituutille. Helinin ja Siitosen "Liikunnan linja" uppoaa lähes näkymättömiin kuusikkoon.

8-9 milj. markkaa ja UKK-juhlaraha 7,5 milj. markkaa. Osan rahoituksesta Tampereen kaupunki on hankkinut lainoina säätiölle. Lahjatontin lisäksi kaupunki avustaa noin miljoonan markan arvoisilla kunnallisteknisillä töillä.

Vaikka laitos on vasta rakenteilla, tutkimus on jo käynnissä. Professori Vuoren mukaan laajasta yhteistyöstä on jo kokemuksia esimerkiksi liikuntaan liittyvää sairastumisriskiä tutkittaessa.

Kotimaisesta yhteistyöstä Vuori nimeää elintapojen ja terveyden yhteyksiä sekä terveysneuvonnan vaikutuksia selvittävän Kainuun elintapatutkimuksen, jota on tehty yliopistojen, tutkimuslaitosten ja

Liikunnan lisäyksen ja rasvan vähennyksen yhteyttä sepevaltiomosalrauden riskitekijöihin on tutkittu Kansaneläkelaitoksen ja useiden muiden tutkimuslaitosten kanssa.

Liikunta-aktiivisuuden mittausmenetelmän kehittäminen tehdään kansainvälisenä yhteistyönä.

ryhmä vaativat perusteellista selvitystä ennen kuin instituuttiin sijoitetaan valtion rahoja.”

Aamulehti, kesäkuu 1982 (ei tarkkaa päivystä)

Vastatuulesta huolimatta töihin päästiin syyskuussa 1982, ja peruskiven muuraus uutisoitiin keskeisissä uutisvälineissä positiivisessa hengessä. Presidentti Mauno Koiviston sitoutumista hankkeeseen korostettiin. Keskeneräisestä rakennushankkeesta raportoitiin Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Turun Sanomissa ja Uudessa Suomessa näyttävin jutuin, joissa esitettiin kuvia nousevista rakennuksista ja kuvailtiin yksityiskohtaisesti rakennuksen arkkitehtonisia ja teknologisia ratkaisuja:

”Rakennuksen kellarikerrokseen sijoittuu muun muassa kaksi kuntosalia, saunat sekä työhuoneita. Ensimmäisessä kerroksessa on työ- ja tutkimushuoneita, keittiö ja tutkimuskeittiö, joissa voidaan antaa esimerkiksi ravitsemukseen liittyvää käytännön neuvontaa sekä voimistelusalii juoksuratoineen. Majoitustilat on 20 hengelle, jolloin osa koulutettavista voi asua instituuttirakennuksessa.” Turun Sanomat, 17.6.1983

Samaan aikaan Helsingin Sanomat kertoi, että instituutti on aikataulusta hivenen myöhässä, mutta Liikunnan linja yritetään saada valmiiksi marraskuun avajaisiin. Valmista rakennusta esiteltiin työmaatakin tarkemmin. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kävi reportaassissaan läpi koko instituutin historian keskeisine vaikuttajineen ja yksityiskohtaisine budjetteineen:

”UKK-instituutin tarkoituksenmukaisuudesta ei enää keskustella. Nyt odotetaan tuloksia. Eduskunta myönsi torstaina instituutin toimintaa varten

vielä 4,5 miljoonaa markkaa. Virallisia vihkiäisiä UKK-instituutti viettää ensi kesänä. Silloin näkyy Ilkka Vuoren työhuoneesta Näsijärven sininen selkä.” Helsingin Sanomat, 8.1.1984

Yhteenvetoa ja tulkintaa

UKK-instituutin julkisuuden rakentumista tietynlaiseksi voi selittää sanomalehtien toimintatavan kautta. Journalismi pyrkii esimerkiksi omien eettisten ohjeidensa mukaan tuottamaan totuudellisia, olennaisia ja objektiivisia kuvauksia todellisuudesta. Journalismi ei kuitenkaan koskaan voi olla täysin neutraalia, sillä sen omat käytännöt auttamatta muovaavat sitä todellisuutta, josta se tuottaa kuvauksia. Tämänkaltaiset lainalaisuudet pätevät myös UKK-instituutin julkisuuteen. Kaikissa jutuissa vaikuttavat monenlaiset voimat: lähteiden intressien lisäksi juttuja muokkaa myös journalistinen intressi eli tavat, joilla journalismi pyrkii tekemään jutuista kiinnostavia ja vakuuttavia.

Juttujen kiinnostavuus on monitahoinen kysymys – toimittaja joutuu työssään pohtimaan sitä, miten uutisoinnin kohteeksi päätyvästä ilmiöstä voitaisiin kirjoittaa kiinnostavasti. Tämä edellyttää peruskäsitystä sekä yleisöstä (mitä yleisö pitää kiinnostavana) että yhteiskunnasta (mikä on yhteiskunnallisesti tärkeäksi tai kiinnostavaksi määriteltyä). Nämä kaksi määrettä eivät aina välttämättä kohtaa: yhteiskunnallisesti kiinnostava tai tärkeä ei aina ole yleisöjen mielestä kiinnostavaa. Toisaalta yleisöä ei voi myöskään aliarvioida, ovathan ihmiset lähtökohtaisesti kiinnostuneita jutuista, joilla he kokevat olevan itselleen jotain

annettavaa. Tämän ”annettavan” tuottaminen ei ole lainkaan niin helppoa kuin miltä se kuulostaa.

Journalismin aihevalintaa ja käsittelytapoja leimaa pitkälti tärkeän ja kiinnostavan suhde. Juttuja tehdään tärkeistä aiheista, jollaisiksi luetaan muun muassa talouden ja politiikan kysymykset. Lisäksi niistä pyritään tekemään näkökumiltaan kiinnostavia, sellaisia, joissa lukijalle on tarttumapintaa. Tällöin kiistan ja vastakkainasettelun näkökulma on houkutteleva, sillä lukija voidaan ”kiinnittää” kysymyksiä kiistoina politisoiviin juttuihin oman puolensa tai kantansa valitsemisen kautta. Tämä selittää pitkälti sitä, että UKK-instituutin perustamisen aikoihin kirjoittelua leimasi voimakkaasti vastakkainasettelu eritoten Jyväskylän yliopiston ja Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön välillä.

Myöhemmin kiistat liittyivät rahoitukseen ja budjetin supistamiseen, ja tällöinkin ne pyrittiin tuomaan julkisuuteen vastakkainasettelujen kautta. Siinä on kyse arkisten tilanteiden ja yhteiskunnan eri tahojen asettamisen paineiden ristiaallokossa muodostuvista käytännöistä. Journalistien toimintatavat on kuitenkin voitava alistaa julkiselle kritiikille.

Kiistan ja vastakkainasettelun näkökulmat tuottavat helposti tilanteen, jossa niin sanottujen äänekkäiden vähemmistöjen kyky saada äänensä kuuluviin on suhteettoman hyvä, ja jossa yksittäisten toimijoiden on mahdollista jopa hidastaa päätöksentekoprosessia painostuksen avulla. Tätä ongelmaa voisi ratkoa esimerkiksi muuttamalla journalismin dramatisoivia ja kärjistäviä konventioita rationaalisen, eettisen ja moraalisen keskustelun suuntaan.

Samoin journalismin oma aktiivisuus, jopa kannanottaminen käsiteltävään asiaan, saattaisi olla ratkaisu

yksinkertaisen ja yksinkertaistavan politisoimisen ongelmaan. Kärjistämällä toteutetut jutut nimittäin antavat haastatellun mielipiteelle poikkeuksellisen paljon sananvaltaa: ne vilisevät suoria sitaatteja ja pitkiä haastattelupätkiä. Jotkut jutut ovat pelkkiä haastatteluja aiheesta ja antavat lähteille melkoisesti tilaa tuottaa julkisuuteen omia käsityksiään asioista.

Journalismin oma rooli neljäntenä valtiomahtina näkyy siinä, miten toimittaja rajaa muiden toimijoiden tuottamaa representaatiota ja toisaalta esittää omia näkökulmiaan ja tulkitsee ja järjestää lähteiden sanomaa. Kun tämä tulkinta ja järjestäminen puuttuu tai kapenee, puhutaan usein niin sanotusta kirjurijournalismista. Se seuraa, referoi ja tiivistää päätöksentekijöiden edesottamuksia, mutta ei välttämättä tematisoi niitä itse tai nosta aktiivisesti esille kysymyksiä, jotka tuottaisivat uudenlaisia näkökulmia valtaapitävien jäsenyyksiin. Kirjurijournalismia voi eittämättä kritisoida hampaatto- muudesta ja valtaapitävien talutusnuorassa kulkemisesta. Toisaalta 1980-luvun poliittinen kulttuuri oli paljon nykyistä suljetumpi. Tällaisessa tilanteessa kirjurijournalismikin demokratisoi julkista keskustelua, koska se kaikesta huolimatta toi kabineteissa käytävät keskustelut julkisuuden areenalla.

Vastaa ja vähän puolestakin – kiistelyä mielipidekirjoituksissa

Vaikka UKK-instituutin perustaminen näyttäytyi uutisaineistossa eksplisiittisestikin kiistana ja kamppailuna, oli kiistan näkökulma vielä kärjekkäämpi mielipideaineistossa. Kansalaisten mielipidekirjoitukset esittelivät vaihtoehtoisia lahjaideoita tai vastustivat hanketta

”rahan tuhlaamisena”. Asiantuntijoiden ja journalistien mielipidekirjoituksissa korostuivat hanketta vastustavat tiedepoliittiset argumentit. Journalistien tuottamissa kirjoituksissa kuitenkin korostettiin myös presidentille annetun lahjalupauksen lunastamista, ja asetuttiin siten hankkeen loppuun saattamisen kannalle.

Mielipideaineisto keskittyi siis pääasiassa vastustamaan instituuttia. Keskustelua käytiin hiukan jo vuoden 1980 puolella, mutta toden teolla keskustelu käynnistyi tammikuussa 1981, kun Eino Heikkinen kirjoitti Uuden Suomen puheenvuoro-palstalla otsikolla ”Ottakaa UKK-instituutti uudelleen mietittäväksi”. Kirjoituksessaan Eino Heikkinen puhui ”liikuntatieteen tutkijoiden” puolesta ja päätyi tyrmäämään UKK-instituutin perustamisen puolesta esitetyt keskeiset tiedepoliittiset argumentit, joiden mukaan instituutti synnytetään paikkaamaan puutetta tai aukkoa suomalaisessa tutkimuskentässä. Lisäksi Heikkinen esitti hankkeen ”oikeammaksi” sijoituspaikaksi Jyväskylää ja toivoi instituuttia vähintäänkin mitoitettavaksi huomattavasti pienemmäksi kuin oli kaavailtu. Hän puuttui kärjekkäästi myös päätöksenteon tapaan. Instituuttihanke pidettiin hänen mukaansa hyvin pitkään ja poikkeuksellisesti pienen ryhmän tiedossa, ja päätöksenteko organisoitiin tavalla, joka on ”kritiikille altis”:

”Epäilemättä instituuttihankkeen takana olleet puuhamiehet ovat tehneet palvelun Tampereen kaupungille ja edustamalleen säätiölle, mutta onko kyseessä karhunpalvelus koko maan tiedepoliittikkaa ja erityisesti liikuntatieteitä ajatellen?”

Heikkisen kirjoitus kirjoitti sekä pääkirjoitustoimitusten että kansalaisten kielenkannat. Päätoimittaja Eila Jokela

referoi Kotilieden kolumnissaan Heikkisen mielipidekirjoitusta ja päätyi toteamaan:

”Eikö tuo ole selvää puhetta? UKK-instituutin Tampereen-harharetki on hänen perässähihtäjiensä ponneton yritys”. Kotiliesi, tammikuu 1981

Kuukautta myöhemmin Turun Sanomat kirjoitti päätöksenteon tavasta Heikkisen hengessä. Turun Sanomien mukaan ”erinomaisen arvovaltainen herrajoukko” siunasi perinpohjaisesti läpiajatellun ja valmiin hankkeen salamyhkäisesti, sillä hankkeelle olisi ollut muita, perustellumpiakin ottajia kuin Tampere. Sekä instituuttia itselleen vaatinut Jyväskylä että Turku näyttäytyivät molemmat Tamperetta parempina vaihtoehtoina – instituutin johtajakin piti käydä ”varmemman vakuudeksi hankkimassa Turusta”. Liikuntatieteellisen neuvottelukunnan Jyväskylään sijoittamista puoltava näkökanta oli Turun Sanomien mukaan ”varsin vaikea kumota, sillä se pitää yhtä todellisuuden kanssa”. Turun Sanomat 16.3.1981

Kansalaismielipiteissä vastustettiin sijoituspaikkaa muun muassa ympäristönsuojelullisin perustein – instituuttihan oli tarkoitus rakentaa suojellulle alueelle, eivätkä varsinkaan lähialueen asukkaat olleet siitä mielissään. Lisäksi kansalaismielipiteissä kysyttiin muiden mielipidekirjoitusten tapaan, onko asiantuntijoiden päällekkäiseksi ennustama tutkimus resurssien tuhlaamista.

Ainoastaan Aamulehden pääkirjoituksessa (16.3.1981) otettiin UKK-instituuttia diplomaattisin sanakääntein puolustava kanta. UKK-instituutin ei ajateltu olevan keneltäkään pois, vaan rinnakkaisten laitosten uskottiin mahdollistavan yhteistyön, kunhan juuri asetettu opetusministeriön työryhmä löytää ”keinot joilla Jyäs-

kylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan kehitys voidaan edelleen turvata”.

Loppuvuodesta – ja erilaisten työryhmämietintöjen ja kannanottojen saaman uutisjulkisuuden jälkeen – Aamulehdessä otettiin kantaa jo suoremmin sanoin. Pääkirjoituksessa Jyväskylän toimintaa (kaupungin ja yliopiston sekä liikuntatieteellisen tiedekunnan yhteinen kutsu säätiölle tulla tutustumaan vaihtoehtoiseen sijoituspaikkaan sekä pyyntö opetusministerille hankkeen keskeyttämisestä) kuvailtiin ”välistävetoksi” ja ”tahdittomaksi menettelyksi”:

”kansalaistoiminta ja valtio ovat ilahduttaneet tasavallan presidenttiä hänen syntymäpäivänään järkevällä, kansan yhteistä hyvää edistävällä hankkeella. Tässä vaiheessa itsekkäät välistävedot merkitsevät jo loukkausta Urho Kekkoselle, kunniavelasta luopumista uudessa tilanteessa. UKK:n veroinen tasavallan presidentti on kansakunnan näkyvän kunnioituksen arvoinen myös sen jälkeen kun hän on lakannut käyttämästä poliittista valtaa.” Aamulehti, 18.12.1981

Eino Heikkinen jatkoi keskustelua Helsingin Sanomissa 1982 otsikolla ”UKK-instituutista syytä luopua hyvissä ajoin”. Nyt argumentointi oli pääosin tiedepoliittista, ja sen keskiössä oli resurssien kohdentaminen yhteen jo toimivaan laitokseen sekä niukkuus, jonka kanssa Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta oli joutunut jo vuosia tulemaan toimeen. Päätöksenteon tapaan ja demokratiaan palattiin viittaamalla UKK-instituutin vailla julkista hakumenettelyä täytettyihin virkoihin ja pelkoon siitä, että yksityisessä säätiössä voidaan vastakin toimia samalla tavalla. Poliittiseen kulttuuriin Heik-

kinen viittasi kahdella tavalla: yhtäältä hän totesi, ettei ”veronmaksajien mielipidettä ole toistaiseksi kysytty julkisten varojen käytön osalta” ja toisaalta huomautti, ettei itse presidentti Urho Kekkonenkaan ollut tietävästi ”missään vaiheessa erityisen innostunut instituuttiajatuksista ja paikkakuntakysymykseen hän ei ole ollenkaan ottanut kantaa”.

Vaikka Eino Heikkisen kirjoitus käynnistikin varsinaisen UKK-instituuttia vastustavien mielipidekirjoitusten sarjan, löytyi kansalaisten joukosta myös instituutin puolustajia. Rakennusmestari Esa Heikkinen kommentoi Turun Sanomissa professori Heikkisen ehdotusta instituutinhankkeesta luopumisesta. Esa Heikkinen kunnioitti sukunimikaimansa näkemystä, mutta huomautti, että

”me monet, jotka olemme saaneet seurata projektin kehitystä ainoastaan julkisen sanan kautta olemme saaneet jo idean syntyvaiheessa väärän kuva asiasta. [...] Oletin, että UKK-instituutin ideologiana on olla maailman paras urheiluinstituutti. Jos olen erehtynyt, olen matkojeni aikana tehnyt turhaa PR-tötä”. Turun Sanomat, 15.4.1982

UKK-instituuttia vastustavia kansalaisten mielipidekirjoituksia julkaistiin kevään ja kesän mittaan ainakin Satakunnan Kansassa, Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Turun Sanomissa. Kansalaiset siteerasivat ”tiedemiehiä” ja syyttivät instituuttia etukäteen joko ”nollatutkimuksesta”, ”tieteellisestä hölynäpölystä” tai ”rahojen tuhlaamisesta”. Tutkimuslaitoksen sijasta kirjoituksissa esitettiin presidentti Urho Kekkoselle vaihtoehtoisia lahjoja: rauhanpalkintoa, apurahoja jakavaa säätiötä, hiihtäjäpatsasta Kaupin metsään, vanhusten hoitokotia ja niin edelleen. Tiivistetysti kansalaiset halusivat

UKK-instituutti ja sen tunarit

Monien mutkien kautta edennyt ja epämiellyttävän sivumaan saanut UKK-instituutinhankkeeseen saavutti merkittävän välivaiheen hallituksen päättäessä sen hankkeen toteuttamisesta hieman ajateltua suppeammassa muodossa.

Päätetty supistus on vähäinen ja siitä riippumatta UKK-instituutin tutkimustoiminta on eräiltä osin päällekkäistä Kansaneläkelaitoksen, kansanterveyslaitoksen sekä viiden tiedekunnan kanssa. Päälekkäisyys poistui vain Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan osalta, joka myös on asiasta pitänyt suurinta ääntä.

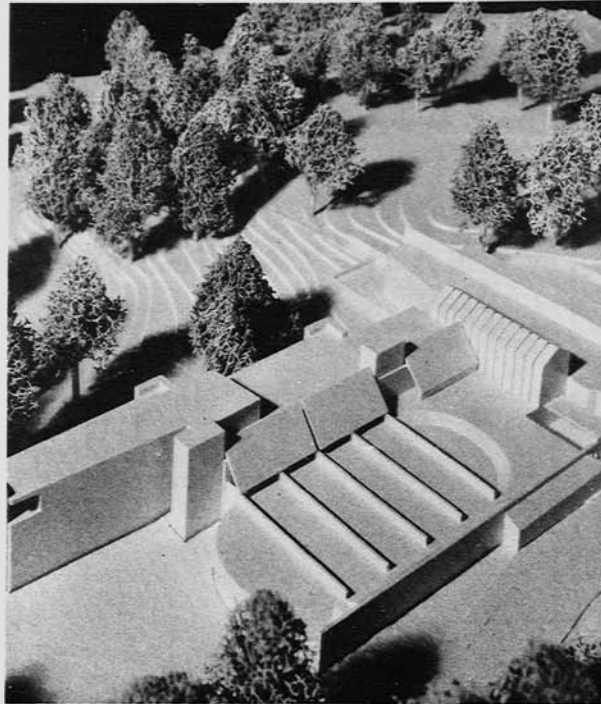
Suunnitelmien supistaminen ei liioin ratkaissut rahoitusongelmia. Suomalaisia aikanaan varsin vähän kiinnostaneen kansalaisten keräyksen varoin voidaan rahoittaa vain puolet supistetustakin hankkeesta. Lisäksi toiminnan kustannusten kattamisesta on yhä epätoivoisuutta. Hallitus on taipuvainen lykkäämään kustannukset Raha-automaattiyhdistyksen niskoille, jolloin ministerit pelastuisivat uusilta budjettimenoilta. Tällainen ratkaisu merkitsisi vuosittaista taistelua raha-automaattirahoista, joilla on monta muuta yhtä tärkeää ja yhtä köyhää tarvitsijaa. Uusi tulokas tarvitsisi niin paljon varoja, että ne olisivat väistämättä kaventamassa muitten osuuksia.

UKK-instituutti oli suomalaisten lahja 80 vuotta täyttäneelle presidentille. Hankkeen alkuunpanijoille huolellista valmistelua tärkeämpää tuntuu olleen toiminnan näytävyyttä. Siksi muun muassa tieteellisen tutkimuksen koordinoiminen jäi epäselväksi ja on johtanut pahimpiin kiistoihin. Samoin toiminnan rahoituksen selvittäminen jäi kiireen jalkoihin.

Sitäkään enemmän huomiota on alusta lähtien ja yhä edelleen kiinnitetty laitoksen sijaintiin. Aitosuomalainen nurkkakuntaisuus on saanut hallitsevan otteen keskustelusta.

Vaikka hankkeeseen onkin lähtöisin Tampereelta, olisi jo alussa pitänyt tarkemmin selvittää instituutin tarkoituksenmukaisen sijoituspaikan. Kyseeseen on kaikkien suomalaisten lahjasta presidentille eikä vain tamperelaisten.

Niin Jyväskylän liikuntatieteiden laitoksella kuin Kansaneläkelaitoksella on asiaperusteiden taustalla oma etu mielessä niiden esittäessä instituutin sopivuutta oman toimintansa

yhenteen. Molemmat ovat lisäksi liikkeellä hyvin myöhsyntäisesti.

Vaikka ratkaisut nyt ovatkin saaneet kaitvattua vauhtia, kovin monet keskeiset päätökset odottavat yhä tekijäänsä. Vain selkeät päätökset siirtävät tämän kiusalliseksi muodostuneen kysymyksen pois päiväjärjestyksestä. Kohtuullinen kunnioitus lahjan saajaa kohtaan edellyttää nopeita päätöksiä olkoon ne

kuinka kiusallisia tahansa tehtäväksi.

Silloin olisi syytä muistaa, ettei presidentti Kekkonen itse koskaan ottanut kantaa instituutin sijoituspaikkaan, ja palauttaa mieleen hänen aiempi lausuntonsa, jonka mukaan "on parempi pyrkiä yhteen ajankäyttöön ja toimintakykyiseen laitokseen, kuin tyytyä kahden vajeatohiseen ja toimintakyvyltään puutteelliseen".

Turhaa rakentamista

Suomessa jaetaan vuosittain kymmeniä miljoonia markkoja kansalta kerättyjä rahoja lomatoiminnan avustukseen nimellä. Kuitenkin runsas puolet näistä varoista menee ammattiyhdistysliikkeen kyläkäsien toimiville järjestöille uusien lomakohteiden rakentamiseen.

Asiantuntijoiden käsityksen mukaan lomakapasiteettia lomailijoiden käyttöön on jo aivan riittävästi. Päinvastoin lahjaksi saaduilla rahoilla rakennetut laitokset voivat alemmilla käyttökustannuksillaan jo nyt viedä asiakkaita normaalia liikeperiaatteen toimivalta matkailuyhteisöiltä.

On oikein, että valtio tukee lomatoimintaa. Mutta siihen tarkoitettua rahaa olisi annettava loman tarpeessa olevien käyttöön eikä ay-liikkeen rikkauttamiseen.

Yksimielistä

Työttömyysturvajärjestelmän uudistaminen on niin tärkeä, kiireellinen ja keskeinen asia, ettei siitä ole kahteen vuosikymmenen päästä puolueiden kesken yksimielisyyttä.

Viiden edeltäjänsä tapaan tuorein Pekka Morrin johdolla järjestelmän uudistamista tutkunut toimikunta koki nurjan kohtalon. Viime viikolla jätetty muistio ei tyydytä juuri ketään ja valmiiksi eripurainen selvitys joutuu suoraan hyllylle. Ilmeisesti se ei kelpaa alkusoihtoksi edes uudelle toimikunnalle, jonka nimittämistä sosiaaliministeri Vappu Taipale ehätti lupaamaan jo ensi syksyksi.

Työttömyysturvan uudistamista yhtäläisesti vaatineet ja kiirehineet puolueet joutuvat kahdenkymmenen vuoden odottelun jälkeen sietämään vielä ainakin yhden vuoden lykkäyksen. Tosin väkensä on uskoa, että puolueiden yksimielisyys muusta kuin hankkeen tärkeydestä ja kiireellisyydestä tänä päivänä komitean työn aikana lisääntyy.

kannanotoillaan sanoa, että julkiset varat on käytettävä ”tärkeämpään”. Esimerkiksi Nimimerkki Rehellisyttä motiiveihin kirjoitti Helsingin Sanomissa:

”Vaikka UKK onkin tunnettu edustusurheilija, urheilujohtaja ja kuntourheilija, on hänen elämäntyönsä halveksuntaa nimetä hänen nimelleen instituutti, joka tutkii noita aloja. Ovathan ne sentään vain hänen harrasteitaan, varsinaiset suursaavutukset ovat muilla elämänaloilla.” Helsingin Sanomat, 13.8.1981

UKK-instituutti oli kohtalaisen usein esillä kevään 1982 pääkirjoituksissa. Turun Sanomat toisti, että instituutille löytyisi paikka Turustakin, ja että toinen Tamperetta oikeampi paikka löytyisi perustellusti myös Jyväskylältä. Pääkirjoituksessa siteerattiin sekä Jyväskylän yliopiston taholta esitettyä päällekkäisyyskritiikkiä että ”puuhamiesten” vastausta tähän: UKK-instituutti oli ”puuhamiesten mukaan tarkoitettu lääketieteellisen toiminnan piiriin eikä suinkaan liikuntatieteellisen”. Turun Sanomien mukaan Jyväskylässä oltiin kuitenkin oikeassa siinä, ettei pienen valtion vähäisiä resursseja tule hajasijoittaa. Lehti päätyi ehdottamaan, että ennen rakennusprojektin aloittamista

”perin pohjin selvitetään ne edut ja mahdolliset haitat, jotka koituisivat siitä, että instituutti sijoitettaisiinkin Turkuun Kelan kuntoutustutkimuskeskuksen yhteyteen.” Turun Sanomat, 15.4.1982

Tamperelaislehdet asettuivat instituutin puolelle, Aamulehti etunenässä. Se kokosi Muut lehdet -palstalla pääkirjoitusten näkemyksiä otsikolla ”loiskuntaa UKK-instituutin liepeillä”. Aamulehti siteerasi tamperelaista paikallis-

lehteä, joka muistutti keräykseen osallistuneiden kansalaisten antaneen osuutensa kuvitellen sijoituspaikankin selväksi. Kansan Lehteä siteerattiin seuraavasti: ”Suuren yksimielisyyden vallitessa tehty päätös UKK-instituutin perustamisesta ja sen rakentamisesta Tampereelle pitää toteuttaa.” Vaikka toiminta-ajatusta kehiteltäisiinkin, ei ole syytä ”jättää sitä puolitiehen senkään vuoksi, että presidentille annettua lahjalupausta ei ole kunniallista peruuttaa”. Samalla huomautettiin, että jyväskyläläisten huoli resurssien käytöstä on ymmärrettävää, mutta että pelokas asenne kilpailijoita kohtaan ei. Aamulehdessä siteerattiin myös Keskisuomalaista, jonka pääkirjoituksessa kerrottiin asiantuntijoiden keskuudessa ”olevan perin vähän heitä, joiden mielestä instituutin rakentaminen on järkevää.”

Samana päivänä julkaistiin Uudessa Suomessa Ilkka Vuoren kirjoitus, jossa hän puolusti instituutinhanketta säätiön asiamiehen roolissa. Uudessa Suomessa hanketta puolustavan kirjoituksen. Vuori kumosi väitteet päällekkäisyydestä ja korosti Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan ja UKK-instituutin toisiaan tukevia rooleja. Lisäksi hän muistutti, Aamulehden tavoin, että kaikki tehdyt rahoituspäätökset koskivat Tampereelle tulevaa instituuttia. Myös Vuori päätyi argumentoimaan presidentti Kekkonen hahmon avulla: Vuoren mukaan presidentti oli sanonut valvovansa tarkoin instituutin rakentamista sekä toivovansa hankkeen tulevan toteutetuksi riidoitta. ”Valitettavasti kaikki eivät ole kunnioittaneet Kekkonen julkisuudessa esittämää toivomusta”, kirjoitti Vuori.

Kesällä 1982 Iltasanomat nosti pääkirjoituksessaan esille valtion tiedoneuvoston kannan, jonka mukaan sekä instituutin sijoittamista että ”tieteellistä puolta” oli vielä selvitettävä. Iltasanomat piti tilannetta pattitilanteena –

oli vaikeaa edetä mihinkään suuntaan, mutta ”selvää on, että riittävästi on jo sählytty”. Maan tapaan ja poliittiseen kulttuuriin viitattiin kiintoisasti: ”instituutin puuhamiehet eivät ehkä tulleet ajatelleeksi, että UKK:n kauden päätyttyä päätöksiä ei enää tehdäkään samalla tyyllillä kuin UKK:n aikana”. Ilta-sanomat muistutti kansalaisten viime kädessä rahoittavan instituutin toiminnan. Tämän vuoksi toiminnan olisi oltava julkista ja laadukasta ja yleisesti hyväksyttävällä pohjalla.

”Kyllä tämä näkökohta on paljon painavampi kuin puuhamiesten mahdollinen arvovaltatappio.” Ilta-sanomat, 28.6.1982

Turun Sanomat kirjoitti taas näyttävän pääkirjoituksen 22.7.1982. Siinä Turun Sanomat katseli instituutit keskustelun parivuotista historiaa, joka ei lehden mukaan ollut kunniakas – oli kiistelty sekä tarpeellisuudesta että sijoituspaikasta. Jälkimmäiseen liittyviä kiistoja Turun Sanomat päätyi pitämään ymmärrettävinä ja oikeutettuihin. Lehti jätti oven vielä auki sijoituskeskustelulle huomauttamalla, että jos hallitus ei pääse rahoitusasioista yksimielisyyteen, voidaan vielä selvittää olemassa olevien yliopistojen yhteyteen sijoittamisen kustannukset. Instituutin tarpeellisuuden suhteen kanta on kuitenkin tässä kohtaa harvinaisen selvä:

”Joka tapauksessa UKK-instituutilla ei pidä enää pallotella. Se on kansa lahja Tasavallan presidentille.” Turun Sanomat, 22.7.1982

Kiintoisaa on, että sosiaali- ja terveysministeriön asettama Jaakkolan työryhmä oli juuri päätenyt toteamaan instituutin elinkelpoiseksi pienin muutoksin, joiden avulla kohdennetaan tieteellistä toimintaa ja vältetään

päällekkäisyys Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tutkimuksen kanssa.

Paria päivää myöhemmin Helsingin Sanomat, Uusi Suomi ja Suomenmaa julkaisivat Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajulan mielipidekirjoituksen. Kaikissa lehdissä oli edellisillä viikoilla uutisoitu Kalle Kaiharin ja Olavi J. Mattilan näkemyksiä UKK-instituutin rahoitusongelmista; edellä mainitut olivat melko suorasanaisestikin syyttäneet Pajulaa hankkeen pettämisestä ja takin kääntämisestä.

Pajula vastasi syytöksiin rehtiyden puutoksesta samalla mitalla. Hän kertoi kuulleen muiden näkemyksistä nimenomaan lehtijuttujen välityksellä, ei ”suoraan” kasvokkain tai edes kirjeellä. Pajula viittasi julkisuudessa esillä olleisiin puutteellisiin tietoihin ja selvensi samalla omaa rooliaan: hän ei kuulunut hankkeen alullepanijoihin tai puuhamiehiin, vaan hänet otettiin vasta myöhemmin mukaan selvittämään rahoitusta. Hän kertoi pohdintojen jälkeen tulleen siihen johtopäätökseen, että Kelan osallistuminen ei ollut lain puitteissakaan mahdollista, ja että rahoituksen oli tultava valtion budjetista.

Pajula korosti kuitenkin Kelan myönteistä suhtautumista hankkeeseen ja kertoi Kelan rahoittavan säätiön sen hetkistä tutkimushanketta. Pajula liputti kaavailtua laaja-alaisemman instituutin puolesta ja korosti sitä, miten surulliseksi käyty keskustelu oli hänet tehnyt:

”Kuntoinstituutin rakentaminen ei ainakaan saa muodostua esteeksi presidentti Kekkosen elämäntyön keskeisten saavutusten korostamiselle.”

Helsingin Sanomat, 27.7.1982

Pajulan kirjoitusta seurasi vielä pari laajempaa yleisönosastokirjoitusta Helsingin Sanomissa, joissa molemmis-

yleisöltä

Eikö se voisi olla itä-länsi -instituutti?

Ajatus tutkimuslaitoksen perustamisesta 80 vuotta täyttävään presidenttimme syntymäpäiväpäivä on periaatteessa hyvä ja perusteltu: kunnianosoitus Urho Kekkoselle, lahja suomalaiselle tutkimukselle. Instituutin alan määrittelyssä ei kuitenkaan ole onnistuttu parhaalla mahdollisella tavalla sen enempää kunnian- kuin tieteen-teenkaan kannalta.

Idea elää, hankkeet harhailevat. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä edellyttää melkoisesti kunnioitustunnetta, kun se esittää tutkittavaksi elämäntapojen ja terveyden yhteyttä.

Syntyykö kunnan instituutti? Mielestäni se yhä voisi syntyä, joskaan ei alkuperäisessä muodossaan ja merkityksessään.

Asiassa puuharmehet ovat olleet liikkeellä omista lähtökohdistaan, eikä heitä voida siitä moitita. Maltta rajoituksestaan varsin pitkästi valtiolliseksi muodostuvaa hanketta on arvioitava valtakannallisuutta puolelta, ei vain aloitteentekijöiden vaan koko kansan lahjana, kuten sitä jo varojenkeräyväheessä markkinoitiinkin.

Oma näkökulmani on aivan subjekttiivinen, mutta uskoakseni se voisi tarjota yleisestikin arvostellen ihanteellisen ratkaisun lahjapulaan.

Urho Kekkonen tunnetaan entisenä mestariurheilijana, urheilujohtajana ja kuntoilijana. Mutta emme sijoita häntä suurena suomalaisena Paavo Nurmen tai Tahko Pihkalan seuraan. Kansakunnan kaspin päällä Kekkonen on valtiomies, ei liikuntapersoonaa. On kai itsestään selvää, että UKK-instituutin tutkimusalaista päätetessä pitäisi antaa etusija valtiomiesuralle eikä harrastusosalle.

Toinen näkökanta, josta lahjan laatu on tarkasteltava, on sen vastaanottajan, suomalaisen tutkimuksen. Usein on osoittautunut vaikeaksi tehdä ratkaisua merkittävien monimutkaisten maantieteellisesti sijoittamisesta. UKK-instituutin tapauksessakin on tämä on-

Vaikka tunnemme urheilumiehen, niin emmekö sittenkin arvosta häntä ensisijaisesti valtiomiehenä? Tätä pohdiskelee turkulaiskirjoittaja, joka kannattaa UKK-instituutin idean tarkistamista.

gelma. Mutta vielä pulmallisempaa ja tärkeämpää on löytää tälle elävälle lahjalle sovelias paikka suomalaisen tutkimuksen kentässä.

Käyty keskustelu on osoittanut, ettei maamme liikuntatieteellinen tutkimus erityisesti kaipaa uutta tutkimuslaitosta. Moni muu ala sellaisen varmaan tarvitsisi.

Kun yhdistämme tutkimusalan määrittäksen kaksi päävaatimusta — Kekkonen elämäntyön huomioonottamisen ja tutkimuksen tarpeet — pulmalliseksi koettua asia ratkaistaan kuin itsestään. Ratkaisun työniemenä otetaan itä-länsi -instituutti, jossa tutkittaisiin idän ja lännen välisiä suhteita ja niiden taustoja, erityisesti suomalaisia näkökulmaa painottaen.

Yleisesti hyväksyttävään arvioon, että Urho Kekkonen uran merkittävintä antia on ollut hänen työnsä Suomen aseman hyväksi itä-länsi -jalon hallitsemassa maailmantaloudessa ja -politiikassa. Toteutettu ulko- ja kauppoliittikkamme — sekä tietysti maamme sijainti — puolestaan ovat luoneet mitä parhaimmat edellytykset ja lännen suhteita palvelevalle tutkimukselle.

Suomelle itäkauppa — tuonti, vienti ja muut taloussuhteet sosialististen maiden kanssa — merkitsee enemmän kuin millekään toiselle Länsi-Euroopan maalle. Suhteemme idän ja lännen taloudellisiin yhtenäisyyttäjäjärjestelyihin (Efta, EC, SEV) perustuvat omistakeisiin ratkaisuihin. Valppaus muutuvissa oloissa ja tutkimukseen perustuva tieto erilaisista vaihtoehtoista ovat erityisen tärkeitä Suomelle, joka valitsemassaan ja toimenpiteissään ei yleensä voi suoraan seurata jonkin toisen maan esimerkkiä.

Edellytyksiimme ja tarpeisiimme nähden meillä on kohdistettu kovin vähän huomiota itä-länsi -suhteiden ja sosialististen kansainvälisyyden tutkimiseen.

Idän ja lännen taloussuhteiden tutkijana olen voinut todeta, kuinka arvostettua ja hyvin järjestettyä

tällainen tutkimus on monissa muissa maissa. Suomessa sitä varten ei ole tutkimuslaitosta tai muuta tieteellisesti työdyttävää järjestelyä, mikä hämmästyttävään ulkomaisiin tutkijoihin.

Jos Suomi puolueettomana maana sopi Etyk-sääntöksi, niin tarjoaisihan se — mitä mainioimman foorumin myös itä-länsi -suhteiden tutkimukselle. Tähän olisi helppo tulla niin idästä kuin lännestä.

Mutta ei ole tarpeellista turvautua munta maista löytyviin vertailehtoihin tai mielipiteisiin itä-länsi -instituutin perustamiseksi. Jokainenhan Suomessa tuntee ulko- ja kauppoliittikkamme päälinjat, ymmärtää että niiden hyväksi on tehtävä työtä, myös tutkimustyötä, ja tietää, kuinka ratkaisevasti nykyinen hyvinvointimme ja elämäntapamme riippuvat kansainvälisistä suhteistamme.

Itä-länsi -instituutin toimintajajatus olisi yleisesti hyväksyttävissä ja onakuttavissa, mitä UKK-hankkeen huone edellyttääkin.

Tässä hahmoteltu ehdotus ei vaatisi kuin osan UKK-instituutin nykytoimintamien mukaan mtoitettua rahoituksesta. Se ei kasaisi alkuperäistä ajatusta tukea ja kehittää liikuntatieteellistä tutkimusta, jolle riittäisi projektirahoitusta ja apurahoja. Itse asiassa se toisi myös liikuntatieteelle onnellisen ratkaisun, joka mahdollistaisi varojen käyttämisen alan tehokkaseen ja tasapuoliseen kehittämiseen.

Itä-länsi -instituutin perustaminen, tasokas toiminta ja tarkoituksenmukainen kehittäminen eivät edellyttäisi omaa upata rakennusta, eivät kallista laitteistoa eivätkä suurta henkilökuntaa. Mutta instituutti työdyttäisi suomalaisen tutkimuksen kunnioittamista, tärkeitä tarpeita. Ja se tekisi oikeutta Urho Kekkonen elämäntyölle.

Urpo Kivikari
taloustieteen
apulaiprofessori
Turku

sa ehdotettiin instituutin laaja-alaistamista vielä paljon enemmän kuin Pajulan puheenvuorossa. Ensin taloustieteen apulaisprofessori Urpo Kivikari Turusta (1.8.1982) piti tutkimuslaitosta hienona lahjana, mutta totesi, että tällä hetkellä ”idea elää, hanke harhailee”. Myös Kivikari piti presidentti Kekkonen enemmän valtiomiehenä kuin urheilumiehenä ja päätyi ehdottamaan instituutin toimialaksi ”sittenkin itä-länsi-instituuttia”. Perusteluksi hän esitti presidentti Urho Kekkosen elämäntyön ja erityisesti onnistuneen ETYK-kokouksen: Suomeen olisi helppo tulla sekä idästä että lännestä.

Viikkoa myöhemmin tutkija Niilo Koljonen kirjoitti otsikolla ”UKK-instituutti ilman pakotteita”. Hän arvosteli hanketta periaatteellisesti, sillä hänen mukaansa ”lahjoittaa voi vain sellaista minkä omistaa ja mihin on valta. Lahjoittaa ei voi tulevaisuutta koskevia veronmaksajien rahoja tai liikunta- ja terveysinstituutioiden työnjakoa ja vakansseja, jollei siitä ole pitävää yhteiskuntasopimusta”.

Myös Koljonen päätyi ehdottamaan malttia ja uudeleenharkintaa instituutin toimialasta päättämiseen. Samalla hän ehdotti instituutin laajentamista kaikkea presidentti Urho Kekkosen elämäntyötä korostavaksi. Instituutissa voitaisiin hänen mukaansa tehdä niin rauhantutkimusta, itä-länsisuhteiden tutkimusta, johtamistaidon tutkimusta, kansallisen identiteetin ja eheytyksen tutkimusta kuin korkeatasoista liikuntatieteellistä tutkimustakin.

”UKK-instituutti ei tarvitse olla mihinkään rakennukseen tai yhteen toiminta-ajatuksen sidottu. Se voisi yhteensovitukseksi toimia monella alalla. Sama koskee rahoitusta. Vähitellen tapahtuvan yhteen sovittelun kautta instituutti voisi löytää rakennustaiteellisesti ja paikaltaan arvokkaan sijaintinsa

esimerkiksi Finlandia-talon läheisyydestä sinne luotavan ETYK-aukion luota.” Helsingin Sanomat, 7.8.1982

Syyskuussa 1982 valtioneuvosto teki viimein rakentamista koskevan päätöksen, joka uutisoitiin laajalti. Se näkyi myös pääkirjoituksissa ja yleisönosastoilla. Turun Sanomat kirjoitti tasavallan presidentti Urho Kekkosen syntymäpäivänä 3.9.1982 lahjan alkaneen saada jo häpeällisiä piirteitä, ja päätöksen tulleen viime hetkellä. Hankkeen supistamisen nähtiin helpottavan rahoitusongelmia, ja sen toimialan kaventamisen tekevän siitä (Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan kanssa) kilpailevan laitoksen sijasta jo tekeillä olevan tutkimuksen täydentäjän. Rahoituksen jatkuvuuden järjestäminen jäi valtiovallan harteille. Kaiken kaikkiaan Turun Sanomien alkuun hyvinkin kriittinen kanta näytti taipuneen hyväksyväksi:

”Supistetun rakennusohjelman hyväksyminen merkitsee askelta järkevään suuntaan. Nyt ei kuntoinstituutissa äitiötä voida syyttää kerskahankkeista eikä laitoksen ylläpito tuota voittamattomia vaikeuksia. Ja mikä tärkeintä, entisen tasavallan presidentin nimeä kantavan laitoksen ympärillä saadaan tarpeeton ja asiaankuulumaton häly loppumaan.” Turun Sanomat, 3.9.1982

Samana päivänä Helsingin Sanomien mielipidesivulla Helsingin yliopiston professori Risto Näätänen kirjoitti, että puutteellisesti resursoituja laitoksia on jo tarpeeksi. Instituutinhanketta näytti hänen mielestään luonnehtivan eräänlainen päättäjien henkinen epäröinti. Hän kirjoitti, että päätöksestä keskusteltaessa on

”ikään kuin fiksoiduttu ajatukseen, että jotain pitäisi rakentaa ja mieluiten pian; muuten petetään lahjan idea ja häpäistään UKK. Itse asiassa ollaankin huomaamattomasti ajautunut ”muistomerkkilinjalle”: mielikuvissa väikky komea rakennus suurine UKK-kirjaimineen, mutta sen sisällä tapahtuva toiminta ei näytä merkitsevän paljon mitään.” Helsingin Sanomat, 3.9.1982

Näätänen piti kansanterveyden tutkimusta periaatteessa tärkeänä, mutta ideaa persoonattomana – sisällöllisesti presidentti Kekkosta luonnehtisi paremmin liikunta ja urheilu. Ongelmaksi muodostui se, että instituutin toiminnan sisältöjä suunniteltaessa juuri näitä piti välttää, ettei Jyväskylän kanssa tulisi päällekkäisyyksiä. Näätänen asettui muutamien muiden kirjoittajien kanssa vastustamaan rakentamista ylipäätään, mutta kannatti UKK-instituuttia, joka tukisi nimenomaan tutkimusta. Tietuin voisivat olla liikunnan lisäksi muut tutkimusalat, jotka jotenkin liittyvät presidentti Kekkosen persoonaan ja elämäntyöhön. Näätänen päätyi argumentoidessaan myös käyttämään niin sanottua Kekkos-korttia:

”Myös UKK osasi ottaa harkinta-aikaa kun tilanne oli monimutkainen, ei siinä ole mitään häpeämistä. Huono ratkaisu tässä asiassa sen sijaan tuottaa pysyvän häpeän”. Helsingin Sanomat, 3.9.1982

Rakennuspäätöksen jälkeen mielipidekirjoittelu sekä toimituksissa että yleisöfoorumeilla laantui. On toki myös mahdollista, ettei instituutin henkilökunta enää kerännyt lehtileikkeitä aktiivisesti sen jälkeen, kun periaatepäätös oli saatu ja katseet suunnattu tulevaan. Aineistosta löytyi syksyn 1982 jälkeen enää muutama kirjoitus, joissa

kommentoitiin rakentamisen etenemistä, eikä enää niinkään instituuttia tai sen oikeutusta.

Aamulehti kirjoitti 8. joulukuuta 1983 vielä yhden pääkirjoituksen valmiista instituutista. Tällä kertaa kantaa ei otettu, vaan kirjoituksessa esiteltiin laitosta ja sen toiminta-ajatusta, keuhuttiin jo tehtyä verkostoitumista ja suunnittelutyötä sekä visioitiin odotettavissa olevia tutkimustuloksia. Ainoastaan resursointi arvelutti kirjoittajaa: ”on outoa, ettei tarvittavaa tutkimuksen apuhenkilökuntaa ole vielä saatu lainkaan palkattua pysyvällä pohjalla”. Kirjoitus päättyi toteamukseen edelleen keskeneräisestä valtion ja kansan yhteisestä lahjasta: ”Nyt on lupa alkaa odottaa toiminnan tuloksia”.

Yhteenvetoa ja tulkintaa

Julkisuus on periaatteessa avoinna kaikille, joilla on annettavaa julkiselle keskustelulle. Mielipidekirjoitukset ovat tutuimpia keinoja ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Yleisönosastot olivat 1980-luvulla, ja ovat vieläkin, sekä kansalaisten että päättäjien suosiossa.

Journalismin mielipiteet näkyvät periaatteessa mielipiteellisissä lajityypeissä, joiksi luetaan pääkirjoitukset, kolumnit ja pakinat. Nämä kaikki ovat tiettyjen konventioiden mukaisesti argumentoivia tekstejä, joissa otetaan kantaa lehden toimituksen mielestä tärkeisiin asioihin eli erilaisiin tapahtumiin, prosesseihin, päätöksiin sekä muiden lehtien tai yhteiskunnallisten toimijoiden kannanottoihin.

Niin journalistisissa kuin ulkopuolistenkin tuottamissa mielipideteksteissä tuotetaan kielellisin strategioin arvovalintoja – avoimemmin tai peitetymmin. Avoimeen arvottamiseen käytetään eksplisiittisiä kielellisiä arvioin-

nin keinoja, kun taas peitetyssä arvottamisessa on kyse luonnollistamisesta: silloin tekstit välittävät ja rakentavat tietynlaista maailmankuvaa jokaisessa lauseessa, riippumatta niiden tuotantoon liittyvien valintojen tietoisuudesta tai tiedostamattomuudesta.

Mielipidekirjoituksissa vastustettiin UKK-instituuttia lähes poikkeuksetta. Pääkirjoituksista ja kolumneista muutama otti kantaa instituutin puolesta, kansalaisten kirjoittamista mielipidekirjoituksista ei yksikään. Asiantuntijoiden kirjoittamia mielipidekirjoituksia julkaistiin kohtalaisen paljon ja näistä yksi, Ilkka Vuoren kirjoittama kirjoitus, otti puhtaasti positiivisen kannan. Tämäkin kirjoitus oli argumentoinniltaan varsin maltillinen. Siinä viitattiin jo tehtyihin päätöksiin ja presidentille annettuun lupaukseen, jota ”kaikki eivät enää näy kunnioittavan.” Instituuttia ei legitimizeettimieleessä lähdetty tässäkään tekstissä voimakkaasti puolustamaan.

Kannanotot ovat aina väistämättä subjektiivisia, ja kirjoittajan on mahdollista sitoutua kannanottoonsa eriasteisesti. Vahvimmillaan sitoutuminen oli kirjoittajan omaäänisissä väittämissä (”instituutti on turha” tai ”instituutti kuuluisi elimellisesti Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan yhteyteen”), ja heikommillaan se oli viitattaessa muihin ääniin, kuten asiantuntijalähteisiin. Sitoutumisen lisäksi asiantuntijalähteiden käyttö voi joko tukea kirjoittajan kannanottoa, tai tuoda esiin kannanotolle vastakkaisen näkökulman, jolloin lähteen käyttö tuo pääkirjoitukseen keskusteleavuutta ja samalla objektiivisuuden vaikutelman. Kansalaistenkin mielipiteissä taidettiin tämä argumentoinnin vahvistamisen strategia: useammassa kirjoituksessa kysyttiin, miksi päättäjät haluavat pallotella asiaa, kun kerran kaikki keskeiset ”tiedemiehet” ovat asiasta yhtä mieltä?

Nimenomaan tässä ammattilaisten ja asiantuntijoiden kirjoitukset erosivat kansalaisten keskustelusta. Niissä onnistuttiin tuottamaan käsitys, jonka mukaan mielipiteen kirjoittaja on laajojen ja valistuneiden joukkojen sanansaattaja sen sijaan, että olisi yksin etuineen ja näkemyksineen. Kun kaikki mielipidekirjoittelu oli kuitenkin kohtalaisen samansuuntaista, tukivat ammattilaisten, asiantuntijoiden ja kansalaisten erilaiset kielelliset strategiat instituutin vastustamiseksi tehokkaasti toisiaan. Todennäköisesti puolustavia kannanottoja olisi ollut vaikea muotoilla yhtä osuvasti. Siksi puolustavat argumentit etsittiin pääosin instituutin ulkopuolelta, kiitollisuudesta tasavallan presidentille, kunniavelasta tai kunniantunnosta. Tieteellisten sovellusten ja syntyvien palveluiden näkökulma nousi esille, mutta ohuena. Kansa- ja julkisuuteen vetoaminen nimenomaan kollektiivisten hyötyjen ja tieteen kansantajuistamisen näkökulmasta, oli puolustajien kiinnostavin argumentti, mutta se sai kohtalaisen vähän jalansijaa julkisuudessa. Seuraavassa luvussa yritämme selittää, miksi.

 UKK-instituutti

- tutkimusta
- koulutusta
- viestintää

www.ukkinstituutti.fi

KOKOUSTILAT
RAVINTOLA

4. Puolesta ja vastaan

Tässä luvussa keskustelemme UKK-instituuttia koskevien asiakirjojen ja sanomalehtiaineiston välisistä suhteista. Esittelemme erityisesti tapoja, joilla instituuttihanketta vastustettiin ja puolustettiin – siis kiistan retoriikkaa.

Retoriikalla tarkoitetaan yleisön vakuuttamisesta argumentoinnin avulla. Vakuuttamisen tavoite on saada yleisö sitoutumaan esitettyyn väitteeseen tai asiaan. Argumentaatioissa pyritään lisäämään jonkin väitteen uskottavuutta ja vähentämään kilpailevien väitteiden asemaa. Argumentoinnin tutkimisessa mielenkiinto kohdistuu keinoihin, joilla lukija halutaan vakuuttaa. Tällöin analysoidaan esimerkiksi sitä, millaisia argumentteja mielipiteiden tai asenteiden perusteleminen käytetään, ja millaisiin asia-yhteyksiin argumentit sidotaan. Niin ikään tarkastellaan keinoja, joilla erilaisia väitteitä tehdään uskottaviksi. (Jokinen 1999, 46–47; Kaakkuri-Nuuttila 2003.)

Sanomalehtitekstejä ja asiakirja-aineistoja voi lukea kahdella tavalla: aineistot sekä kertovat tarinaa instituutin perustamisen vaiheista että rakentavat kuvaa instituutin ympärille kehkeytyneistä jännitteistä. Tässä luvussa kuvaamme näitä jännitteitä ja niiden keskinäisiä suhteita kevyen argumentaatioanalyysin avulla.

UKK-instituutin maine ja siihen liitetyt mielikuvat syntyvät julkisuudessa käydyn keskustelun perusteella.

Joukkoviestinnän julkisuuden ja periaatteessa julkisen viranomaismateriaalin argumentoinnin eroilla ja yhtäläisyyksillä on merkitystä, sillä kansalaiset tekevät tulkin-toja yhteiskunnallisten ilmiöiden merkityksestä pääosin mediajulkisuuden avulla. Median voi puolestaan nähdä toimivan päätöksentekokoneiston asialistojen armoilla.

Journalistit päätöksentekijöiden kintereillä: yhteiset vai erilliset agendat?

Ensimmäinen huomio kahden aineiston keskinäisistä suhteista koskee työjärjestystä tai agenda. Eräs agendojen tarkastelun näkökulma on miettiä saksalaisfilosofi Jürgen Habermasin hengessä sitä, kenen aloitteesta julkisilla kentillä toimitaan. Periaatteessa viranomaiset tai poliittiset toimijat voivat tehdä aloitteita ja toteuttaa kokonaisia hankkeita järjestelmän sisällä. Useimmiten järjestelmän sisältä nousevat hankkeet tai aloitteet ovat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että ne edellyttävät hankkeen tuomista julkiseen keskusteluun. Journalismiin sisältö koostuu tavallisesti nimenomaan tämänkaltaisten hankkeiden kuvauksista, joissa uutisoidaan järjestelmän sisällä tehtyjä aloitteita. Jos esille nostettavia teemoja ylipäättään politisoidaan, tuotetaan ratkaistavat kysymykset virallisissa suunnittelukoneistoissa ja toimikunnissa.

Aloite voi kuitenkin tulla myös järjestelmän ulkopuolelta, jolloin sen esittäjien on julkisuudessa perusteltava ja

puolustettava hankettaan, sekä onnistuttava vaikuttamaan (poliittiseen) järjestelmään, jotta hanke toteutuisi. Järjestelmän ulkopuolelta tehtävät hankkeet eivät kuitenkaan yleensä saa kovin paljon julkisuutta. UKK-instituutin osalta kyse oli kahden jälkimmäisenä mainitun yhdistelmästä: vaikka idea syntyi lähipiirissä, puuhamiesten tai perässähiitäjien kesken, oli sille saatava presidentin suostumus ja julkista nostetta, jopa symbolinen kansalaisten kannatus.

Siinä missä nykymedia väliin haastaakin päätöksen tekijöiden päiväjärjestystä ja nostaa esiin asioita agendan ulkopuolelta, käytiin keskustelu UKK-instituutista pitkälti virallisen tai poliittisen päätöksentekokoneiston tahdissa. Säätiön perustaminen ja lahja-ajatus uutisoitiin tässä aineistossa suunnilleen samoin aikoihin kuin säätiö perustettiin. Keskustelu myös jatkui virallisen agendan mukaisena – media uutisoi päätöksentekoprosessia sitä mukaa, kun asiakirjoja julkistettiin, työryhmiä asetettiin, vastineita toimitettiin ja mietintöjä valmistui. Myös arkkitehtikilpailusta, ja myöhemmin rakennusprojektista, uutisoitiin kronologiseen tapaan.

Mielipidekirjoittelu seurasi joko uutisointia tai päätöksen tekijöiden agendaa: kun UKK-instituutti päätyi uutisaiheeksi prosessuaalisin perustein, julkaistiin uutisten liepeillä myös kantaa ottavia mielipidekirjoituksia. Näkyvimmat mielipidekirjoitukset, esimerkiksi Eino Heikkisen, Paavo Komin ja Jaakko Pajulan vastineet, toki stimuloivat nekin uutiskirjoittelua. Toisaalta useat Eino Heikkisen mielipidekirjoitukset julkaistiin suunnilleen samoihin aikoihin, kun Jyväskylän yliopisto laati vastineensa eri työryhmille.

Median ja päätöksentekokoneiston samanaikaisuus on tietenkin luonnollista – erityisesti, jos journalismia ajatellaan tiedon siirtäjänä tai välittäjänä, tai valtaa ja vallankäyttäjää ulkopuolelta vahtivana vahtikoirana. Tällöin journalismin tehtävä onkin nimenomaan seurata yhteiskunnallisia prosesseja ja pitää kansalaiset tietoisina niiden vaiheista, sekä niiden aiheuttamista reaktioista.

Oikeiden ja olennaisten tietojen välittäminen on sinänsä jalo pyrkimys. Journalismia voidaan kuitenkin arvioida ja käsitteellistää myös julkisuuden ja demokratian välisiä suhteita korostavasta näkökulmasta. Silloin journalismin olennaisin tehtävä on saattaa erilaisia intressejä samaan julkisuustilaan tematisoimaan yhteiskunnallisia kysymyksiä ja neuvottelemaan niistä. Kyse on siis Habermasin kuvaamasta julkisuuden virittämisestä sekä sen toimintaedellytysten turvaamisesta. (Heikkilä 2002, Kunelius 2000.)

Tässä onnistuakseen journalismin on oltava aktiivisempaa, avoimempaa ja osallistuvampaa, kuin mitä se on vain ”oikeiden ja olennaisten tietojen välittäjänä”. Se voisi houkutella esiin sellaisiakin näkemyksiä, jotka eivät muuten nousisi julkisuuteen ja toisaalta se voisi estää joidenkin vahvojen näkökulmien dominoinnin. Tästä näkökulmasta liiallinen keskittyminen tapahtumien kuvaamiseen ja objektiivisuuteen on ongelmallista.

Mielikuva journalismista totuuden kertojana voi vaihtua mielikuvaksi totuuden etsijästä (Reunanen 2003). Silloin journalismilta vaaditaan erehtymättömyyden sijaan dialogia, harkintaa ja moniäänisyyttä. Niin ikään journalismilta vaaditaan, ei vain päätöksentekoprosessin seuraamista, vaan myös keskittymistä sen perusteluihin ja tulkintaan.

Journalismin olisi hyvä kohdella kansalaisia ikään kuin he olisivat poliittisesti aktiivisia ja samalla tukea osallistumista kaikissa muodoissa. Journalismi paranisi, jos toimittajat tosissaan miettivät, miten voisivat parhaiten palvella älyllistä ja kiinnostunutta poliittista yleisöä. Tämä tietenkin edellyttäisi, että päätöksiä tekevät eliitit ilmaisisivat todelliset kantansa ikään kuin julkisuus kykenisi arvioimaan päätösten todellisia perusteita sen sijaan, että ne pitävät julkista keskustelua tehottomana tai jopa banaalina. Nykykäsityksen mukaan journalismin tulisikin kaikin keinoin vastustaa päätöksenteon ja julkisen keskustelun erillistämistä ja vaatia päätöksille todellisia perusteluja (Reunanen 2003).

Ensimmäiset tikut ovat jo maassa pystyssä. Tälle paikalle rakennetaan UKK-instituutti. Paikan valitsija kaupunginjohtaja Pekka Paavola "löydöksensä" keskellä.

Pekka Paavola: "Kummempia komiteoita ei tarvittu"

— Tämä on herättänyt hämmästyttävän vähän keskustelua, sanoo UKK-instituutin tulevan sijaintipaikan, Tampereen kaupunginjohtaja Pekka Paavola.

Kun kauppaneuvos Kalle Kaihari instituutti-idean keksittyään alkoi miettiä sille sopivaa paikkaa, hän olisi sijoittanut sen lähelle keskustaa — 500 metriä kaupungintalolta Näsijärvelle päin — niin kuin Paavola paikan määrittelee.

Tämäkin paikka olisi ollut rannalla, ja jokseenkin uuni- tuoreen Kekkosen tien varrella.

Pekka Paavola tarkensi hie- man paikanmäärittystä, ja löysi Kaupin ulkoilualueelta sopi- van tontin.

teoita, sanoo Paavola.

— Uskon tuntevani nämä seudut yhtä hyvin ja parem- minkin kuin useimmat Tampe- reen virkamiehistä. Olen lap- sena pyörinyt juuri Kaupin alueella. Kotini oli Lapin asuntoalueella. Vieressä sijait- sevan Kaupin kalliolla me usein leikimme.

Tampereen kaupunki lah- joitti UKK-instituutille viiden hehtaarin maa-alueen. Lahjoit- tuspäätös ei ollut Paavolan mukaan vaikea.

— Kun vein sen kaupungin- hallitukseen, siihen suhtaudut- tiin varauksettoman myötä- mielisesti. Vaikeuksia ei il- mennyt myöskään valtuusto- vaiheessa.

— Onhan meillä täällä Tam- pereelläkin omat burnarimme.

nuksen pitäisi valmistua, vali- tuksetkin jo ole käsitelty.

Siinä vaiheessa kun Paavo- lalle instituutti-ideasta kerrot- tiin, laitoksen hahmo ei ollut vielä kovin selkiintynyt. Kun yksityiskohdat jäsenyivät, to- dettiin että viiden hehtaarin maapala oli se, jota tarvittiin.

Kallis tontti

● Kaupunginjohtaja Paavo- lan mukaan tontin rahallista arvoa on vaikea mitata, "Kun mihinkään muuhun tarkoituk- seen ei Kaupin alueelta olisi tällaista tonttia myönnetty".

— Mutta jos puhutaan esi- merkiksi huvilatonttiarvoista, niin tämän alueen hinta on

Suomessa päättäjät ovat periaatteessa suhtautuneet melko skeptisesti rationaalisen julkisen keskustelun mahdollisuuteen (Ruostetsaari 2003, Kantola 2002). Kun päättäjät itse osallistuvat julkiseen keskusteluun, he käyttävät usein argumentteja, jotka sopivat nimenomaan julkisuuteen. Julkisuudessa käytetään siis eri argumentteja, tai ainakin toisenlaista kieltä, kuin asioista varsinaisesti päätettäessä. Kansaan vetoamiseksi julkisuudessa käytetään yksinkertaisempaa ja diskursiivisesti tehokkaampaa kieltä. Näin tehtiin myös UKK-instituutista väännettäessä. Seuraavassa yritämme osoittaa, miten.

Julkisuuden ja demokratian suhteita puntaroimassa

Julkisuus on ihanteellisesti keskustelevala tila: se koostuu useista näkemyksistä ja takaa tilaa kaikille, joilla on "vakavaa ja perusteltua sanottavaa" käsiteltävästä aiheesta. Pelkkien epäjohdonmukaisten, irrationalisten tai puhujan omaan etuun perustuvien argumenttien ei tulisi olla vaikuttavia. Miten demokratian periaatteet sitten näkyivät 1980-luvun alussa suunnitellun UKK-instituutin perustamista koskevissa asiakirjoissa ja media- teksteissä?

Asiakirjojen ja media-aineistojen vuoropuhelusta rakentuvassa julkisessa keskustelussa demokratian periaatteita noudatettiin ainoastaan osittain. Periaatteista ensimmäisen — moniäänisen ja monipuolisen julkisuuden — voi ajatella toteutuneen jopa kohtalaisen hyvin: instituutista keskustelivat sekä asiakirja-aineistossa että sanomalehdistössä varsin monet ja monenlaisia intressejä edustavat tahot.

Myös journalismi toteutti tehtävänsä julkisen keskustelun tilana ja mahdollistajana tuodessaan keskusteltavaksi erilaisia instituutin perustamista koskevia asioi-

ta ja esitellessään eri tahojen ristiriitaisia näkökantoja. Joissakin instituuttia koskeissa asiakirjoissa vedottiin myös julkisuudessa esitettyyn. Voikin ajatella, että journalismi toimi myös asianosaisille muualla käytyjen keskustelujen välittäjänä.

Valtion osallistuminen hankkeen rahoitukseen antoi selkeän perusteen vaatia päätöksenteon kollektiivisuutta. Erityisesti instituuttia vastustavat tahot perustelivat kantaansa sillä, että instituutin toiminta olisi tarkoitus rahoittaa kaikille kuuluvista verovaroista, jolloin myös päätöksenteon valmistelun tulisi olla mahdollisimman kollektiivista ja yhteistoiminnallista.

Hanketta kommentoivassa kannanotossa todettiin esimerkiksi, että

”UKK-instituuttihanke, jonka perustamisen yhteydessä ei ole oltu yhteydessä tiedehallinnon elimiin, ei ole sisältynyt niihin suunnitelmiin, joiden perusteella valtion tiedeneuvoston tutkimusvarojen lisäysohjelma vuosilla 1981–1986 on tehty. Työvaliokunta korostaa siksi, että mikäli UKK-instituutin tutkimustoimintaa tullaan rahoittamaan valtion varoin, tulisi nämä varat osoittaa tutkimusvarojen kasvuohjelman lisäyksenä.”

Sama vaatimus nousi esiin myös sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän tehtävästä: ”työssään työryhmän tulee selvittää ja tehdä ehdotus sellaisista hallinnollisista järjestelyistä, joiden avulla instituutin toiminta, joka pääosin rahoitetaan julkisin varoin, järjestetään riittävässä yhteistoiminnassa muiden alan tutkimuslaitosten, erityisesti Jyväskylän yliopiston kanssa”. Yhteistoiminnan vaatimusta perusteltiin nimenomaan

verorahojen tehokkaalla kohdentamisella. Selkein kollektiivisen päätöksenteon vaatimus esitettiin Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmän lausunnossa, jossa todettiin valtion rahoituksesta selkeästi: ”Instituutin suunnittelun saattamiseksi valtion rahoittaman tutkimuksen yleisille linjoille asianomaisten tiede- ja korkeakouluhallinnon toimielinten tulisi vielä saada käsitellä kuntoinstituutin toiminta- ja rakennussuunnitelmat sekä antaa niistä virallinen lausuntonsa”.

Asiakirjoissa edellytettiin ”demokraattista päätöksentekoa” ja korostettiin, että kaikkia asianosaisia ei ollut kuultu päätöstä tehtäessä, ja vaadittiin asiasta laajempaa, useampien tahojen välistä keskustelua. Niukkojen resursien jakamisesta keskusteltiin yhteisen hyvän nimissä, eikä kukaan pyrkinyt perustelemaan kantaansa suoraan omaan etuunsa vedoten. Sen sijaan esimerkiksi rehtorien neuvosto vetosi ”yhteiseen parhaaseen”. Voikin ajatella, että omaan tai ryhmän etuun viittaavat argumentit pyrittiin kannanotoissa kätkemään ylevämpiin tavoitteiden taustalle. Samalla toivottiin, ainakin rivien välissä, että yleinen hyvä koituisi myös oman organisaation eduksi.

Julkinen keskustelu instituutin ympärillä ei keskittynyt näihin kollektiivisuuden ja yhteistoiminnallisuuden vaatimuksiin yhtä ponnekkaasti. Journalismin julkisuudessa vastakkain asetettiin UKK-instituutti ja Jyväskylän liikuntatieteellinen tiedekunta, jonka puhe-
torviksi nousivat dekaani Eino Heikkinen ja professorit Paavo Komi sekä Kalevi Heinilä. Päätöksenteon muutoseikkoihin tai demokraattisuuden ylipäättään ei juuri puututtu. Journalismi myös poimi asiakirjajulkisuuden agendalta pikemminkin tiedepolitiikan kentälle liittyviä näkemyksiä, kuin ryhtyi arvioimaan päätöksenteon menettelytapoja sinänsä. Voidaankin pohtia, liittyikö tämä

aikansa journalistiseen kulttuuriin ja työkäytäntöihin – varsinkaan Kekkoseen liittyviä asioita ei 1980-luvun journalismilla ollut tapana repostella (Pernaa & Pitkänen 2006).

Toisin kuin asiakirjoissa, lehtikirjoituksissa eri tahojen omat edut nostettiin selvemmin esille. Puhuttiin perässä-hiihtäjien monumentista, Kaiharin ja Tampereen edusta, mahtavien miesten seurasta, joka tavoitteli lahjalla mainetta ja hyväksyntää, sekä Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan menetyksistä. Journalismin tapa kärjistää ja yksinkertaistaa ilmiöiden monimutkaista luonnetta tulee parhaiten esille tässä – asiakirjojen tarinaan verrattuna journalismin tarina on kärjekkäämpi ja selkeämpi, ja se kiedotaan paljon kapeamman toimijajoukon ympärille. Päätöksenteon demokraattisuuteen liittyvät vaatimukset, jotka nousevat esiin asiakirja-aineistossa, kaventuvat sanomalehdistössä toimijoiden väliseksi eturistiriidoiksi.

Asiakirjojen ja sanomalehtitekstien tarkastelu herätti myös kysymyksen keskustelujen ulkopuolelle jääneistä seikoista. Minkä vuoksi esimerkiksi instituutin henkilökuntaa koskevasta valintamenettelystä ei käyty juurikaan keskusteluja, lukuun ottamatta yhtä lausuntoa, jossa kysyttiin pätevätkö yliopistoissa noudatettavat rekrytointin käytännöt myös UKK-instituutissa? Myöskään journalismi ei puuttunut läpinäkyvättömään valintamenettelyyn, vaikka se siteerasikin esimerkiksi Risto Santtia ja Eino Heikkistä, jotka asiakirja-aineistossa peräsivät julkisten laitosten toimintaperiaatteita noudatettaviksi julkisin varoin rahoitetussa instituutissa. Kun lehdistö asetti nämä vaatimukset niiden esittäjän suuhun tarttumatta itse omalla äänellään menettelytapakysymyksiin, käsitys eri tahojen ja toimijoiden keskinäisistä kiistoista ja eturistiriidoista vahvistui. Tässä mielessä journalismin

ei voida ajatella toimineen demokratiaa vahvistavien periaatteiden mukaisesti.

Toiminta-ajatuksen ja suunnitelmien arviointia

Perustamisvaiheen keskusteluissa arvioitiin ennen muuta instituutin toiminta-ajatusta ja tutkimuksen painopisteitä, joiden pelättiin rakentuvan päällekkäisiksi muiden, alalla jo toimivien tutkimuslaitosten kanssa. Asiakirja-aineistossa instituuttia arvioitiin kahdella tavalla: kärkevimmit kommentit esitettiin muiden tieteenekijöiden lähettämissä lausunnoissa ja kannanotoissa, ja sovittelivammassa hengessä samat asiat kirjattiin kolmessa ministeriön varsin tiiviissä aikataulussa asettamassa työryhmässä, joiden tehtäväksi oli annettu kannanotoissa esitettyjen ongelmien ratkaiseminen. Kiintoisaa on, että kärkevien kannanottojen esittäjistä moni oli mukana myös työryhmätyöskentelyssä – instituutin toiminnan suuntaviivoista neuvottelivat siis ryhmissä samat henkilöt, jotka asetuivat omien intressitahojensa edustajina vastustamaan instituuttia varsin voimakkain sanakääntein.

Instituutin perustamista ei arvioissa pidetty kovin järkevänä. Keskeinen argumentti instituuttia vastaan oli huoli niukoista valtion resursseista, joita uusi tutkimusinstituutti tulisi jakamaan. Erityisesti Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan ja valtion lääketieteellisen toimikunnan edustajat näkivät suunnitteilla olevan uuden instituutin lähinnä uhkana muualla tehtävälle tutkimukselle, ja huolet tutkimuksen päällekkäisyydestä ja resurssien jakamisesta esitettiin kärjekkäästi. Tällaiselle arvioinnille oli ominaista vanhan puolustaminen uuden kustannuksella; uuden instituutin ei nähty tuovan lisä-

arvoa jo tehdyille tutkimukselle, vaikka tutkimusalueen lisäresursointia sinänsä ei vastustettu. Mikä tahansa tiedekunta tai laitos olisi ottanut UKK-instituuttiin kaa-vaillut uudet tutkijatoimet mieluusti vastaan.

Työryhmien muistioissa instituutti sai hiukan toisenlaisia arvioita: näissä papereissa itsenäisen UKK-instituutin toiminta arvioitiin mahdolliseksi, hyödylliseksi ja tieteen kenttää hyödyttäväksi mikäli päällekkäisiä tutkimuslinjoja onnistuttaisiin karsimaan.

On selvää, että valmisteilla ollut instituutti sai aikaan myös jyrkkää tiedepoliittista kritiikkiä – olihan kysymys tutkimuslaitoksesta, jonka oli tarkoitus työllistää aluksi kaksikymmentä ja vähitellen jopa neljäkymmentä henkeä ja jolle oli valtioneuvoston periaatepäätöksellä jo myönnetty tukea sekä rakentamiseen että käyttömenojen kattamiseen. Ennen instituutin rakentamista kriittisillä arvioilla pyrittiin suuntaamaan nämä jo tavallaan luvutut resurssit toisaalle – tähän käytettiin asiakirjojen lisäksi median tarjoamaa keskustelutilaa.

UKK-instituutin rakennuksen valmistuttua vuonna 1984 mediakeskustelu tämän aineiston perusteella väheni. Samalla lehtikirjoittelu sai uudenlaisia, instituutin toimintaa arvioivia sävyjä. Aiempi lähinnä kirjurijournalistinen, asiantiloja uutisoiva journalismi jäi taakse, kun prosessin etenemistä ei enää tarvinnut seurata. Tutkivan journalistin ottein kirjoitetuissa reportaaseissa arvioitiin instituutissa tehtyä työtä myös muun muassa tieteellistä pätevyyttä koettelevin argumentein. Juttujen otsikoihin ja itse juttuihin nostettiin provosoivia väitteitä: ”Nolla-tutkimusta vai tieteellistä työtä?” kysyi otsikko Helsingin Sanomissa 6.10.1985, ja jatkoi alaotsikolla ”Tampereelle puoliväkisin runnotun UKK-instituutin tasosta kinastellaan. Instituutin tutkimusaiheiden kirjo ja niiden

päällekkäisyys mm. Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan kanssa ärsyttävät tiedeyhteisöä”.

Instituuttia arvosteltiin julkisuudessa erityisesti siitä, ettei sen tutkimuslinja ole noudattanut työryhmissä sovittuja suuntia, vaan sovitun ja toteutetun ristiriidasta on seurannut juuri se tutkimuksen päällekkäisyys, jota työryhmien työskentelyllä haluttiin estää. Professori Eino Heikkinen toteaa tutkimusaiheiden olevan osittain päällekkäisiä: ”Liikumme samoilla apajilla. Näyttää siltä, että instituutissa painottuu nimenomaan liikuntatieteellinen puoli – juuri se mitä pelättiin.” Helsingin Sanomat, 6.10.1985

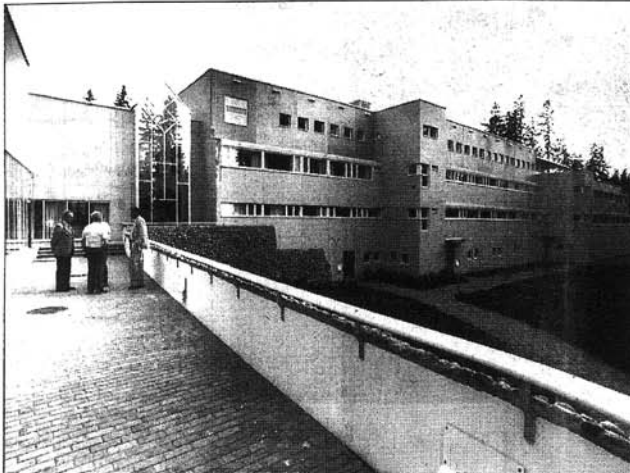
UKK-instituutin tieteelliseen toimintaan kohdistui sen syntyhistoriaan kytkeytyviä suuria odotuksia: ”UKK-instituutti on nähdäkseni pimennossa. Se ei ole ottanut johtavaa osaa Suomen elämäntapatutkimuksessa, vaikka se on suurin tutkimusyksikkö. Tutkimuksen kenttä ei ole sen hallussa ja siltä puuttuu näyttöjä. Avoin keskustelu instituutin paikasta Suomen tieteen kentässä olisi ehdottomasti tarpeen”, toteaa Risto Santti. Helsingin Sanomat, 6.10.1985

Nollatutkimusta vai tieteellistä työtä?

Tampereelle puoliväkin runnotun UKK-instituutin tasosta kinastellaan.

Instituutin tutkimusaiheiden kirjo ja niiden päällekkäisyys

mm. Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan kanssa ärsyttävät tiedeyhteisöä.

UKK-instituutti kohoaa mukheana Tampereen laidalla. Sen toiminta herättää kuitenkin sekavia tunteita: siltä odotetaan vielä tieteellistä läpilyöntiä, eikä se ole arvioijien mukaan onnistunut ottamaan johtavaa asemaa omalla alallaan, Suomen elämäntutkimuksessa, vaikka se on alan suurin tutkimuslaitos.

UKK-instituutin johtaja Ilkka Vuori on tottunut selostamaan, mitä instituutti oikein tekee: yksin tämän vuoden alkupuolella siellä vieraili puolitoista tuhatta koti- ja ulkomaista asiantuntijaa ja päättäjää.

Etenkin Kainuu-tutkimus kuvastaa Vuoren mielestä hyvin instituutin toimintaa: alustaa elämäntapojen monipuolista, poikittaitieteellistä tutkimusta. Siinä selvitetään yksityksikohtaisesti seitsemäntuhannen kaimun elin-

Presidentti Urho Kekkosen 80-vuotissyntymäpäivälahja, UKK-instituutti, on seissyt Näsijärven rantamämmikössä Tampereella yli puolta vuotta. Silti yhä kummastellaan, mitä se oikein tekee.

Tampereen kaupunki perusti sinne terveystarkastusaseman — metsään bussilinjan päähän — ja siellä on myös yksityinen urheilukärräsema. Keskussairaala pitää siellä laboratoria. Jumbapallia vuokrataan aulasta, etenkin vammaisurheilijoille. Tutuin tila tamperealaisille on instituutin ravintola, jossa on tänä vuonna käynyt jo yli 13 000 asiakasta. Sitä käytetään muun muassa häijöihin.

Entä itse tutkimuslaitos, "kuntoinstituutti", kuten sitä alun perin nimettiin?

Kun UKK-instituuttia 1960—1982 pantiin pystyyn, sen tehtäväalueeksi määriteltiin "elämäntapojen terveystutkimus". Niin tehtävän määrittelee myös laitoksen johtaja Ilkka Vuori:

"Oletetaan selvä, millaisia tapoja ihmisillä on. Kysellään, mikä saa heidät noudattamaan joitakin tapoja ja hylkäämään toisia. Tutkitaan, miten erilaiset tavat vaikuttavat kuntoon ja terveyteen. Tässä keskitytään etenkin terveyttä edistävien tapojen, koska haitallisten tapojen, kuten juopottelun ja tupakoinnin vaikutusta tutkitaan muualla jo riittämin. Lisäksi tutkitaan, miten tieto terveellisistä elämäntavoista menee perille."

Tavoitteena on Vuoren mukaan tuottaa "sovellettua tietoa", käytännön tietoa niin lääkärin ja muun terveydenhoitajan kuin terveyskasvatuksenkin tarpeisiin. Erityisesti halutaan luoda pohjaa ihmisten "omatoimiseksi terveydenhoidolle". Elämäntapojen tutkimus ja omatoiminen terveydenhoito ovat sekä Suomessa että maailmalla terveyspolitiikan tärkeimpiä kehittämiskohteita.

UKK-instituutin tiloissa työskentelee nelisenkymmentä ihmistä, mutta heistä vain puolet on instituutin palkkiloista. Näistä puolet on tutkijoita, mm. terveyskasvatusasiantuntijaa, sosiologia, työfysiologian asiantuntijaa ja useita lääkäreitä. Pääosin on tutkimus kiinnittynyt myös mm. psykologi ja ravitsemusasiantuntijaa.

Instituutissa on tekeillä panikymmentä tutkimusta tai kokeilua. Ne ulottuvat tamperelaismaurten huumien käytöstä työmatkaliikuntaan, se- sen hoidon neuvoimista hoidon, lähi- don, pyöräilyä ja uimisen liikuntavai- kutusten vertailuun. Kenian peruster- veydenhuollon kehittämisestä Kainu- uen asukkaiden elintapojen tutki- mukseen.

Etenkin Kainuu-tutkimus kuvastaa Vuoren mielestä hyvin instituutin toimintaa: alustaa elämäntapojen monipuolista, poikittaitieteellistä tutkimusta. Siinä selvitetään yksityksikohtaisesti seitsemäntuhannen kaimun elin-

todellisen alueen välillä nähdään risti- riittä.

Tämä oli alun perinkin instituutin suurin pulma. Se johtui tavasta, jolla instituutti perustettiin. Presidentin läheiset runnoivat väki- sin laitoksen alkua 1980—1982. Ei kysytty, tarvitseeko Suomen tutkimus juuri kuntoinstituuttia. Ei pohdittu, oliko miehiltä tehdä 20 miljoonan mar- kan uudet seinät Tampereelle, kun Suomen liikuntatutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelli- nen tiedekunta, kiitui rahanpuutteesta ja kaipasi lisätilaa. Instituutti pantiin alulle tietämättä, mitä siellä puuhattai- siin ja miten työt jaettaisiin sen ja muiden alan laitosten kesken.

Jyväskylässä sanottiin, että uuden laitoksen teko ja varsinkin sen sijoitta- minen muualle kuin Jyväskylän yli- opiston yhteyteen oli mieleltöntä. Tampereella puolustauduttiin: kai Jy- väskylässäkin pitäisi osata kalenterista katsoa, milloin presidentti täyttää vuo- ta.

Suomen Akatemian lääketieteelli- nen toimikunta tuki Jyväskylän yli- opiston kantaa ja totesi, että jollei Jyväskylä kelpaa, ainakin yhteistyö olisi mietittävä huolellisesti.

"Ajatuksena oli, että instituutista tulisi osa avointa tiedeyhteisöä, jossa elämäntapojen tutkijat tekisivät yhteis- työtä ja jossa käydään kriittistä kes- kustelua niin tutkimuskohteista kuin virkojen täytöstäkin". Akatemian lää- ketieteellisen toimikunnan puheenjoh- taja Risto Santti sanoo. Tätä ei hänen mielestään UKK-instituutti halua, vaan se pyrkii yksityisen säätöjen ase- maansa nojaten eristävyytensä: "Se on väärin."

"Olen ajanut linjaa, että säätöpoh- ja purettaisiin ja instituutti otettaisiin yhdeksi julkisen hallinnon tutkimusy- kistöksi", Santti sanoo. Hän kertoo myös ehdottaneensa, että tulkitaisiin julkisesti, miten instituutin toiminta- ajatus on toteutunut. Ehdotuksia on vastustettu myös instituutin ulkopuo- lella, koska pelätään, että huomattai- siin instituutin tarvitsevan lisää julkisia varoja.

Tutkimusrahat samasta lähteestä

Tieteessä näet työnjako ja rahan- ja- ko kulkevat käsi kädessä.

Alun perin varmistettiin, etteivät instituutin perustajat osaa varoja yli- opistoilta. Niinpä instituutti saa pää- osan noin viiden miljoonan markan vuosibudjetistaan Veikkus Oy:n voit- tovaroista, nk. terveystarhoista. Jyvä- skylän yliopistossakin myönnetään, että näitä lisämiljoonia ei alan tutkimuk- seen olisi ilman UKK-instituuttia saa- ta.

Mutta instituutin tutkijat saavat tut- kimusapurahansa samoista lähteistä

"julistetun" ja "todellisen" tutkimus- alueen ristiriidasta voidaan antaa vasta vuosien päästä. Lisäksi instituutti kas- vaa vielä: lopulliseksi kooksi on suun- niteltu 40 työntekijää, joista puolet olisi tutkijoita. Henkilökunnan kas- vaessa myös tilat otetaan yhä enem- män instituutin omaan käyttöön ja muu toiminta talossa nähtävästi supis- tuu.

Ilkka Vuori ei näe työnojoa ongel- mia: "Samoina alustaa tehdään mas- silmassa jopa tuhansissa tutkimusai- toksissa tutkimuksia, vieläpä samoin otsikoin, mutta eivät ne tee toisiaan tarpeettomiksi. Revien muodoistami- nen olisi keinotekoisia ja jäisi lyhytai- kaiseksi."

Kelvollista, mutta vähän

UKK-instituutti esittelee mielellään näyttävää julkaisuista, johon on ke- rätty kaikki mahdollinen pidettyjen esitelmien yhteenlaskusta ja Sydän- lehden pääkirjoituksista tieteellisiin ra- portteihin asti.

Silti instituutilla ei ole tälläan "mul- lisavä" tutkimustuloksia. Sellaisia ei Ilkka Vuori lupakaan, koska "ne kuuluvat perustutkimuksen, eikä so- luttavat tiedeen puolelle".

Etenkin instituutin laastima kun- toesitteitä lukevat arvelevat, että lai- tos tekee peräti nollatutkimusta. Kysy- tään, tarvitaanko 20 miljoonan mar- kan talo ja 20 työntekijää paiste- lemaan, että "hyväksyntöiden jaksaa enemmän ja väsy vähemmän" tai että "lihavuudella on monenlaisia tervey- dellisiä haittoja".

Monet muualla kun UKK-instituut- tissa vaikuttavat liikuntatutkijat ovat haluttomia lausumaan julkisuudessa mitään laitoksen tasosta. He huomaut- tavat, että instituutti on oikeastaan vasta aloittanut toimintansa, ja että tutkijoiden mukana tulleet tutkimuk- set eivät kerro paljon instituutista.

Alaa tuntevat kiistävät kuitenkin yksityisesti, että instituutti tekee nolla- tutkimusta. Väitöskirjoissa sanoma usein laistuu, mutta muutamia tutki- mukset ovat saanut tiedemaailmassa tunnustustakin. Eräs arvio kuuluu, et- tä tähänastinen tutkimus on "aivan kelvollista, joskin määrittäen vähi- tä".

Ilkka Vuori huomauttaa, että esi- merkiksi Kainuun elintavien -hanke on saanut Liikuntatieteellisen seuran tun- nuslupakirjeen ja raportti aikakoe- man riskistä lukunassa valittu Suo- men Lääkärilehden "vuoden kirjoituk- seksi" ja pohjoismaisen Nordisk Medi- cin -lehden "kuukauden artikkeliksi".

"Meidän tutkimuksemme syvällisyys on monitasoista", Ilkka Vuori muoti- loo. Hän tarkoittaa, että vain osa instituutin työstä on edes tarjottu tiedeyhteisölle. Moni tutkimustulos siirtyy suoraan kymmentien kursorien, leikkauksien ja muunlaisen kautta

Asiakirjojen ja lehtitekstien yhteiset argumentit

Sekä sanomalehtitekstit että asiakirja-aineistot kuvaavat instituutin ympärille kehkeytyneitä jännitteitä. Sekä asiakirja-aineistossa että joukkoviestinnässä instituutin vastustajat olivat perusteluissaan aktiivisempia kuin puolustajat. Toinen huomio liittyy vastustuksen yksisuuntaisuuteen: instituuttia vastustavat tahot näyttivät kohtalaisen yksimielisiltä. Niin tieteen kentältä, virkakoneistosta kuin kansan riveistäkin nousseet vastustajat operoivat samoilla argumenteilla: instituuttia vastustettiin tieteeseen kytkeytyviin arvoihin vedoten sekä talouteen, esimerkiksi resurssien vähäisyyteen liittyvin argumentein.

Instituutin puolesta ei esitetty juurikaan toimituksellisia kannanottoja – ainoastaan Aamulehti asettui kahdessa pääkirjoituksessaan julkisesti puolustamaan instituuttia sen itsensä (hyödyt ja tieteellinen arvo) takia. Puoltavat kannat lähtivät paljon useammin liikkeelle tasavallan presidentti Kekkoselle annetusta lupauksesta tai nolostuksesta, jopa häpeästä, jota instituutin perustamiseen liittynyt soutaminen ja huopaaminen aiheuttivat. Vaikka sekä lahjalla että instituutilla itsellään oli kansalaisten keskuudessa varmasti kannatusta, pysyi sekin poissa yleisönosastoilta ja asiakirjoista. Instituuttia eivät kovin aktiivisesti puolustaneet edes sen puuhamiehet tai toimeksi saaneet virkamiehet, joiden voi tulkita pitäneen instituutin oikeutusta niin itsestään selvänä, että sen puolesta ei tarvinnut erikseen argumentoida.

Lisäksi instituutin tarpeettomuutta tai tarpeellisuutta tuotettiin ja vahvistettiin aineistoissa vetoamalla kansaan. Voidaankin ajatella keskustelussa olleen kolme argumentatiivista keppihevosta, joita oli mahdollista

käyttää monilla tavoilla: tiede, kansan tahto sekä presidentti Kekkonen itse.

Tieteeseen vetoaminen nousi aineistossa keskeiseksi argumentoinnin strategiaksi. Niin hankkeen vastustajat kuin sen alulle panneet puuhamiehetkin vetosivat perusteluissaan tieteeseen. Instituutin alkuperäinen ajatus esiteltiin liikuntatieteellisen tutkimuksen kentän lavenamisena ja monitieteistämisenä. Kun hankkeen puolustajat korostivat liikuntalääketieteellisen ja kansanterveydellisen tutkimuksen aukkoja, nostivat vastustajat esiin uuden, suunnitteilla olevan instituutin luomia päällekkäisyyksiä sinänsä merkittävällä tutkimuksen kentällä. Vastustavissa puheenvuoroissa vedottiin fokuksen menettämiseen, ydinalueiden kärsimiseen ja mahdollisten päällekkäisyyksien turhaan luomiseen, joka johtaisi mitä todennäköisimmin resurssipulaan.

Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmä veti opetusministeriölle osoittamassa, 3.6.1982 päivätyssä lausunnossaan yhteen tiedekentän kokeman, uuden instituutin perustamista koskevan huolen:

”Tiedeyhteisön esittämä kritiikki johtuu lähinnä siitä, että vaikka maassamme on äskettäin laadittu sekä liikuntatieteellisen että lääketieteellisen tutkimuksen kehittämisohjelmat lähivuosiksi, kuntoinstituuttia suunniteltaessa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota valtion tiedehallintoa hoitavien toimielinten käsityksiin eikä olemassa oleviin suunnitelmiin. Itse asiassa ne on ohitettu. Ainakin tätä nykyä, kun kuntoinstituutin käyntiin saattamisessa ei ole samanlaista kiirettä kuin vuonna 1980, virallisten suunnitelmien tulisi tälläkin alalla toimia kehittämistoiminnan perustana.”

Joukkoviestimiin nämä näkökulmat etenivät kapeampi-
na – sanomalehtiteksteissä pelättiin päällekkäisyyksiä
ja haluttiin karsia niitä entisestään. Lisäksi tuotiin esille
määrän, laadun ja perinteen ajatukset.

”Kymmenessä vuodessa liikuntatieteellisessä tie-
dekunnassa on suoritettu noin 1300 tutkintoa.
Parhaillaan on yli 500 opiskelijaa ja lisäksi 30
lisansiaatin ja tohtorin tutkintoon tähtäävää jatko-
opiskelijaa.” [...]”Tiedekunnassa tehty tutkimus-
työ on tuottanut arvostettuja tuloksia. Tieteellistä
yhteistyötä tehdään monien eri maiden kanssa, ja
tiedekunnan eri laitoksilla vierailee vuosittain ul-
komaisia tutkijoita. Toissa vuonna valmistui yli sata
tutkimusraporttia.” [...]”Tiedekunta on menestynyt
hyvin kansainvälisessä vertailussa, ja eräillä tutki-
muksen aloilla se edustaa kansainvälistä huippua.”
Helsingin Sanomat, 1981

Numeeriset vakuuttelut ovat missä tahansa tekstissä
oiva tehokeino. Helsingin Sanomien tekstissä luotiin
numeroilla kuva Jyväskylän yliopiston ja siellä tehtävän
tieteen kovasta tasosta. Tekstissä ei kuitenkaan kerrottu,
mitä ovat arvostetut tutkimustulokset.

Instituuttia vastustaneet tahot korostivat yliopisto-
tutkimusta ja siihen liittyvää julkisuutta sekä yhteiskun-
nan säätelymahdollisuutta tiedepolitiikan keinoin. Ne
pitivät yksityistä säätiötä hämäräperäisenä ja kontrollin
ulkopuolelle asettuvana ja pohtivat mm. sitä, tehdäänkö
henkilövalinnat ja resurssi- jaot reilusti, julkisesti ja läpi-
näkyvästi myös yksityisessä säätiössä. Puheenvuoroissa
nousi esiin myös erityinen, ensisijaisuutta korostava ar-

gumentti, johon vedottiin erityisesti Jyväskylän yliopiston
puolesta argumentoitaessa.

Nämä argumentit näkyivät myös mediassa, sillä
journalismin ammatillisiin käytäntöihin kuuluu tarttua
ongelmitta erilaisiin kiistoihin ja vääryyksiin: on helppo
tuoda julkisuuteen asia, jolla näyttää olevan kaksi sel-
västi keskenään kamppailevaa puolta.

Varsinkin mediateksteissä tiede sai kahdet kasvot
ja kaksi erilaista asemaa. Yhtäältä tiedettä pidettiin ar-
vovaltaisena, etäisenä, jopa elitistisenä – ja sellaista sen
kuuluikin olla. Lehtiteksteissä korostettiin oppineisuutta,
asemaa, hierarkioita ja perinteitä laadun takeina. Tieteen
kasvot olivat ylevät, ylhäiset ja hierarkkiset.

Samaan aikaan tieteen käytäntöjä ja hyötyjä arvioitiin
kriittisestikin – professori Ilkka Vuori lupasi Uudessa
Suomessa joulukuussa 1980, että ”norsunluutornia tästä
ei tule”. Myöhemmin Uusi Suomi kirjoitti:

”*Vaikka* UKK-instituutti on erityisesti lääketie-
teellinen tutkimuslaitos, se *pystyy* tarjoamaan
tutkimustensa kylkiäisenä palveluaseman liikun-
nanharrastajille” Uusi Suomi, 21.12.1980 (kursi-
voinnit kirjoittajien)

Esimerkissä tiede ja kansalaisten hyöty asetetaan taval-
laan vastakkain: vaikka tiedettä tehdään, on mahdollista
tarjota etuja ja hyötyjä eli palveluja myös kansalaisille.
Tieteen kansanomaisemmat kasvot liittyivätkin medias-
sa laajalti esiintyneisiin arvioihin ”nollatutkimuksesta”
ja ”tieteellisestä hölynäpölystä”, sekä kansalaisten mie-
lipiteissään esittämiin väitteisiin rahan tuhlauksesta.
Kansalaiset eivät näyttäneet olevan aivan varmoja siitä,
hyödyttääkö tiede heitä suoraan ja jos hyödyttää, niin
miten. Tieteen ylhäiset kasvot eivät taanneet laatua,

liikunta

UKK-instituutti törmäsi tieteen vastarintaan

UKK-instituutin ratkaisun hetket ovat edessä tänä keväänä. Hätköidysti suunniteltu presidentti Kekkonen syntymäpäivälahja natisee liittokisistaan jo ennen toteutumistaan. Kekkonen aikana kriittiset kannanotot pidettiin häveliäästi sivussa julkisuudesta. Perässähiitajat puhasivat instituutilla sellaisella innolla, että tosiasiatkin pääsivät toisinaan hämääntymään. Näiden oikomiseksi Kekkonen joutui lähettämään yhden myllypuheenvuoron.

Likunna ja terveyden välillä yhteyksiä tutkivan instituutin rakennustöiden pitäisi alkaa vielä tänä keväänä Näsijärven rannalla Tampereella. Muutamat rahoituspöytäkirjat voivat kuitenkin siirtää vielä hankkeen aloitusta.

Instituutilla on kesässä kansalaiskeräyksestä kymmenen miljoonaa markkaa. Lisäksi hankesaa Kekkonen lahjarahaa tuottamat miljoonat.

Keräystuotot eivät riitä instituutin rakentamiseen, puhumattakaan sen toimintamenoista. Arkkitehtuurikilpailun voittaneen "Liikunnan linjat" toteuttamiseksi maksaa instituutin oma arvio mukaan noin 20 miljoonaa markkaa plus parin vuoden inflaatiotarkistukset. Vuosituliksi käytösmenojen instituutti on arvioinut 4–5 miljoonaa markkaa. Summa on pari kertaa suurempi kuin koko maan liikuntatieteellisen tutkimuksen vuosittainen tuki valtakausvoittajasta.

Hyvä idea, kiistely toteutus

Hyvästi identtään huolimatta UKK-instituutti on saanut vastaanotuksen arvostelua. Likunna ja terveyden välisten suhteiden tähteydestä kaikki ovat samaa mieltä. Uudesta laitoesta ja tavasta, jolla sitä on puhattu, ollaan jo valaan erimielisiä.

Hankkeen arvostelijat koostuvat tieteellisistä asiantuntijoista, joiden käsin toistaiseksi mm. liikuntatieteellinen tutkimus on uskottu. Instituutin kaatijaksi eturivissä mainivat Jyväskylän yliopiston edustajat, jotka taistelevat omasta elinläästään.

Instituutinhankkeen toteuttamista puoltaa sen takana oleva arvostus. Maan merkittävimmät vaikutajat istuvat instituutissa rakentavan säätiön hallituksessa. Mukana ovat puolueet, etujärjestöt, yritysmaailma, urheilujärjestöt jne. Säätiötä johtaa ministeri Olavi Mattila ja varapuheenjohtajana ovat kauppaneuvos Kalle Kaihar ja ministeri Matti Ahde.

Instituutinhankkeen puolesta liikkeellä.

Instituutin toiminta-ajatus julkaistiin elokuun alussa 1980. Samalla pudotettiin heikosti alkaneen kansalaiskeräyksen tavoite puoleen eli kymmenen miljoonan markkaan. Kansalaiset eivät olleet lämmenneet ajatukselle, jota oli vain epämielisiä tietoja. Kasan karttuneesta pivästä lähtien huolen yrittänyt ja muut yhteydet, Tampere ehkäisi eturivissä ilmoittamaan, että se antaa toista lisäksi 100 000 markkaa. Myös eduskunta osoitti uteliaisuutta korkeimman verovapaan lahjoituksen verran eli 100 000 mk (kassan edustajat eivät sijoittaneet lahjoitukseen omalla vaaraa veronmaksajien rahoja).

Koko kassan syntymäpäivälahja otettiin presidentti Kekkonelle 3 syyskuuta.

Lokakuussa instituutin hallitus päätti sijoituspaikaksi Kaupin ulkoilupuiston Tampereella. Joulu-

Runnaus Tampereelle

Instituutin suurin hämysopearatio tehtiin juuri paikassa valitsemalla. Aluksi Kalle Kaiharin tiedettiin haluavan instituutia juuri Tampereelle. Instituutin toiminta-ajatus kehilleen työryhmän kerrottiin myös puoltamaan Tampere. Ryhmissä mukana olleet jyväskyläläiset professorit Eino Heikkinen ja Paavo Komi kiistivät asiaa. Ryhmä ei kuitenkaan vain ilmoittanut tulevaan toimintaan, ei sijoituspaikkaan.

Maan liikuntatieteen kehto Jyväskylällä puodettiin kivistä vetoamalla siihen, ettei sen yliopistossa ole lääketieteellistä tiedekuntaa. Se riitti. Instituutin hallitus ei kuitenkaan huolimatta saanut kukaan jyväskyläläisen tutustumus sen lääketieteellisiin valmiuksiin, jotka ovat melkoisen riittävät liikunnan ja terveyden välisten yhteyksien tutkimiseen.

Teksti Pekka Aaltonen
Piirros Pekka Vuori

kuun lopulla 1980 Jyväskylällä pidettyyn neuvottelunjalustukseen. Samanaikaisesti toimi lääketieteellisenä kantansa Jyväskylän seimasta.

"Presidentti huomautti, että hän on jo kerran tuonut ilmi sen, että tämä jalko ei saa kaventaa Jyväskylän tutkijoiden asemaa. Hän pyysi minua tuomaan tähän kokoukseen tervetseksi, että hän

vuttamasta Kaupin ulkoilupuistosta käsiteltiin jouluksessa Tampereen kaupunginvaltuustossa, kaupunginjohtaja Pekka Paavola harhautti valtuutetut uskomaan, että presidentti Kekkonen haluaa instituutin sijoittamaan Tampereelle. Hän kertoi, että Tampereella ei ehkä

kaista ole kukaan näistä kriittistä keskusteluja.

— Pekka

"Uusi tutkimuslaitos huonoin vaihtoehto"

tiedekunnissa ja niiden erikoistuneilla aluelaitoksilla. Edelleen liikkeessä yhteydessä oleva liikuntatieteellinen tutkimus toteutetaan on taas perustettu Jyväskylän yliopistoon liikuntatieteellisen laitoksen.

"Liikuntatieteeseen suuntautuneita erillisiä tutkimus- ja palvelusyksiköitä on esim. Helsingissä, Jyväskylässä, Kuopiossa, Oulussa ja Turussa. Käytettävissä olevien tietojen perusteella näihin voidaan rinnastaa myös suunnitella oleva UKK-instituutti", sanotaan lääketieteellisen toimikunnan lausunnossa.

Jos instituutti kuitenkin syntyä, niin lääketieteellinen toimikunta toivoo, että osa pääomasta tai sen tuotosta voitaisiin käyttää jo olevien tutkimusyksiköiden tukemiseen.

Rehtorien neuvosto vetosi lausunnossaan tiedepöytäkirjan kannanottoa lisäksi valtion budjettipolitiikassa onnakkutus periaatteeseen, jonka mukaan yksityiset lahjoitukset on käytettävä korkeakoulujen hyväksyttävien kehittämisavustusten toteuttamiseen. Rehtorit vaativat säätiön ja korkeakoulujen välillä avoimia neuvotteluja instituutisuunnitelmien sopeuttamiseksi aikaisemmin hyväksyttyihin ohjelmiin. Neuvottelupöytäkirjan järeän ovat hakanneet lähinnä jyväskyläläiset huonoilla tuloksella. Instituutin ja Jyväskylän välillä ei ole syntynyt koko aikana rakentavia keskusteluja. Jyväskylällä ei ole saanut haluamiaan tietoja instituutista ja instituutin edustajat eivät puoltaneet ole käyttäneet kutsuttua huolimatta tutustumassa Jyväskylän suunnitelmiin ja mahdollisuuksiin.

Ainosta yhteydenottoja on ollut instituutissaan puheenjohtajan Olavi Mattilan ja Jyväskylän yliopiston rehtorin Kalevi Heinilän iounaskokous.

Rahoituksesta crimiilisyyskäsi

Muiden alkuvalokuvien lisäksi instituutin toiminnan rahoittaminen on vielä käytännössä ratkaistamatta. Lupaus ettei siihen käytetä valtakausvoittajalla vaan sosiaalirahoja herätti näitä raha-suosonmattihyödytyksessä. 4–5 miljoonaa nipistämisen soika ja terveyden toimintarahoista liikuntatieteelliseen tutkimukseen kavahtui järkeviä. Vuosi sitten rahautonantimihdytyä myös instituutilla. Menestyksen jälkeen 100 000 markkaa (instituutti oli anoutunut 500 000 markkaa).

Raha-suosonmattihyödytyksen puheenjohtaja ja UKK-säätiön halli-

vaan näyttivät kansalaisten silmissä ylenkatseisilta. Sanomalehtitekstit vahvistivat tätä juopaa korostaen eroa tieteen ja kansan tietämisen tavoissa ja toistamalla jo Seitsemästä veljeksestä tuttuja käsityksiä rahvaan uppiniskaisuudesta ja yksinkertaisuudesta:

”Tiedossa on, että sodan, nälän ja ruton tilalle ihmisen vitsauksiksi ovat nousseet tupakka, alkoholi ja liikunnan puute. Elintavoissa nähdään moitteen sijaa, mutta täsmällisiä toimintaohjeita kohti parempaa ei ole ja ilman niitähän kansa ei usko.”

”Professori Heikkinen muistutti vielä, että Suomessa on 1,5 miljoonaa ihmistä, jotka kuuluvat liikunnallisiin erityisryhmiin. Heidän mahdollisuutensa hoitaa liikunnan avulla terveyttään ja kuntoaan riippuu alan koulutuksen ja tutkimuksen yliopistotyöstä.”
Helsingin Sanomat, 1981

Varsinkin Helsingin Sanomien lainaus antoi ymmärtää, ettei kansalaisista ole hoitamaan terveyttään ilman tutkimusta. Vaikka kansalaismielipide ei varmasti ole pelkästään lehtikirjoittelun muovaama, ei kuitenkaan ole yllätys, että mielipidesivustojen argumentit lähtivät liikkeelle tieteen elämälle vieraasta ja tavalliselle kansalaiselle tarpeettomasta luonteesta.

Tästä näkökulmasta aineistoista löytyneet harvat UKK-instituuttia puolustavat argumentit olivat retorisesti erittäin tehokkaita. Niissä korostettiin kansalaisille tarjottavia sovelluksia ja palveluita. Samalla astuttiin ulos tiedekäsityksestä, joka argumentoi pelkillä tieteellisillä tutkimuksilla korostaen niiden määrää, ja siirryttiin kohti demokraattisempaa tiedettä ja – ihmistä. Yksityisen instituutin oli mahdollista joustavuutensa vuoksi tehdä

tiedettä kansalaisille – tuottaa kansanterveyttä parantavia innovaatioita sen sijasta, että tehtäisiin tiedettä tieteen vuoksi.

UKK-instituuttia käsittelevissä mediateksteissä oli pohjimmiltaan kyseessä Jyväskylän yliopiston ja UKK-instituutin valtataistelu. Molemmat tahot puolustelivat asemaansa tieteen keinoin. Samalla kyseiset argumentit loivat tieteelle erilaisia kasvoja: elitistisen hierarkkisen yliopistotieteen tai normitieteen ja toisaalta joustavasti palvelevan ja soveltavan säätiötieteen. Ensin esitellyt normitieteen kasvot olivat hallitsevia molemmissa aineistoissa – asiakirjoissa ja sanomalehtiteksteissä – ja niihin nojasivat sekä UKK-instituuttia vastustaneet että puolustaneet tahot. Silti yksisuuntaista käsitystä tieteestä ja tiedepolitiikasta oli mahdollista horjuttaa kuvauksilla, joissa tiede valjastettiin palvelemaan tieteen itseisarvojen sijasta kansaa ja kansanterveyttä.

Taulukko 2. Puolustajien ja vastustajien positiot tiivistettynä

	Kuva UKK-instituutista	Kuva tutkimuksen kentästä	Kuva päätöksentekoprosessista
Puolustajat	Laadukas soveltava tutkimusyksikkö, resurssien optimaalinen käyttö, kansa hyötyjänä	Hajanainen, vaatii koordinaatiota ja uusia avauksia, joita instituutti tarjoaa	Ei jäsentynyt
Vastustajat	Uhka tutkimuksen laadulle, tuhlausta, tiede menettäjänä, ei selviä hyötyjiä	Yhtenäinen ala, korkeatasoinen tutkimus, pitkät perinteet, instituutti hajottaa ja vie niukkoja resursseja	Epädemokraattisuus, yksityisen edun palveleminen, salailu, läpinäkymättömyys

Kansan tahtoon vetoaminen nousi UKK-instituuttia perustettaessa keskeiseksi argumentiksi monestakin syystä. Tieteen valjastaminen kansan palvelijaksi ja kaikkien kansalaisten hyödyksi olisi voinut olla diskursiivisesti vahva argumentti, mutta se jäi keskustelussa aika vaatimattomasti hyödynnetyksi. Sen sijaan kansan tahdolla oli merkittävä rooli perusteltaessa lahjaideaa presidentti Kekkoselle, joka tietämän mukaan toivoi mahdollisen lahjan koituvan pikemminkin koko kansan kuin pelkästään presidentin hyödyksi. Tämä ei näy varsinaisista asiakirjoista, mutta on tulkittavissa adressin luovutustilaisuudessa pidetystä onnittelupuheesta:

”Välittääkseen koko Suomen kansan, sen eri yhteisöjen ja yksityisten kansalaisten onnittelut maamme kunnioitetulle päämiehelle ja kansainvälisesti arvostetulle valtiomiehelle on Urheilijoiden Ammatinedistämissäätiön hallitus päättänyt toimeen-

panna keräyksen Urho Kekkonen Kuntoinstituutin perustamiseksi.”

Kansalle piti perustella myös keräys, jonka tarkoitus oli rahoittaa lahjaksi ajatellun UKK-instituutin rakentaminen. UKK-instituuttiajatuksen alulle panneet Kalle Kaihari ja Olavi J. Mattila sekä heidän toimestaan perustettu Urho Kekkonen Kuntoinstituutisäätiö korostivat kansalaisten osallistumista lahjaan. Kansalaiskeräystä kuvattiin kansalaisille annettuna mahdollisuutena osallistua presidentin syntymäpäiväonnitteluihin:

”Säätiön tehtävänä on järjestää onnittelukeräys, jonka avulla yksityisillä kansalaisilla, yrityksillä ja yhteisöillä on mahdollisuus onnitella Tasavallan Presidenttiä hänen 80-vuotispäivänään 3.9.1980. Keräys toteutetaan kansalaiskeräyksenä sekä yrityksiltä ja yhteisöiltä hankittavina lahjoituksina.

Kansalaisadressit ovat esillä kaikkien pankkien konttoreissa sekä postitoimipaikoissa. Kansalaiskeräystä hoidetaan myös suurten yleisötilaisuuksien yhteydessä.”

Asiakirja-aineistosta löytyneessä Jyväskylän liikuntatieteellisen tiedekunnan edustajien ja Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan välisessä kirjeenvaihdossa Vuori ja Oja luonnehtivat kansalaisten roolia:

”Yksityiset kansalaiset voivat edelleen havaita kenties parhaiten ajan merkit ja saada liikkeelle merkittäviä uusia hankkeita. Hyvänä esimerkkinä tästä on Turun yliopiston perustamisvaiheet. UKK-instituutikeräykseen osallistui 2 kpl suomalaista osoittaen täten tukensa instituutin perustamiselle.”

Kansan saaminen mukaan tähän ainoaan tasavallan presidentin lahjaa koskevaan keräykseen ja näin myös lahjaidean taakse oli ilmeisen tärkeää: ”Puheenjohtaja toivoi, että hallitus osaltaan hoitaisi keräystä ja vastaisi sen onnistumisesta.” Kansa vetoaminen oli epäilemättä merkityksellistä idean takana oleville tahoille myös siksi, että lahjan lopullista muotoa harkittaessa mahdollisimman suuresta osallistumisesta olisi huomattavaa etua neuvotteluissa: ”Keskustelun päätteeksi todettiin, että ensimmäinen tehtävä on onnistua keräystavoitteen saavuttamisessa ja panna pääpaino sille. Toisessa vaiheessa on syytä perustaa työryhmiä selvittämään tulevan toiminnan yksityiskohtia.”

Kansalaiskeräyksen kuluessa kävi selväksi, ettei tavoiteltuun 20 miljoonaan markkaan tulla keräyksessä yltämään. Niinpä todettiin, että

”päivä- ja aikakauslehtiin olisi hyvä saada kuvia onnitteluadresseihin nimensä kirjottavista henkilöistä. Esimerkkinä tästä esitettiin, että Suomen olympiajoukkueen jäsenet osallistuvat onnittelukeräykseen olympiakisojen aikana Moskovassa kassakylässä tiedotusvälineiden läsnäollessa”.

Myös hankkeen vastustajat vetosivat argumenteissaan kansan etuun. Tällöin ”kansa” tuotettiin yhteisten resurssien näkökulmasta. Huomio kiinnitettiin julkisten varojen ja verorahojen väärinkäyttöön ja resurssien hajuttamisen kustannuksiin, jotka koituisivat lopulta veronmaksajien tappioksi, kun toimintojen päällekkäisyys heikentäisi tutkimuksen laatua ja määrää. Kansalaisten etu tuotettiin asiakirja-aineistossa perustellummin ja mediassa taas kärjekkäämmin. Erityisesti siihen viitattiin mielipiteellisissä kirjoituksissa – niin Jaakko Pajula, Eino Heikkinen kuin lukuisat kansalaisetkin esittivät version samasta argumentista.

Tasavallan presidentti Kekkonen vedottiin kiintoisalla tavalla: hän vaikutti eittämättä taustahahmona instituuttia koskevassa keskustelussa, ja hänen roolinsa ensin vahvana, sitten varsin yllättäen heikkenevänä menneenä mahtihahmona, nousi esiin keskusteluissa. Presidentti Kekkonen ja hänen tahtonsa viitattiin varsin suoraan – lahjaa itseään, sen sijoituspaikkaa, rakentamisprosessia ja sen tarpeellisuutta puolustettiin ja vastustettiin viittaamalla siihen, mitä presidentti Kekkonen halusi.

Asiakirja-aineisto paljastaa presidentti Kekkonen halunneen lahjan, josta hyötyisi koko kansa. Tällä perusteltiin myöhemmin sekä mediassa että asiakirjoissa nimenomaan soveltavaan monitieteiseen tutkimukseen erikoistunutta

kuntoinstituuttia. Presidentti Kekkonen myös sanotaan sekä halunneen hankkeen nimenomaan Tampereelle (Kalle Kaihari Uudessa Suomessa 21.12.1980) että olleen aika haluton ilmaisemaan kantaansa sijoituspaikan suhteen (Eino Heikkinen Helsingin Sanomissa keväällä 1981).

Kun hankkeen rahoitus ja tiedepoliittinen kiistely viivästyttivät päätöksentekoa ja rakennustöiden aloittamista, kirjoitettiin niin uutisteksteissä kuin pääkirjoituksissakin erilaisia sanamuodoin (mm. Aamulehti, Turun Sanomat, Uusi Suomi, Helsingin Sanomat) viivyttelyn olevan epälojaalia ja noloa, koska kyseessä on lahja presidentti Kekkoselle.

Kiistojen ollessa kuumimmillaan vuosina 1981 ja 1982 korostettiin myös moneen otteeseen presidentti Kekkonen haluavan, että hanke viedään läpi ilman riitelyä. Lisäksi hänen sanottiin seuraavan tarkkaan ja kiinnostuneena rakennusprojektin etenemistä ja odotettavan kansaa palvelevia tutkimustuloksia. Nämä argumentit löytyvät pääosin mediajulkisuudesta, mutta myös asiakirja-aineiston erilaisissa kannanotoissa vedotaan presidenttiin – suoraankin, mutta pääsääntöisesti viitaukset olivat rivien välissä.

Esimerkiksi Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmän opetusministeriölle 31.5.1982 osoittamassa lausunnossa todetaan:

”Kansamme on kunnioittanut Tasavallan presidentti Urho Kekkonen 80-vuotissyntymäpäivää osallistumalla kansalaiskeräykseen Urho Kekkonen Kuntoinstituutista hyväksi. Valtioneuvosto on täydentänyt juhlakeräyksen tuottoa juhlapäivän kunniaksi lyödyn juhlarahan nettotuotolla. Työryhmän käsityksen mukaan on erittäin arvokasta, että liikunnan terveydellisiä vaikutuksia selvitte-

levä tutkimus maassamme saa hyväkseen mainitut tuotot [...] Työryhmän käsityksen mukaan valtion voimavaroja olisi tällä alalla käytettävä pikemmin tutkimustoiminnan kehittämiseen ja laajentamiseen olemassa olevien suunnitelmien mukaisesti kuin uusien tutkimustilojen rakentamiseen. Instituutin toteutuksen nykyvaiheessa olisikin tehtävä ratkaisu myös siitä, miten muiden tutkimusyksikköjen toiminnan kehittäminen varmistetaan sekä miten voidaan toteuttaa lahjan saajan esittämä toivomus, jonka mukaan uusi laitos ei saisi kaventaa nykyisin yliopistossa harjoitettavan tutkimustyön kehittämisen mahdollisuuksia.”

Presidentti Kekkonen roolista keskustelun pidäkkeenä voi tehdä monenlaisia tulkintoja. Risto Uimonen (2005) kirjoittaa, ettei presidentin ja hänen näkemystensä arvovaltaa voi ymmärtää ihminen, joka ei ole presidentti Kekkonen aikaan elänyt. Poliitikot ja virkamiehet pelkäsivät hänen olevan kaikkialla ja ”kostavan” epälojaalisuudet tavalla tai toisella. Voikin päätellä, että kieli pidettiin keskellä suuta asiassa, jolla ainakin väitettiin olevan presidentin henkilökohtainen siunaus.

Toimittajia ei koskenut ihan samanlainen kurikulttuuri, mutta sekä Uimonen että esimerkiksi Juhani Suomi (2000) ja Ville Pernaa (2004) kirjoittavat journalismin olleen aikansa kuva, poliittisen kulttuurin läpäisemää ja varsin varovaista presidentti Kekkonen suhteen. Joukkoviestinten ja yhteiskunnallisten instituutioiden suhteet olivat 1980-luvulla erityiset. Julkisuus tai ainakaan mediajulkisuus ei ollut politiikan toimintakenttä lähimainkaan samalla tapaa kuin nykyään. UKK-instituutin perustamisajankohtaan liittyi monenlaisia murroksia

suomalaisen poliittisen kulttuurin kentällä – vahvan ja pitkäaikaisen johtajan luovuttua vallasta pyrittiin myös päätöksenteko tekemään entistä läpinäkyvämmäksi. Myös median rooli poliittisen toiminnan kommentaattorina muuttui vähitellen uuden tasavallan presidentin, Mauno Koiviston aikakaudella ja sen jälkeen. Myös UKK-instituutin papereista löytyy 15.5.1982 päivätty teksti, jossa vedetään yhteen tähän mennessä tahtunutta ja todetaan:

”UKK ei saisi 80-vuotislahjanansa shampanjapulloa kauniisti pakattuna vaan osan sen sisällöstä ehkä hieman laimentuneena ja kolhiutuneesta lasista.

Mutta sopu palautuisi tavanomaisten soraäänien säestämänä, kansa ylistäisi johtajiensa järkevää ratkaisua ja instituutti voisi toimia tarkoitetulla tavalla yhteiseksi hyödyksi ja UKK:n elämäntyön erästä aluetta kunnioittaen, tosin vaatimattomammissa puitteissa kuin juhlahumussa ja herran pe lossa ajateltiin.”

TAMPEREEN UUTiset 7.10.1983

○○ Synnyttämisvaiheen voimakas arvostelu ja tiettyjen piirien ennakkoluulot ovat vähin erin väistyneet UKK-instituutin varsinaisen startin lähestyessä.
○○ Taatusti tuon arvostelun on osaltaan vaimentanut instituutin johtajan, tri Ilkka Vuoren jo viaali, kiihkoton olemus.
○○ Hän istuu tuossa vastapäätä, yrittää keskustelun lomassa ryypätä kahvia ja sanoo:
○○ — Kun perustamispäätös oli tehty, meidän arvostelijamme ovat tyylikkäästi antaneet työ rauhan. Nythän on pääasia, että saadaan instituutti toimimaan ja toimimaan kunnolla.

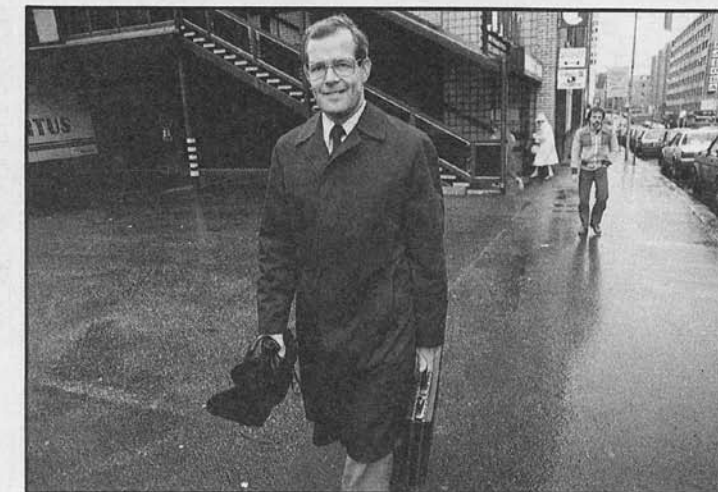
Ilkka Vuori,

UKK-instituutti:

'Meillä on nyt työrauha'

Ilkka Vuori johtaa laitosta, jonka toistaiseksi ainut 'johtettava' on päätutkija Pekka Oja. Parhailaan on haettavana terveysneuvontakeskikön johtajan

torion ylläkäärinä ja tutkimusjohtajana.
Elikä: Ilkka Vuoren koko tähänastinen toiminta on liik-

län yliopiston väen puheet, että UKK-instituutti hajottaisi voimavarat ja talloisi jo olemassa olevien laitosten varpaille.

Kysymysmerkkejä

Me palaamme jutustelussamme liikuntaan, sen merkitykseen, tutkimukseen ja tutkimustuloksiin.

mene... Samalla on tarkoitus selvittää ne asiat, jotka tämmöisessä terveystarkastuksessa on tutkittava, jotta teho olisi

5. Muisteluja näköalapaikoilta

UKK-instituutin alkutaivalta dokumentoidaksemme toutimme keväällä 2010 haastatteluja, joiden tarkoitus oli tukea työn kantavaa ideaa: pyrkimyksemme oli luoda ymmärrystä ja tuoda näkyväksi UKK-instituutin perustamiseen kytkeytyvän päätöksenteon kontekstia, logiikoita ja dynamiikkoja ja ennen muuta seurauksia. Keskeiset, työtä motivoivat kysymykset kuuluivat

- miksi instituutista tuli sellainen kuin tuli,
- miksi se sijoitettiin sinne minne sijoitettiin ja
- miksi se rahoitettiin sillä tavalla kuin rahoitettiin.

Haastatteluja seuraavassa luvussa käsiteltäviä UKK-instituutista tehtyjä ulkopuolisia arvioita voi pitää nykyhetkestä käsin tehtyinä tulkintoina instituutin toiminnasta.

Haastatteluaineisto koostettiin lumipallo-otannalla: kysimme haastatelluilta keskeisiä nimiä, kunnes haastateltavien joukko alkoi määritelmämme mukaan olla koossa.

Haastatteluihin pyrittiin saamaan mukaan UKK-instituutin perustamiseen ja toiminnan aloittamiseen kytkeytyvät keskeiset henkilöt – siinä määrin kuin se oli mahdollista kolmenkymmenen vuoden jälkeen. Suurimpina puutteina tavoitellun muistitiedon keräämisessä voi pitää hankkeen puuhamiehiksi nimettyjen Kalle Kaiharin (1899–1989) ja Olavi J. Mattilan (s. 1918) sekä Kansaneläkelaitoksen silloisen pääjohtaja Jaakko Pajulan (s. 1928) haastattelujen puuttumista.

Haastatteluaineistosta puuttuu toinenkin oleellinen näkökulma: itsenäistä instituuttia ja sen sijoittamista Tampereelle

vastustava joukko, joista aktiivisesti esiintyivät sekä asiakirjoissa että media-aineistossa esimerkiksi Eino Heikkinen ja Paavo Komi. Heitä emme lukuisista yhteydenottoyrityksistä huolimatta onnistuneet tavoittamaan.

Haastatteluaineiston valitettavia puutteita paikkaa omalta osaltaan mediatekstien mielipidekirjoituksista koostuva aineisto, jossa esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajula ja Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan professorit Eino Heikkinen ja Paavo Komi esiintyivät useaan otteeseen mielipidekirjoittajan asemassa.

Haastattelut rajattiin aivan päätöksenteon ja toiminnan ytimeen. Näin ollen haastattelujen ulkopuolelle jäi suuri joukko henkilöitä, jotka eivät suoranaisesti olleet mukana instituutin perustamisesta käydyssä päätöksentekoprosessissa, vaikka osallistuivatkin instituutin toimintaan välillisesti, esimerkiksi instituutin valtuuskunnan tai hallituksen jäsenenä. UKK-instituutissa tehtävän tutkimusten painopistealueita linjaavista, niin sanotuista toimeksi saaneista, on haastateltu vain muutamia. Pidimme oleellisimpana sitä, että mahdollisimman moni intressitaho tulisi haastatteluissa edustetuksi ja kuuluksi. Haastateltavien määrällinen lisääminen ei luultavasti olisi tuonut mukaan enää uusia näkökulmia, sillä keskeiset näkökulmat alkoivat jo varsin nopeasti toistua haastateltavien puheissa.

Yhdentoista instituutin perustamisvaiheeseen tavalla tai toisella osallistuneen haastattelut selvensivät kuvaa siitä, mi-

ten vuonna 1980 tasavallan presidentti Urho Kaleva Kekkonen 80-vuotispäivälahjaksi ideoitu UKK-instituutti sai alkunsa, ja minkäläisten ristiriitaisten paineiden verkostossa se rakentui sellaiseksi kuin se tänä päivänä tunnetaan. Haastatteluista nousseilla konkreettisilla muistoilla luotiin asiakirja-aineiston avulla paikannetuille tapahtumille kulttuurista kontekstia, ajankuvaa, konkreettista elämää ja tunnelmia. Haastattelut myös selvensivät asiakirja-aineistosta nousseita ristiriitoja ja täydensivät asiakirja-aineiston aukkopaiikkoja.

Keskusteluja menneisyydestä

Vaikka haastattelujen keskiössä olivat kolmenkymmenen vuoden takaiset tapahtumat, rakentui niiden muistelemisesta väistämättä rekonstruktio kolme vuosikymmentä sitten tapahtuneesta. Tähän rekonstruktioon liittyy se, että vaikka tarinat kerrottiin loogisesti etenevinä tapahtumaketjuina, ei tapahtumia tai niiden aikajärjestystä välttämättä muistettu kovin tarkasti. Nykyhetki näkyi menneiden tapahtumien tulkinnoissa: 1980-luvun tapahtumia verrattiin nykypoliittikaan ja 30 vuoden vaikutusta poliittiseen kulttuuriin ja sen arvoihin pohdittiin.

UUSI SUOMI 21.12.1980

Olavi J. Mattila:

"Näpertelyä ei homma saanut olla"

Yksi UKK-instituuttiajatuksen voimallisia primus motoreita on ollut ministeri Olavi J. Mattila, presidentin lähipiiriin luettava monen toimen mies.

— Viime kevättalvella ryhdyimme pienellä joukolla todella miettimään, mitä tasavallan presidentille annettiin 80-vuotislahjaksi.

— Kun kyseessä on henkilö, jolla vuosien varrella on jo monenmoisia lahjoja annettu, ymmärsimme että tällä kertaa lahjan pitäisi olla jotenkin poikkeava ja riittävän arvokas.

— Kun kauppaneuvos Kalle Kaihari ensimmäiseksi esitti tätä instituutti-idea, me kohtaa huomasimme sen hyväksi ideaksi.

— Heti alkuun pohdiskelimme sitä, että emme ideamme kanssa astuisi kenenkään varpaille. Toisaalta pelkkää näpertelyä ei homma saanut olla.

Presidentille esitettiin asia ja toivottiin pikimmiten vastausta. "Täytyy miettiä" kommentin jäl-

instituutin toimiala suuntautui luontevasti kuntoliikunnan puolelle, ministeri Mattila myöntää kuitenkin, että huippu-

urheilukin oli jossakin vaiheessa esillä.

— Mutta ehkä sen aika tulee vielä...

Haastattelut toteutettiin keskusteluina, joiden perustana toimi temaattinen haastattelurunko. Haastatteluista ei ole olemassa yksiselitteistä kysymyslistaa, joka olisi esitetty kaikille haastateltaville. Sen sijaan heitä pyydettiin varsin vapaasti kertomaan, mistä UKK-instituutin syntyvaiheisiin rakentuneessa kiistassa oli kysymys – tulkinnan kiistasta olimme tehneet etukäteen muiden aineistojen perusteella. Kaikille haastateltaville kiista ei kuitenkaan tuntunut luonteelta kehykseltä instituuttia koskevalle kertomukselle. Jokainen haastateltava sai suhteellisen vapaasti kertoa siitä, minkä hän koki UKK-instituutin historian kulussa oleellisimmaksi. Siten haastattelut painottuivat luontevasti alueille, jotka kukin haastateltava tunsivat parhaiten. Haastattelut ovatkin tässä mielessä muistelua, jota haastatteli tukee nostamalla esiin tapahtumia, tulkintoja ja kysymyksiä. (Kantola 2002, 71.)

Muistelutyön kuluessa esitimme tarkentavia kysymyksiä keskusteluissa esiin nousseista teemoista. Teimme myös varsin vapaasti tulkintoja kerrotusta ja pyysimme haastateltuja kommentoimaan tulkintojamme. UKK-instituuttia koskevien muistelujen sisältöjä muovasivat siis myös kysymykset ja työn aikana lisääntynyt ymmärryksemme tapahtumien kulusta ja henkilöiden välisistä suhteista.

Presidentti Kekkonen oli värikäs hahmo Suomen politiikassa ja tarinat hänen kunniaukseen perustetun instituutin varhaisista vaiheista saivat osansa tästä värikyydestä. Instituutin perustamisen vaiheita kuvailevat tarinat sisälsivät seikkaperäisiäkin tuokiokuvia kosteista lounaista ja pitkäksi venähtäneistä illallisista, joiden tanssin täyttämässä tunnelmissa tehtiin instituuttia koskevia päätöksiä. Useampi tarina sisälsi kuvauksia nahkaistumisista, tummennetuista laseista varustetuista pitkistä autoista, joilla keskeisiä henkilöitä kuljetettiin ympäri Helsinginniemeä ja Suomenmaata ja joiden takaistuimilta tutkailtiin instituutille sopivinta sijaintia.

Jokaisesta haastattelusta muotoutui siis sekä kysymysten että muistelun näkökulmasta oma, ainutlaatuinen kokonaisuus, joka perustui muun muassa haastateltavan muistoihin

ja haastateltavan asemaan instituutin historiassa sekä kolmekymmentä vuotta sitten että nyt, vuonna 2010. Voi siis ajatella haastattelujen ja niiden raportoinnin kertovan siitä, millaisena haastateltavat halusivat tarinansa jälkipolville jättää.

Keitä kuultiin ja mistä asemista haastatellut kertoivat tarinaansa?

Haastateltaviksi valikoituivat ensinnäkin UKK-instituutin toiminnan muotoutumisen kannalta kaikkein keskeisimmät henkilöt, eli instituutin pitkäaikainen johtaja Ilkka Vuori ja pitkäaikainen tutkimusjohtaja Pekka Oja. Heidän muistelunsa rakensivat kokonaiskuvaa instituutin pitkästä historiasta.

Lähimmäksi lahjaidean syntyä päästiin keskeisten suomalaisten urheilujärjestöjen, SVUL:n ja TUL:n taannoisten edustajien Jukka Uunilan ja Matti Ahteen haastatteluissa. Nämä urheilupolitiikan keskeiset vaikuttajat olivat lahjaidean syntymisen aikoihin läheisesti tekemisissä ”idean isiksi” nimettyjen Kalle Kaiharin ja Olavi J. Mattilan kanssa. Lahjaidean konkreettisempaan muotoon vaikuttivat liikuntaneuvos Heikki Niininen ja dosentti Pekka Oja, jotka suunnittelivat UKK-instituutin toimintaperiaatteita.

Virkansa puolesta keskeiseksi hahmoksi nousi silloinen sosiaali- ja terveysministeri Vappu Taipale, joka allekirjoitti päätöksen valtion rahoituksesta ja instituutin rakentamisen aloittamisesta. Aivan ensimmäinen periaatepäätös valtion osallistumisesta instituutin perustamiskustannuksiin esiteltiin silloiselle pääministeri Mauno Koivistolle. Hänen roolinsa ei kuitenkaan noussut esille myöhemmissä papereissa eikä muissakaan aineistoissa, joten hänen haastatteleminen ei tässä yhteydessä pidetty oleellisena.

Tampereen entinen kaupunginjohtaja Pekka Paavola nousi keskeiseksi henkilöksi päätettäessä UKK-instituutin sijoittamisesta Tampereen Kauppiin.

Virkansa puolesta työryhmätyöskentelyyn alusta saakka osallistuneet Kansanterveyslaitoksen edustaja Jussi Huttunen ja Kansaneläkelaitosta edustanut Arpo Aromaa olivat keskeisiä, UKK-instituutin toiminnan linjoja suunnanneita virkamiehiä. Erityisesti Jussi Huttusen analyttinen ja erityisen seikkaperäinen näkemys instituutin vaiheista sai kirjoittajat kääntymään asiakirjojen ja lehtitekstien puoleen uusista viitekehysistä käsin.

UKK-instituutin vaiheita 2000-luvulla edustivat haastatteluissa Ilkka Vuoren jälkeen vuosina 2001–2007 instituutin johtajana toiminut Mikael Fogelholm ja hänen seuraajansa, instituutin nykyinen johtaja Tommi Vasankari.

Kansainvälisistä yhteistyökumppaneista haastattelimme professori Steven Blairia sekä professori Brian Martinia.

Edellä lueteltujen haastateltavien lisäksi on joistakin haastatteluissa ja muissa aineistoissa esiin tulleista kiinnostavista yksityiskohdista ja ajatuslinjoista keskusteltu UKK-instituutin johtajan pitkäaikaisen sihteerin Raija Tulimäen sekä Urho Kekkoselle rauhaninstituuttia syntymäpäivälahjaksi valmistelleen professorin, entisen kansanedustajan Ilkka Taipaleen kanssa. Heitä ei siis ole varsinaisesti haastateltu, mutta heihin on otettu yhteyttä joidenkin kiintoisien, muissa haastatteluissa tai muissa aineistoissa esiin nousseiden yksityiskohtien selventämiseksi.

Professori **Ilkka Vuori** (s. 1937) työskenteli UKK-instituutin johtajana vuosina 1981–2001. Hän väitteli tohtoriksi Turun yliopistossa vuonna 1973 lääketieteen alalta. Vuoren tutkimusintressit ovat koko pitkän uran ajan liittyneet liikuntalääketieteeseen, liikuntafysiologiaan sekä epidemiologiaan. Ennen UKK-instituutin johtajaksi kutsutuksi tulemista, Vuori toimi Kansaneläkelaitoksen kuntoutustutkimuskeskuksen tutkimusjohtajana Turussa, kansanterveystieteen professorina Jyväskylän yliopistossa sekä Turun yliopistossa. Vuodeksi 1981 Ilkka Vuori kutsuttiin vierailevaksi professoriksi Stanfordin yliopistoon sydäntautien ehkäisemisen ohjelmaan. Vuoren

julkaisuluettelo on hämmästyttävän mittava: se koostuu yli 300 tieteellisestä julkaisusta, joista suurin osa on julkaistu arvostetuissa, referee-arvioituissa kansainvälisissä ja kansallisissa julkaisuissa.

Ilkka Vuoren monista luottamustoimista mainittakoon tässä yhteydessä muun muassa HEPA-verkoston (Promotion of Health-Enhancing Physical Activity) puheenjohtajuus, Maailman Terveysjärjestön (WHO) terveysliikunnan asiantuntijuus, European Association of Cardiovascular Rehabilitation hallituksen jäsenyys ja puheenjohtajuus, Valtion liikuntatieteellisen toimikunnan jäsenyys sekä Kunnossa kaiken ikää -ohjelman (KKI) johtoryhmän jäsenyys. Vuori on tehnyt merkittävää yhteistyötä myös Olympiakomitean sekä monen terveyttä ja terveysliikuntaa edistävän yhdistyksen kanssa. Hän on ollut jäsenenä tai puheenjohtajana muun muassa Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) hallituksessa, Liikuntatieteellisessä seurassa, Suomen Ladussa ja Suomen Urheilulääkäriyhdistyksessä.

Ilkka Vuoren työn tuloksena UKK-instituutista kehittyi kansallisesti ja kansainvälisesti arvostettu terveyden edistämisen ja terveysliikunnan tutkimuslaitos. Ilkka Vuorella on ollut runsaasti luottamustehtäviä omalla alallaan. Hän on toiminut puheenjohtajana ja jäsenenä lukuisissa komiteoissa ja työryhmissä, joiden tehtävänä on ollut löytää keinoja terveysliikunnan edistämiseen. Hänen lukuisat kirjansa ja lukemattomat esitelmänsä ovat olleet avainasemassa alan ammattilaisten kouluttamisessa ja kansalaisten valistamisessa.

Dosentti **Pekka Oja** (s. 1938) työskenteli tutkimusjohtajana UKK-instituutissa vuodesta 1981 vuoteen 2001. Hän väitteli tohtoriksi vuonna 1973 Pennsylvania State Universitysta liikuntakasvatuksen ja liikuntafysiologian alalta. Myöhemmin Pekka Ojan tutkimusintresseihin on kuulunut liikunnan ja terveyden suhteiden lisäksi muun muassa tyofysiologia ja liikuntafysiologia.

Pekka Oja on ollut näkyvä hahmo myös terveysliikunnan ja liikuntafysiologian erilaisissa kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Hän on toiminut muun muassa Euroopan Unionin rahoittaman terveysliikuntaverkoston apulaisjohtajana, Kuntoliikunnan maailmankongressin tieteellisen komitean puheenjohtajana vuonna 1990 ja asiantuntijana sen jälkeen pidettyjen kongressien ohjelmasuunnittelussa, sekä Euroopan Neuvoston Eurofit-asiantuntijaryhmän jäsenenä ja puheenjohtajana, sekä asiantuntijana useissa Maailman terveysjärjestön liikuntaa koskevissa hankkeissa. Kotimaassa Ojan luottamustoimet käsittävät muun muassa työn Kuntourheiluliiton tieteellisessä valiokunnassa, SVUL:n tieteellisessä valiokunnassa, opetusministeriön liikuntatieteellisen neuvoston puheenjohtajuuden sekä monta muuta jäsenyyttä erilaisissa liikunnan ja terveyden edistämisen asiantuntijaelimeissä. Kuten Ilkka Vuorenkin, Pekka Ojan työ on ollut merkittävää niin suomalaisten kuin eurooppalaistenkin kuntoliikuntasuositusten valmistelemissä sekä yleisemmin kansanterveyden edistäjänä. Pekka Ojan ja Ilkka Vuoren yhteistyön tuloksena esimerkiksi kävelytestiä käytetään kansanterveystyössä Suomessa ja ulkomailla.

Kauppaneuvos **Jukka Uunila** (s. 1923) toimi Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) puheenjohtajana vuosina 1982–1993, ja sitä ennen 20 vuotta liiton varapuheenjohtajana. Suomen Urheiluliiton puheenjohtajana hän toimi vuosina 1965–1974. Huippu-urheilua johtavan Suomen olympiakomitean puheenjohtaja hän oli 1969–1984 ja varapuheenjohtaja 1965–1968. Veikkauksen toimitusjohtajana Uunila työskenteli vuosina 1973–1990. Uunilaa on vaikutusvaltansa ja uransa keston vuoksi kutsuttu myös ”urheilun Kekkoseksi”. Uunila toimi Urho Kekkosen Kuntoinstituutissaäitiön hallituksen jäsenenä vuosina 1980–1984. Sääntömuutoksen jälkeen hallituksesta muodostettiin valtuuskunta, joka hoiti myös hallituksen tehtävät vuoden 1984 loppuun asti. Uunila toimi valtuuskunnan

jäsenenä 7.11.1984 alkaen aina valtuuskunnan lakkauttamiseen asti (31.3.2005).

Kansanedustaja, entinen ministeri **Matti Ahde** (s. 1945), toimi sisäasiainministerinä vuosina 1982–1983, ympäristöministerinä vuosina 1983–1987, eduskunnan puhemiehenä vuosina 1987–1989 ja Veikkaus Oy:n toimitusjohtajana vuosina 1990–2001. Työväen Urheiluliiton (TUL) puheenjohtajaksi hänet valittiin vuonna 1977, ja hän jatkoi tehtävässä vuoteen 1995. TUL:n edustajana Suomen olympiakomiteassa hän toimi varapuheenjohtajana vuosina 1979–1996, ja sen jälkeen Suomen olympiayhdistyksen valtuuskunnan puheenjohtajana vuosina 1996–2004. SDP:n kansanedustaja Ahde on ollut vuodesta 1970; UKK-instituutin perustamisen aikoihin hän toimi SDP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajana. Ahde toimi Urho Kekkosen Kuntoinstituutissaäitiön hallituksen jäsenenä vuosina 1980–1984, varapuheenjohtajana vuodesta 1981 ja sittemmin valtuuskunnan varapuheenjohtajana vuosina 1984–2005. Suomen Salibandyliitto ry:n puheenjohtaja hän on ollut vuodesta 2001.

Liikuntaneuvos **Heikki Niininen** (s. 1934) toimi SVUL:n suunnittelujohtajana UKK-instituuttia perustettaessa, ja päätyi Jukka Uunilan pyynnöstä suunnittelemaan instituutin toimintaperiaatteita, yhdessä Pekka Ojan kanssa, keväällä 1980 ennen säätiön perustamista. Niininen on pitkän linjan urheilujohtaja ja varsinkin 1970–1980-luvuilla keskeinen vaikuttaja suomalaisessa urheilupolitiikassa.

Ministeri, lääketieteen ja kirurgian tohtori **Vappu Taipale** (s. 1940) toimi sosiaali- ja terveysministerinä vuosina 1982–1984 ja sen jälkeen sosiaalihallituksen (vuodesta 1991 sosiaali- ja terveyshallitus) pääjohtajana. Taipale työskenteli Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin pääjohtajana vuodesta 1992 vuoteen 2008, jolloin hän jäi eläkkeelle. Koko työuransa Vappu Taipale on ollut aktiivinen vanhusten-

huollon, mielenterveystyön ja rauhantyön kysymyksissä. Työuran keskeiset teemat ovat jatkuneet myös eläkkeelle jäämisen jälkeen, jolloin Vappu Taipale hän on toiminut muun muassa Vanhus- ja lähimmäispalveluliiton puheenjohtajana.

Entinen kaupunginjohtaja ja ministeri **Pekka Paavola** (s. 1933) toimi Tampereen kaupunginjohtajana vuosina 1969–1985 ja vaikutti konkreettisilla toimillaan siihen, että UKK-instituutti sijoitettiin Tampereelle Kaupin kaupunginosaan. Paavola toimi oikeusministerinä vuonna 1972. Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiön hallituksen ja sittemmin valtuuskunnan jäsen hän oli vuosina 1980–1999.

Professori **Jussi Huttunen** (s. 1941) toimi Kansanterveyslaitoksen pitkäaikaisena ylijohtajana ja pääjohtajana vuosina 1978–2003. Jussi Huttunen toimi instituutin tehtävänkuvaa ja sijoituspaikkaa valmistelevissa, sosiaali- ja terveysministeriön asettamissa työryhmissä. Ensimmäisessä 24.6.1982 asetetussa työryhmässä hänet oli määrätty jäseneksi, kahdessa seuraavassa, 22.7.1982 ja 26.10.1982 asetetuissa työryhmissä hänet oli määrätty puheenjohtajaksi. Hän toimi Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiön hallituksessa sosiaali- ja terveysministeriön nimeämänä edustajana seuraavasti: varsinaisena jäsenenä vuosina 1985–1993, varajäsenenä vuosina 1994–1996 ja puheenjohtajana vuosina 1997–2005.

Professori **Arpo Aromaa** (s. 1942) työskenteli vuoden 2008 loppuun saakka Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen osastonjohtajana. Vuoden 2009 lokakuusta hän on ollut eläkkeellä, mutta osallistuu jatkuvasti väestön terveystutkimukseen. UKK-instituutin alkuvaiheissa hänet oli määrätty Kansaneläkelaitoksen edustajana jäseneksi instituutin tehtävänkuvaa ja sijoituspaikkaa valmistelevaan, ensimmäiseen sosiaali- ja terveysministeriön 24.6.1982 asettamaan työryhmään. Kelan kuntoutustutkimuskeskus oli aloittanut Turussa vuonna 1972, sekä sen ja UKK-instituutin toiminnassa näytti olevan pääl-

lekkäisyyksiä. Yhteisymmärryksessä sujuneen työn lopuksi Arpo Aromaa jätti UKK-instituutin rakentamista koskevan erivän mielipiteen.

Dosentti **Mikael Fogelholm** (s. 1959) toimi UKK-instituutin johtajana vuosina 2001–2007. Instituutti oli tullut Fogelholmille tutuksi jo vuosina 1994–1998, jolloin hän toimi siellä erikoistutkijana. Nykyisin Fogelholm toimii Suomen Akatemian Terveyden tutkimuksen yksikön johtajana.

Professori **Tommi Vasankari** (s. 1967) on toiminut UKK-instituutin johtajana vuodesta 2007. Aiemmin Vasankari toimi terveystieteiden professorina Turun yliopistossa sekä Suomen Urheiluopiston lääkäriaseman johtajana Vierumäellä. Lisäksi hän toimi Suomen Olympiakomitean ylilääkärinä Pekingin olympialaisiin päättyvän olympiadin ajan. Vasankari on keskittynyt tutkimustyössään liikunnan ja ravitsemuksen terveysvaikutusten selvittämiseen sekä uusien sydän- ja verisuonitautien riskitekijöihin.

Suhtautuminen haastateltuihin ja haastateltujen muistoihin

Keskustelu-uutisina toteutetut teemahaastattelut antoivat äänen UKK-instituutin toiminta-ajatuksen kehittämiseen ja ideointiin sekä instituutin rahoittamiseen ja toteuttamiseen osallistuneille keskeisille henkilöille. Haastatteluilla ei edes tavoiteltu oikeita tai todenmukaisia käsityksiä tapahtumien kulusta. Sen sijaan muistelujen kautta pyrittiin tavoittamaan ajan henkeä, ilmapiiriä ja poliittisen kulttuurin luonnetta.

Muisteluaineistot kertovat siitä, miten monin tavoin mennyttä voidaan kerrata ja tulkita. Lisäksi muisteluaineistot kertovat, millainen on muistelijan suhde yhteisöllisesti hyväksyttyihin menneisyyden tulkintoihin. Muistelussa yksittäinen ihminen voi arvioida erilaisia menneisyyden tulkintoja, kriti-

soida tai olla samaa mieltä, suhtautua välinpitämättömästi tai pyrkiä täydentämään niitä omilla kokemuksillaan.

UKK-instituutin historiaa rekonstruoitaessa haastattelut toimivat sekundaarilähteinä: pyysimme haastateltuja pohtimaan instituutin ympärille nousseen kiistan syitä ja seurauksia sel-laisina, kuin he ne muistavat, ja tämän päivän näkökulmasta tulkitsevat. Varsinaisena primääriaineistona käytettiin asia-kirja-aineistoa ja media-aineistoa, joista erityisesti asiakirja-aineistoon nojaten rakennettiin käsitys tapahtumien tarkoista ajankohdista ja oleellisista sisällöistä. Media-aineisto nosti esiin tapahtumien keskiössä vaikuttaneita henkilöitä, joiden omia muistoja kerättiin haastatteluilla. Media-aineisto antaa omalla tavallaan äänen myös niille henkilöille, joita ei syystä tai toisesta tässä yhteydessä ole päästy haastattelemaan.

Esitämme seuraavaksi lyhyet tiivistelmät tekemistämme haastatteluista. Tiivistelmät ovat tulkintoja siitä, minkälaista tarinaa haastateltava kertoi itsestään, suhteestaan instituut-tiin ja asemastaan instituuttia koskevassa päätöksenteossa. Tiivistelmät eivät ole referaatteja siitä, mitä haastattelujen aikana sanottiin, vaan ne on rakennettu tässä työssä keskei-sen juonenkulun mukaisiksi kuvauksiksi tapahtumien kulun kronologisesta järjestyksestä, haastatellun roolista instituut-tin perustamisessa, haastateltujen instituuttia koskevista ajatuksista.

Pyrimme tiivistelmissä tuomaan näkyväksi tämänkal-taisiin haastatteluihin oleellisesti kuuluvan muistelutyön luonteen. Muistelutyössä puhujat pyrkivät käsitteellistämään tapahtunutta ja perustelemaan itselleen sitä, miksi tapahtui niin kuin tapahtui ja miksi itse toimi niin kuin toimi. Joillekin se merkitsi keskusteluja jäsentävää kronologisuutta, joillekin toisille temaattisuutta ja kontekstin purkamista.

Lisäksi etsimme haastatteluista niissä esiin nousseita tulkintoja instituuttia koskevan kiistan loppumisen hetkestä ja syistä. Luonnehdimme myös muutamalla sanalla kunkin haastattelun erityisyyttä. UKK-instituutissa pitkään työ-skennelleiden Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan haastattelut yhdis-

timme samaan tiivistelmään, jossa he ikään kuin yhdestä suusta muistelevat instituutin alkutaipaletta ja sen kolmea vuosikymmentä. Ratkaisu johtui siitä, että tapasimme heidät useaan kertaan ja aina yhdessä.

Ilkka Vuori ja Pekka Oja

Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan tapasimme useaan otteeseen Tampereella. Heidän ajatuksensa UKK-instituutista eivät rakentuneet ainoastaan kolmenkymmenen vuoden takaisen perustamisen ympärille, vaan he ovat olleet elimellisesti mukana instituutin toiminnassa koko sen olemassa olon ajan – ja hieman jo ennenkin sitä.

Keskustelut Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan kanssa erosivat kaikista muista tekemistämme haastatteluista; UKK-instituutin pitkäaikaisten johtohahmojen kanssa keskustelut veivät useita tunteja, heidän muistonsa pol-veilivat koko instituutin kolmekymmenvuotisessa his-toriassa nostaen väliin esiin yksityiskohtia eri ajoilta ja kooten väliin jäsennellysti yhteen tiettyyn ajankohtaan liittyviä prosesseja.

Pekka Oja ja Ilkka Vuori toimivat erityisellä tavalla myös oppainamme UKK-instituutin historiaan: he olivat valmistautuneet tapaamisiimme laajoilla aineistokan-sioilla, jotka myös luovutettiin käyttöömmme kirjan kir-joittamisen ajaksi. Tästä erityisestä roolista huolimatta kävimme myös heidän kanssaan muita haastatteluja nou-dattavan temaattisen keskustelun, jossa pyysimme heitä rekonstruoimaan instituutin ympärille syntynyttä kiistaa, sen osapuolia, ratkaisua ja raukeamisen hetkeä.

Keskustelussa Vuori ja Oja kiteyttivät UKK-insti-tuutin tarinan ”vähemmistöaloitteesta melko heppoisin perustein nousseeksi menestystarinaksi, jonka Tampe-reen kaupunginjohtaja Pekka Paavolan rohkeus ankkuroi

Tampereelle”. Lahjaidea oli heidän mukaansa syntynyt tasavallan presidentti Urho Kekkosen perässähiihtäjiksi kutsuttujen hahmojen toiveesta saada aikaan lahja, jonka presidentti hyväksyisi, ja jonka voisi ajatella edustavan sekä Suomen kansaa että elinkeinoelämää ja valtiovaltaa. Näin syntyi ajatus Urho Kekkosen nimeä kantavasta kuntoinstituutista.

Kalle Kaihari mainittiin keskustelussa keskeisenä hahmona, joka osallistui aktiivisesti UKK-instituutin toiminta-ajatuksen muotoiluun ja markkinoi ideaa presidentille.

UKK-instituutin ympärille rakentuneessa kiistassa oli heidän mukaansa kysymys ensinnäkin ajankohdalle leimallisesta poliittisesta tilanteesta, jossa vastakkain olivat asettuneet Urho Kekkosen puolustajat ja vastustajat. Kiistaa leimasivat kysymykset lahjan luonteesta. Erityisesti instituuttiin kohdistui tiedepoliittinen köyden veto, jossa vastakkain asettuivat yksityinen, suhteellisen spontaani ja nopealla aikataululla suunniteltu säätiöperustainen aloite ja ”valtion mandaattiin vetoava” yliopistotasoinen tutkimus.

Valtiojohtoinen tiedepolitiikka nojasi tuolloin hyvin voimakkaasti 5-vuotissuunnitelmiin ja pitkän tähtäimen suunnitteluun. Yksittäistä aloitetta vastusti myös Suomen Akatemian lääketieteellinen toimikunta.

Toisekseen Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan mukaan ideaa UKK-instituutista syytettiin muun muassa ”sumuverhojen alla” tapahtuneista valmisteluista. Kaiken kaikkiaan haastatellut totesivat näin jälkikäteen, ja edellä mainituista syistä, ymmärtävänsä suunnitelmien herättämän vastustuksen.

Ilkka Vuori ei sijoittunut instituutin alkuaikoina sen suunnittelun ytimeen. Hän kuvailee asemaansa toimeksi

saaneeksi ja tietämättömäksi: ”En ollut mukana isojen poikien taustakeskusteluissa”. Tuolloin Työterveyslaitoksen työfysiologian jaoksen johtajana toiminut Pekka Oja sen sijaan osallistui kutsuttuna asiantuntijana instituutin toiminnan suunnitteluun jo ennen säätiön perustamista. Oja ei kuitenkaan avoimesti asettunut hankkeen puolelle. Vuorelle ja Ojalle UKK-instituutti siis muodosti alusta saakka tehtävän ja haasteen, johon heidät oli kutsuttu.

UKK-instituutin toimintaa linjanneiden opetusministeriön asettamien työryhmien työskentelystä Ilkka Vuori ja Pekka Oja puhuvat ”kolmen punaisen kirjan” eli kolmen erillisen työryhmämietinnön kautta. Professori Ilkka Vuorta kuultiin ensimmäisessä ja kolmannessa työryhmässä asiantuntijana, ja päätutkija Pekka Ojaa konsultoitiin kolmannen työryhmän työskentelyn aikana. He toteavat ensimmäisen olleen linjanvedoiltaan jyrkin, sillä siinä esitettiin toimenpiteitä tutkimusohjelman selkeyttämiseksi ja tila- ja hankintaohjelman supistamiseksi. Lisäksi ensimmäinen ”punainen kirja” asemoi UKK-instituutin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan.

Toinen ”punainen kirja” paikkasi Vuoren ja Ojan mukaan ensimmäisessä tehtyjä päätöksiä, kun taas kolmannen kirjan tehtäväksi he näkivät paluun takaisin lähtökohtiin.

Kaiken kaikkiaan he muistavat hankkeen ympärille rakentuneen näkyvistä ja vaietuista tasoista koostuneen puolustajien ja vastustajien verkoston. Poliittisista puolueista ainoastaan keskustapuolue asettui avoimesti UKK-instituutinhankkeen taakse. Suomen sosiaalidemokraatit olivat vastahakoisia, vaikkakaan eivät sanoneet sitä ääneen. ”Ilmeisesti hankkeen puolesta puhuvan Matti Ahteen asettuminen hankkeen kannalle esti puo-

luen taholta tulevan avoimen vastustuksen”, tulkitsee Ilkka Vuori tilannetta. Kokoomuksen kannasta ei ollut yleisesti tietoa.

Kysyessämme UKK-instituutinhanketta puolustavien tahojen argumentteja, katsoivat Pekka Oja ja Ilkka Vuori hämmentyneinä toisiaan. ”Tärkeintä oli, että asia saatiin hoidetuksi”, nousi lopulta hankkeen käynnistäjien keskeiseksi puolustavaksi perusteluksi. Totesimme jotta-kuinkin yhdestä suusta, että instituuttia eksplisiittisesti ja järkiargumentein puolustavia tekstinkohtia oli lähes mahdoton kaivaa esiin mistään aineistosta. Kun kritiikki vasta suunniteltua, mutta viimeistä sinettiä vaille olevaa UKK-instituuttia vastaan yltyi Urho Kekkosen väistyttyä presidentin tehtävistään, nousi keskeiseksi hanketta puolustavien argumentiksi kunniaan vetoaminen.

Vuori ja Oja kertoivat värikkään anekdootin säätiön hallituksen kokouksesta: ”Keväällä 1982 kerrottiin aamu-uutisissa säätiön hallituksen päättävän hankkeen peruuttamisesta. Pari tuntia myöhemmin hallituksen kokousta johtanut kenraali totesi uutiseen viitaten: Kai me pysymme sanassamme”.

UKK-instituutihanke siis ”runnottiin läpi riittävän voimakkaalla tuella siitäkin huolimatta, että Jyväskylän nalkutus jatkui ja media jatkoi kiistan käsittelyä vielä instituutin rakentamisen jälkeenkin”. Jälkikäteen ymmärrettäväksi rakentunut kiista ja kuohunta UKK-instituutin ympärillä ilmeni työnsä instituutissa vastikään aloittaneille tutkijoille varsinaista työtä häiritsevänä toimintana, jota ilman työskentely olisi ollut selkeämpää ja mukavampaa.

UKK-instituutin ensimmäiset vakinaiset työntekijät muistelivat alkuaikojen työskentelyä tutkimukseen kohdistuvien epäilyjen ja vähättelyn aikakautena. Pekka

Oja totesi naureskellen tulleen tituleeratuksi ”tanssi-tohtoriksi”; arkiliikunta ei ollut arvostettua ja ”kävelyä kuntoiluksi kutsuille tutkijoille naurettiin”.

Työrauhan instituutti saavutti heidän mukaansa vasta 1990-luvulla. Ensimmäinen vuosikymmen kului olemassaolon oikeutuksen perusteluun. Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan mukaan heidän toimiaan tarkasteltiin ”suurennuslasin läpi”, minkä he totesivat luonnolliseksi UKK-instituutin perustamiseen liittyneiden kiistojen vuoksi. Tämä ei kuitenkaan asianosaisten muisteluissa vähentänyt sitä seikkaa, että ulkoiset paineet ja näihin liittyvä ylimääräinen näyttämisen tarve leimasivat instituutissa työskentelyn ensimmäistä vuosikymmentä.

Ilkka Vuori ja Pekka Oja muistelevat alkuaikoja myös lämmöllä: esimerkiksi urheilujärjestöihin instituutilla on alusta saakka ollut positiiviset, hyvien henkilökemioiden siivittämät suhteet.

Tähän päivään tultaessa on selvää, että kulunut kolmekymmentä vuotta on vähitellen, ja erilaisten konkreettisten tapahtumien vuoksi parantanut alkuaikojen kiistoista syntyneet haavat. UKK-instituutissa tehty tutkimus on saanut erityisesti kansainvälistä arvostusta. Myös ajat ovat muuttuneet siten, että aikoinaan edelläkävijän roolissa arkiliikunnan puolesta taistelleen instituutin ydinalueen tieteellistä ja yhteiskunnallista merkitystä ei enää kyseenalaisteta. Ilkka Vuoren ensimmäisillä Valtakunnallisilla Terveysliikuntapäivillä (3.9.1990) määritteleä terveysliikunnan käsite on juurtunut suomalaiseen ammatti- ja arkikieleen. Kansainvälisesti puhutaan HEPA:sta (Health-Enhancing Physical Activity). Ilkka Vuori pitää merkittävänä uuden tutkimusalueen avaamista: ”...kyllä UKK-instituutin suurin merkitys lienee liikunnan ja terveyden sekä terveysliikunnan edistämisen

ottaminen vakavan tutkimuksen fokusoiduksi kohteeksi... kansainvälisestäikin aivan etulinjassa”.

Toimintaa läpi koko UKK-instituutin olemassaolon on kuitenkin leimannut sisällöllisten vääntöjen lisäksi myös huoli instituutin taloudesta. Instituutin asema kahden ministeriön välillä – yhtäältä sen on virallisesti sijoitettu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle ja toisaalta sen substanssit kuuluvat opetusministeriölle – on aiheuttanut jatkuvaa ristipainetta asiantuntijahankkeiden ja käytännön hankkeiden välille.

Henkilösuhteiden tasolle muodostuneet ongelmat ovat vuosien varrella korjautuneet, ja molemminpuolinen arvostus ja tieteellisten ajatustenvaihto erityisesti Jyväskylän yliopiston ja UKK-instituutin välillä ovat sovitelleet ensimmäistä vuosikymmentä leimannutta kiistaa. Ilkka Vuori nosti erityisesti esiin viralliseksi sovinnon eleeksi tulkitsemansa nimityksensä Jyväskylän yliopiston kuniahtoriksi vuonna 2009.

Henkilökohtaisesta näkökulmasta katsottuna UKK-instituutti on tarjonnut sen pitkäaikaisille johtajille ”mahdollisuuden ja resurssit tehdä itselle mielekästä työtä”.

Vappu Taipale

UKK-instituuttia koskevan päätöksenteon kannalta oleellinen ja keskeinen henkilö on vuonna 1982 sosiaali- ja terveysministeriksi nimitetty Vappu Taipale. Häntä haastattelimme hänen kodissaan Helsingissä.

Kertomansa mukaan Vappu Taipale päätyi UKK-instituuttia koskevaan päätöksentekoon mukaan, kun hänet ”napattiin ministeriksi” vahvistamaan jo tehtyjä päätöksiä. UKK-instituutti oli loppujen lopuksi päätynyt

sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle, joten vasta aloittanut ministeri päätyi allekirjoittamaan periaatepäätökset valtion osallistumisesta instituutin rakentamiseen. Taipale muisteli myös hieman huvittuneena päätyneensä ”pitkin hampain” muuraamaan instituutin peruskiven muutamaa vuotta myöhemmin. Haastateltava muisteli mukanaolnaan suhteellisen lakonisesti: ”Ministeriölle instituutti jäi budjettimomentiksi vuosi kerrallaan, eikä siihen kohdistunut suurempia odotuksia”. Näin kiista loppui jo alkuunsa instituutin sijoituttua osaksi byrokratiaa.

Vappu Taipale korosti muistelussaan erityisesti lahjan luonteeseen liittyvää ideologista kiistaa. Urho Kekkosen lahja-ajatusta olivat miettineet monet muutkin, eikä Kekkosen nimeä kantava kuntoinstituutti saavuttanut yksimielistä suosiota. Taipaleen mukaan presidentin lahjan ympärille kehkeytyi kilpailevien tahojen voimakenttä, jossa lahjaideaa käytettiin erilaisten intressien taistelureenana. Intressitahojen taistelua vahvisti Kekkosen ikä ja kunto; jo parhaan teränsä menettänyt presidentti oli vedätettävissä. Varsin värikkäitäkin sävyjä saavuttanutta julkista keskustelua Taipale kuvaili aikaan kuuluvana poliittisen kulttuurin särmänä.

Lahjaidean ympärillä käyty keskustelu nähtiin erityisesti vasemmiston taholta ideologisena kiistana Kekkosen elämäntyön suunnasta. Sekä oikeistoa että vasemmistoa edustaneille rauhanaktivisteille oli katkera tappio, että Kekkonen ei hyväksynyt rauhanrahastoideaa, vaan myöntyi myöhemmin päätökseen kuntoinstituutista, jonka jälkeen instituutin ympärillä jatkuneet sisällölliset tai sen legitimitettiin koskevat kiistat eivät juuri kiinnostaneet. Taipaleen kertomassa instituutti ja sitä koskeva kiista näyttäytyivät ”pikkujuttuna”, sillä 1980-luvulla

sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta suuriksi kysymyksiksi muodostuivat hyvinvointimallin rakentaminen, kysymykset sosiaali- ja terveyspalvelujen ja erityisesti päivähoiton järjestämisestä.

Ministerin institutionaalisessa asemassa instituutin hyväksyneen Taipaleen kertomassa instituutti ei ole onnistunut vakuuttamaan tieteellisen toimintansa pätevyydellä sen paremmin olemassaolonsa alkuaikoina kuin toiminnan jo vakiinnuttua. Näkemystään Taipale perusteli UKK-instituutin vähäisellä panoksella Suomen Akatemian rahoittamissa tutkimushankkeissa.

Jukka Uunila

Jukka Uunilaa jututimme kahvilassa Helsingissä. Hänen tarinansa UKK-instituutin syntyajoista alkoi lähes päivälleen kolmekymmentä vuotta aiemmin tapahtuneesta: Uunila muisteli saaneensa maaliskuisena perjantaina 1980 kutsun Enso Gutzeitin pääkonttoriin lounastamaan EG:n pääjohtaja Olavi J. Mattilan, Kalle Kaiharin ja Matti Ahteen kanssa. Tällä lounaalla Kaihari ja Mattila esittelivät ajatuksensa Pirkanmaan urheiluopiston perustamisesta UKK:lle 80-vuotislahjaksi. Kalle Kaihari kertoi keskustelleensa presidentti Kekkonen kanssa ideasta jo lounastaessaan Tamminiemessä aiemmin samana keväänä.

Kaiharin ja Mattilan esittämä ajatus kuntoinstituutista hioutui Uunilan ja Ahteen välillä käydyissä keskusteluissa. Seuraavalla viikolla urheiluliittojen johtajat Ahde (TUL, lisäksi sosiaalidemokraattisen puolueen puheenjohtaja) ja Uunila (SVUL) tapasivat eduskunnassa ja keskustelivat hankkeesta. Ajatus Tampereelle sijoitettavasta urheiluopistosta ei tuntunut toimivalta, sillä

kaupungissa sijaitsi jo Varalan urheiluopisto. Sinänsä hyvää, mutta vielä kehittelyä vaativaa ajatusta UKK:lle lahjoitettavasta kuntoinstituutista Uunila ja Ahde hioivat vielä Rovaniemelle suuntaavassa lentokoneessa, josta Ahde jäi poliittisiin työtehtäviin Rovaniemelle ja Uunila jatkoi Ivaloon hiihtoreissulle.

Instituutin sijoituspaikka oli Uunilan muistojen mukaan alusta asti selvä: Tampereen kaupunginjohtaja Pekka Paavola tarjosi tonttia Näsijärven rannalta. Oletettavasti syynä oli paitsi se, että Kalle Kaihari oli itse kotoisin Tampereelta, myös Pekka Paavolan ja Urho Kekkosen viileäksi tiedettyjen välien liennytys.

Instituutin rahoitusta jouduttiin sen sijaan pohtimaan monelta eri suunnalta, sillä yksikään taho ei ilmoittautunut automaattisesti hankkeen rahoittajaksi. Valtionapua päädyttiin lopulta hakemaan Raha-automaattiyhdistykseltä, vaikka ehdolla oli myös Uunilan johtama Veikkaus. Raha-automaattiyhdistyksen johtaja Ruokola hävisi neuvottelut rahoittajasta, vaikkakaan tässä kohtaa ei Uunilan mukaan ollut kyse kovin suuresta kiistasta.

Instituutin rahoittamiseksi järjestettiin myös erilaisia lahjakeräyksiä, joista yrityksille suunnattavassa onnitelukeräyksessä merkittävä rooli oli Jaakko Lassilalla, vakuutusyhtiö Pohjolan silloisella pääjohtajalla (vuosina 1974–1983), joka päätti irrottaa alaisensa Jorma Variksen muista työtehtävistään kuukausien ajaksi suunnittelemaan ja toteuttamaan merkittävälle yrityksille suunnattua varainkeruuta. Tämä yrityskeräys tuotti kymmenen miljoonaa Suomen markkaa. Instituutin rahoittamiseksi alun alkaen ajateltu kansalaiskeräys tuotti puolestaan viisi miljoonaa markkaa.

Sekä UKK-instituutin sisällöllinen toiminta-ajatus että toiminnan sijoittaminen uuteen, itsenäiseen laitokseen

Tampereelle aiheutti tiedepoliittisen kiistan: Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta asettui vastustamaan hanketta ja jarrutti sen toteuttamista. Hankkeen vastustajiksi Uunila nosti ainakin Kalevi Heinilän, Eino Heikkisen ja Risto Telaman, joiden kanssa kiistely oli kuitenkin pikemminkin ”tiedossa/ilmassa”, ei kuitenkaan henkilökohtaisella tasolla, eikä kiistasta jäänyt henkilökohtaista kaunaa kenellekään.

Myöhemmässä toiminnassaan instituutti on Uunilan tulkinnan mukaan ”ylittänyt kaikki odotukset niin tuottamiensa tohtoreiden määrässä kuin kansainvälisen toiminnan laajuudessa ja tutkimuksen laadukkuudessa”.

Matti Ahde

Matti Ahteen kanssa keskustelimme tämän työpaikalla eduskuntatalon pikkuparlamentissa. Ahde kertoi, ettei ollut juurikaan palauttanut etukäteen mieleensä UKK-instituuttia koskevia seikkoja, mutta kertoi kuitenkin hyvinkin seikkaperäisesti ja yksityiskohtaisesti erityisesti kevääseen 1980 liittyvistä, lahjaideaa viilaavista keskusteluista Jukka Uunilan ja ”idean isien”, Kalle Kaiharin ja Olavi J. Mattilan kanssa.

Ahde muisteli osallisuuttaan instituutin alkuaikojen keskusteluihin ”torjuntataisteluna urheiluopistoa vastaan”. Kalle Kaihari ja Olavi J. Mattila olivat kutsuneet kahden suomalaisen urheilujärjestön puheenjohtajat Matti Ahteen (TUL) ja Jukka Uunilan (SVUL) Enso Gutzeitin pääkonttoriin lounaalle, asianaan Urho Kekkosen 80-vuotispäivälahjaksi kaavailtu, Tampereelle sijoitettava urheiluopisto. Ahde muisteli lounaan ajankohdaksi vuosia 1978 tai 1979. Muiden haastattelujen perusteella ajankohdaksi täsmentyi lopulta kevät 1980.

Ahteelle lounas Kaiharin, Mattilan ja Uunilan kanssa näyttäytyi UKK-instituutin varsinaisen toimintaidean rakentamisen areenana. Lounaalla Jukka Uunila ja Matti Ahde kyseenalaistivat ”urheilumiesten” alkuperäisen lahjaidean, urheiluopiston. Suomen liikuntaliittojen puheenjohtajat olivat saumattoman yksimielisiä todetessaan, ettei Suomeen ole tarpeen perustaa enää yhtään uutta urheiluopistoa, joka ei myöskään ole riittävän merkittävä lahja Kekkosen arvoiselle henkilölle: ”Kekkonen ei ansaitse urheiluopistoa”. Sen sijaan tieteellinen kunnon ja liikunnan tutkimusinstituutti Suomesta puuttui.

Instituutin sijoituspaikaksi määriteltiin samalta istumalta Tampere. Kuten Uunilakin, Ahde näkee syyksi Pekka Paavolan ja Urho Kekkosen kireät henkilösuhteet, joita oli syytä liennyttää puoleen ja toiseen. Tampereen puolesta puhui myös yhteys Tampereen yliopiston kansanterveystieteen laitokseen. Tämän yhteyden tärkeyttä Ahde ”urheilumiehenä” korosti, sillä oli merkittävää saada UKK-instituutti opetusministeriön budjettimonteilta sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksen piiriin. ”Jyväskylä olisi liikuntapainotuksensa vuoksi ollut liian lähellä opetusministeriön rahoitusta, kun urheilun määrärahat olivat jo lähtökohtaisesti liian pienet.”

Instituutin rahoitus nousikin Ahteen muistelussa keskeiseksi, jos ei aivan kiistan, niin ainakin vakavan keskustelun aiheeksi. Ahteelle tärkeää oli, ettei instituuttia rahoitettu opetusministeriön, eli käytännössä Veikkauksen, urheilulle tarkoitetuista määrärahoista. Suuntaamalla instituutin toiminta-ajatusta kunnon ja liikunnan tutkimuksen kansanterveydellisiin vaikutuksiin saatiin instituutti siirrettyä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle ja Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoituksen piiriin. Merkittävää oli myös Kansan-

eläkelaitoksen pääjohtajan Jaakko Pajulan asettuminen hankkeen taakse ja konkreettisesti sen rahoittajaksi.

Instituutin toiminta-ajatus sellaisena, kuin se Enso Gutzeitin tapaamisen jälkeen esitettiin, oli Ahteen mukaan lukkaan lyöty: ”Muiden yliopistojen kannanotoilla ei ollut väliä”. Myös myöhemmin, Urho Kekkosen jo vetäydyttyä presidentin tehtävistä, esitetyt ajatukset instituutista luopumisesta olivat ”vain napinaa, sillä toteutus oli vääjäämätöntä”, jo kuvatulla lounastapaamisella sovittua.

UKK-instituutissa toteutunutta toimintaa Ahde piti kautta linjan laadukkaana, kansainvälisenä ja lupaukset lunastaneena, vaikka ei kokenutkaan olevansa ”maallikkona” pätevä arvioimaan instituutin tieteellistä tasoa.

Heikki Niininen

Liikuntaneuvos Heikki Niinistä haastattelimme työtiloissamme Helsingissä. Heikki Niinisen rooli instituutin syntyhistoriassa oli merkittävä, mutta lyhytaikainen. Hän kertoi saaneensa Jukka Uunilalta puhelinsoiton eräänä sunnuntai-iltapäivänä kesken pihatöiden: ”Uunila kertoi asian liittyvän Urkin 80-vuotissyntymäpäivälahjaan, pyysi siistiytymään ja käski saapua Kesärannan vieressä olevalle saunalle kahden tunnin kuluttua. Pyysi vielä otamaan mukaan jonkun terveystieteitä tuntevan tutun”. Niininen kertoi ottaneensa yhteyttä niin ikään pihatöitä tehneeseen Pekka Ojaan. Kesärannassa heitä odotti juhlatuulella ollut seurue presidentin syntymäpäivälahjan suunnittelijoita. Paikalla olivat presidentin ystävät Kalle Kaihari, Olavi J. Mattila, Jukka Salomaa, Jukka Uunila sekä muutama muu henkilö. Lahjaidea esiteltiin Niiniselle

ja Ojalle, ja heille annettiin viikko aikaa tuottaa ehdotus UKK-Kuntoinstituutin toimintaperiaatteeksi.

Niininen kertoi Pekka Ojan tutkijana halunneen tehdä perusteellista työtä, mutta lopulta päädyttiin kolmikohtaiseen, tiiviiseen esitykseen, jossa kerrotaan toiminnan periaatteiksi tutkimustoiminta, koulutustoiminta sekä molempien vaatimat fyysiset edellytykset. Niininen kertoo olleensa hämmentynyt siitä, miten nopealla aikataululla ja kevyellä suunnittelulla hankkeessa lähdettiin liikkeelle, mutta olleensa toisaalta varma hankkeen toteutumisesta: ”olihan kyseessä lahja Kekkoselle ja mukana ”huipputärkeä ihminen” Kalle Kaihari”. Niinisen ja Ojan paperi hyväksyttiin säätiötä perustettaessa, ja he saivat tehtäväkseen jatkaa suunnitelman kehittämistä. Heikki Niininen kuvaili värikkäästi Kaupin metsiin instituutin sijoituspaikan valintaan liittyneitä matkoja, joita hän itse asiassa teki useampia. Hän oli ollut mukana Kaupin alueelle suunnitellun Pirkanmaan urheiluopiston suunnittelutyössä ja uumoili, että UKK-instituutin sijoittamista Tampereelle saattoivat vauhdittaa jo olemassa olevat suunnitelmat.

Niininen muisti instituutin tiimoilta käydyin kiivaan tiedepoliittisen mediakeskustelun, jossa erityisesti Kansanterveyslaitos ja Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta vastustivat hanketta päällekkäisyyden ja resurssien tuhlaamisen takia: ”Vastustajat olivat asiallisesti ihan oikeassa. Ilmassa oli kaikenlaista kyräilyä. Niinpä instituutilla ja sen tutkijoilla oli toiminnan alkuvuosina hurja näytön paikka – mikään näyttö ei riittänyt”.

Niinisen mukaan instituutti on kuitenkin lunastanut asemansa suomalaisen terveysliikunnan tutkimuksen kentällä. Niininen korosti erityisesti Pekka Ojan merkitystä tutkimusalueen linjaajana ja taitavana tutkimustiedon

soveltajana. Instituutin kannalta Ilkka Vuoren suhde-toimintakyvyt ovat myös olleet tärkeitä.

Pekka Paavola

Pekka Paavola haastattelimme kahvilassa Tampereella. Keskustelutuokiomme keskittyi UKK-instituutin sijoituspaikan valintaan. Haastattelemistamme henkilöistä Pekka Paavola oli ainoa, jonka muistot eivät kytkeytyneet UKK-instituutin ympärillä käytyyn sisällölliseen ja toiminnalliseen kiistaan.

Tampereen kaupunginjohtajana UKK-instituutin perustamisen ja rakentamisen aikoihin toiminut Pekka Paavola kertoi saaneensa tapauksen valmiiksi annettuna Kalle Kaiharilta, joka esitteli ajatuksen ”kaveriporukalla päätetystä ideasta” muistaa tasavallan presidentti Urho Kekkosta kansanterveyteen ja liikunnan vaikutuksiin liittyvällä tutkimuslaitoksella. Kaupunginjohtaja Paavolalle ideaa esitellessään Kalle Kaihari kertoi myös Kekkosen hyväksyneen ehdotetun lahja-ajatuksen. Paavolan mukaantulo oli varsin varhaista. Hän kertoi sen tapahtuneen mahdollisesti vuonna 1978 – tosin muissa haastatteluissa tuo ajankohta täsmentyi vuodeksi 1980.

Pekka Paavola oli tietoinen toiminnan sisältöihin liittyvästä kiistanalaisuudesta ja siitä, ettei UKK-instituutin sijoituspaikastakaan oltu yksimielisiä. Jyväskylä toisena mahdollisena sijoituspaikkana, ja liikuntatieteellinen tiedekunta instituutin kontekstina, nousivat Paavolan muistelussa esiin. Paavola ei kuitenkaan kyseenalaistanut Kalle Kaiharin esittämää näkemystä instituutista, eikä myöskään sen sijoituspaikasta.

Tampereen kaupunginjohtajana ja sitä kautta Tampereen edustajana Pekka Paavola ”luonnollisesti kannatti

Tamperetta uuden tutkimusinstituutin sijoituspaikkana”; idean esittäjän Kalle Kaiharin ja Tampereen kaupungin ja sen johtajan intressit menivät hankkeessa selkeästi yksiin.

Pekka Paavola muisteli ”pinnan alla olleen tyytymättömyyttä”, muttei varsinaisesti kokenut olleensa mukana kiistassa. Hän muisteli vastaväitteiden lopulta hiljentyneen siihen, että kyseessä oli luvattu lahja presidentti Kekkoselle. Kun vielä sijoituspaikasta vallitsi keskeisten henkilöiden yksimielisyys, ei enempiä keskusteluja tarvittu.

Pekka Paavola kertoi yksityiskohtaisesti tontin valintaan liittyvästä tapaamisesta, jossa olivat läsnä tonttia esitelleen Paavolan lisäksi luultavasti ainakin Kalle Kaihari, Olavi J. Mattila ja presidentin adjutantti Lasse Wächter. Paavola esitteli seurueelle keskussairaalan viereistä tonttia, jonka puolesta puhui sijainti tulevaksi yhteistyökumppaniksi ajatellun sairaalan läheisyydessä. Valitsijat eivät tonttia hyväksyneet sen ”liiallisen arkipäiväisyyden” vuoksi. Toisena vaihtoehtona Paavola esitteli Näsijärven rannassa sijaitsevaa Kaupin aluetta, joka ”riittävän jylhänä” sai heti ryhmän hyväksynnän. Alue oli suojelualue, jolla ei ollut vielä asemakaavaa. Tästä ei kuitenkaan tehty ongelmaa; loppuviikolle (torstaihin tai perjantaihin) sijoittuneen katselmusvierailun jälkeisenä maanantaina kaupunginjohtaja Paavola antoi kaavoitusvirastolle tehtäväksi asemakaavan laatimisen. Hanketta valmisteltiin osin salassa: ideasta vastannut ”kaveripiiri” antoi asemakaavan laatijoille erinäisiä ohjeita Kaupin alueen teiden, viemäriverkon yms. toteuttamisen suhteen.

Paavola korosti UKK-instituutin merkitystä Tampereelle monesta näkökulmasta. Ensinnäkin instituutin

suunnittelukilpailun voittanut arkkitehti Pekka Helin oli kotoisin Tampereelta, vieläpä Kaupin kaupunginosasta. UKK-instituutti jäi myös ainoaksi Helinin Tampereelle piirtämäksi rakennukseksi. Toiseksi, instituutti tarjosi tavalliselle tamperelaiselle sekä liikunnallisia lisäpalveluita että kuntoon liittyvää tutkimusta. Pekka Paavola nosti erityisesti esiin Ilkka Vuoren ”alan guruna”, joka samalla toi Tampereelle julkisuutta ja huomiota. UKK-instituutti oli myös merkittävä työllistäjä korkeasti koulutetuille tutkijoille ja oli omalta osaltaan nostamassa Tamperetta korkeakouluapaikkakunnaksi.

Jussi Huttunen

Jussi Huttunen (s. 1941) saapui haastateltavaksemme Helsingin yliopiston tiloihin. Aikoinaan kaikissa kolmessa UKK-instituutin suuntalinjoja luotaavassa työryhmässä työskennellyt Jussi Huttunen oli jäsentänyt ajatuksensa instituutin perustamisesta hyvin selkeäksi, näiden kolmen työryhmän työskentelyä kuvaavaksi kertomukseksi. Pitkäkestoisen työryhmätyöskentelyn tarjoamalta, hiukan ulkopuolisen, mutta asioihin hyvin perehtyneen näköalapaikalta, Huttunen muisteli instituutin ympärille rakentuneita poliittisia ja ideologisia ristiriitoja. Pitkäaikaisena Kansanterveyslaitoksen pääjohtajana hän esitti myös UKK-instituutin lähimenneisyyteen ja tulevaisuuteenkin suuntaavia tulkintoja instituutin nykytilanteesta.

Jussi Huttunen muisteli UKK-instituutin alkuvaiheiden sisältäneen kahdenlaisia kiistaksikin muodostuneita keskusteluja. Ensimmäinen koski instituutin rahoitusta ja sitä, että Kelan pääjohtaja Jaakko Pajula oli yllättäen vetäytynyt aiheesta rahoittaa instituuttia Kelan rahoilla. Huttunen muisteli opetusministeriön edustajan Markku

Linnan kuvailleen Pajulan vetäytymistä ”skandaaliksi”. Rahoitusmallia selvitetessä päädyttiin lopulta kompromissiratkaisuun, jossa Raha-automaattiyhdistys lupautui rahoittamaan instituutin toimintaa. Kansanterveysjärjestöt kritisoivat Raha-automaattiyhdistyksen asettumista instituutin taakse, sillä se oli perinteisesti rahoittanut yleishyödyllisten järjestöjen toimintaa, mutta ei kuitenkaan tutkimustoimintaa.

Toinen kiistoista koski instituutin toiminta-ajatusta ja sisältöjä, joiden selventämiseksi sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän. Ensimmäinen, Risto Jaakkolan kesällä 1982 vetämä työryhmä keskittyi kahteen asiaan: luomaan tehtävänkuvaa UKK-instituutille ja päättämään instituutin sijoituspaikasta. Tehtävä oli poliittisen jännitteen sävyttämä: SDP:n edustajat asettuivat terveyden edistämistä laaja-alaisesti painottavan toiminta-ajatuksen taakse, kun taas niin sanotut kekkoslaiset kannattivat urheiluun ja liikuntaan keskittyvää instituuttia. Tiedepoliittisesti vastakkain asettuivat siis yhtäältä urheilun tutkimiseen keskittyvä instituutti ja toisaalta kansanterveyden tutkimukseen keskittyvä laaja-alainen, kunnon ja liikunnan sekä liikunnan ja terveyden välisiä suhteita tutkiva instituutti. Instituutin toimenkuvaa muodostettaessa oli tärkeää ottaa huomioon myös rahoittavaksi tahoksi päätyneen Raha-automaattiyhdistyksen luomat rajoitukset toiminnan suuntaamiselle – näin, ainakin tässä vaiheessa päädyttiin laaja-alaisuuteen.

Instituutin sijoituspaikkaa lobbasivat Tampere, Jyväskylä ja Kuopio, joiden edustajat olivat kutsuneet työryhmän tutustumaan henkilökohtaisesti paikkakunnalla tarjolla oleviin yhteistyökumppaneihin ja mahdollisiin sijoituspaikkoihin. Huttusen muistoissa kunkin paik-

kakunnan edustajat olivat nähneet vaivaa omansa puolustamiseksi, ja tekivät lobbaustyötä tosissaan.

Muissa haastatteluissa esiin nousseiden seikkojen perusteella Jussi Huttunen oli valmis hyväksymään, että paikkakunnasta oli päätetty jo ennen työryhmän työskentelyä ja sen mahdollisille sijoituspaikkakunnille tehtyjä matkoja. Sen sijaan Huttusen puheenjohtajana vetämän, toisen ministeriön asettaman työryhmän tehtävä, eli instituutin toiminnan sisällöllinen pohtiminen, rakentui Huttusen muistelussa ”todelliseksi”. Työryhmän neuvotteluilla saatiin aikaan kompromissi, jossa yhdistettiin alkuperäisen idean mukainen, kuntourheilua painottava urheiluinstituutti, ja terveyden edistämisen instituutti. Työryhmä toimi siis ikään kuin sillanrakentajana ideologisten, puoluepoliittisten ja tiedepoliittisten kiistojen välillä.

Päätökset sijoituspaikasta ja toimialasta hiljensivät instituutin ympärille rakentunutta ja eri suuntaan vetävien intressien sävyttämää keskustelua. Säätiön hallituksen puheenjohtajaksi saatiin toimitusjohtaja Reijo Selin, joka päteväksi tiedettynä henkilönä vähensi instituuttiin kohdistuvia jännitteitä. UKK-instituutin aseman vakiinnuttua instituutin johtaja Ilkka Vuori ohjasi toimintaa omaan suuntaansa, alkuperäistä ideaa lähellä olevaan, terveyttä edistävän liikunnan tutkimukseen. Huttunen muistelee tuolloisena Kansanterveyslaitoksen pääjohtajana tukeneensa tätä linjausta ja pitäneensä sitä alun perinkin hyvänä ja oikeana, vaikka hänen johtamansa työryhmä aikoinaan päätyikin esittämään myös instituutin rahoituksen turvaavaa laaja-alaisuuteen ja kansanterveyteen keskittyvää painotusta.

Rahoitusongelmat eivät ole väistyneet instituutista kuluneen kolmen vuosikymmenen aikana. Ulkopuolisen

rahoituksen supistuminen ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoitukseen leimallisesti kuuluva vuodesta toiseen samana pysyvä ”könttäsomma” saivat aikaan sen, että instituuttiin perustetut pysyvät työsuhteet muodostuivat taloudellisesti ongelmallisiksi. Instituutin jatkuvuutta ja painopistealueita pohdittiin uudelleen 1990-luvun lopulla Jussi Huttusen toimiessa Kansanterveyslaitoksen pääjohtajana. Sosiaali- ja terveysministeriön taholta tuli ehdotus laaja-alaisempaan tutkimukseen: toiveissa oli, että vapaa-ajan tapaturmien tutkimus nostettaisiin liikunnan ja terveyden välisten suhteiden tutkimuksen rinnalle – näin ei kuitenkaan tapahtunut johtuen ensisijaisesti voimavarojen niukkuudesta. Samoihin aikoihin pohdittiin vakavasti myös instituutin yhdistämistä Kansanterveyslaitokseen – visio, joka Huttusen mukaan ”jälkiviisaasti ajateltuna olisi ehkä pitänyt tuolloin toteuttaa”.

Keskustelut itsenäisen instituutin oikeutuksesta eivät ole jääneet täysin menneisyyteen. Instituutti on vakiinnuttanut suuntansa tutkimuslaitoksena ja kehittänyt kansainväliset verkostonsa – nämä ovat kuitenkin sidoksissa instituutissa pitkään työskennelleisiin ja nyt jo johtajan tehtävistään väistyneisiin henkilöihin. Instituutin uudet johtajat ovat saaneet säätiön talouden kuntoon, mutta instituutin tuleva suunta sekä sisällöllisessä että taloudellisessa mielessä on noussut uudestaan avoimeksi kysymykseksi.

Arpo Aromaa

Keskustelimme Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen professori Arpo Aromaan kanssa hänen työpaikallaan Helsingissä. Aromaa muisteli perustamisvaiheen työryhmätyöskentelyä, mutta keskustelun painopiste kääntyi

UKK-instituutin toimintaa sen olemassa olon vuosikymmeninä koskeviin pohdintoihin, joiden kautta Arpo Aromaa päätyi arvioimaan UKK-instituutin asemaa myös tulevaisuudessa.

Aikoinaan pitkään Kansaneläkelaitoksessa työskennellyt Arpo Aromaa päätyi mukaan UKK-instituutin sisältöä valmistelevaan työryhmään ”kun määrättiin”. Aromaa siis liittyi muiden niin sanottujen toimeksi saaneiden joukkoon. Kädenvääntö instituutin toimialasta syntyi, kun Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajula koki varpailleen astutun; Turkuun oli vuonna 1972 perustettu Kuntoutustutkimuskeskus, jonka laajennuksen oli suunnitellut Ilkka Vuori. Olemassa olevan keskuksen ja kaavaillun instituutin välille näytti rakentuvan kilpailuasetelma, joka kärjistyi kiistoihin voimavaroista ja rahoituksesta. Oleelliseksi nousi kysymys voiko kaksi näin samankaltaista laitosta toimia Suomessa.

Arpo Aromaa oli mukana työryhmän tekemällä matkalla, jossa tutustuttiin Tampereen ja Jyväskylän kaupunkien ja yliopistojen UKK-instituutille kaavailemiin resursseihin. Aromaan mukaan työryhmä perustettiin, koska sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön toiveissa oli UKK-instituutin rakentaminen ehdotettua halvemmalla ja lisärahoituksen saaminen Kelalta: ”Vakavin keskustelu kustannusten pienentämiseksi käytiin yhden kerroksen ja hissin poistamisesta”. Kansaneläkelaitoksen toivottiin osallistuvan kustannuksiin suurella panoksella, mutta pääjohtaja Jaakko Pajula ei ollut ajatukselle myönteinen. Perusteluna Pajula esitti, ettei Kansaneläkelaitos ”voi laittaa niin paljoa rahaa yhteen koriin”.

Kiista kärjistyi Arpo Aromaan muistoissa loppujen lopuksi siihen, että koko lahja-ajatuksen perustelu kyseenalaistettiin. Idea kuntoinstituutista lahjana oli

kantanut niin kauan kuin presidentti Kekkonen oli voimissaan, mutta hänen terveytensä heikennyttyä Jaakko Pajula ei enää pitänyt Kelan rahoitusta aiheellisenä.

Aromaan mukaan kiistat loppuivat, kun instituutitirakennus valmistui ja tutkimustoiminta käynnistyi. UKK-instituutissa työskenteli ”päteviä henkilöitä, joiden käytössä olivat uusimmat laitteet”. Näin alan tutkijat alkoivat nopeasti hakeutua yhteistyökumppaneiksi uuteen tutkimusinstituuttiin.

Työryhmässä painotettu laaja-alaisuus sai sittemmin väistyä Ilkka Vuoren näkemyksen mukaisten liikuntapainotteisten ja terveyden edistämistä koskevien sisältöjen noustua keskeiseksi instituutin toiminnan sisällöksi. Aromaa pitää liikuntafysiologista tutkimusta edelleen UKK-instituutin vahvuutena: ”instituutilla on vahva osaaminen omalla kapealla mutta syvällisellä alueella”. UKK-instituutti on ollut ”mukana monen tason hankekokonaisuuksissa kotimaassa ja kansainvälisesti. Instituutin rooli näissä kokonaisuuksissa on kuitenkin monesti jäänyt hieman epäselväksi.” Esimerkiksi sopii fyysisen aktiivisuuden mittaamisen kehittäminen.

UKK-instituutin tulevaisuudesta puhuttaessa Arpo Aromaa nosti esiin Raha-automaattiyhdistyksen rahoitukseen perustuvia muitakin laitoksia koskevat ongelmat: rahoitus on aina yhtä epävarmaa, sillä ”Raha-automaattiyhdistys tukee toimintaa eikä organisaatioiden pyörittämistä. Jonain päivänä saattaa tulla vastaan kysymys fuusioitumisesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen. Siihenkin tarvitaan pysyvää julkista rahoitusta ”.

Mikael Fogelholm

Suomen Akatemian Terveiden tutkimuksen yksikön johtaja Mikael Fogelholm toimi UKK-instituutin johtajana vuosina 2001–2007. Instituutti oli tullut tutuksi jo vuosina 1994–1998, jolloin Fogelholm toimi siellä erikoistutkijana.

Fogelholmille instituutti oli ensisijaisesti kiinnostava työpaikka. Instituutin alkuvaiheen kiistat nousivat esiin ainoastaan työntekijöiden kertomuksissa, eivätkä vaikuttaneet työhön tai mielikuvaan instituutista. Myöskään instituutin johtamisessa 2000-luvulla eivät taakse jääneet kiistat enää tuntuneet. Fogelholm kuvailee kiistoja menneen talven lumina, jotka olivat lisäksi kiinnittyneet voimakkaasti henkilöihin. Vastakkain kiistassa olivat asettuneet instituutin entinen johto sekä näkyvimmat instituutin vastustajat.

Johtajakaudellaan Fogelholm keskittyi henkilöihin perustuvien verkostojen korvaamiseen strategisilla, institutionaalisilla kumppanuuksilla. Strategisissa kumppanuuksissa korostuivat erityisesti silloinen Kansanterveyslaitos sekä kansainväliset yhteydet.

Fogelholmin aikana instituutti koki muitakin muutoksia. Ensinnäkin UKK-instituutti nousi vuosituhannen taitteessa vakavaksi muuttuneesta taloudellisesta ahdingosta. Tämä saavutettiin esimerkiksi luopumalla aikaisemmin vallalla olleesta henkilöstömäärän jatkuvan kasvattamisen politiikasta. Fogelholm kertoo, että vaikka hänen aikanaan instituuttiin palkattiinkin uusia työntekijöitä, ei instituutin henkilöstön määrä enää tuolla kaudella kasvanut.

Fogelholmin aikana instituutti myös vakiinnutti asemaansa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saralla. Instituutin nykyinen rooli on Fogelholmin käsityksen mukaan

lähempänä sitä, mitä rahoituksesta vastaavat sosiaali- ja terveysministeriö ja Raha-automaattiyhdistys lähtökohdaisesti instituutilta odottivat jo sen alkuaikoina. UKK-instituutin omimmaksi alueeksi Fogelholm määritteli tutkimustiedon soveltamisen; instituutissa toteutettavat interventiot ja kunnan mittaamisen menetelmien kehittäminen ovat alueita, joita ei lähtökohdaisesti kannattaisi resursoida muualle.

Tommi Vasankari

Vuodesta 2007 UKK-instituutin johtajana toiminutta Tommi Vasankaria tapasimme hankkeen tiimoilta useampaan otteeseen. Vasankari kertoi tulleen instituutin johtajaksi taloudellisesti hyvään tilanteeseen: instituutilla ei ollut enää velkaa tai erityistä saneeraustarvetta. Toisaalta talousnäkömät ovat olleet agendalla koko Vasankarinkin johtajakauden ajan, sillä jatkuvasti neuvotellaan siitä, miten instituutin rahoitus tulevaisuudessa järjestetään. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Raha-automaattiyhdistyksen vuosittain myönnettävän rahoituksen sijaan on esitetty myös muita, toivottavasti pitkäjänteisempiä vaihtoehtoja. Poliittistakin painetta rahoitusjärjestelyjen muuttamiseen on, sillä tällä hetkellä UKK-instituutti ei ole varsinainen auttamisorganisaatio, joita Raha-automaattiyhdistyksen periaatteidensa puitteissa tulisi rahoittaa.

Instituutin edellisen johtajan Mikael Fogelholmin tavoin Tommi Vasankari kertoi, etteivät perustamisajan kiistat tai edes niiden haamut ole olleet läsnä toiminnassa. UKK-instituutti on 2000-luvulla selkeästi tehnyt pesäeroa menneisyyteen – jopa siinä määrin, että haastatelluista kaksi uusinta johtajaa olivat ilmeisen tietämättömiä instituutin perustamisajankohdan kiistoista, ja

niiden merkityksestä instituutin työskentelyilmapiirille. Tommi Vasankari pahoitteli, ettei ole juurikaan saanut alkuaikojen kamppailuista tietoa edes suoraan kysymällä. Sen sijaan Vasankarin mielikuvat kiistoista olivat seurausta mediaan liittyvistä muistikuvista: ”jotakin asiasta taidettiin kirjoitella”.

Instituutin menneisyyden sijaan keskityimme Tommi Vasankarin kanssa keskustellessamme instituutin nykytilaan ja sen toimintaan liittyviin ehtoihin. Vasankarilla oli selkeä näkemys instituutin työskentelyyn aikojen kuluessa rakentuneista puutteista ja heikkouksista, joita uudenaikaisilla toimilla olisi mahdollisuus paikata.

Vasankari kertoo päätyneensä instituuttiin paitsi taloudellisesti, myös sisällöllisesti hyvänä aikana ja saaneensa sen myötä työskentelylleen hyvät lähtökohdat. Ensinnäkin instituutissa tehty tutkimus on hyvässä maineessa ja laajalti tunnettua; erityisesti Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan rakentamien kansainvälisten kontaktiverkostojen kautta instituutti ja siellä tehty tutkimus ovat saavuttaneet ”hämmästyttävän suuren roolin kansainvälisillä kentillä”. Toiseksi hänen työtään pohjusti edellisen johtajan Mikael Fogelholmin kuntoon järjestämä talous ja strategiatyö.

Vasankari pääsi siis työskentelemään taloudeltaan vakaassa instituutissa ja työstämään strategiaa, jossa tutkimusta kohdennetaan entistä selkeämmin terveysliikuntaan ja sen vaikutuksiin. Tätä linjausta Vasankari perusteli sillä, että terveyden edistämisen työtä tehdään muuallakin, mutta UKK-instituutti profiloi itsensä terveysliikunnan asiantuntijaksi.

Strategiassa on Vasankarin mukaan kolme painopistettä, johon instituutissa tehty tutkimus ja sen sovellukset kohdistuvat:

- 1) kunnon ja aktiivisuuden arviointi väestötasolla,
- 2) liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden turvallisuus
- 3) terveysliikunnan edistäminen.

Haastattelusta välittyi kuva työrauhan saaneesta UKK-instituutista.

Erilaisia näköaloja menneisyyteen

Oleellista on vielä kerran todeta, ettei kukaan haastateltavista voinut muisteluissaan palata noihin kolmenkymmenen vuoden takaisiin hetkiin sellaisina, kuin ne silloin tapahtuivat. Keskustelujen aikana ei myöskään käynyt ilmi, olivatko haastateltavat verestäneet muistiaan jollain tavoin ennen haastattelua. Useimmille UKK-instituutin kolmenkymmenen vuoden takainen perustaminen oli jäänyt kuitenkin selkeästi menneeksi tapahtumaksi, johon esimerkiksi heidän myöhäisempi työuransa ei juurikaan liittynyt. Tähän nähden haastateltujen muistikuvat instituutin historian alusta olivat harvinaisen selkeät ja yhteneväiset. Tässä suhteessa poikkeuksen tekivät pitkän työuran UKK-instituutissa tehneet Ilkka Vuori ja Pekka Oja sekä työuraansa samalla alalla rakentaneet professorit Jussi Huttunen ja Arpo Aromaa, joista Jussi Huttunen on lisäksi toiminut instituutin hallituksessa lähes koko instituutin historian ajan.

Muisteleminen on tarkoituksellista ja tarkoitushakuista toimintaa, jota voi kutsua järjestämiseksi tai tolkullistamiseksi. Todellisessa elämässä ongelmat eivät nouse esiin annettuina, vaan ne täytyy hahmottaa ja rakentaa. Niinpä yksilö yrittää muistelutyöllä saada järkeä menneisyyden tapahtumiin. Muistelut ovat jälkiviisauden säväyttämiä. (Kantola 2002, Haug 1990.)

Muistelut eivät siis yksin ole todisteita menneisyyden todellisista tapahtumista, vaan ne rakentavat jokaisen henkilökohtaista ja positioon sidottua tarinaa. Myönteiset asiat ovat mieluisampia muistella, ja negatiiviset asiat selitetään olosuhteista tai muista asianosaisista johtuviksi. Helposti tulee myös liioiteltua omien toimien ja hyvien tarkoitusten merkitystä. Muistelujen päämerkitys on toisaalla kuin siinä, mitä todella tapahtui. Muistelmat kertovat ennen kaikkea siitä, kuinka muistelijat ajattelevat asioista muistelun hetkellä, kolmenkymmenen vuoden päässä tapahtumista. Muistelman on paikka, jossa mennyt kohtaa nykyhetken ja mennyttä muokataan vastaamaan nykyhetken arvoja (Haug 1990, Kantola 2002, Kortteinen 1992).

On siis selvää, että UKK-instituutin historiaa koskeissa keskusteluissa kaikuivat sekä keskustelijoiden asema UKK-instituuttia perustettaessa että heidän nykyinen asemansa työelämässä tai jo sen ulkopuolelle siirtyneenä. Kolmenkymmenen vuoden takaisten tapahtumien jäljittämässä tuli selvästi esiin, että instituuttia koskevaan päätöksentekoon tavalla tai toisella osallistuneet olivat tehneet taannoin käydyistä keskusteluista ensisijaisesti intressisidonnaisia tulkintoja. Eri positioista käsin katsottuna todellisuuskin hahmottuu erilaiseksi, sillä yhteisesti käytyjä keskusteluja ja annettuja sanoja on tulkittu eri tavoin erilaisista rooleista johtuen.

Haastateltavien joukon voi ajatella edustavan

- institutionaalisia vallankäyttäjiä (Vappu Taipale, Matti Ahde, Jukka Uunila)
- asianosaisia, joiden asiantuntemuksen ympärille instituutti rakennettiin ja joiden elämäntyö se oli (Ilkka Vuori ja Pekka Oja)

- asiantuntijoita, virkamiehiä, toimeksi saaneita, joille poliittiset päättäjät antoivat käskyn saattaa idea käytäntöön (Pekka Paavola, Jussi Huttunen, Arpo Aromaa, Heikki Niininen)
- entisiä ja nykyisiä johtajia (Ilkka Vuori, Mikael Fogelholm, Tommi Vasankari).

Yksittäisistä muistoista rakentui johdonmukaisia kokonaisuuksia, jotka sitoivat muistelijat heidän asemaansa – institutionaalisilla vallankäyttäjillä oli erilaisista muistojen yksityiskohdista huolimatta myös yhteinen tarina kerrottavanaan. Heidän näkökulmansa tapahtumiin olivat siis keskenään riittävän samankaltaisia antaakseen jotta-kuinkin johdonmukaisen kuvan historiallisista tapahtumista. Sama pätee niin sanottuihin toimeksi saaneisiin, eli virkamiehiin, jotka toteuttivat tehtävänsä ulkopuolelta sanelluissa puitteissa. Heidän muistikuvansa asioiden kulusta sopivat toisiinsa ja täydensivät toisiaan tarinan tasolla, vaikka jokainen muisti itselleen erityisiksi jääneitä yksityiskohtia tapahtumista.

Haastateltavat osoittivat olevansa tietoisia muistinsa ja näkökulmiensa rajoituksista: osa totesi tietävänsä ainoastaan omaan asemaansa liittyvän viipaleen instituutin historiasta, osa painotti muistikuvien olevan hyvin yksittäisiä ja kokonaisuuden kadonneen muistijäljistä. Poikkeuksetta jokaisen mieleen oli piirtynyt visuaalinen ja hyvinkin yksityiskohtainen kuva jostain tapahtumaan liittyvästä hetkestä: yhdelle se oli muistijälki auton hahmoksista istuimista tummennettujen lasien takana, toiselle kuva naistentansseista Tampereen ja Jyväskylän välillä, kolmannelle lounaspöydästä avautuva huikea merimaisema. Nämä muistikuvat toimivat tarinan käännekohtina:

näissä kohdin jotain myös instituutin kannalta oleellista tapahtui.

Erilaisista asemista tehtyjä tulkintoja tapahtumien kulusta valotetaan seuraavassa kiinnittämällä huomio siihen,

- mihin haastateltavat paikansivat instituuttia koskevan lopullisen päätöksenteon, joka samalla lopetti keskeiset kiistat instituutin ympärillä,
- mikä haastatteluissa rakentui kiistan keskeisimmäksi kysymykseksi,
- milloin UKK-instituutti sai työrauhan.

Päätöksenteon hetki?

Näkemykset siitä, milloin UKK-instituutin rakentamisesta loppujen lopuksi päätettiin, vaihtelivat suuresti haastateltavien position mukaan. Positio tarkoittaa tässä tapauksessa sekä institutionaalista asemaa (esimerkiksi poliitikot tai virkamiehet) että näkemystä instituutin tarpeellisuudesta (instituuttia puolustavat ja sitä vastustavat / sen tarpeellisuutta epäilevät).

Haastatteluissa kysyttiin muun muassa, miten ja milloin haastateltavat olivat tulleet mukaan UKK-instituuttia koskevaan päätöksentekoprosessiin. Tämä kysymys osoittautui hedelmälliseksi koko tarinan rakentumisen näkökulmasta: haastateltavat kertoivat paitsi omasta osuudestaan instituuttia koskevassa päätöksenteossa, myös näkemyksistään instituuttia koskevan päätöksenteon tapahtuma-ajasta. Emme olleet etukäteen osanneet odottaa juuri tämän kysymyksen rakentavan näin suurta hajontaa haastateltavien välille. Haastattelujen perusteella päätöksenteko näyttäytyi asianosaisille joko tiettyyn hetkeen kiinnittyvänä tapahtumana tai prosessiluonteisena

tapahtumisen ketjuna, joka kesti tulkinnoista riippuen muutamasta kuukaudesta muutamaa vuoteen.

Institutionaaliseen päätöksentekoon osallistuneet korostivat tiettyjen tilanteiden merkitystä päätöksentekoprosessissa. Käänteentekeviksi tulkitut tilanteet ajoittuvat hyvin erilaisiin hetkiin UKK-instituutin syntyhistoriassa. Jukka Uunila ja Matti Ahde muistelivat päätöksenteon tapahtuneen Olavi J. Mattilan ja Kalle Kaiharin kokoon kutsumalla lounaalla, jo ennen idean virallista esittelyä ja siitä käytyä julkista keskustelua, mutta virkansa puolesta päätöksentekoon osallistunut Vappu Taipale paikansi päätöksenteon hetkeksi päätösasiakirjan allekirjoittamisen. Lopullista, päätöksen sinetöivää allekirjoitusta edelsi kahden ministeriön asettaman työryhmän työskentely, itsenäistä instituuttia kyseenalaistavien ja vastustavien tahojen kannanottojen kirjoittaminen ja kiivaana käynyt julkinen keskustelu sanomalehdistössä.

UKK-instituutin toiminnan suuntaviivoja ja instituutin sijoituspaikkaa punninneeseen työryhmätyöskentelyyn vuosina 1982 ja 1983 osallistuneet, toimeksi saaneet virkamiehet Jussi Huttunen ja Arpo Aromaa muistelivat ”tehneensä töitä aivan tosissaan” ja olettaneensa, että instituutti olisi voitu myös sijoittaa esimerkiksi Jyväskylään: ”kyllä meille esiteltiin Jyväskylän yliopiston tiloja ja meitä kestittiin oikein hyvin”.

Tiede- vai aluepolitiikka?

Päätöksenteon ajankohdan lisäksi haastateltavien kanssa keskusteltiin instituutin toiminta-ajatuksen ja sijoituspaikkaan liittyvistä kysymyksistä, jotka muiden aineistojen perusteella näyttivät herättäneen ristiriitaisia reaktioita. Kukaan haastateltavista ei kiistänyt instituutin toiminta-ajatuksista ja sijoituspaikasta käytyjä kiistoja, mutta niille annettiin, jälleen kerran, haastateltavien positiosta riippuen vaihteleva painoarvo.

Kuten asiakirjoista, myös haastatteluista käy ilmi, että Tampere oli varsin varhaisessa vaiheessa nostettu UKK-instituutin todennäköisimmäksi sijoituspaikaksi. Selitykseksi annettiin useammassakin haastattelussa Tampereen kaupunginjohtaja Pekka Paavolan nopea toiminta, jota tämä itse kommentoi: ”Sain toimeksiannon Kalle Kaiharilta ja olin Tampereen edustajana tietenkin Tampereen puolella”. Paavolan avulla Tampereelta, Näsijärven rannalta, löytyikin Urho Kekkosen nimeä kantavalle instituutille riittävän arvokas ja sopivan henkinen paikka: suojeltu kuusimetsä Kaupin kaupunginosan alueella. Maan tuolloista tapaa ja politiikan toiminnan käytäntöjä kuvaa muutaman haastateltavan kuvailema ripeä aika-taulu tontin kaavoittamiseksi: ”Aikaa ei tainnut kulua kuin torstaista tai perjantaista maanantaihin, kun tontin kaavoitus oli jo viety kaavoitusosastolle toteutettavaksi”. Maan tapaa ja poliittista kulttuuria kuvaa myös se, että useampi haastatelluista totesi kyseessä olleen ”Urho Kekkosen ja Pekka Paavolan varsin viileiden suhteiden liennytys”.

Haastatteluissa viitattiin lyhyesti siihen, että ”Turussakin olisi ollut jokin tontti katsottuna” ja että ”Jyväskylän yliopiston tiloja esiteltiin”, mutta varsinaista vastaehdotusta Tampereen tontille ei minkään lähteen

mukaan esitetty. Niinpä sijoituspaikkaan liittyvä kiista voidaan tulkita pääasiassa tiedepoliittiseksi, vaikka se sai eittämättä myös aluepoliittisia sävyjä: ”olisihan kuka tahansa tällaisen instituutin huolinut”.

Tiedepoliittinen kiista tuotiin haastatteluissa esiin joko ”pelkkänä napinana”, jolla ei ollut vaikutusta itse päätöksentekoon, tai ”työryhmien todellisenä työskentelynä”, jonka tarkoitus oli löytää paras mahdollinen ratkaisu ”tutkimuksen monipuolisuuden turvaamiseksi, päällekkäisyyksien välttämiseksi ja resurssien riittämiseksi”.

Soraääniä

Haastattelut kytkivät tasavallan presidentti Urho Kekkosen le lahjoitetun UKK-instituutin monenlaisiin intresseihin. Suurin osa haastatelluista puolusti instituuttia, eikä haastatteluaineisto näin ollen rakenna juurikaan instituuttia vastustavaa tarinaa, joka esimerkiksi media-aineistossa tiivistyi ehdotuksiksi ”Itä-länsi-instituutista”.

Joitakin soraääniä haastatteluista kuitenkin löytyy. Ensinnäkin valtion osallistumisen UKK-instituutin rakentamisesta ja käyttö-kustannuksista aiheutuneisiin kuluihin allekirjoitti vasta virkaansa nimitetty sosiaali- ja terveysministeri Vappu Taipale, joka toteaa jo alunperinkin laimean kiinnostuksensa instituuttiin ja sen toimintaan lopahtaneen päätöksenteon myötä.

Vappu Taipaleen mukaan ”lahjaideaa käytettiin erilaisten intressien taisteluareenana”, ja näissä intresseissä Vappu Taipaleen ja erityisesti hänen miehensä professori Ilkka Taipaleen intressit keskittyivät toisaalle, rauhaninstituutin perustamiseen. Rauhaninstituuttia presidentti Urho Kekkosen 80-vuotispäivän kunniaksi

ajaneen Ilkka Taipaleen mukaan presidentti ei ollut lainkaan innostunut ”nimeään kantavasta instituutista” – niinpä rauhaninstituutti jäi vaille viimeistä sinettiään, Urho Kekkosen suostumusta.

Joidenkin haastateltujen mukaan keskenään kilpailevat intressitahot käyttivät hyväkseen presidentti Kekkosen korkeaa ikää ja heikkenevää kuntoa. Tämä näkökulma korostuu erityisesti presidentin luovuttua tehtävästään, ja soraäänien vahvistuttua.

Instituutti valmistuu – koska työrauha?

Kysyimme haastateltavilta myös heidän käsitystään kiistan loppumisesta, pölyn laskeutumisesta ja työrauhan saavuttamisesta. Haastateltavien muistikuvat kytkeytyivät jälleen kerran heidän positioihinsa ja suhteeseensa instituuttiin. Erityisesti institutionaalista valtaa käyttävien näkökulmasta keskustelu instituutin oikeutuksesta päättyi tavallaan jo ennen kuin se oli alkanutkaan – tietynlaista tarinaa kertomalla oli mahdollista rakentaa kuva UKK-instituutista, joka eteni vääjäämättömästi alkuperäisestä ideastaan lopulliseen toteuttamiseensa saakka.

Osa haastatelluista mielsi kiistan päättyneen instituutin aseman viralliseen vahvistamiseen työryhmätyöskentelyissä, sekä rakennuksen valmistumiseen; tällaisessa tarinassa työrauhan saavuttamiseksi tehtiin vuosien aktiivinen työ, joka lopulta päättyi eräänlaiseen konsensukseen.

Joidenkin mielestä kiista hiipui vasta vähitellen, vuosien kuluttua. Tämä näkökulma korostui instituutissa työskennelleiden muistoissa – he olivat niitä, joiden piti loppujen lopuksi lunastaa lupaukset korkeatasoisesta tutkimuksesta, joka ei rakennu päällekkäiseksi

muun maassa harjoitettavan tutkimuksen kanssa. Heidän harteilleen jäi toteuttaa suunnitelma koko kansaa hyödyttävästä UKK-instituutista, joka ei vie muiden resursseja, vaan rakentuu tieteen kentällä oleelliseksi uudeksi resurssiksi.

Mitä haastattelut opettivat?

Tapahtumien rekonstruointia voi pitää keskeisenä haastattelujen antina; nämä muistelutyönä toteutetut historian tulkinnat antavat arvokasta aineistoa, jota voimme suhteuttaa sanomalehtiteksteihin ja asiakirjojen kertomaan. Juonikuvausten lisäksi haastatteluja voi tulkita myös esimerkiksi niiden puhetapojen näkökulmasta: haastattelu-puheessa menneitä tapahtumia arvioidaan tämän päivän arvojen ja ymmärryksen kautta. Näin syntyy jo valmiiksi monella tapaa tulkittu rekonstruktio menneestä.

Haastattelut toivat eloa asiakirjoihin ja sanomalehtiteksteihin – kokousmuistiot ja työryhmämietinnöt saivat uusia sävyjä niiden ympärille rakennettujen yksittäisten muistikuvien ja kokonaisten tarinoiden myötä. Median joskus kärjekkäätkin vastakkainasettelut saivat nyansseja asianosaisten kerrottua omia versioitaan tapahtuneesta.

Erilaisista positioista rakentuvien näkökulmien ristiriidat eivät välttämättä ole niin suuria kuin miltä ne äkkiseltään näyttävät. Perehdyttyämme UKK-instituutin perustamiseen liittyviin asiakirjoihin, UKK-instituutista käytyyn julkiseen keskusteluun sanomalehdistössä ja keskusteltuamme perustamisajankohtaan tavalla tai toisella keskeisesti liittyneiden henkilöiden kanssa, olemme rakentaneet oman kuvamme instituutin syntyvaiheista. Olemme yhtä mieltä siitä, että olisi kohtuutonta väittää,

että päätökset UKK-instituutin toiminnan painopisteistä ja instituutin sijoituspaikasta olisi tehty etukäteen, tai että instituutin toimintaa suuntaavat työryhmät olisi asetettu ainoastaan silmänlumeeksi.

Jälkikäteen ei voi tietenkään varmasti sanoa, miten tapahtumat todellisuudessa menivät. Hieman ulkopuoliset päätöksentekijät voivat loogisesti ajatella päätöksen tehdyn jo ennen virallisia päätöksiä. Virkamiehet taas tekivät tahoillaan päätöksentekoprosessiin liittyvä työtä ja muistelivat kertomuksissaankin päätöksenteon edenneen tämänkaltaisen prosessuaalisen toiminnan tuloksena.

Tässä vaiheessa täytyy luottaa siihen, että mikäli jonkun muun ratkaisun puolesta olisi esitetty riittävän painavia argumentteja, olisi instituutti ollut mahdollista perustaa myös jonnekin muualle, ja sen toiminta olisi saattanut rakentua toisenlaiseksi. Kaikesta aineistosta käy ilmi, että instituutin perustaminen Tampereelle oli huolella, joskin hyvin nopeasti, valmisteltu: asianmukainen ja tasavallan presidentin arvoiseksi katsottu tontti oli jo valmiina odottamassa Tampereella, ja instituutin toiminta-ajatusta kirjoitettiin ripeästi paikkaamaan olemassa olevan tieteellisen kentän aukkoja ja välttämään päällekkäistä toimintaa.

Haastateltavat rakensivat tarinaa myös suhteessa omaan elämäänsä: osa totesi suoraan kertovansa vain valikoidun osan ja jättävänsä loput myöhemmin ilmentyviä muistelmia varten, kun taas osa pyrki muistamaan ”kaiken” niin hyvin kuin se oli mahdollista. Kaikki tarinat toivat kokonaisuuteen oman oleellisen lisänsä joko muutamalla yksityiskohdalla tai kokonaisnäkemyksellä. Näistä tarinoista rakentuu yhdellä tavalla, muistelumenetelmällä, tuotettu tarina UKK-instituutin historiasta.

Tarinan rakentumisessa olennainen osa oli myös kirjan kirjoittajilla. Haastattelijoina rakensimme kehyksen instituutista kerrottaville tarinoille. Vaikka haastateltavat saivat suhteellisen vapaasti kertoa omasta asemastaan instituutin syntyhistoriassa ja valita viipaleen, johon halusivat keskittyä, kyselimme me kysymyksiä ja pyysimme palaamaan epäselviksi jääneisiin kertomuksen kohtiin. Tämä interventionistinen haastattelun tapa sai haastateltavat kertomaan asioista, jotka muuten eivät olisi välttämättä tulleet mieleen, tai joita ei olisi pidetty tarinan kannalta oleellisina. Meidän väliintulomme sai myös jotkut haastateltavat arvioimaan uudelleen kolmenkymmenen vuoden takaista toimintaansa – näin tämän päivän ymmärrys instituutin rakentumisesta, ja tämän päivän arvot ja käsitykset esimerkiksi politiikan toiminnasta, kietoutuivat tarinaan instituutin synnystä.

Haastatteluja tehtäessä poliittiseen kulttuurin ja politiikan tekotapoihin liittyvät muutokset tulivat selkeästi näkyviksi. Useampikin haastatelluista viittasi menneeseen hieman naureskellen: ”Se oli maan tapa. Niin tehtiin varsinkin, kun Kekkosesta oli kysymys. Asioilla oli tapana hoitua”. Muisteluissa esiin nousseet toimintatavat olivat usein suuressakin ristiriidassa sen kanssa, mitä tänä päivänä pidetään politiikan teossa sallittuna ja mahdollisena. Haastatelluista useampi nosti esiin tällä hetkellä ajankohtaiset keskustelut vaalirahoituksesta todeten ”aikojen muuttuneen”.

Tämän päivän näkökulmasta mielenkiintoista on, että haastateltavat eivät muistaneet kolme vuosikymmentä sitten käydystä mediakirjoittelusta juuri mitään. Yksikään haastateltava ei viitannut oma-aloitteisesti julkisuudessa käytyihin keskusteluihin. Kysyessämme näitä muistikuvia, totesi muutama haastatelluista muistavansa

hämärästi jotain, mutta yksikään sanomalehden otsikko tai iltapäivälehden lööppi ei ollut painunut lähtemättömästi mieleen.

Tästä voi päätellä, että julkisen mediakeskustelun asema on ollut täysin toisenlainen kolmekymmentä vuotta sitten. Nykyisin voi hyvällä syyllä väittää median olevan poliitikoiden keskeinen toimintakenttä. Poliitikot seuraavat mediaa, kommentoivat mediakirjoittelua ja nostavat esiin suhdettaan julkisuudessa esitettyihin väitteisiin jopa siinä määrin, että voi todeta poliitikkojen muistavan enemmän itseään koskevasta mediajulkisuudesta kuin omasta toiminnastaan. Nykyisin itsestään selvänä pidetty ajatus politiikan medialisoitumisesta ei ollut ainakaan samassa mittakaavassa toteutunut vielä UKK-instituutin perustamisen aikoihin.

Haastattelujen keskeiseksi anniksi nousi, paitsi UKK-instituutin historian valottaminen, myös instituutin myöhäisemmän toiminnan seuraaminen ja kommentointi. Joillekin UKK-instituutti oli jäänyt selkeästi menneisyydessä tehdyksi päätökseksi, mutta toiset olivat työuransa aikana olleet enemmän tai vähemmän tekemisissä sen kanssa. Haastattelutilanteissa ei siis pitäydytty kolmekymmenen vuoden takaisten tapahtumien muisteluissa, vaan valikoituina asianosaisina haastateltavat esittivät arvioitaan myös sen ensimmäisten vuosien jälkeisestä toiminnasta. Yhtä lailla instituutin toimintaa vähemmän tuntevat, kuin terveyden edistämisen saralla pitkään toimineet ja UKK-instituutin toimintaa läheltä seuranneet haastatellut arvioivat UKK-instituutin toimintaa muun muassa sen tieteellisen pätevyyden, kansainvälisen ja kansallisen näkyvyyden ja tunnettuuden sekä siihen liittyvän strategisen verkostoitumisen ja johtamisen näkökulmista.

UKK-instituutti on asetettu erilaisten arviointien kohteeksi alusta lähtien. Ennen perustamispäätöstä instituuttiin kaavailtua tutkimusta ja sen vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioitiin niin mediassa kuin asiantuntijatyöryhmissäkin. Monelta taholta pelättiin tutkimuslaitosten hajasijoittelun tuottavan päällekkäistä ja heikkolaatuista tutkimusta, joka pikemminkin rajoittaa jo olemassa olevaa tutkimustoimintaa kuin tuo sille lisäresursseja. Haastattelut nostivat esiin näitä alkuaikojen ristiriitoja, mutta sen lisäksi ne tuottivat arvioita UKK-instituutin toiminnasta perustamista seuranneilla vuosikymmenillä. Seuraavassa luvussa asetamme nämä keskustelut rinnakkain UKK-instituutista tehtyjen arviointien kanssa.

KUVA

6. Instituutti arviointien kohteena

Organisaation missio ja visio kertovat paitsi organisaation toiminnan suunnista myös siitä, minkälaisena organisaatio haluaisi toimintansa ulkoapäin ajateltavan. UKK-instituutti on asettanut missiokseen terveysliikunnan edistämisen tuottamalla, välittämällä ja soveltamalla tietoa liikunnan terveysvaikutuksista ja liikunnan edistämisestä päättäjien, ammattilaisten ja kansalaisten tarpeisiin. Visiokseen UKK-instituutti on muotoillut tavoitteen tulla tunnetuksi kansallisesti ja kansainvälisesti osaavana ja luotettavana asiantuntijana, joka tuottaa tutkimustietoon perustuvia ratkaisuja väestön fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi ja liikuntaturvallisuuden edistämiseksi.

UKK-instituutin mission ja vision toteutumista on arvioitu sekä instituutin sisältä että sen ulkopuolelta, esimerkiksi edellä esittelemissämme haastatteluissa ja sanomalehdissä. Asiakirjojen ja media-aineiston lisäksi UKK-instituutti luovutti meille kansalliset ja kansainväliset arvioinnit, joiden kohteena se on ollut (Luettelo arvioinneista ja materiaaleista, liite 2). Näitä arviointimateriaaleja ei varsinaisesti analysoitu, mutta niitä lukemalla haastateltavien käsitykset ja arviot UKK-instituutin toiminnasta tulivat ymmärrettäviksi ja asettuivat konteksteihinsa.

UKK-instituuttiin kohdistuneita arvioita lukiessa kävi heti selväksi, ettei instituuttia ole juurikaan arvioitu sen omista tavoitteista tai lähtökohdista. Etenkin UKK-instituutille itselleen keskeinen terveyden edistämisen näkökulma on jäänyt sivuun, ja arvioita on tehty yksittäisten tieteenalojen näkökulmista. Oleellista onkin kysyä, millaisiin viitekehyksiin UKK-instituutti on asetettu eri tahoilta tehdyissä arvioinneissa, ja minkälaisia ristiriitoja näiden kehysten välille on rakentunut.

Tämänkään luvun tarkoitus ei ole tuottaa ainoaa oikeaa tai todellista kuvaa UKK-instituutista, vaan tiivistää, referoida ja tulkita yhteiskuntatieteilijöiden näkökulmasta erilaisia instituutista tuotettuja arvioita. Niihin suhtaudutaan argumentteina tai tarinoina, kuten muihinkin tämän tekstin aineistoihin. Arvioivien äänien ja tarinoiden erittely on merkityksellistä, sillä arviot muokkaavat niin päätöksentekijöiden, yhteistyökumppaneiden, asiakkaiden kuin kansalaistenkin käsityksiä instituutista. Arviointeja käytetään muun muassa päätöksenteon välineinä – ne toimivat argumentatiivisina keppihevosina UKK-instituutin toimintaa puolustettaessa, tai sen suuntaviivoja luodatta. Siksi arviointien kontekstuaalinen tiivistäminen niissä esille nostettuihin vahvuuksiin ja heikkouksiin on tärkeä askel, jotta insti-

tuutin tietä perustamisvuosien jälkeen voidaan ymmärtää.

Keskustelemme arviointien keskeisistä tuloksista suhteessa kirjan muissa aineistoissa, erityisesti haastatteluissa, esiin nousseisiin UKK-instituutin toimintaa arvioiviin näkökulmiin.

Tiedepolitiikan ja terveystieteiden välissä

Tutkimuslaitoksia on tapana arvioida esimerkiksi tutkimuksen rahoituksen ja tutkimuspolitiikan suuntaamisen tarpeisiin. UKK-instituutin arvioinnit ovatkin kiintoisia, sillä ne on toteutettu pikemminkin tutkimuspoliittisista kuin rahoituksellisista syistä – ainoastaan yksi neljästä arviosta on tehty pääasiallisen rahoittajatahon (sosiaali- ja terveysministeriö / Raha-automaattiyhdistys) toimeksiantajana. Tämä arvio on niin sanottu laitosarvio, jossa UKK-instituuttia tarkastellaan toiminnallisena kokonaisuutena sille ulkopuolelta asetetuista sekä sen itse asettamista tavoitteista käsin. Loput kolme arviota lähestyvät UKK-instituuttia kapeammalta katsantokannalta: niiden toimeksiantaja on tutkimusta muun muassa hankekohdaisesti rahoittava opetusministeriö, ja ne ovat luonteeltaan niin sanottuja tieteenala-arvioita, joiden puitteissa UKK-instituutissa tehtyä tutkimusta on arvioitu kapeasti valitusta näkökulmasta. Arviointi on kohdistunut esimerkiksi yksittäisiin hankkeisiin, yksittäisen tieteenalan näkökulmiin tai johonkin palvelutoimintoon.

Tieteenala-arvioiden tarkoitus on asettaa eri paikoissa tehtävä tutkimus ikään kuin objektiivisen arvioinnin kohteeksi – eri yhteyksissä tehtyä tieteellistä tutkimusta arvioidaan ja asemoidaan suhteessa toisiinsa yhteisten kriteerien avulla. Arvioinneilla muodostetaan käsityksiä

tutkimuslaitosten asemasta, painavuudesta ja pätevyydestä tieteen kentällä ja ehdotetaan tutkimuspoliittisia linjauksia. Niiden perusteella rahoittajat muun muassa arvioivat oman resurssinjakonsa kannattavuutta ja tekevät päätöksiä esimerkiksi lisäresursseista ja projektirahoituksesta.

UKK-instituutilla on tieteen ja tutkimuksen kentällä ristiriitainen asema, joka johtuu suurelta osin sen historiallisesta asemasta yksityisenä säätiönä. Instituuttiin kohdistuu yhtäältä tiedepoliittisia vaatimuksia: sitä arvioidaan suhteessa muihin, samankaltaista tutkimusta esimerkiksi eri paikkakuntien yliopistoissa tekeviin yksiköihin. Toisaalta UKK-instituutissa tehtyyn tutkimukseen kohdistuu terveystieteiden vaatimuksia – historiallisen päätöksenteon seurauksena instituutin päärahoittajaksi päätyi sosiaali- ja terveysministeriön alainen Raha-automaattiyhdistys, joka rahoittaa sosiaali- ja terveysjärjestöjä.

Virallisissa arvioinneissa konkretisoitui UKK-instituutin ristiriitainen asema ”puun ja kuoren välissä”: sen tutkimuslaitoksena tuottamaa työtä on arvioitu tieteenala-arvioinneilla ja muilla tieteellisillä kriteereillä suhteessa muuhun vastaavankaltaiseen yliopistolliseen tutkimukseen. Päärahoittajan näkökulmasta tällaisissa arvioinneissa pääpainon saaneet tieteelliset ansiot ja pätevyys ovat sivuseikka suhteessa UKK-instituutin ensisijaiseen tehtävään, kansalaisten konkreettiseen terveyden edistämiseen.

Ristiriitaista asemaa tieteen ja tutkimuksen kentällä korostivat erityisesti instituutin toimintaa sisältäpäin tuntevat, tai hyvin läheltä seuranneet haastateltavat. He toivat esiin tieteenala-arviointien suurimman puutteen eli sen, että arviot ovat keskittyneet yhteen kape-

aan tieteenalaan tai tutkimusprojektiin, ja sivuuttaneet UKK-instituutin toiminnan kokonaisuuden, sekä sen suhteuttamisen UKK-instituutin omiin tavoitteisiin ja linjauksiin.

Meille annetusta arviointimateriaalista tällaista kokonaiskuvaa on hahmotellut vuonna 1999 sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta toteutettu kansainvälinen laitosarviointi, joka on tieteenala-arviointien suhteellisen kapeasti rajattujen näkökulmien sijaan kohdistettu instituutissa tehtyyn tutkimukseen, instituutin strategisten tavoitteiden asettamiseen ja saavuttamiseen sekä instituutin hallinnollisen ja organisatorisen rakenteen toimivuuteen.

Tieteenala-arvioinnit

UKK-instituutissa tehtyä tutkimusta on arvioitu opetusministeriön toimeksiannosta jonkin yksittäisen tieteenalan näkökulmasta vuosina 1991, 1998 ja 2004 (liite 2). Eri aikoina toteutettuja ja eri tieteenaloja tarkastelevia arviointeja yhdistää niiden huomion kiinnittyminen yhteisiin alueisiin – tutkimuksen tasoon, tutkimuksen kansainvälisyyteen, UKK-instituutin verkostoitumiseen ja tutkimusyhteistyöhön, tutkimusyksiköiden rahoitukseen sekä tehdyn tutkimuksen innovatiivisuuteen, käytettävyyteen ja tarpeellisuuteen.

Tieteenala-arvioinneissa UKK-instituutissa tehtyä tutkimusta arvioitiin pääsääntöisesti positiivisessa valossa. Raporteissa luonnehdittiin instituutissa toteutettavaa tutkimusta korkealaatuiseksi, monitieteiseksi ja laaja-alaiseksi, sekä metodeiltaan ja ongelmiltaan ajankohtaiseksi. Tehtyjen tutkimusten merkittävyyttä perusteltiin niiden yhteydellä terveyden edistämiseen. Instituutissa

tehdyn tutkimuksen kansainvälinen tunnettuus nostettiin niin ikään esiin. Samaten kiinnitettiin huomiota muun muassa tieteellisten artikkelien merkittävään määrään arvostetuissa julkaisuissa. Erityisesti UKK-instituutin johtavien tutkijoiden panosta kansainvälisessä tutkimuksessa pidettiin merkittävänä.

Parannusehdotukset liittyivät ensisijaisesti strategiaan linjanvetoihin. Tästä esimerkkinä on vuonna 2004 julkaistu arviointi suomalaisista liikuntalääketieteen keskuksista, joista yksi, Tampereen Urheilulääkäriasema, toimii UKK-instituutin yhteydessä. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota esimerkiksi siihen, että saman tieteenalan sisällä toimivien liikuntalääketieteen keskusten alueellista ja kansallista roolia tulisi terävöittää, keskusten tulisi muodostaa yhteinen koulutuksen, tiedottamisen ja palvelutoiminnan strategia ja tutkimusprofiilien terävöittämistä ja tutkimuksen fokuoimista tulisi jatkaa. Tieteenala-arvioinneille on tyypillistä, että niissä ehdotetaan tutkimuksen fokuoimista juuri arvioinnin kohteena olevalle tieteenalalle.

Arvioinneissa kiinnitettiin huomiota myös tutkimustoiminnan rahoitukseen: tutkimusryhmien riippuvuus opetusministeriön tarjoamasta rahoituksesta nähtiin haitaksi, ja vaihtoehtoisten rahoituslähteiden etsimiseen kannustettiin. Erityisesti painotettiin pidempiaikaisten rahoitussuunnitelmien merkitystä tutkimuksen pitkäjänteisyydelle.

Opetusministeriön teettämät tieteenala-arviot keskittyivät kukin yhteen kapeaan osa-alueeseen UKK-instituutin toiminnassa. Ne asettavat UKK-instituutin kontekstiin, jossa ei ole tarkoituksaan tarkastella instituutin toiminnan kokonaisuutta tai instituutin itselleen määrittelemiä tavoitteita. Yhteistä näille arvioinneille

on, että niissä pidettiin tutkimuksen tasoa hyvänä, mutta nähtiin ongelmia erityisesti resursoinnissa ja strategisessa suunnittelussa.

Yksittäisiin tieteenaloihin koskevaa arviointia voi pitää relevanttina esimerkiksi UKK-instituutin tieteellisen toiminnan pätevyyden arvioimisen näkökulmasta – vaikka tällaiset arvioinnit eivät anna kokonaiskuvaa instituutista, ne asemoivat ja vertaavat siellä tehtyä tutkimusta suhteessa muualla tehtyyn tutkimukseen. Tämän seikan merkitys nousi esiin erityisesti esiin haastatteluissa, joissa toistuvasti korostettiin UKK-instituutin lunastaneen paikkansa tieteen kentällä alkuaikojen voimakkaasta, ja nimenomaan tieteellisestä ja tiedepoliittisesta, epäilystä huolimatta.

Kansainvälinen laitosarviointi

Tieteenala-arviointien lisäksi UKK-instituuttia on arvioitu kokonaisvaltaisemmista lähtökohdista vuonna 1999 toteutetussa kansainvälisessä arvioinnissa. Siinä instituutti näyttäytyi organisatorisena kokonaisuutena, jonka arvioinneissa otettiin huomioon sekä toiminnan tavoitteet että niiden toteutuminen. Raportti täyttää siis erilaisia tarpeita kuin yhden rahoittajatahon toimeksiannosta toteutetut, väistämättä kapeat tieteenala-arvioinnit.

Kansainvälinen laitosarviointi toteutettiin sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta 1990-luvun lopussa UKK-instituutin tuottavuuden, laadun, tehokkuuden ja vaikuttavuuden kehittämiseksi. Lisäksi arvioinnissa kiinnitettiin huomio instituutissa toteutetun tutkimuksen tieteelliseen tasoon, strategiseen suunnitteluun ja johtamiseen. Arviointi kohdistui instituutin toiminnan 5-vuo-

tiskauteen 1994–1998, ja siinä suhteutettiin toteutunut toiminta instituutin itselleen asettamiin tavoitteisiin.

UKK-instituutin todettiin täyttävän ”erinomaisesti tehtävänsä terveyden ja liikunnan välisten suhteiden tutkimuksessa”. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota myös muutamaan keskeiseen epäkohtaan, jotka liittyvät sekä instituutin sisältä että ulkopuolelta asetettuihin tavoitteisiin. Näistä merkittävin kehittämis ehdotus oli instituutin rooli terveyspolitiikan suuntaajana. Tämän roolin kehittämiseksi raportissa ehdotettiin sekä pitkän aikavälin strategista suunnittelua että instituutin roolin ja aseman virallista tunnustamista.

Kansainvälisessä laitosarvioinnissa nostettiin esiin kehitysehdotuksia, joilla UKK-instituutin toimintaa voitaisiin tulevaisuudessa entistä selkeämmin suunnata siten, että se hyödyttäisi entistä paremmin sekä koko tieteen kenttää että terveyttä edistävän tutkimuksen varsinaisia kohteita, kansalaisia. Olemme tiivistäneet vuoden 1999 ehdotuksista keskeisimmät:

1. UKK-instituutti täyttää erinomaisesti tehtävänsä terveyden ja liikunnan välisten suhteiden tutkimuksessa. Sen sijaan sen roolia terveyspolitiikan suuntaajana täytyy tarkentaa. Aseman ja rahoituksen vakiinnuttamiseksi instituutti tarvitsee roolin ja asemansa virallista tunnustamista.
2. Instituutin pitkän tähtäimen kehittämissuunnitelma terveyden edistämiseksi on riittämätön. Instituutin strategia on peräisin 1980-luvulta, ja sitä täytyy uudistaa. Seurantajärjestelmää tulisi kehittää siten, että strategia tarkistettaisiin vuosittain ja uudistettaisiin säännöllisesti.

3. Viimeisten 15 vuoden aikana on toteutettu useita Suomen terveystalouteen vaikuttaneita ohjelmia. Instituutin kansainvälinen maine on hyvä. Instituutissa on toteutettu myös joitain ydinalueen ulkopuolelle sijoituvia ohjelmia. Niiden jatkoa ja vastaavien uusien ohjelmien aloittamista täytyy jatkossa vakavasti harkita.
4. Priorisoinnille on kehittävä menetelmiä ja käytäntöjä.
5. Keskitetään rajalliset voimavarat UKK-instituutin perustehtäviin, joiden henkilö- ja talousresurssien riittävyys on tärkeää turvata.
6. Arviointiryhmän näkemys tutkimuksen ydinalueista: liikunnan vaikutukset terveyteen, terveyskasvatuksen ja terveyden edistämisen menetelmien kehittäminen ja niiden käytön edistäminen liikuntaneuvonnassa.
7. Johtamiseen kaivataan lisää läpinäkyvyyttä ja vuorovaikutusta.
8. Tutkimuksen tuotoksia kuvaavien mittareiden rinnalle tarvitaan mittareita, joilla voi kuvata instituutin toiminnan yhteiskunnallisia vaikutuksia ja tutkimustiedon siirtymistä liikunnan edistämisen käytäntöihin.
9. Vaikka henkilöstö on motivoitunutta ja väitöskirjoja tuotetaan paljon, pitäisi jatkuvuus taata HR-toiminnalla – nyt ”aivovuotoa”.

10. Rahoitusta tulisi vakauttaa niin, että kiinteän ja projektiperustaisen rahoituksen suhde on 70/30.

11. Instituutti on ollut kansainvälisesti aktiivinen. Kansainväliselle toiminnalle on hyvä määritellä prioriteetit, jotta se vastaa sisällöltään ja laajuudeltaan instituutin kokonaistehtävää.

12. Suositellaan seuranta-arviointia kahden vuoden kuluttua.

Vuonna 1999 toteutettu kansainvälinen laitosarviointi oli tuttu myös monelle haastateltavallemme, jotka UKK-instituutin hallituksen ja valtuuskunnan jäseninä olivat osallistuneet arvioinnin tilaamiseen ja perehtyneet myös sen suosituksiin. Niinpä haastateltavat päätyivät arvioimaan UKK-instituutin toimintaa pitkälti samoista näkökulmista ja samankaltaisin argumentein kuin laitosarvioinnit ja erilliset tieteenala-arvioinnit.

UKK-instituutin toiminnassa nähtiin selkeästi toisistaan erottuvia, eri vuosikymmenille ajoittuvia kausia. 1980-luku nähtiin toiminnan suuntaviivoja linjaavana kautena, jonka aikana ei vielä varsinaisesti päästy toteuttamaan suunniteltuja linjauksia; toki tutkimusta tuolloinkin tehtiin, mutta ajanjaksoon viitattiin lähinnä UKK-instituutin toiminnan aloittamisen ja henkilöstön määrän kasvattamisen aikana. Sen sijaan 1990-lukuun viitattiin tutkimuksen ja kansainvälisen tunnustuksen kukoistuskautena, jolloin tuotettiin runsaasti tieteellisiä artikkeleita ja väitöstudiumia.

UKK-instituutti sai terveyden edistämisen pioneeriystään tunnustusta etenkin kansainvälisesti. Sekä toimintaan kohdistuneiden arviointien että haastattelujen

jen mukaan UKK-insituutissa 1990-luvulla saavutetut meriitit kytkeytyivät erityisesti johtaja Ilkka Vuoreen ja tutkimusjohtaja Pekka Ojaan. He ovat julkaisseet paljon tieteellisiä artikkeleita, ja heidän kansainvälisiin kontakteihinsa perustuivat jäsenyydet useissa yhteistyöelimissä. Esimerkiksi vuonna 1992 maailman terveysjärjestö WHO kutsui UKK-instituutin terveyden edistämisen yhteistyökeskukseksi (WHO Collaborating Center) erityisesti liikunnan alueella. Vuonna 1996 perustettiin UKK-instituutin aloitteesta WHO:n HEPA-verkosto (European Network for the Promotion of Health-Enhancing Physical Activity). Verkosto toimii tänä päivänä 29 maassa ja siinä on 97 jäsenorganisaatiota.

UKK-instituutin toimintaa ei ole vielä 2000-luvulla varsinaisesti arvioitu. Haastateltujen näkemyksen mukaan instituutin taipaleen kolmas vuosikymmen on ollut ehkä vaatimattomampaa ja vähemmän näkyvää kuin edeltänyt kukoistuskausi, mutta toisaalta 2000-luvun alusta lähtien instituutin horjunut talous on saatu taas kuntoon, ja instituutin sisällä on tehty juuri sitä strategiatyötä, jonka puutteesta sitä on arvioinneissa aikaisemmin moitittu. Lisäksi instituutti on fokusoinut toimintaansa. Esimerkiksi Jussi Huttunen kommentoi haastattelussaan, että 2000-luvulla tehdyn fokusointityön hedelmiä alkaa olla pian aika odottaa.

UKK-instituutin kotimaisesta ja kansainvälisestä tunnettuudesta

Sekä arvioinneissa että haastatteluissa UKK-instituutin toimintaa perustellaan sen kansainvälisillä kontakteilla. Instituutin mainitaan olevan mukana viidessä WHO:n projektissa ja sillä olevan lukuisia kontakteja ulkomaille

muun muassa tutkijavaihdon ansiosta. Tutkimustoiminnan kerrotaan olevan monitieteistä ja sillä olevan paljon yhteyksiä muiden yliopistojen ja yksiköiden kanssa. Erityisesti suhteita lukuisiin liikunta- ja kansanterveysjärjestöihin pidettiin merkittävänä. Yhteistyö ja erityisesti kansainvälinen yhteistyö on siis tässäkin raportissa vahva argumentti.

Kansainvälisyys korostui myös haastatteluissa: Ilkka Vuori, Pekka Oja ja instituutin myöhemmätkin johtajat nostavat nimenomaan kansainvälisen tunnettuuden ja arvostuksen esille erilaisista näkökulmista. Ilkka Vuori ja Pekka Oja korostivat tulleen väärinymmärretyksi ja aliarvioiduiksi koti-Suomessa, ja saaneensa ulkomailla kiitosta pioneerityöstä ja asiantuntemuksesta heti 80-luvun alkupuolelta lähtien. Ilkka Vuoren seuraaja, johtaja Mikael Fogelholm korosti UKK-instituutin moninaisia kansainvälisiä verkostoja, mutta huomautti niiden olleen melko henkilöityneitä strategisten institutionaalisten yhteistyökumppanuuksien sijaan.

Nykyinen johtaja Tommi Vasankari myötäili edellisen johtajan puheita. Hän totesi Ilkka Vuoren ja Pekka Ojan henkilökohtaisten verkostojen olevan mittavia, jopa niin, että WHO:n yhteistyökentillä emeritukset tunnetaan yleisesti nimityksellä ”the HEPA-papas”. Johtavien tutkijoiden uraa arvostettiin, ja instituutissa tehtyä tutkimusta pidettiin sekä arvioinneissa että useimpien haastateltujen puheissa laadukkaana ja syvällistä tutkimusalueen ymmärtämistä osoittavana. Tutkimuksen henkilöityminen UKK-instituutin johtaviin tutkijoihin arvioitiin myös ongelmalliseksi. Henkilöihin sidotut yhteistyömahdollisuudet ovat erityisesti muutostilanteissa haavoittuvaisia – tämä samainen huoli nostettiin esiin haastattelujen lisäksi useassa UKK-instituutin hallin-

nollista kulttuuria arvioivassa tekstissä. Ratkaisuksi ehdotettiin entistä suurempaa panostusta hallinnolliseen suunnitteluun sekä strategioiden laatimiseen ja niiden säännölliseen tarkistamiseen.

Strategisten kumppanuuksien rakentaminen onkin ollut UKK-instituutin toiminnan ydinajatus 2000-luvulla. Sekä Mikael Fogelholm että Tommi Vasankari korostivat, verkostojen muuttumista instituutioiden väliseksi kumppanuudeksi.

Kolmenkymmenen vuoden aikana rakennetut verkostot ovat tehneet instituutin kansainvälisesti tunnetuksi nimenomaan terveysliikunnan ja terveyden edistämisen saralla – eli instituutin itsensä määrittelemällä toiminnan todellisilla ydinalueilla, jotka suomalaisessa kontekstissa ovat usein syystä tai toisesta jääneet vielä varjoon. Instituutin tekemää pioneerityötä korosti esimerkiksi Zürichin yliopiston Institute of Social and Preventive Medicine -tutkimusyksikön esimies, professori Brian Martin, jota haastattelimme sähköpostitse. Hänen mukaansa Sveitsin nykyistä terveystaloutta on suunnannut voimakkaasti UKK-instituutissa erityisesti 1990-luvulla tehty tutkimustyö ja sen tuloksena syntyneet, palvelutoiminnassa hyödynnettävät sovellukset, kuten kävelytesti, sekä se, että hyötyliikunta ja arkiliikunta nähdään terveyteen oleellisesti vaikuttavina liikuntamuotoina. Niin ikään sähköpostitse haastattelemamme liikuntatieteen professori Steven Blair Etelä-Karoliinan yliopistosta, Arnold School of Public Health -yksiköstä, korosti instituutin merkitystä. Hänen mukaansa UKK-instituutti on tehnyt kansainvälisesti ja kansallisesti merkittävää tutkimusta erityisesti viidellä alueella:

1. HEPA-tutkimus (terveysliikuntatutkimus, Ilkka Vuori ja Pekka Oja)

2. liikunta ja luuston terveys (erityisesti mainitaan dosentti Pekka Kannus)
3. kansainväliset liikuntasuosituksot ja lyhytkestoisten liikuntasuoritusten merkitys (Ilkka Vuori ja Pekka Oja)
4. lihavuustutkimus
5. terveysliikunnan edistäminen väestötasolla Suomessa.

Näillä alueilla tehdyillä tutkimuksilla on ollut professori Blairin mukaan sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävä rooli kansalaisten liikuntaan liittyvien käsitysten ja käytäntöjen muutoksissa.

UKK-instituuttiin voimakkaasti yhdistetty kansainvälisyyden argumentti näkyi myös instituuttia kritisoineiden toimijoiden puheissa, vaikkakin käänteisesti ja rivien välistä tulkiten. Kotimaan kentillä toimineet haastateltavat moittivat instituuttia näkymättömyydestä Suomen Akatemian tutkimushankkeissa sekä suomalaisen tieteen kentällä ylipäättään. Kriittisimpien näkemysten mukaan ”saattaa olla, että tunnettuutta kansainvälisesti löytyi, kotimaahan se ei kuitenkaan heijastunut”.

Arvioinnit yksimielisiä: strategista suunnittelua kaivataan

Eri aikoina tehdyt arviot olivat, erilaisista fokusoinneistaan ja tarkoituksiperistään huolimatta, yksimielisiä näkemyksessään, jonka mukaan UKK-instituutin tieteellinen toiminta kaipaisi fokusointia, joka puolestaan olisi mahdollista ainoastaan strategista ja hallinnollista suunnittelua kehittämällä. Tieteenala-arvioinneissa todettiin, että UKK-instituutissa tehty tutkimus kaipasi keskeisten painopisteidensä määrittelyä. Samankalta-

nen arvio toistui sekä haastatteluissa että vuonna 1999 toteutetussa kansainvälisessä laitosarvioinnissa. Kun yhdestä suusta nämä erilaiset tahot toteavat, että ”on hyvä asia, että UKK-instituutissa on harjoitettu ja harjoitetaan monitieteistä ja monipuolista tutkimusta. Tutkimus on kuitenkin hajanaista, ja sen ydinalueet kaipaavat entistä tarkempaa rajausta”.

Niin laitosarvioinnissa kuin haastatteluissakin tutkimuksen ydinalueiden määrittelemiseen liittyvä problematiikka liitettiin niin ikään kritiikkiä saaneeseen hallinnon ja johtamisen strategiseen suunnitteluun. Laitosarvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että kun tutkimuksen painopistealueita ei ole saatu eksplisiittisesti määriteltä, on tehty tutkimus pirstaloitunut tutkijoiden omien intressien suuntaamiksi erillisiksi projekteiksi. Laitosarviointi tehtiin jo vuonna 1999, joten sen perusteella ei voi tietenkään vetää johtopäätöksiä instituutin toiminnasta kymmenen vuotta myöhemmin. Haastatteluissa sen sijaan nostettiin esiin arvioita myös nykyhetken tilanteesta: ”Instituutissa on tehty paljon töitä erityisesti strategisen linjanvedon suhteen. Myös organisaation toimintakulttuuri on muuttunut vähitellen avoimemmaksi”.

Laitosarvioinnissa kiinnitettiin huomiota myös instituutin rahoitukseen. Keskeiseksi ongelmaksi nähtiin sen suuri riippuvuus yhdestä rahoituslähteestä, joka myöntää varoja harkinnanvaraisesti vuodeksi eteenpäin. Tällainen rahoitusrakenne ei ole omiaan auttamaan pitkäjänteisessä suunnittelussa, jota UKK-instituutin kaltaisen tutkimuslaitoksen menestyksellinen toiminta edellyttää. Pitkäjänteisemmästä rahoituksesta olisi arvioiden mukaan hyötyä sekä strategiselle ja hallinnolliselle suunnittelulle että tutkimustoiminnan fokusoimiselle.

UKK-instituutin tarinaa ajatellen on oleellista huomata, että toisin kuin 30 vuotta sitten, instituutin rahoituksen ei enää todettu olevan pois muilta laitoksilta ja tieteenaloilta.

UKK-instituutin ensimmäisen vuosikymmenen tiedepoliittisen ja siihen nivoutuneen aluepoliittisenkin keskustelun sävyttämistä arvioinneista oli siis siirrytty seuraavan vuosikymmenen aikana toimintansa vakiinnuttaneen instituutin sisäistä tieteellistä pätevyyttä arvioivaan näkökulmaan. Tässä arviointipuheessa korostettiin yhtäältä instituutin vakiinnuttaneen paikkansa ja lunastaneen lupauksensa tieteellistä tutkimusta tekevänä instituutiona. Kriittisimmät arviot kohdistuivat edelleen tutkimuslinjauksiin, mutta aiemmista keskusteluista poiketen linjauksista ei keskusteltu suhteessa muihin vastaavaa tutkimusta tekeviin tahoihin, vaan niiden painotettiin olevan seurausta instituutin strategiseen suunnitteluun ja hallintoon liittyvistä kehittämisen tarpeista.

Tieteenala-arvioinnit ovat ylipäättään ongelmallisia instituutin kaltaisen soveltavan ja palvelujakin tuottavan tutkimuslaitoksen näkökulmasta: soveltava tutkimus saattaa tieteen kriteereillä arvioituna näyttää hyvinkin mekaaniselta tai toistettavalta, tai vain vaatimattomasti innovatiiviselta. Yksittäisiä hankkeita tai niiden osia saatettiin toki tieteenala-arvioissakin nostaa esille urauurtavina, mutta yleisemmin soveltavaa tutkimusta ei ole tieteen piirissä juurikaan arvostettu. Sen sijaan terveys- ja liikuntapolitiikan kentillä soveltavan tutkimuksen merkitys on melkoinen. Nämä kentät ovat keskeisiä sekä instituutin omassa strategiassa että sen pääasiallisen rahoittajan näkökulmasta.

Lopuksi

UKK-instituuttia ei voi kuvailla yhdellä sanalla. Sen syntyhistoria on monivaiheinen, ristiriitainen ja kiistanalainen, mutta voisipa joku kutsua sitä tämän päivän näkökulmasta menestystarinaksikin. UKK-instituutin syntyhistorian dokumentointi rakensi varsin karun kuvan 1980-luvun poliittisesta kulttuurista ja päätöksenteosta:

- instituutti pantiin alulle pienessä sisäpiirissä, joka haki toiminnalleen oikeutuksen ja rahoituksen vasta monenlaisten päätösten lukkoon lyömisen jälkeen. Asiakirjat avasivat instituuttiin liittyviä kyseenalaisia ja ristiriitaisia käänteitä. Niiden perusteella
- instituutti pystytettiin monella tavoin “väärässä järjestyksessä” – hankkeen alussa oli selvää ainoastaan se, että idea oli olemassa ja se aiottiin julkistaa tiettyä ajankohtana: presidentin syntymäpäivänä. Vasta lahjan luovuttamisen jälkeen alettiin keskustella esimerkiksi siitä, mille hallinnonalalle kaavailtu instituutti kuuluisi, kuka sen viime kädessä rahoittaisi, ja kenen resursseja se missäkin tapauksessa kaventaisi.

Kyseenalaiset ja ristiriitaiset käänteet näkyivät selkeästi myös sanomalehdissä, jotka ottivat kärkeästä kantaa instituutin perustamiseen liittyviin kysymyksiin. Sanomalehdissä keskustelivat pääasiassa hankkeen vastustajat. ”Puuhamiehet” eivät tuoneet näkemyksiään esiin julkisessa keskustelussa lähimainkaan yhtä näkyvästi; lähinnä vedottiin ”herrasmieslupaukseen” ja pyrittiin näin vaimentamaan vastustavat puheenvuorot. Alkuvuosien kiivaan keskustelun jälkeen median huomio kuitenkin kääntyi rakennusprojektin seuraamiseen ja tutkimustyön

raportoimiseen. Näin sanomalehtiaineistosta rakentui kuva työrauhan laskeutumisesta myrskyn jälkeen.

Mediakeskustelun kiivaudesta ja vilkkaudesta huolimatta median funktio ja painoarvo olivat 1980-luvulla täysin toisenlaisia kuin tänä päivänä. Tästä kertoo esimerkiksi se, että mediakirjoittelua eivät muistaneet myöskään tätä työtä varten haastattelemamme perustamisvaiheen näkökulmasta keskeiset henkilöt – siihen viitattiin tyhjänä tynnyrinä, joka ehkä kolisee kovaakin, muttei merkityksellisesti. Haastateltavat muistivat myös mainita, miten erilainen mediajulkisuuden merkitys on tänä päivänä.

Haastattelut osoittivatkin, miten historiaa voi tulkita ainoastaan tästä päivästä käsin – muisteltuaan hetken kolmenkymmenen vuoden takaisia tapahtumia kääntyivät haastateltavat arvioimaan instituutin tilannetta sen myöhemmissä vaiheissa. Heidän puheissaan alun kiistat ja ristiriidat oli lähes poikkeuksetta saatu käännettyä toiminnaksi, jolla nähtiin olevan kansallista ja kansainvälistä merkitystä. Presidentti Urho Kekkosen lähipiirin aikoinaan ideoimasta, varsin abstraktista syntymäpäivälahjaehdotuksesta on siis kolmenkymmenen vuoden aikana kasvanut kansainvälisesti tunnustettu terveysliikuntaa edistävä tutkimuslaitos. ”Perässähiitäjien monumentti” on lunastanut paikkansa terveysliikuntatutkimuksen kentällä, ja aika tasoittellut alkuvaiheen kuohunnat ja vakiinnuttanut instituutin aseman.

UKK-instituutti on kolmekymmentä vuotta kestäneen historiansa aikana saanut osakseen vaihtelevaa, väliin perusteltua ja väliin perusteleamatonta, kriittistä arviointia. Tämä ei ole mikään ihme, kun katsotaan menneeseen ja todetaan välillä varsin läpinäkymättömät ja ainakin osittain nykyiselle päivänvalolle arat päätök-

senteon prosessit. Instituuttia ei aikoinaan perustettu parhaan demokratian hengessä, eikä päätöksentekoa voi kiittää läpinäkyvyydestä. Mediakeskustelukaan ei ehkä vastannut kaikilta osin journalismin parhaita ihanteita, mutta se kuitenkin teki kiistat, kamppailun ja kritiikin näkyväksi.

Instituutista 1980-luvulla ja sen jälkeenkin käydyn kriittisen keskustelun voi kääntää myös voitoksi. Katse UKK-instituutin historiaan osoitti, miten kärjekkäitä sävyjä saanut mediakeskustelu voi loppujen lopuksi tuoda lisäarvoa kohteelleen. Haastattelut ja arvioinnit puolestaan näyttivät, että instituutille asetettuihin odotuksiin vastaaminen on onnistunut työtä tekemällä ja ajan kanssa.

On hienoa, että sekä instituuttia että siellä tehtyä tutkimusta on aikojen kuluessa haluttu arvioida niin monenlaisilla foorumeilla: julkisuudessa, asiakirjoissa, tieteellisissä arvioinneissa ja tuoreissa haastatteluissa. Se kertoo UKK-instituutin ja sen toiminnan yhteiskunnallisestakin merkittävydestä, ja samalla se kertoo hyvää demokratiasta. UKK-instituutin kolmekymmentä vuotta jatkunut tarina on hyvä lopettaa toivomalla, että UKK-instituutti jatkaa aktiivista elämäänsä julkisuuksien erilaisilla tasoilla: keskustelu jatkukoon!

7. UKK-instituutti tänään

Johtaja Tommi Vasankari

Syyskuun 3. päivänä 2010 tukee kuluneeksi 30 vuotta Urho Kekkosen Kuntoinstituutisäätiön perustamisesta. Vuosikymmenten aikana säätiön ylläpitämästä UKK-instituutista on muodostunut sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävä liikunnan ja terveyden välisten yhteyksien asiantuntija. Samaan aikaan liikunnan edistäminen on kasvanut osaksi terveyden edistämisen kokonaisuutta sekä väestön hyvinvointia vahvistavaa liikuntapolitiikkaa. Syksyllä 2008 hyväksytyn strategian mukaisesti UKK-instituutti on linjannut toimintansa ja keskittänyt voimavaroja uuden terveysliikuntaohjelman toteuttamiseen. UKK-instituutti tuottaa väestön liikunnan edistämisessä sovellettavia ratkaisuja ja vie terveysliikunnan tutkittua tietoa terveyden ja liikunnan ammattilaisille viestinnän ja täydennyskoulutuksen keinoin, sekä osallistuu valtakunnallisten asiantuntijaryhmien työhön.

Vaikka liikunnan terveysvaikutusten ja liikunnan edistämisen menetelmien tutkiminen on vielä nuori tutkimusalue, on liikunnan mahdollisuuksista väestön terveyden edistämisessä kertynyt vahvaa näyttöä. Fyysinen aktiivisuus ja oikea ravitsemus voivat ehkäistä tehokkaasti keskeisiä kansansairauksia. Kansainväliset fyysisen aktiivisuuden suositukset julkaistiin vuonna 2008, ja sen jälkeen uudistettiin myös UKK-instituutin Liikuntapii-

rakka, joka havainnollistaa aikuisten terveysliikuntasuosituksen. Suositusten mukaan kestävyyttä kehittävää liikuntaa tulisi harjoittaa, reipasta kävelyä vastaavalla raskautasolla, vähintään kaksi ja puoli tuntia viikossa. Vaihtoehtoisesti tulisi liikkua juoksua vastaavalla raskautasolla vähintään yhteensä tunti ja 15 minuuttia viikossa. Lisäksi lihaskuntaa tulisi kohentaa ainakin kaksi kertaa viikossa. Valitettavasti valtaosa aikuisväestöstä ei liiku edes tämän minimisuosituksen mukaisesti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa ”Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys” todetaan, että vain 12 prosenttia miehistä ja 11 prosenttia naisista liikkui terveysliikunnan minimisuosituksen mukaisesti vuonna 2009. Vaikka valtaosa aikuisväestöstä ei suositusten minimitasoon ylläkään, kaksi kolmasosaa aikuisista liikkuu vapaa-aikanaan vähintään kaksi kertaa viikossa.

Erityinen haaste on työmatkaliikunnan sekä arki- ja hyötyliikunnan määrän lisääminen. Edelleen tarvitaan tarkempaa tietoa liikunnan vaikutuksista eri elämäntilanteissa, ja edelleen tarvitaan tutkimusta, joka tunnistaa liikunnallista elämäntapaa tukevia yksilöllisiä, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä tekijöitä. Mitä paremmin terveysliikunnalla ja muilla elintavoilla onnistutaan ehkäisemään pitkäaikaissairauksia, sitä terveempää väestö on, ja sitä

paremmin voidaan hallita sairauskulujen kasvua, tukea työurien jatkamista ja ylläpitää ikääntyvän väestön toimintakykyä.

Valtioneuvosto on tehnyt viime vuosina tärkeitä poliittisia linjauksia terveysliikunnan edistämiseksi. Ensimmäinen niistä on periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämislinjoista, jossa yksi päätavoite on terveytensä kannalta riittävästi liikkuvien määrän kasvaminen ja liikunnasta syrjäytyneiden määrän väheneminen. Toinen on periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista, ja siinä liikuntapolitiikan tavoitteeksi nousee väestön hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn edistämien lisäämällä arkiliikkumisen mahdollisuuksia elämänkaaren kaikissa vaiheissa.

Näitä tavoitteita palvelee myös UKK-instituutin terveysliikunnan toimintaohjelma vuosille 2009–2013, jossa on kolme painoaluetta:

- väestön liikkumisen ja fyysisen kunnon seuranta
- liikkumisen turvallisuus
- terveysliikunnan edistäminen.

Instituutti seuraa ja arvioi väestön liikkumisen ja fyysisen kunnon kehitystä. Se tarjoaa terveys- ja liikunta-alan ammattilaisille luotettavia arviointimenetelmiä ja toimintamalleja asiakkaiden liikuntakäyttäytymisen ja kunnon seurantaan. Esimerkkejä hankkeista ovat Suomalaisten fyysisen aktiivisuuden ja kunnon objektiivinen arviointi sekä Terveyskunnan mittausmenetelmien yhtenäistäminen.

UKK-instituutissa liikkumisen turvallisuuden näkökulmasta kehitetyt toimintamallit, liikuntaohjelmat ja harjoitusmenetelmät auttavat ammattilaisia tunnistamaan liikuntatapaturmien riskitekijöitä, ja ohjaamaan väestöä

turvalliseen liikkumiseen kaikissa ikävaiheissa. Liikunnan turvallisuuteen tähtäävät esimerkiksi Liikuntavammojen ehkäisyohjelma LiVE, Terve koululainen ja Terve urheilija.

Terveysliikunnan edistäjänä instituutti kehittää terveys- ja liikunta-alalle menetelmiä asiakaslähtöiseen elintapaohjaukseen, erityisesti liikuntaneuvontaan. Hankkeissa arvioidaan terveysneuvonnan käytäntöjen toimivuutta, kustannusvaikuttavuutta ja saatavuutta. Tavoite on väestön terveyserojen kaventuminen ja se, että eri asiakasryhmien liikuntaneuvonta perustuu tutkittuun tietoon. Paraikaa käynnissä olevat hankkeet selvittävät mm. liikunta- ja ravitsemusneuvonnan vaikutusta raskausdiabeteksen ehkäisyyn, liikuntaharjoittelun vaikutusta varusmiesten selkävaivoihin ja liikunnan vaikutuksia vaihdevuosisoireisiin. Kehittämishankkeissa tuetaan Liikkumisreseptin käyttöä terveyskeskuksissa ja edistetään kävelyä työyhteisöjen liikuntamuotona.

UKK-instituutti toimii aidosti terveysliikunnan kentällä sillonrakentajana terveyden ja liikunnan toimialojen välillä. Työtä tehdään tiiviissä yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Työterveyslaitoksen, Liikuntalääketieteen keskuksen, kansanterveys- ja liikuntajärjestöjen sekä puolustusvoimien kanssa. UKK-instituutin tehtävä on alusta alkaen ollut viedä tutkittua tietoa terveyden ja liikunnan ammattilaisille, ja tukea heidän työssä oppimistaan viestinnän, täydennyskoulutuksen sekä eri yhteistyössä eri toimijoiden kanssa tehtävien yhteishankkeiden keinoin. Instituutin täydennyskoulutustilaisuuksiin osallistuu ammattilaisia perusterveydenhuollosta, erikoissairaanhoidosta, kuntien vapaa-aikatoimesta, oppilaitoksista, yrityksistä sekä terveys- ja liikuntajärjestöistä. UKK-instituutin verkkosivut

tavoittavat kuukausittain tuhansia terveyden ja liikunnan ammattilaisia. Koko väestön terveyden tietokanavaksi rakennettuun TerveSuomi.fi-portaaliin instituutin osaajat ovat tuottaneet merkittävän osan terveysliikuntaa koskevasta materiaalista.

UKK-instituutin ammattilaiset osallistuvat kymmeneen kansallisiin asiantuntijaryhmiin terveysliikunnan puolestapuhujina. Instituutti on toiminut pitkään myös liikunnan ja terveyden kansainvälisissä tutkimus- ja asiantuntijayhteisöissä. Instituutin osaajat ovat edelleen paljon käytettyjä, aktiivisia asiantuntijoita monissa kansainvälisissä eturivin yhteisöissä, kuten Maailman terveysjärjestön HEPA Europe -verkoston johtoryhmässä ja International Society of Physical Activity and Health -järjestön toimielimissä. Instituutin on toivottu vievän terveysliikunnan osaamista laajasti myös kansallisten terveyden ja hyvinvoinnin alan yritysten hyödynnettäväksi. UKK-instituutti toimiikin osakkaana 2009 perustetussa Terveyden- ja hyvinvoinnin strategisen huippuosaamisen keskittymässä, SalWe Oy:ssä, jossa yhteistyössä muiden terveyden ja hyvinvoinnin alan tutkimuslaitosten sekä alan yritysten kanssa pyritään kehittämään uusia innovaatiota yritysten hyödynnettäviksi.

UKK-instituutti edustaa Suomessa terveysliikunnan tutkijana, asiantuntijana, kouluttajana ja viestijänä kansallista huippuosaamista, joka yhteistyöhakuisella toimintatavalla pystyy vastaamaan suuriin terveysliikunnan edistämisen yhteiskunnallisiin haasteisiin.

LÄHTEET

Foucault, Michel, "Powers and Strategies". Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977 by Michel Foucault. Toim. Colin Gordon. Suffolk: The Harvester Press, Suffolk 1980.

Foucault, Michel, The Archaeology of Knowledge. Tavistock Publications, London 1982.

Haug, Frigga 1992: Beyond Female Masochism. Memory Work and Politics. Verso, London.

Heinonen, Jouni 2008: Maineenhallinta: organisaatioviestinnän strateginen mahdollisuus. Teoksessa Aula, Pekka (toim.): Kivi vai katedraali. Organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön. Infor, Porvoo.

Jokinen, Arja 1999: Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Kaakkuri-Nuuttila Marja-Liisa 2003: Retoriikka. Teoksessa Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus

Kantola, Anu 2002: Markkinakuri ja managerivalta.

Karvonen, Erkki 2008: Riippumaton toimittaja. Mediasuhteet ja journalistien professionaalinen ideologia. Teoksessa Aula, Pekka (toim.): Kivi vai katedraali. Organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön. Infor, Porvoo.

Kusch, Martin, Tiedon kentät ja kerrostumat Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat. Suom. Heini Hakosalo. Kustannus Pohjoinen, Oulu 1993.

Luostarinen, Heikki, Väliverronen, Esa 1991: Tekstinsyöjät. Vastapaino, Tampere.

Ruostetsaari, Ilkka 2003: Valta muutoksessa. WSOY, Helsinki.

Ojajärvi ja Valtonen 2005: Kisat mediajulkisuuden puntarissa. Teoksessa Nylund, Laakso & Ojajärvi (toim.) Urheilu, maine ja raha. Tutkimuksia vuoden 2005 yleisurheilun MM-kisoista. Gaudeamus, Helsinki.

Pernaa, Ville & Ville Pitkänen (toim) 2006: Poliitikot taistelivat, media kertoo - Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006. Ajatus-Kirjat.

Reunanen, Esa 2003: Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tampere University Press, Tampere.

Reunanen, Esa ja Mika Renvall 1999: Yhteisö totuutta metsästä-mässä. Journalismi julkisen keskustelun kehyksenä. Tiedotustutkimus 22/1999.

Suomi, Juhani 2000: Umpeutuva latu. Urho Kekkonen 1976–1981. Otava

Suomi, Juhani (toim.) 2004: Urho Kekkosen päiväkirjat 4: 1975–1981. Otava

Uimonen (2009): Median mahti. WSOY, Helsinki.

Uino, Ari 1999: Rillit pois ja riman yli – Urho Kekkonen urheilumiehenä. Otava.

Valtonen, Sanna, "Hyvä, paha media: Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä". Media-analyysi: tekstistä tulkintaan. Toim. Anu Kantola, Inka Moring, Esa Väliverronen. Lahti : Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1998.

Vasara, Erkki 2004: Valtion liikuntahallinnon historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja.

LIITE 1

Luettelo läpikäydyistä asiakirjoista

UKK-instituuttia koskevia lausuntoja, vastineita, asiakirjoja, puheenvuoroja ym.

9.4.1980	UKK-Kuntoinstituutin toiminnan tarkoitus ja toiminnan periaatteet / Pekka Oja ja Heikki Niinen
10.4. 1980	Säätiö perustettiin (ks. tiedote 11.4.1980)
11.4.1980	Urheilijoiden Ammatinedistämissäätiön tiedote UKK-Instituutista / Olavi J. Mattila, Kalle Kaihari
16.4.1980	Säätiön säännöt hyväksyttiin (ks. tiedote 11.4.1980)
28.4.1980	Pöytäkirja Urho Kekkosen Kuntoinstituut-tisäätiön hallituksen ensimmäisestä kokouk-sesta
28.4.1980	Lehdistötiedote: Tasavallan Presidentti Urho Kekkosen 80-vuotispäivän 3.9.1980 onnitte-lukeräys
6.6.1980	Pöytäkirja Urho Kekkosen Kuntoinstituut-tisäätiön hallituksen kokouksesta
26.6.1980	Lehdistötiedote: UKK-instituutin toiminnan suuntaviivat
23.7.1980	UKK-instituut-tisäätiön suunnittelutoimikun-nan kokousmuistio / Pekka Oja
6.8.1980	Lehdistötiedot: Urho kekkosen Kuntoins-tituut-tisäätiö perustaa tutkimuslaitoksen edistämään liikunnan terveydellisten vaiku-tusten tutkimusta ja tiedon hyväksikäyttöä
14.8.1980	Liikuntatieteellinen tiedekunta ja UKK-insti-tuutti / tiedekunnan ja laitosten esimiesten lausunto

18.8.1980	Esityslista: Urho Kekkosen Kuntoinstituut-tisäätiön hallituksen kokous
18.8.1980	UKK-instituutin toiminta-ajatus ja toiminta-muodot / luonnos, Pekka Oja ja Ilkka Vuori
2.9.1980	Valtioneuvoston yleisen istunnon esittelylis-ta: Periaatepäättös valtion osallistumisesta UKK-Kuntoinstituutin rakentamisesta ja yllä-pidosta aiheutuviin kustannuksiin
2.9.1980	Periaatepäättös valtion osallistumisesta UKK-Kuntoinstituutin rakentamisesta ja ylläpidos-ta aiheutuviin kustannuksiin / Valtioneuvos-ton yleisen istunnon pöytäkirja
3.9.1980	UKK:n onnitteluadressi / Urho Kekkosen Kuntoinstituut-tisäätiö
4.9.1980	UKK-suunnitteluryhmän kokousmuistio
10.9.1980	Liikunnan ja kansanterveyden edistämis-säätiön kannanotto UKK-instituutista
25.9.1980	Lääkintöneuvos Sotamaan puheenvuoro / neuvottelu Jyväskylän klubilla
8.10.1980	Pöytäkirja Urho Kekkosen Kuntoinstituut-tisäätiön hallituksen kokouksesta
16.10.1980	Mahdollisten supistusten prioriteettijärjes-tys UKK-instituutin tilaohjelmassa / Ilkka Vuori ja Pekka Oja
15.11.1980	UKK-insituutin toiminnan tavoitteet ja muo-dot pyynnöstä Stadion-lehdelle / Kaarlo Har-tiala, Ilkka Vuori, Pekka Oja
1981	Urho Kekkosen kuntoinstituut-tisäätiön toi-mintakertomus vuodelta 1980
1981	Urho Kekkosen kuntoinstituut-tisäätiön toi-mintasuunnitelma vuodelle 1981
28.1.1981	Valtion lääketieteellisen toimikunnan kan-nanotto UKK-instituut-tihankkeesta

5.3.1981	Liikuntatieteellistä tutkimusta suorittavien ja rahoittavien yksiköiden välistä työnjakoa sekä tutkimuksen koordinoitavuusmyyksiä selvittävän työryhmän asettaminen / Opetusministeriö	26.4.1982	UKK-instituutti – mutta millainen? Referaatti pääjohtaja Jaakko Pajulan puheesta Kansaneläkelaitoksen asiantuntijalääkäreiden kokouksessa
23.6.1981	Lääkintöhallituksen lausunto UKK-instituuttihankkeesta (viittaus kirjeeseen 18.6.1981)	13.5.1982	Muistio kokouksesta Kansaneläkelaitoksen kuntoutustutkimuskeskuksessa Turussa
30.11.1981	Kutsu UKK-säätiön hallitukselle. Allekirjoittajat: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän kaupunki, Liikunnan ja Kansanterveyden edistämissäätiö ja Liikuntatieteellinen tiedekunta	15.5.1982	Yhteenveto UKK-instituutisäätiön vaiheista / UKK-instituutti
2.12.1981	Näkökohtia Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän kaupungin ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön UKK-säätiön hallitukselle lähettämästä kirjeestä ja siihen liittyneestä lehti uutisesta / Ilkka Vuori ja Pekka Oja	24.5.1982	Yhteenveto: UKK-instituutin kehitysvaiheet / UKK-instituutti
14.12.1981	Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvoston kannanotto	24.5.1982	UKK-instituutin toiminta-ajatus ja toimintamuodot / UKK-instituutti
25.1.1982	Katsaus UKK-instituutin ensimmäisen vuoden (1981) toimintaan	31.5.1982	Liikuntatieteellisen tutkimuksen työryhmän lausunto opetusministeriölle
1982	Urho Kekkosen kuntoinstituutisäätiön toimintakertomus vuodelta 1981	3.6.1982	Valtion tiedeneuvoston työvaliokunnan kannanotto UKK-instituutista
18.2.1982	UKK-instituutin suunniteltua ja toteutunutta toimintaa koskevaa informaatiota Keski-Suomen Läänin hallituksen Maaherra Kauko Sipposelle / Ilkka Vuori	22.6.1982	Urho Kekkosen kuntoinstituutisäätiön laitosrakennuksen toteuttamiseen liittyvät toimenpiteet / Risto Jaakkolan ehdotus Sosiaali- ja terveysministeriön terveydenhuolto-osastolle hallituksen neuvottelua varten
1.3.1982	Muistio ministeri Ahteelle / Ilkka Vuori	24.6.1982	1. UKK-instituuttityöryhmän asettaminen / Sosiaali- ja terveysministeriö. Tehtävänä oli selvittää työnjakoa muiden yksiköiden kanssa sekä tehdä ehdotus käyttökustannusrahoituksen järjestämisestä.
6.4.1982	Lehdistötiedote: UKK-instituutti – tutkimusta ja tietoa terveydeksi	12.7.1982	Liikuntatieteellisen tiedekunnan lausunto UKK-kuntoinstituutisuunnitelmasta
14.4.1982	Valtion lääketieteellisen toimikunnan lausunto UKK-instituutisäätiön rakentamispäätöksestä	19.7.1982	1. UKK-instituuttityöryhmä luovutti muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle
		22.7.1982	2. UKK-instituuttiasiantuntijatyöryhmän asettaminen / Sosiaali- ja terveysministeriö.

22.7.1982	Vappu Taipaleen vastaus Urho Kekkosen kuntoinstituutissäätiön kirjeeseen 17.6.1982: Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön valtionapuhakemus ja hakemus instituutin rakennustöiden aloittamiseksi	7.12.1983	Lehdistötiedote: UKK-instituutin rakennus on valmistunut / Ilkka Vuori
		1984	Urho Kekkosen kuntoinstituutissäätiön toimintakertomus vuodelta 1983
8/1982	Luonnos UKK-instituutin tehtävistä ja toimintatavoista	1984	UKK-instituutin tehtävät ja niiden toteuttaminen
25.8.1982	Luonnos: Valtionavustus Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön tutkimuslaitoksen rakentamiseen / Vappu Taipale, Risto Jaakkola	24.2.1984	Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön sääntöjen muutos / Oikeusministeriön päätös
26.8.1982	Risto Jaakkolan tiedonantokirje ministeri Vappu Taipaleelle	1985	Urho Kekkosen kuntoinstituutissäätiön toimintasuunnitelma vuonna 1985
30.8.1982	2. UKK-instituuttiasiantuntijatyöryhmä luovutti muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle	1985	Toimintakertomus vuodelta 1984
1.9.1982	Valtioneuvoston periaatepäätös Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön tutkimuslaitoksen rakentamisesta ja rakentamistöiden aloittamisesta / Raha-asiainvalidiokunnan istunnon esittelylista	1985	UKK-instituutin tutkimustoiminta 1984
		3.9.1985	Ministeri Olavi J. Mattilan (Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön valtuuskunnan puheenjohtaja) tervehdyssanat UKK-instituutin vuosipäivän tilaisuudessa
26.10.1982	3. UKK-instituuttiseurantatyöryhmän asettaminen / Sosiaali- ja terveysministeriö.	3.9.1985	UKK-instituutin 5-vuotisjuhlapuhe: Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön hallituksen puheenjohtaja Reijo Selin
17.11.1982	Tiedotustoiminnan suunnitelma / Eija Hynninen	4.1.1990	Muistio UKK-instituutin toiminnan suuntaviivoja pohtivan työryhmän kokouksesta
1983	Urho Kekkosen kuntoinstituutissäätiön toimintasuunnitelma vuonna 1983	25.9.1990	UKK-instituuttityöryhmän raportti
1983	Urho Kekkosen kuntoinstituutissäätiön toimintakertomus vuodelta 1982	3.9.1994	Sosiaali- ja terveysministeriön Ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan osaston osastopäällikkö Jarkko Eskolan puhe UKK-Instituutin 10-vuotisjuhlassa
31.1.1983	Muistio lääkintöhallituksen pääjohtajalle lääkintöhallituksen ja UKK-instituutin yhteistyön kehittämisestä	20.12.1994	Ilkka Vuoren kirjoitus UKK-Instituutin tiedotuslehdessä: 10 vuotta takana, tulevaisuus edessä
8.2.1983	3. UKK-instituuttiseurantatyöryhmä luovutti mietintönsä sosiaali- ja terveysministeriölle	19.8.2005	Luettelo Urho Kekkosen Kuntoinstituutin hallituksen/valtuuskunnan jäsenistä 28.4.1980–31.3.2005, jolloin valtuuskunta uusien sääntöjen mukaan lakkautettiin

LIITE 2

Luettelo läpikäydyistä arvioinneista

Evaluation of Finnish Research in Sports Sciences. Helsinki 1991. Opetusministeriön työryhmien muistioita. (Puheenjohtaja Martti J Karvonen, toimeksiantaja Opetusministeriö)

Liikuntatieteen arviointityöryhmä, työryhmän raportti 2.9.1998. (Puheenjohtaja Juhani Kirjonen, toimeksiantaja Opetusministeriö)

International Evaluation of the UKK Institute (Jorma Rantanen, Felix Gutzwiller, Hans Hagendoorn, Suvi Lehtinen) 1999.

Liikuntalääketieteen keskusten arviointityöryhmä, työryhmämuistioita ja selvityksiä 29.4.2004. (Puheenjohtaja Taina Pihlajaniemi, toimeksiantaja Opetusministeriö)

LIITE 3

Haastattelurunko

HISTORIA:

Mikä synnytti kiistan UKK-instituutin ympärille?

Mistä kiistassa oli kyse?

Ketkä kiistelivät?

VASTUSTAJAT

Ketkä/mitkä ryhmät olivat keskeisiä vastustajia?

Mitkä olivat vastustajien keskeiset argumentit? Voiko vastustajia jotenkin ”tyypitellä”?

Minkälaisiin ryhmiin vastustajat jakautuivat argumenttien näkökulmasta?

PUOLUSTAJAT

Ketkä/mitkä ryhmät olivat keskeisiä puolustajia ja tukijoita?

Mitkä olivat puolustajien keskeiset argumentit?

RATKAISU

Miten kiista ratkesi?

Mihin kiista ratkesi?

Koska instituutti sain työrauhan? Milloin pöly laskeutui?

Jäikö kiistasta jälkiä? Minne? Miten se näkyi myöhempinä vuosina?

Onko kiista kokonaan ohi, vai vieläkö jollakin on jotain hampaan kolossa?